సూరసాగరము

దశమ స్కంధ సంగ్రహము

(సూరదాస రచిత భాగవతము)

ఆంధ్రీకర్త

మైలవరపు సూర్యనారాయణ మూర్తి

సూరసాగరము
దశమస్కంధ సంగ్రహము

(సూరదాస రచిత భాగవతము)

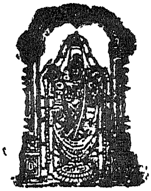

This book is published with the financial assistance of Tirumala Tirupathi Devasthanams under their Scheme - Aid to publish religious books.

ఆంధ్రానుసరణము :

మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి

సర్వస్వామ్యములు
గ్రంథకర్తవి.

ప్రథమముద్రణము
ప్రతులు వేయి
1992

PLACED ON THE SHELF
Date..........

ప్రాప్తిస్థానము :
మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి
కృష్ణంపాలెం
దేవరపల్లి మండలం - ప॥ గో॥ జిల్లా
534 313

SRI V... CENTR... RESEARCH CENTRE
Acc No ....
Date ....
TIRUPATI.

ముద్రణము :
విజయశ్రీ ప్రింటింగ్ వర్క్స్
కందకంరోడ్ - రాజమండ్రి-1

మూల్యం
రూ. 25-00

విజయతే శ్రీ వేంకటేశః ప్రభుః

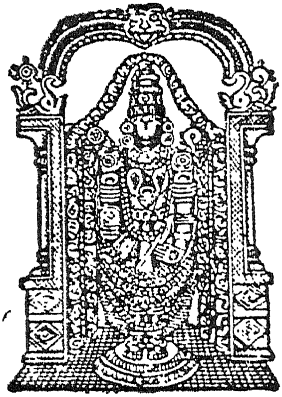

కొండఁగలట్టిసామి, కయికొండని కోరికలిచ్చుసామి, ఆ
ఖండలువంటిసామి, కొలకండల కొండలఁగూల్ప, చేవయుం
గండ గలట్టిసామి, కడగం డ్లడగించెడు దొడ్డసామి, మా
కండగ నిల్చుసామి, తనయుండను నమ్మిన భుక్తిముక్తికై
దండ లొసంగుసామి, కలిదైవము, వెంకనసామిఁగొల్చెదన్॥

పండితాభిప్రాయములు

శుభాఽశంసనాలు కవితా ప్రశంసలు	ఆర్షధర్మ ప్రచారకులు విద్వాన్ శ్రీ కల్లూరి వెంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు గారు రిటైర్డు సంస్కృతాంధ్ర పండితులు, హైదరాబాదు
అభినందన	భారతీయ జ్ఞానపీఠపురస్కార గ్రహీతలు, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయఉపాధ్యక్షులుఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ సాంస్కృతికవ్యవహారాలసలహాదారు పద్మభూషణ్ ఆచార్య C. నారాయణరెడ్డిగారు MA.Ph D DLitt లలితకళాక్షేత్రం, పబ్లిక్‌గార్డెన్స్, హైదరాబాదు
ఆకాంక్ష	భారతీయజ్ఞానపీఠ ఎగ్జిక్యూటివ్-డైరెక్టరు డా॥ శ్రీ ఇ. పాండురంగరావుగారు న్యూఢిల్లీ
సూరసాగరము-సమీక్ష	డా॥ M. సంగమేశంగారు MA Ph D DLit రిటైర్డు హిందీప్రొఫెసరు SV ఆర్ట్సుకాలేజీ తిరుపతి
శ్రీకృష్ణతత్త్వం	విద్వాన్ "సాహిత్యశిరోమణి" "విశారద" శ్రీ జోశ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు రిటైర్డు సంస్కృతాంధ్రపండితులు అశ్వాపురం కమ్మంజిల్లా
దృష్టికందనిసృష్టి	డా॥ ఎస్. సంజీవదేవ్ D. Litt ప్రముఖ సాహితీవేత్తలు చిత్రకళానిష్ణాతులు

ఆశంస	డా॥ Ch. రాములు MA.Ph.D హిందీ పారంగత్ రీడరు, హిందీశాఖ, హైదరాబాద్ కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం బహుభాషా కోవిదులు, గీ[illegible]రీయాది ఉద్గ్రంథ రచయితలు "సాహిత్యరత్న"
సమాలోకనము	శ్రీ A. హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు MA. (తిరుపతి) రిటైర్డు హిందీ ప్రాధ్యాపకులు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం S.V. N. కోలనీ, గుంటూరు-6 సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, భాషా ప్రవీణ, సుందర సుబోధినీ వ్యాఖ్యాతలు
బంధుజనానందము	శ్రీ మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యంగారు రిటైర్డు తెలుగు లెక్చరర్, కోరుకొండ.
కృతజ్ఞతానివేదనము	'కావ్యానుకృతి' కర్త స్వీయ నివేదనము.

విషయానుక్రమణిక

		పుట
*	ఇష్టదేవతా వందనాదికము	
*	సూరదాసకవి సంస్మరణము	
*	కృత్యాది ప్రస్తావన	
*	భక్తశిరోమణి సూరదాస మహాకవి	
*	సూరసాగర కావ్యప్రశస్తి	
*	గోపీ దివ్యానుభూతి ప్రశంస	
*	కృతిసమర్పణము-షష్ఠ్యంతములు	
1	జన్మోత్సవ లీలావైభవము	1
2	వ్రేపల్లెలో పుత్రజన్మోత్సవ వర్ణనము	12
3	డోలికోత్సవము	24
4	బాలముకుందమూర్తి వటపత్రశాయి వర్ణనము	28
5	యశోద శ్రీకృష్ణుని శైశవ క్రీడలకు మురిసి ముచ్చటపడుట	30
6	తృణావర్తుని ఆగడము	32
7	యశోద శిశుముఖమున విశ్వరూప సందర్శనము చేయుట	34
8	కృష్ణలీలాభివర్ణనము	36
9	ఒక గోపకాంత తన దివ్యానుభూతిని వర్ణించుట	40
10	మేలుకొలుపు	50
11	విప్రునకు బాలకృష్ణుని సాక్షాత్కారము	58
12	శ్రీకృష్ణుని దివ్యలీలామహిమానుభావ వర్ణనము	67
	ఉద్ధవసందేశము	
13	భ్రమరగీతాసారము	73
14	కుబ్జాసందేశము	81

15	ఉద్ధవుడు గోకులమున కరుదెంచుట	82
16	గోపికాగీతము	91
17	ఉద్ధవుని యుపదేశము	139
18	ఉద్ధవుడు గోపికల నభినందించుట	194
19	ఉద్ధవుని మధురాగమనము కృష్ణసందర్శనము	194
20	గోపికాభక్తిమాధురీ మహిమాభివర్ణనము	194
21	భ్రమరగీతాసంగ్రహము	205
22	సూరసాగర కావ్యప్రశస్తి	207
23	సమర్పణము	208

అద్వైతధర్మ ప్రచారకులు
"విద్వాన్ శ్రీ కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులుగారు"
విజయనగరం కాలనీ హైదరాబాద్.

శ్రీయుతులు మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తిగారికి

శుభాశంసనాలు - కవితా ప్రశంసలు

శ్లో॥ శ్రీకామకోటి పీఠస్థం మిథునం తత్సనాతనం।
కుర్యా ద్దీర్ఘాయు రైశ్వర్యభాజనం త్వాం కుటుంబినమ్ ॥

[1]నాన్న పల్కనువదించి యందాల[2]చిలుక
నందనందను నందంబు విందుసేసె
నందలకు [3]నమరభాష నానంద మధుర
మది పరీక్ష పరీక్షిదభ్యుదయదీక్ష

పలికె నదె తాను వ్రజభాష నా ప్రజేశు
ముద్దుమురిపాలు సూరస హద్దుపద్దు
లేని జ్ఞానము విజ్ఞాన మేని మేను
మఱచి పాల్కడలిం బుద్ధి మంథనముగ

సూరసూర్యు లోకరె సూరసూర్యార్యమా
అనెను గాద అమరు డమరభాష
అమ్మనాన్నలు బారసాలందు నీకు
నదియె పేర్పెట్టినార లభ్యుదయ మదియ

సరిగ కృష్ణమపాలె మాస్థాన మయ్యె,
సరిగమపదని రాగవిస్ఫురణ వేణు
వూదితివి సూరసాగర మొడ్డు సేరి,
పరమభాగవతా! కవివర్య! సూర్య!

నీ కవితామధుపానము
మైకము రప్పించె నాకు మైలవరశ్రీ
మా కింటిపేరు సార్థక,
మాకల్పసుఖానుభూతి నందుము [1]మిత్రా!

1) మిత్రా : = సూర్యనారాయణమూర్తి : అన్నమాట

"డాక్టర్ ఐ. పాండురంగరావుగారు"
ఎగ్జిక్యూటివ్ డైరెక్టరు, భారతీయ జ్ఞానపీఠం
18 ఇన్‌స్టిట్యూషనల్ ఏరియా, లోడీ రోడ్, న్యూఢిల్లీ-3,

ఆకాంక్ష

ఆత్మీయులు

శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తిగారికి
నమస్సుమాంజలి

మీరు నాపయి అభిమానంతో పంపిన "సూరసాగరము-దశమ స్కంధ సంగ్రహము" సాంతం స్వాంతస్సుఖానుభూతితో చదివాను. స్వాంతస్తమఃశాంతికి మీ పదసంపద చక్కని సోపానం. హిందీ భక్తి సాహిత్యంలో సూర్యచంద్రులలాంటి సూరతులసీదాసుల వాగ్విలాసాన్ని చక్కని తెలుగులో పంచదారలాంటి పద్యాలలో అందించిన మీ సారస్వత దీక్ష ప్రణమ్యమైనది. ప్రశస్తమైన పద్యవిద్య మీకు ఉగ్గుపాలతోనే అబ్బినట్లున్నది. సారసూక్తి పరిశోభితమైన మీ కృతిని మన వెంకన్న ఎంతో ఆనందంతో అందుకొని ఉంటాడు. సఖ్య వాత్సల్య రససుధాసాగరాన్ని విభక్తి నెఱుగని భక్తవత్సలుడు మాధవీయ మనోయోగంతో ఆదరించి ఆరగించియుండాలి. అహో రాత్రా లనుసంధించి ఆత్మవంతులకు స్వాత్మానందాన్ని ప్రసాదించే సర్వయోగీశ్వరేశ్వరుడు మీచేత ఇలాంటి మంచిపనులను మరీ మరీ చేయిస్తూ ఉండాలని మనసార కాంక్షిస్తూ మీ మేలుకోరే

5-9-1992

ఇలపావులూరి పాండురంగరావు

భారతీయ జ్ఞానపీఠ పురస్కార గ్రహీత, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయ ఉపాధ్యక్షులు
ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ సాంస్కృతిక వ్యవహారాల సలహాదారు
"పద్మభూషణ్" ఆచార్య సి. నారాయణరెడ్డిగారు,
M.A. Ph D. D. Litt హైదరాబాద్

అభినందన

హిందీసాహిత్యరంగంలో సూరదాసు మనకు పోతనలాంటి వాడు. ఆ భక్తకవిచేతిలో భాగవతగాథ అపూర్వరుచులు సంతరించుకొంది. సూరదాసు రచించిన భాగవతాంతర్గత దశమస్కంధాన్ని ఆంధ్రహిందీభాషాప్రవీణులు శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి గారు పద్యగేయోభయఫణితిలో అనువదించారు.

శ్రీ సూర్యనారాయణమూర్తిగారి అనువాద కుశలత గురించి మూలజ్ఞులే చెప్పాలి. ఆయన ఆంధ్రపద్యగేయ రచనాశక్తి మాత్రం అత్యంతసమర్థమయినదని నా అభిప్రాయం. మూలచ్ఛందము గేయాత్మకం. అందువల్ల మూర్తిగారు వృత్తాలూ, సీసాలూ, తేటగీతులూ, కందాలూ, ద్విపదలతోపాటు, ద్విరదగతి మున్నగు రగడభేదాలను కూడ, ఈ గ్రంథంలో ప్రయోగించారు. శైలి గ్రాంథికమైనా, మూర్తిగారి లలితపదగుంభనం వల్ల పరమపఠనీయంగా రూపొందింది అనువాదగ్రంథం.

హిందీలోని సూరవాణిని తెలుగువారి కందించిన సూర్యనారాయణమూర్తిగారి కృషికి నా అభినందన.

సి. నారాయణరెడ్డి

డాక్టర్. M. సంగమేశమ్‌గారు

M.A. Ph D D. Litt

రిటైర్డ్ ప్రొఫెసరు - (హిందీ శాఖ)

శ్రీ వెంకటేశ్వర ఆర్ట్స్, కాలేజి, తిరుపతి.

సూరసాగరము (దశమస్కంధ సంగ్రహము)

పీఠిక

హిందీజగత్తులో మహాకవిగా, భక్తశిరోమణిగా ప్రసిద్ధిచెందిన సూరదాసు వ్రాసిన పదసంగ్రహమే సూరసాగర్. వేలాదిగా గల అతని పదాలు భాగవతకథ నాధారముగా గొని విస్తరించి వ్రాసినవి. అందులో దశమస్కంధపూర్వభాగపు కథతో సంబంధించిన పదాలు మొత్తం సంకలితగ్రంథంలో మూడు వంతులకుమించి లభిస్తాయి. ఇవన్నీ కృష్ణలీలలను ముఖ్యంగా బాలకిశోరలీలనూ విరివిగా పెంచి వ్రాసినవి. కవి వల్లభాచార్యులవారి శిష్యుడై శుద్ధాద్వైతదీక్ష పొందినవాడు. కనుక బాలకృష్ణభక్తితోపాటు రాధాకృష్ణభక్తిని కూడ పెంపొందించుకొని రాసక్రీడాదులతో లీలాతన్మయత్వ మనుభవించి తరించిన భక్తుడు అత డంధుడు. కాని ప్రజ్ఞాచక్షువు. అతని మానసిక జగత్తులో స్ఫురించిన భగవల్లీలలు పరిపరివిధాలుగా భాసించి అతని భావుకత్వ కల్పనావిశిష్టతలతో పెనవేసుకొని ముక్తకపదరూపంలో పరిమళించాయి. విస్తారగాంభీర్యాదులలో సూరదాసు కవిత నిజంగా సాగరమే.

ప్రస్తుత తెలుగుఅనువాదకృతికర్త శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తికవి లోగడ తులసీరామాయణాన్ని (రామచరితమానస్‌ను)

పద్యకృతిగా చక్కగా అనువదించారు. ఇప్పుడు సూరదాసుకవిత్వాన్ని తెలుగుసేతకు పూనుకొన్నారు. ఇదిముదావహమైన ప్రయత్నం.

ఈ ప్రయత్నంలో వీరు సూరదాసు వ్రాసిన దశమస్కంధపూర్వ భాగానికి సంబంధించిన కొన్ని పదాలుమాత్రమే స్వీకరించి తెలుగలో ఛందోబద్ధంగా అనువదించారు. మూలకృతి పదరూపంలో ఉన్నదానికి కొంత దగ్గరగా వీ రీఅనువాదంలో మాత్రాచ్ఛందస్సును గూడ విరివిగా వాడుతూ పద్యకృతితోపాటు పదకవితాసౌరభాన్ని కూడ వెలారించారు. వీరు వాడిన ఆ ఛందోమార్గాలు అనూచానమైనవీ, శ్రీ పామరసాహిత్యాలలో తరచుగా గోచరించేవే' కనుక పాఠకులు వీటిని పద్యకవితలకు వలెనే ఆదరించి గ్రహిస్తారని భావిస్తాను. సూరదాసు పదాలతో పోల్చినపు డివి కొంచెం దీర్ఘమనిపించినా మూలంలోని మూడునాల్గుపదాల కొకేఛందస్సులోనమవాదం సాగినందున అచ్చటి పునరుక్తు లందులో చాలవరకు తొలగిపోయాయి' కాగా పాట,పద్యం కూడ అందించిన ట్లయింది.

ప్రస్తుతకృతిలో, శ్రీకృష్ణజన్మ ప్రసంగం, కొన్ని బాలలీలలు, మొదట గ్రహించి, పిదప ఉద్ధవసందేశము భ్రమరగీతలు జోడించారు సూరదాసు భావుకత్వానికీ, ప్రసంగ నిర్మాణచాతురికి, కల్పనావైశిష్ట్యానికీ, వాక్చాతుర్యానికి సహజస్వాభావిక, పాత్రోచితతర్కయుక్తులకూ పైచెప్పిన గ్రంథభాగాలు పండితలోకంలో ఎన్నికగన్నవి. వాటిని తెనిగించి ఆంధ్రులకందజేయడంలో మూర్తిగారు ప్రశంసనీయమైన ప్రయత్నంచేసి సాధించారు.

శ్రీ మూర్తిగారికవిత్వం, మృదుమధురమై తెలుగుతనం నిండిన తియ్యని కవిత్వం వీరి కవిత్వంలో వెదకినా సంస్కృతపదబాహుళ్యం గాని సమాసభూయిష్ఠతగాని కనబడదు. తేటతెనుగు పదాలతో ఎలాంటిగంభీరభావాన్నైనా వీరు సునాయాసంగా తీర్చిదిద్దిఅందించే నేర్పుగలవారు. మాత్రాచ్ఛందస్సులలో అనుప్రాసవైభవంతో నామ

మాత్రమైన క్లిష్టతలేని పదాలు పొదిగి అందించి వీరి కవిత్వాన్ని అనువాదాన్ని సూరదాసుకు మిక్కిలి సన్నిహితంగా నిలిపి అందించారు. హిందీభాషేతరులైన మనతెనుగుపాఠకులకు సూరదాసు కవితా వైభవంనుని వైశిష్ట్యంగాని తెలుసుకొనేందుకు వీరిఅనువాదం చాల సహాయకారిగా ఉండగలదంటే అతిశయోక్తికాదు.

మూర్తిగారి పదకవితలు కొన్ని దీర్ఘమైనాయి. కాని, ఇవి మూలంలోని ఎన్నో పదాలకు సారసంగ్రహంగా వెలిశాయి. పద్య కవితలో వీరు సిద్ధహస్తులు, పోతనగారిని ఒక్కొక్కచోట స్మరింప చేస్తాను. తెనుగు జాతీయాలు నుడికారం వీరి కవితలో అడుగడుగునా కనిపిస్తాయి.

భ్రమరగీతలలో విషయం తెలుగువారికి క్రొత్త ఉద్ధవసందేశం ఉపాలంభనం తెలిసినవియే అయినా సగుణనిర్గుణవాదం యోగవై ముఖ్యం తెలుగులకు క్రొత్త. ప్రస్తుతగ్రంథంలో భ్రమరగీతలు తెలుగు చేసి, వీటిని అందించి కవిగారు ప్రస్తుతి పాత్రులయ్యారు. బాలలీలలు మఱికొన్ని తెనిగించి యుండవలసింది. అలాగేరాధాకృష్ణ ప్రథమ పరిచయాదులు మరికొన్ని లోకరక్షక లీలలు, కూడ తెనిగించి ముందు ముందైనా అందిస్తారని ఆశిస్తాను.

తులసీకృతి వలెనే యీ సూరకృతికూడ తెలుగువారి ఆదరాభిమానములకు పాత్రమౌతుందని విశ్వసిస్తున్నాను,

తిరుపతి
18-6-92

ము. సంగమేశం

విద్వాన్ "సాహిత్య శిరోమణి" "విశారద"
శ్రీ జోస్యుల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు, B A.
రిటైర్డు సంస్కృతాంధ్ర పండితులు, అశ్వాపురం, ఖమ్మంజిల్లా.

శ్రీకృష్ణతత్త్వం

కరారవిందేన పదారవిందం ముఖారవిందే వినివేశయంతం
వటస్య పత్రస్యపుటే శయానం బాలం ముకుందం మనసా స్మరామి.

ప్రళయానంతర, సగుణబ్రహ్మ, బాలముకుందుడు ముకుం దదాతీతి ముకుందః మోక్షానిచ్చేవాడు. పసివాడు, వటపత్రశాయి మనసార ఆ రూపాన్ని భక్తకవి సంస్మరిస్తున్నాడు.

క్వచిద్దివ్యం శౌర్యం క్వచిదపి రణే కాపురుషతా
క్వచి న్నృత్యాన్నిత్యం క్వచిదపి చ వైకుంఠవిభవః
క్వచి ద్గీతాజ్ఞానం క్వచిదపి పరస్త్రీవిరహాణం
చరిత్రం తే నూనం శరణద విమోహాయ కుధియామ్.

ఈ కృష్ణస్తుతిలో కవి భగవంతుని బహుముఖమహిమ చెప్తూ ఆయనచరిత్ర కుబుద్ధులకు మోహం కలిగిస్తుం దంటూ శరణు జొచ్చాడు. సుబుద్ధులకందులో పరస్పర వైరుధ్యం కనిపించదన్న మాట కృష్ణతత్త్వం దురవగాహం వేదాంతవిచారం శాస్త్రచర్చ, యమనియమాది కర్మకౌశలం ఇల్లా ఎన్నోకావాలి. జ్ఞానోదయ మవటానికి; దాన్ని యీ వటపత్రశాయి యిస్తాడని భక్తుడు నమ్ము తున్నాడు. ఇది భక్తిమార్గం.

శ్రీ లీలాశుకులవారు పిలుస్తున్నారు, ఆయనమాట వినండి!
"వరమిమముపదేశ మాద్రియధ్వం నిగమవనేషు నితాంతచారఖిన్నాః"
విచినుత భవనేషు వల్లవీనా, ముపనిషదర్థ ములూఖలే నిబద్ధం.

వేదారణ్యాలలో, ఎడతెఱపిలేకుండ, తిరిగితిరిగి, విసిగి విచారిస్తున్నారా! ఇటురండి, ఏంకావాలి? వేదాంతార్థమా! గోపికల యిళ్లల్లో వెతకండి! దొరుకుతుంది; దాన్ని ఱోలికి కట్టేశారు. వెళ్లి పట్టుకోండి అంటున్నాడు; అదే, ఆయనపిలుపు. ఆ ఉపదేశా న్నాదరించి తరించండి!

ఈ పరిశీలన సగుణోపాసన ప్రాముఖ్యాన్ని కనుపింపజేస్తోంది గోపికలు సగుణోపాసన జేశారు. వారు కోరిందీ మోక్షమే వారి భక్తి ప్రేమభక్తి. నవవిధభక్తులనీ మించింది ఆత్మీయతాభరితం ఆనంద సుందరం వారిది హరివిరహం భరించలేని, పారవశ్యం, వారి శృంగారభావనలోనే తత్త్వజ్ఞానం, అంతర్నిహితమైఉంది. అది వారి మాటల్లో వినండి.

"నఖలు దేవకీనందనో భవాన్; అఖిలదేహినా మంతరాత్మదృక్"
అంటున్నారు. ఆ కృష్ణున్ని, వెదుకుతూ, భూమి నడుగుతున్నారు.
కింతే కృతంక్షితి! తపోబత కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవోత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి। అప్యంఘ్రిసంభవ ఉరుక్రమ విక్రమాద్వా।
ఆహో వరాహవపుషః పరిరంభణేన! (వ్యాసభాగవతం)

కిటియై కౌగిటఁ జేర్చెను.
వటుఁడై వర్ధిల్లి కొలిచె వడి, గృష్ణుండై
యిటుఁ బదచిహ్నము లిడెఁ గ్రిం
దటి, బాముస, నేమినోచి తమ్మ! ధరిత్రీ! (పోతన)

ఇదంతా వారికి తెలుసు. అమాయికల్లా కనిపిస్తూ గడుసుద పోతున్నారు, వారిమార్గం అనన్యసాధ్యమై సగుణోపాసనలోకూ పరాకాష్ఠనందుకొంది. అందుకే వారికేంచెప్పినా నచ్చదు, తమమా తమది. రాజు శుకయోగీంద్రుడితో నంటాడు.

కృష్ణంవిదుః పరంకాంతం నతు బ్రహ్మతయా. మునే !
గుణప్రవాహోపరమ స్తాసాం గుణధియాం కథం ?

అని వారు కృష్ణున్నే పరమకాంతునిగా గ్రహించారు, క బ్రహ్మభావంతో, కాదు. గుణబుద్ధులైనవారికి గుణప్రవాహోపరవ ఎట్లాకలుగుతుంది ? అని.

తన వేణుగానంవిని, అన్నీ విడిచివచ్చిన, గోపికలతో, కృష్ణు

మాతరః, పితరః, పుత్రా, భ్రాతరః పతయశ్చ వః
విచిన్వంతి; హ్యపశ్యంతో, మాకృధ్వం బంధుసాధ్వసమ్.

—వ్యాసమప

"మీరేతెంచిన జాడగానక వగన్ మీ తల్లులుం దండ్రులు అనిఅడిగాడు–వారి సమాధానము–

పతులన్ బిడ్డల, బంధులన్....పతిపుత్రాదిక నామమూర్తి వ చున్ భాసిల్లు నీయందు, తత్పతిపుత్రాదిక వాంఛలంజలిపి స వించుట న్యాయమే ?" చుముక్షాసక్తులం గాచు పోలికగావంద గావవే ! విడువమేలే ! కాంతలన్ భ్రాంతలన్" (పోతన)

"దేవోయథాఽఽదిపురుషో భజతే ముముక్షూన్"

(వ్యాసభాగవతం

ముముక్షువులను, ఆదిపురుషుడైన దేవుడే, వచ్చి పొందు డట ! ఇదే రహస్యం. ఇది తెలిసి గోపికలు, తన్మయలై ప్రే తపస్సు, చేశారు.

ఆంధ్ర సూరదాస కవితావైభవం

ఇదంతా తెలిసిన, సూరదాసు గోపికల సగుణభక్తిని, నిర్గుణ భక్తి (ఇదీభక్తే, భక్తిజ్ఞానం కలిస్తేనే మోక్షం సిద్ధిస్తుంది.) కంటె మిన్నగా. ప్రస్తుతించి బహువిధాల, పదేపదే చెప్పిందే చెప్పిన, గోపి.లద్వారా తన పరమాత్మ పరాయణత్వం వెల్లడించాడు. అదొక సాగరమైంది, పరమ భాగవతోత్తముడైన, సూరదాసు, భాగవత సారాన్ని, సాగరంగా చూపించాడు, అది అగాధం. అయినా దాన్ని మా పుణ్యాత్ముడైన, మిత్రుడు శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణ మూర్తి, తరిచాడు తరించాడు, మణులు ఏరితెచ్చి అచ్చమైన తెలుగులో మన కందించాడు. వ్రజ భాషలోనున్న వజ్రాలు, రత్నాలు సాన బట్టి తెచ్చి, మన కిచ్చాడు, కనుకనే హిందీసాహిత్యజగత్తులో సూర్యుడై ప్రకాశించిన సూరదాసుయొక్క ప్రభ మనమీదకు ప్రస రిస్తోంది, ఆ వెలుగులో విశేషాలు, పరిశీలిద్దాం. ఆనందిద్దాం. మధురా నగరంలో పుత్రజననం వ్రేపల్లెలో పుత్రజన్మోత్సవం డోలికోత్సవం మొదలైన వేడుకలు వ్రజరాణియైన యశోద "శుకసనకేశ్వరాదులకు చెప్పడరాని సుఖానుభూతితో'నందగోపబాలుణ్ణి ముద్దువెట్టుకుంటోంది ఉయ్యాలలో, పండుకొన్న స్వామి "కేలడాకాలి బొట్టనవ్రేలు, బట్టి మోవు దామరనిడుకొని మురియుచుండె అడుగు దామరతేనెపై నాస నేమొ" అనే ఉత్ప్రేక్ష కవికి కలిగించాడు. ఈ వటపత్రశాయి రూపాన్నే పలురకాల ఏకాగ్రతతో ఉత్ప్రేక్షించే కవి సగుణోపాసన, అభినందన పాత్రంగా ఉంది. యశోదకు విశ్వరూపసందర్శనమైంది మట్టితిన్నాడన్న మాటదాకా రాకుండానే, సూరదాసు అది యశోదా నందులకు చూపించాడు. ఇక్కడ కవి అమందానందభరితుడై ఎన్ని విధాల తన ఆనందాన్ని ఊపిరాడవివ్వకుండా వర్ణిస్తున్నాడో పరికిం చండి. సూరదాసశ్యామసుందరుణ్ణి చూడండి. అమ్మ మేల్కొల్పు వినండి. అది సాహితీపిపాసువుల్ని మేల్కొల్పుచున్న తెలుగుతల్లి

యొక్క మధురహృదయనాదం, ఎవరిఅదృష్టం వారిది. కాకపోతే ఒక విప్రునికి బాలకృష్ణుని భగవద్రూపంలో సాక్షాత్కారమేమిటి ? ఇదంతా సూరదాస భావుకతాసుఖానుభూతి, తురగవల్గన, హరిగతి రగడలలో, తెలుగుపలుకుల నొలకబోసిన మన సూరకవి, వ్రజభాషా సూరకవి హృదయాన్ని విప్పిచెప్పిన తీరు హాయిగా పాడుకొని ఆనందించండి. భక్తిభావం స్వయంసమృద్ధమౌతుంది హృదయాలలో కృష్ణసందేశం అందించటానికి వచ్చిన ఉద్ధవుణ్ణి మాటలాడనిచ్చారా! గోపికలు! ఊదరగొట్టి నిరుత్తరుణ్ణిచేసి పంపారు. అదే యీ గ్రంథ మంతా ఇంతచెప్పినా సూరదాసుకి తృప్తికలుగలేదేమో అనిపిస్తోంది. ఎంత ఉక్తివైచిత్ర్యం! ఎంతటి లోకజ్ఞత దానికెంతటి తెలుగు రూప కల్పన! ఇవన్నీ పాఠకులు స్వయంగా ఆస్వాదించి ఆనందించ వల సిందే ఇందుకే గ్రంథములో ప్రతి పుట ఉదాహరణమే. ఇంత మహా సాగరం త్రవ్వి సూరదాసు తలకెత్తినంతమాత్రాన దానితో తల ముల్కలైన మైలవరపు సూరకవి తాను తన మార్గంలో స్వతంత్రుడా అనిపించేటంత ధారాశుద్ధితో తెలుగుభాషాసాగర తితీర్షువులకు తెప్పగా నేర్పుడి మనోహరవిహారం చేయిస్తున్నాడు. విహరించండి, ఆనం దించండి!

163వ ద్విపద చదవండి (152వ పేజీ) ఆ గోపికల తాపత్రయం ఆలకించండి. భాగవతసారం సంగ్రహించుకోండి.

158వ పేజీలో...."ఎడనుడి నొడళ్ళబొరలేక యేకనిష్ఠ ప్రేమ నియమాల జరుపువారే తపింత్రు" అనే మాటలు గమనించి మనో వాక్కాయకర్మల్లో సంశుద్ధి సాధించే ప్రయత్నం చెయ్యండి. 161వ పుటలో (220) "విధియను....గాల్పెజూ" అన్న రూపకాలం కారపు సొగసులు రసజ్ఞుల నాకర్షిస్తున్నాయి చూడండి.

13

ఇంతకీ మావిభు 'మాకొౕసంగవే' అనే గోపికలగోల - మరొక వేదాంతోపన్యాసము వాళ్ళకు పట్టదు. అసలు వాళ్లు ఉద్ధవుణ్ణి ఏమైనా చెప్పనిస్తేనా ఆహా! ఏమి సూరదాస భక్తిపారవశ్యం! సగుణోపాసనా తన్మయత్వం! 164 పేజీలో ముత్యాలసరాలు చెప్పుతున్నాయి, గోపికల యెడల నంటిన మధురస్మృతులు.

"వ్రజకిశోరుడు వేపల్లెవచ్చు ప్రొద్దు" కెదురు చూడటమే వారిధ్యేయం. "వంధ్యబిడ్డ కుట్టెటిఁగినట్టొ మాకు నరయని బ్రహ్మ తత్త్వానుభవము" అంటూంటే ఇంకేం చెపుతాడుపాపం ఉద్ధవుడు. నహివంధ్యావిజానాతి గుర్వీం ప్రసవవేదనాం' అని ఆయనకు తెలిసిందేకదా! శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి తాను తరించి మనల తరింపజేస్తున్నాడని నా కనిపిస్తోంది.

అయితే ఒక్కమాట! గ్రాంథికమైన తెలుఁగు నుడికారపు సొంపులు చక్కగా పదవిభాగం చేసుకోగలిగితే తెలుస్తాయి. ఆ మార్గం నానాటికీ ఆధునిక పాఠకలోకంలో మృగ్యమవుతోందన్నదే యీ మాటఅనటానికి కారణం -

"నమో గోపికానందనాయ నందగోపకిశోరాయ"

— జోశ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తి

H. W. P. Colony
ASWAPURAM

"డాక్టర్" ఎస్. సంజీవదేవ్, డి.లిట్
ప్రముఖ సాహితీవేత్తలు, చిత్రకళానిష్ణాతులు
తుమ్మపూడి - గుంటూరు జిల్లా.

దృష్టి కందని సృష్టి

నేత్రదృష్టి - బుద్ధిదృష్టి - బోధిదృష్టి

నేత్రదృష్టి చూస్తుంది రూపజగత్తును, బుద్ధిదృష్టి చూస్తుంది ఆలోచనా జగత్తును, బోధి (Intuition) దృష్టి చూస్తుంది అనుభూతిజగత్తును, మొదటిది ఇంద్రియ గ్రాహ్యం, రెండవది ఆంశిక ఇంద్రియగ్రాహ్యం ఇక మూడవది అతీంద్రియ గ్రాహ్యం.

సూరదాసుకు లేదు నేత్రదృష్టి - ఆయన అంధుడు ఉన్నది కొంత బుద్ధిదృష్టి; ఇక పూర్తిగా ఉన్నది బోధిదృష్టి.

రూపజగత్తుకు చెందుతారు శిల్పులు, చిత్రకారులు, నర్తకులు మొదలైనవారు-ఆలోచనా జగత్తుకు చెందుతారు వైజ్ఞానికులు, తార్కికులు విశ్లేషకులు ఇత్యాదులు. ఇక అనుభూతికి చెందుతారు కవులు, గాయకులు, మర్మసాధకులు (mystics) మొదలైనవారు. సాధారణంగా ఎక్కువ మర్మసాధకులు కవులుగాను,గాయకులుగానుఉంటూంటారు. వీరినే భక్తకవులని కూడ అంటారు. ప్రసిద్ధులైన వాగ్గేయకారులైన త్యాగరాజు, శ్యామశాస్త్రి, ముత్తుస్వామి దీక్షితులు, కబీర్ మొదలైన వారంతా ఈకోవకు చెందిన వారే.

అటువంటివాడే అంధుడైన భక్తకవి సూరదాసు. ఆయనకు బాహ్యదృష్టి లోపించినందువల్ల బాధలేదు. దాని స్థానంలో ఆంతరిక

దృష్టి వికసించింది. బాహ్యదృష్టి చూడలేని ఎంతోఅద్భుతమైన ఆనదం మయ అంతర్జగత్తును చూడడం ఆయనకు సాధ్యమయింది, ఆయనది చూపుకాదు - లోచూపు !

అటువంటి ఆనందసాధనకు మాధ్యమ మయింది తన కృష్ణభక్తి ఆ కృష్ణభక్తికీ మాధ్యమం అయింది ఆనాటి వ్రజభాష.

ఆయన రచించిన వ్రజభాషలోని "సూరసాగర్"కు తెలుగు సేతయే శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి గారు రచించిన యీ "సూరసాగరము".

ఒక భాషలోని వచన రచన నుంచి మరోభాష వచనరచనలోకి అనువాదం అంతగా కష్టంకాదు. అదేవిధంగా ఒక భాషలోని పద్య రచన నుంచి రెండవభాషలోని వచనరచనగా అనువదించడం అంతగా కఠినంకాదు. కాని ఒక భాషలోని పద్యరచననుంచి మరోభాషలోని పద్యరచనగా అనువదించడం కష్టం. ఆ కష్టమైన కార్యాన్నే మన సూర్యనారాయణమూర్తిగారు ఎంతోచాకచక్యంతో రసమయంగా నెరవేర్చారు. ఇటువంటి అనువాద కార్యంలో రెండు విధాలైన ప్రధాన ప్రతిభలను ప్రదర్శించాలి. మాతృకలోని మౌలికభావపరంపరను; అనువాదంలోని సుందరపద ప్రయోగాన్ని - సూరదాసు గొప్ప భక్త కవి. ఆయనభక్తికి ఇతివృత్తం శ్రీకృష్ణుడైనప్పటికీ; ఆయన శ్రీకృష్ణుని ఒకపరిధిలో బంధించక సర్వాంతర్యామిగా విస్తరింపజేశాడు. సూరదాసుది పరిమితమైన గౌణభక్తికాదు. గౌణభక్తియొక్క ససీమమైన మంచుతెరల్లో దాగియున్న అసీమమైన పరాభక్తియది !

కనుకనే సూర్యనారాయణమూర్తిగారి తెలుగు అనువాదంలో ఉద్ధవునిచేత సూరదాసు అనిపిస్తాడు.

అలకింపుడు సతులిదే పరమాత్మతత్త్వము నుడువుదున్ గో
పాలదేవుడు నన్నిటుల్ నొాపాలి కంపింపన్.
బ్రహ్మమయమౌజుండి! యెల్లప్రపంచ మొక్కించుకయు లే దా
బ్రహ్మకన్యము వస్తు వఖిలవ్యాపకుం డతడే॥
తానె స్త్రీపుంరూపుడౌ దలిదంబ్రడియుం దోఁబుట్టు దానౌ
తానె వానప్రస్థుడున్ యతి తానె జ్ఞానియునౌ
తానె రాజును రాణియగు విభుదాసదాస్యంబులును దానగు॥
దానె నేలయు నింగి పూవున్ దానె దేటియునౌ
తానె గోవుం బాలకుడునై తానె మేపై మేపుకొను దను
దావ యీ పరమాత్మతత్త్వము దలఁచి భ్రమవిడుఁడీ
ధని దరిద్రాంతరములే దద్వైతతత్త్వమునన్ నిరంజను
గన జరామరణభ్రమంబులు గదియ వవ్వారిన్॥"

పైన ఉదహరించిన ముత్యాలసరాలు ఎంత గొప్పగాఉన్నాయో! శ్రీకృష్ణుని అద్వైతతత్త్వంలో చూపిన సూరదాసు వ్రజభాషమాతృక మువ్మారుధన్యం. అదేవిధంగా మూర్తిగారి దాని తెలుగుసేతధన్యం!

"తానె గోవుంబాలకుడునై తానెమేపై మేపుకొను దను।
దాన యీ పరమాత్మతత్త్వముఁదలఁచి భ్రమ విడుడీ॥"

అనే పంక్తులు వాటి కవేసాటి. మూర్తిగారి కొన్ని తెలుగుమాటలు సారళ్యంలోను, బావగాంభీర్యంలోను అద్భుతంగా ఉంటాయి. అవి మాటలుకావు. చిరంతన సత్యసాధనకు వెలుగుబాటలు. అమరానందానికి కట్టనికోటలు. సూర్యనారాయణమూర్తిగారు కనులున్న తెలుగు సూరదాసు. సూరదాసుగురించి యింకెవరైనా ఏమైనా వ్రాశారేమో తెలియదు. నాకు తెలిసినంతవరకు ఈ అనువాదమే ప్రధానమైనదని అనిపిస్తుంది.

కొందఱి రచనల్లో మాటలగారడీ ఉంటుంది. కాని మాటలు అభివ్యక్తపరచేభావం పేలవంగా ఉంటుంది. మరికొందరి రచనల్లో భావగాంభీర్యముంటుంది కాని పదాలు వైచిత్రిహీనంగా ఉంటాయి. ఈ రెంటినమ్మేళననూ గలిగిఉన్నదే అందమైనకృతి ఆదర్శకృతి. ఈ అనువాదకృతి అయువంటిదే —

నృత్యతాం గాయతాంచైవ నానావాద్యం ప్రకుర్వతే।
యథా సంతుష్యతేదేవో న ధ్యానాద్యై రుచిశ్రుతం ॥

ధ్యానాలు పూజలు పునస్కారాలుకంటె నృత్యగానాలు వివిధ వాద్యాలు మొదలైనవే దేవతలకు ఎక్కువ సంతోషకరాలట.

అందుకే ఎక్కువగా భక్తులంతా కళాకారులుగా ఉంటారు. ప్రత్యేకించి కవులుగా గాయకులుగా దేవతలదాకా పోనవసరం లేదు. మనుషులవిషయంలో ఇది మనకు నిర్ద్వంద్వముగా ప్రత్యక్షమవు తుంది. మాటలను మామూలుగా పలికేకంటె లయాత్మకంగాను గతి శీలంగాను పలికితే, వాటికి తోడు వాద్యసహకారంతో లేక సహకార వాద్యాలతో పలికితే ఎంతో ప్రభావశీలంగా ఉంటాయి.

అందుకే మన భక్తులంతా కావ్యకర్తలుగా తమ పరాతత్త్వ సాధన సాగించారు. అటువంటి ఉన్నతస్థాయి భక్తులలో సూరదాసు ఒక ప్రముఖుడు.

శిల్పకళ, చిత్రకళ, నర్తనకళ, సాహిత్యంలేని శుద్ధసంగీత కళ, (రాగాలాపన, జంత్రసంగీతం మొదలైనవి) భాషాభేదాలకు సంబంధించని విశ్వజనీనకళలు వాటిని ఆనందించటానికి ఒక దేశపు కళను మరోదేశపుకళలోని కనువదించవలసిన అవసరంలేదు.

సాహిత్యం మిగతాకళల మాధ్యమాలవలెగాక భాషను మాధ్య మంగా కలిగియున్నది.

అందుకే ఒక భాషలోని సాహిత్యాన్ని ఆనందించాలంటే మరో భాష వారికి అనువాదం అవసరం అవుతుంది. అజంతా చిత్రాలను చూచి ఏదేశపువారైన ఆనందించగలరు కాని, కాళిదాస 'మేఘ సందేశము" సంస్కృతం తెలియనివారెవరూ ఆనందించలేరు అనువాదంలోదప్ప.

అందుకే సూరదాసు భక్తిమాధురిని కవితాసురభిని ఆనందించాలంటే ఆయన వ్రజభాషామాతృకల అనువాదాలు అవసరం అవుతాయి.

అయితే అన్ని అనువాదాలు, అందరి అనువాదాలు మాతృకకు న్యాయం చేయజాలవు. అనువాదాలు చేయబడవలసింది సమర్థుల కలాలతోనే, ఈ తెలుగు అనువాదం శ్రద్ధగా చదువుతే అనిపిస్తుంది. దీన్ని సమర్థుడే అనువదించారని.

మన తెలుగు మహనీయుడైన "శ్రీ తల్లావజ్ఝల నారాయణతీర్థులు" "శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణిని" సంస్కృతభాషలో రచించి అమరజీవి అయినారు. అందులో విషయవిదగ్ధతకంటె రచనాశిల్పం, అందులోను నృత్యసంగీతం ప్రధానం అందువల్ల దాన్ని ఆ విధంగా ఉంచవలసిందే కాని మరోభాషలోనికి అనువదించడం అసాధ్యం. నారాయణతీర్థులు జన్మించిన గ్రామం గుంటూరుజిల్లాలోని కాజ." ఈ పంక్తుల రచయిత గ్రామానికి సమీపమే అది.

"సూరసాగరము" అనువాదగ్రంథమైనా దాని మాతృకలో ఉన్న విషయవిదగ్ధతనుబట్టి, అనువాదకర్తయొక్క అసమర్థతారాహిత్యాన్నిబట్టి అదొక ఉజ్వలరచనారత్నంగా భాసిస్తుంది.

సంస్కృతంలో రచింపబడిన కృష్ణభక్తిగేయకవితలో జయదేవ విరచిత "గీతగోవిందా"నిది ప్రధానస్థానం. ఇందులో భావసంపదకంటే

రచనాశిల్పానిదే ఎక్కువ ఆపేక్ష్యత ఇందులో ప్రధాన దశ నృత్య సంగీతాలకే చెందుతుంది. శ్రీకృష్ణలీలాతరంగిణివలె వీటిలో భావావేశానికంటె శబ్దావేశమే అధికం.

సూరదాసు రచనలోమాత్రం రచనాశిల్పానికి హానికలుగని రీతిలో భావసంపద రూపొందింది. సూరసాగర రచనంతా భాగవతంలోని దశమస్కంధంమీద, ఆధారపడి రచింపబడిందే. అయితే అది భాగవతంలోని, సంస్కృత మాతృకకు వ్రజ భాషానువాదం కాదది సూరదాసుని స్వతంత్ర కావ్యము. ఆ స్వతంత్రకావ్యానికి, తెలుగు అనువాదమే మన "సూరసాగరము"

సూరదాసు కృతినిగురించి అనువక్త విలక్షణంగా అంటారు
"సూరపద సమాశ్రయసిద్ధి జూరకొనగ,
సూరసాగర మీది యీదేరుపొంతె
లౌకిక కాలోకనాత్త విలోకనముల
మలపవలె నంతరాలోకమార్గమునను ॥"
"కర మెఱుంగక సూరసాగరము తలము।
తలములకలైతి సౌరత్న ముల బడయ
కడవఁగొని సాగరము నీద గడగినట్టు
చీమ, కాశీప్రయాణంబు చేసినటులు"

"లౌకికాలోకనాత్త విలోకనముల మలపవలె నంతరాలోక మార్గమునను" అనేమాటలు ఎంతవిలువగా ఉన్నాయో! ఈ రచనయొక్క పరమార్థాన్ని అంటే, బహిర్దృష్టిని అంతర్దృష్టిలోకి మార్చడం ఎంత ఇంపైన భావగర్భితమైనపదాల్లో వ్యక్తంచేయబడిందో! మూర్తిగారు మహత్తర భావుకులు మాత్రమేకాక నిపుణపదశిల్పికూడ!

అందుకే వారికవిత సవితఅయి సరితఅయి ప్రకాశిస్తూ ప్రవహిస్తూంది.

సూరదాసులాంటి శిఖరాగ్రభక్తకవులు తమ కవితానిర్మాణములో ఎక్కువగా ఆత్మాశ్రయులైనప్పటికీ వస్త్వాశ్రయచ్ఛాయలను విసర్జించరు. తాము నివసిస్తున్న భూలోకానికికూడ విలువయిస్తారు. కనుకనే శ్రీ అరవిందుడు తమ "SAVITRI" మహాకావ్యంలో సావిత్రినిగురించి అద్భుతంగా పల్కుతారు.

She made earth her home for whom heaven was too small.

సావిత్రికి స్వర్గంఅనేది చాల యిరుకుగా తట్టినందువన భూమినే నివాసం చేసుకున్నదట; ఆమె ఎంత ఎత్తైన మానవతాభావమో అది.

భూమికిమించిన లోకోత్తరసత్యాలను మనం ఎంత లక్ష్యంతో చూస్తున్నకూడ భూమిని అలక్ష్యపరచటం సమగ్రజీవనరీతికాదు. మట్టికానిదానికి విలువయిచ్చినట్లుగానే మట్టికిగూడ తగినవిలువ నివ్వాలి. మట్టిమీద పుడుతున్నాం మట్టిమీద పెరుగుతున్నాం మట్టిమీద మరణిస్తున్నాం. అటువంటి విలువైన మట్టినివదలి మసలడం సక్రమజీవనధర్మంకాదు.

ఈ ధర్మమర్మాన్ని గ్రహించిన సూరదాసులాంటి ప్రాజ్ఞసాధకులు తమ కావ్యరచనల్లో ఆత్మాశ్రయులుగా మాత్రమేకాక వస్త్వాశ్రయులుగాకూడ ఉండటం మానుకోలేదు. ఏదిఏమయినా అటువంటి మహనీయుల జీవితాల్లోను,రచనల్లోను వచనాల్లోనుబోధి(Intuition) కి ప్రాధాన్యం ఇస్తూఉంటారు. సంజీవదేవ్ ఒకచోట వ్రాశాడు.

"Emotion fades
Intellect wanes
Intuition makes
Space spreads
Into infinity

LIBRARY

Time melts Into eternity"

ఆవేశం పేలవమవుతుంది. బుద్ధి దిగజారిపోతుంది! బోధి మేల్కొంటుంది స్థలం అనంతత్వంలోకి విస్తరిస్తుంది. కాలం కరిగి పోతుంది. శాశ్వతత్వంలో.

జీవితంలో ఎన్నో అవసరం సమగ్రంగా జీవించడానికి శక్తి, యుక్తి, అనురక్తి, విరక్తి మొదలయినవి. వీటి అన్నింటి ఆశయం కూడ మానవుడికి ముక్తి కలిగించాలనే ముక్తిఅంటే స్వేచ్ఛ దేన్నుంచి ముక్తికావాలి? ఏదైతే బాధాకరంగా ఉంటుందో దాన్నుంచి ముక్తికావాలి. జీవితంలో బాధాకరమైనదేమిటి? ఒక టేమిటి చాలాఉన్నాయి. బాధాకరమైనవి. బంధన అంటే స్వేచ్ఛ లేకపోవటం అన్నిటికంటె ఎక్కువ బాధాకారం, స్వేచ్ఛను గలిగించటం అంటే ముక్తిని గలిగించటం' అని.

అసలు అన్నింటికి మించిన బాధ భయంఅనేది. భయానికి మించిన బాధలేదు. అభయానికి మించిన ఆనందంలేదు. సుఖంగా ఉంటున్న వ్యక్తికూడ తాను సుఖంగా ఉంటున్నందుకు సంతోషపడక ఆ సంతోషం ఎప్పుడుపోతుందో అనేభయంతో బాధపడతాడు. వర్తమాన సుఖానికి ఆనందించక భవిష్యత్‌లో రానున్న ఆ సుఖపుకొఱతకు భయపడతాడు.

ఇటువంటి బాధలనుంచి మానవులకు ముక్తిగలిగించటానికి ఆదిమమానవుడినుంచి ఆధునిక మానవునివరకు అనేక మార్గాలని అవలంబిస్తూ వస్తున్నారు. వాటిలో భక్తిఅనేదికూడ ఒక మానస మార్గంగా ఏర్పడుతూవస్తూంది. ఇటువంటి భక్తకవులు తమ బోధల ద్వారా ప్రత్యేకించి తమ కవితారచనలద్వారా సమాజానికి కొంత కల్యాణాత్మకసేవ చేస్తున్నారు.

అటువంటిపనినే మన సూరదాసు తన వ్రజభాషలోని కావ్యం "సూరసాగర్" ద్వారా చేయుటం జరిగింది. అయితే అది వ్రజభాషా భాషులకొఅకే పరిమితంచేయక ప్రాజ్ఞులైన శ్రీ మైలవరపు సూర్య నారాయణమూర్తిగారు దాన్ని అద్భుతంగా తెలుగులోకి అనువదించి తెలుగులోకానికి గొప్పసేవ చేస్తున్నారు.

ఈ తెలుగుఅనువాదమైన "సూరసాగరము" తెలుగువారి ప్రాణాల ప్రమిదల్లో ఆనందదీపాలను వెలిగించి వారిని భయం నుంచి, బాధలనుంచి విముక్తపరచడంలో దోహదం చేయగలదని ఆకాంక్ష !

— సంజీవదేవ్

సూరదాస పదామృతాది గ్రంథకర్త
డాక్టర్. Ch. రాములు, M.A. Ph.D.
రీడరు, హిందీశాఖ
హైదరాబాదు కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం,
'హైదరాబాదు'

ఆశంసనము

శ్రీ మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తిగారు పరమభాగవతులు వారి లేఖినినుండి భక్తిగ్రంథములు వెలయుట అత్యంతముదావహము. భక్తికావ్యములను తన్మయత్వముతో రచించుట, అనువదించుట, వారి కత్యంత ప్రీతికరము వాటిని సర్వాంగసుందరముగ మధురాతి మధురముగ వెలయించి తాము తరించిరి పాఠకులను తరింపజేసిరి. అందుకు వారు ప్రశంసాపాత్రులు. ముఖ్యంగా వారు రచించిన తులసీరామాయణమును పఠించియుంటిని. మధురశైలి, భాషాపాటవము, కథాకథనగమనము, మొదలగు సుగుణములతో రామచరిత మానసము తెలుగువారికి అత్యంత ఆదరపాత్రమైనది.

ప్రస్తుతకావ్యము "సూరసాగరము" అను కృష్ణచరిత మానసము భక్తాగ్రేసరుడగు సూరదాసు రచించిన వ్రజభాషాకావ్యము సూరసాగరమును సూర్యనారాయణమూర్తిగారు ఆంధ్రీకరించినారు. ఇది దశమస్కంధసంగ్రహము ఇష్టదేవతావందనము, సూరదాసకవి సంస్మరణము, కవిప్రశంస, కృత్యాదిప్రస్తావన, సూరసాగర కావ్య ప్రశస్తి, గోపీవిహ్వానుభూతిప్రశంస, కృతి, షష్ఠ్యంతములు రచించి, వారు తెలుగు కవుల కావ్య సంప్రదాయమును పాటించిరి. ఇది అను

రాదమైనప్పటికి తెలుగులో స్వతంత్రకావ్యముగా రూపుదిద్దుకొనినదని ప్రకటించుట వారి ఉద్దేశ్యము.

సూరసాగరమున ప్రతిబింబించు అమృతకణము. అనువాద మున తెనుగుతేనె చేర్చబడినది. మనకు అమృతపురుచి తెలియదు. ఆస్వాదించినవారు మౌనముగానే, పరమానందమున మైమరచిరి. మరి తేనెసోకగ దానిరుచి, మధురాతిమధురము గాబోలును. అనుభవించి స్మరించుట తత్క్షణ కర్తవ్యము. వ్యాఖ్యానించుట, శబ్దబద్ధము గావిం చుట, అసాధ్యము. అట్టివాని విశేషములను విశ్లేషించుట పరమ కోమల సుమనముల కంటకములతో స్పృశించుట వంటి క్రూర కర్మము చేయబూనుటయే. హృదయమునకందనిది శబ్దమునకందుట దుర్లభము. ఆత్మ గతముమాత్రమే అయినను బాలసహజ కుతూ హలముచేత సుగంధము నాఘ్రాణించి ఆనందించవలెనని ఆశ.

శ్రీకృష్ణజన్మోత్సవము, లీలావైభవము, పుత్రోత్సవము మొదలగు కథావర్ణన ప్రసంగములను తెలుగువారి కత్యంత ప్రీతి పాత్రములైన హరిగతిరగడ, ద్విరదగతిరగడ, ద్విపద, సీసము, చంపకమాల, శార్దూలము, మొదలగు ఛందస్సులలో సముచితగతిలో తిలో వ్రజభాషాకావ్యమును సుందరముగా ననువదించిరి. గోపికల మనోభావములను, యశోదామాత మానసోల్లాసమును శైశవక్రీడల గాంచి ఆయమ మురిసిపోయినవైనము, శ్రీకృష్ణలీలామహిమాది వర్ణనము, బాల్యక్రీడలు మొదలగు ఘట్టములలో భక్తకవి పోతన గారిని పుణికిపుచ్చుకొన్నారు. గొల్లవారిండ్ల వెన్నముచ్చిలించిన మాయావి అమాయికముగ చెప్పిన సంజాయిషీ చూడ ముచ్చటగా యున్నది.

ముత్యాల సరాలు :-

అమ్మరో ! నే వెన్న సుంతయు ఆరగింపగ లేదు, సుమ్మా !
నమ్మవే ! నానుడి నిబద్ధిగ, ననువుమీరంగన్
చిట్టిచేతుల కెట్టు లబ్బును ! చెప్పు ముట్టిఁగలట్టి చట్టులు
చట్టులంగల పాలుపెరుగులు చట్టనన్ద్రావన్.
వెన్నడింం జెలికాంద్రుపెక్కురు వెక్కిరించి పరాచకాలకు
వెన్న మూతిని బులిమి పోయిరె! వెన్నదిననంచున్
వెన్న మూతిని దుడుచుకొంచును, వెన్నదొన్నెను వెనుకదాచెడు
వెన్నదొంగపనిం గనుంగొని ప్రేమ ముప్పొంగన్.

గోపికల, శ్రీకృష్ణునియెడగల అనన్య ప్రేమరహస్యమును; వారు చెప్పు చాడీలు కొండెముల వెనుకగల మధుర ప్రేమానుభూతి హాస్యములు తెలియజెప్పు జాణతనమును, పరికించవచ్చును.

ద్విపద :-

"దొంగ దొంగ యటంచు ధోకోనిపోయి,
ప్రాంగణంబుల దాటి యంతరంగముల
ప్రేముడిన్ నిలిపి నిర్నిమిషలై కనుచు
నామోము ముద్దాడి నను గౌగిలించి
వెన్న జేసేతఁ దిన్పించుచు నేవా
విన్న వింతురు మ్రొక్కి వేల్పుపెద్దలకు"

పరమాత్ముని హృదయముకూడ భక్తులకు దూరమైనందున తపనకు గురియైనది; విరహ మిరుపక్షములవారికి సమానముగా బాధాకరమయినది.

ద్విరదగతిరగడ :-

రాధికను విడదీయ రా దికను నా తలపు
రాధికా ప్రేమ నారాధించు గోనివలపు

ఎందుండె నా బహిః ప్రాణమౌ నా రాధ,
యిందేరికని వినుతు నీ మా ప్రణయగాథ"

ఉద్ధవుని నిస్సార ప్రేమకు ప్రతిగ, సర్వేశ్వరుడు గోపికామణుల ప్రేమాతిశయమును కొనియాడురీతి గమనింపదగినది.

ద్విరదగతిరగడ :-

"గొల్లతలు నా ప్రేమ గొల్లకొన నుల్లమున
దల్లడిల్లుచునుంద్రు తలపులఁ దలంచి నను
విరహాకులములైన ప్రేతలయెడంద"

ఉద్ధవుని బ్రహ్మతత్త్వోపదేశమునకు గుందిన గోపికలు మాయా మర్మము తెలియునివారలైరి. ప్రశ్నలయందే సమాధానమును బొందు పరచిన పల్లెపడుచుల గడుసరితనము తెలియవచ్చినది.

తే॥ మా మనోధవు మాధవు మధురమూర్తి
సగుణగోపాల మధురసంస్మరణ ముడిగి
ఊను నుద్ధవు చప్పిడియోగ మెవతె?
కడుపునిండునె! బూరెల గలను గన్న!

క॥ మాపాలివేల్పు గోకుల
గోపాలస్వామి నెడదఁ గొలువకయోగం
బీపాటిపైన దెవ్వతె
చేపట్టెడి? నూకకూక జేకొనువీకన్

'సూరసాగర సంగ్రహము'

క॥ అర్మిలి చెలిమరి హరితో
నర్మాలాపంబులాడు నలువుంగన కీ
ధర్మాధర్మము లేర్చెడు
ధర్మోపన్యాస మెవరు దలపోయుదురో!

క॥ నిగమాగమతత్త్వముఁ గనఁ
దగుదురె! మా పల్లిగొల్లతలు గొనిచను మా
నఁగరు వగలాంౘడె! యిది విన
దగువారును దెలియువారు దనియ గలారున్॥

క॥ ప్రియవిరహిణులకు, ప్రాణ
ప్రియముఖదర్శనముదక్క, వేవెరవులనేన్!
బయిపయిరుచులు రుచించునె?
సయిచునె? మీ లోండు సలిల సంగతి దక్కన్॥ (సూ. సా.)

ఇంతేకాక ముక్తిబేరమును మొదలు చెడ్డబేరము, చౌకబేరము, ఇంటింటు కాళ్ళబేరము చేయుట తగదని అప్రత్యక్షము హితవు జెప్పినారు. ముక్తిలేకున్న పుట్టిమునుగదని ముక్తికన్న భక్తియే మిన్నయనీ, సరళమనీ ప్రపంచానికి చాటినారు.

శ్రీకృష్ణుడు కుబ్జనుజేకొని రాజసలీలాలోలుడై తమను మఱచాడని వాపోయినారు. సీతారాముల ప్రేమ అనన్యమైనదని కీర్తించారు. సీతాన్వేషనలో రాముడు పలు ఇక్కట్టులకు లోనైనాడని సీతనొక్కక్షణమైనను మఱువలేదని, కృష్ణుని ఉపేక్షాభావమునకు వగచారు.

శా॥ సీతావల్లభు డాలిఁగోల్పడి వనీసీమన్ గవేషించుచున్
దూతన్ దిక్కుల కంచి జాడఁ గని సింధుం గట్టి కొట్టెన్ రిపున్
సీతంగూడి వియోగభీతి విడిపించెన్ గాని తా లేఖలో
గీతాసారము వ్రాసిపంపఁ డతఁడీ కృష్ణుంబలెన్ నాతికిన్॥

సీతారాముల లోకకల్యాణభావమును, గొనియాడిన యతివలు తమ ప్రభుని లోకహితమును జగత్కల్యాణ కారణుని తమ కౌగిట

బంధింప జూచిరేకాని పరమహితమును గాంచరైరి. ఉద్ధవుని పలు విధముల తూలనాడిరి.

చ॥ జననిని జన్మభూమిని వ్రజంబును గాదని కృష్ణుఁడే ప్రయో
జన మొడగూర్పనెంచి కులజాతి వయోగుణరూపయుక్త గు
బ్జను జతగూడె జెప్పు వ్రజపల్లె నెదే నపరాధ మెంచి పో
యెనొ ? చెలిగూనెదాసి వెలయించిన బోధనలే రుచించెనో !

చివరకు గోపికామణుల ప్రేమతత్త్వము నెఱింగి ప్రేమ నారాధించి తమ అనన్యతను ప్రకటించిరి. బ్రహ్మతత్త్వమునకు తాము అనర్హులమని తెలుపుచూ తమ అశక్తతను వెల్లడించిరి.

క॥ కనువిచ్చిన గనవచ్చును,
గనవచ్చును గన్నుమూయ, గల నా హరియే
వినవచ్చు గలవరింతల,
మనవచ్చునె ? హరినివీడి మన మచ్చుపడన్ ॥

క॥ తలపెల్ల కృష్ణమయముగ
సలుపుచు నెడనుడినొడళ్ల సంధించి హరిం
గొలుచు దృఢచిత్తలే మల !
చలచిత్తల కన్నుపు యోగసాధన దీనిన్ ॥

సూరసాగరము ప్రేమసాగరము, రత్నాకరము, అందెంత లోతుకు మునిగిన అన్ని రత్నములు లభించును. సూరదాసు ప్రేమ తత్వమును ఆకళించుకొని గోపికామణుల హృదయములను ప్రకటించిన సూర్యనారాయణమూర్తిగారు ధన్యులు. వారి అనువాదసరళి ప్రశంసనీయము. సూరదాసప్రభువు వారి కాయురారోగ్యముల ప్రసాదించుగాక ! ఇంకను వారెన్నో కృతులతో భారతమాత నలంకరింః గలరని శుభాకాంక్షలతో శుభాభినందనల నందజేస్తున్నాను,

సి హెచ్. రాముల

"సాహిత్యరత్న"
శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు, M.A. (త్రితయ)
(రిటైర్డు-ప్రాధ్యాపకులు, అలీఘర్ విశ్వవిద్యాలయము)
గుంటూరు-6

పరామర్శనము

హిందీభక్తి సాహిత్యపరంపరలోని "అష్టఛాప్" మహాకవులు పుష్టి మార్గమునకు చెందినవారు. ఈ పుష్టిమార్గమును ప్రవర్ధింపజేసిన వాడు వల్లభాచార్యులు. ఆయన తెలుగుగడ్డకు జెందినవాడు. బహుశః సువిఖ్యాతమైన ఆచార్య పరంపరకు జెంది, తెలుగులకుచెందిన ఆచార్య పురుష డీత డొక్కడేనేమో! 'అష్టఛాప్' కు చెందిన భక్తకవులలో సూరదాసు వల్లభాచార్యుల శిష్యకోటిలో ప్రథమస్థానము వహించును 'సూర్ సూర్ తులసీ శశీ"అను నాభాణకము గలదు. హిందీసాహిత్య సుప్రసిద్ధ విమర్శకులైన 'ఆచార్య. 'రామచంద్రశుక్ల" మతమునని సరిగాదు. ఎవరో అనుప్రాస మోహమున నట్లు చెప్పిరే గాని వాస్తవమునకు తులసీదాసు హిందీ సాహిత్యగగనమున సూర్యునివంటి వాడని, సూరదాసు చంద్రుని బోలినవాడని వారి తలంపు. సూర్యుని తేజస్సు ప్రకాశవంతమై యొకప్పుడు దుర్నిరీక్ష్యము కూడ నగును. చంద్రుడు కురియు వెన్నెలజల్లు లట్టివికావు. ఎల్లరకు సుఖశాంతులతో బాటు చల్లతన మిచ్చి ఉల్లముల పల్లవింప జేయును. సూరదాసునికి పుష్టిమార్గానుయాయులను తరింపజేయు "నావ" యను ప్రఖ్యాతి కలదు.

పుష్టి మార్గము భక్తిమార్గములందు విశిష్టమైనది, వల్లభాచార్యులకు పూర్వమే 'విష్ణుస్వామి' యను నాచార్యపురుషుడు జన్మించి శుద్ధాద్వైతమును ప్రవర్తింపజేసెనని యందురు. విష్ణుస్వామి నామధేయు లొకరికంటె ఎక్కువగానుండుటలో పుష్టిమార్గ ప్రవర్తకులెవరో నిర్ణయించి చెప్పుట కష్టము. ఏది యెట్లయినను దార్శనికమగు శుద్ధాద్వైతమునకు ప్రచారప్రాశస్త్యములు తెచ్చిన ఘనత, దానిని భక్తిమార్గవిశేషముగా ప్రతిష్ఠించిన కీర్తి వల్లభాచార్యునికే దక్కును. ఈతని తండ్రి లక్ష్మణ భట్టు, తల్లి ఎల్లమాంబ. వీరు గోదావరిజిల్లా కాకరపర్తికి చెందినవారై యుందురు. కాశీవాసము చేయుచున్న దినములలో యవనుల ఉపద్రవము మూలమున తిరిగి స్వదేశమునకు వచ్చివేయు నపుడు మార్గ మధ్యమున 'చంపారన్' అను అరణ్యప్రాంతమున వల్లభాచార్యులు జన్మించె నందురు. ఉపద్రవము శాంతించిన సంగతి తెలిసి తిరిగి కాశీకి వెళ్ళునపుడు పుత్రుడు సురక్షితుడుగా నుండుట గాంచి తలిదండ్రులమందానందభరితులై తోకొని మరల కాశీచేరిరని జనశ్రుతి

వల్లభుని శిక్షాదీక్షలక్కడే జరిగియుండును. పదేళ్ళ ప్రాయమ్మునకె అతడు వేదవేదాంగము లన్నిటినీ అవగాహన చేసికొన్నట్లు లోక విశ్వాసము.

పుష్టిమార్గీయులకు ప్రస్థానత్రయమేగాక మఱియొక గ్రంథము శ్రీమద్భాగవతము కూడ శిరసా వహింపవలసిన గ్రంథము. అందు వలన ప్రస్థాన చతుష్టయమును వారు ప్రమాణముగా స్వీకరింతురు. శ్రీమద్భాగవతము నందలి ద్వితీయస్కంధ దశమాధ్యాయ చతుర్థ శ్లోకాంశముగ వెలసిన 'పోషణం తదనుగ్రహః' మందలి పోషణం అను శబ్ద మూతగాగొని వల్లభాచార్యులు తన సాధమునకు పుష్టిమార్గమని పేరిడెను.

"పుష్టిమార్గోఽనుగ్రహైక సాధ్యః" అణుభాష్యము

'కృష్ణానుగ్రహరూపా హి పుష్టిః" తత్త్వదీపనిబంధము మొదలగు నిర్వచనములచే పుష్టి యనగా శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మానుగ్రహమనియు అది యీ మార్గము ననుసరించు వారి కేకైక శరణ్యమనియు దేలును.

"అనుగ్రహైకైవ సిద్ధిః' అని హరిరాయలు పేర్కొనెను. పుష్టిమార్గము నందలి భక్తి, ప్రధానముగా మాధుర్యభావముతో గూడియున్నను మఱి మూడు విధములు గూడ ఇందు మన్నింపబడియున్నవి. 1 వాత్సల్యభావము, 2 సఖాభావము 3 దాస్యభావము మాధుర్యభక్తికి గోపిక లుజ్జ్వల ప్రతీకలు. నారదభక్తి సూత్రములు కూడ దీనిని స్పష్టపరచును.

'త దర్పితాఖిలాచారతా తద్విస్మరణే పరమవ్యాకులతా' అని నిర్వచించి ''యథా వ్రజాంగనానాం'' అని ఉదాహరించును.

రాధా భావము భక్తిమార్గమున తరువాతికాలమున వికసించెను. శ్రీమద్భాగవతము నందు రాధాశబ్దము కానరాదు. కాని ఒకానొక గోపికకు శ్రీకృష్ణునియందు విశేష ప్రేమ గలదనియు, శ్రీ కృష్ణుడు దాని యందల్లే యనురక్తుడనియు, ఆరాధనా విశేషముచేగాని అట్టిది లభ్యముకాదనియు కలదు. రాధ ఆరాధన శబ్దములకు సంబంధము కలదు. 'రాధ్' అను ధాతువునకు ప్రసన్నపఱచుకొనుట, సేవయొనర్చుట అను అర్థములు కలవు. రాధ అనగా సేవకుఆత్మార్పణకుప్రతీక అన్నమాట. బ్రహ్మవైవర్త పురాణమునందు, 'గోపాలతాపనీ' ఉపనిషత్తునందు రాధ కృష్ణుని ప్రేయసిగా వర్ణింపబడెను. జయదేవుని గీత గోవిందమందు రాధాకృష్ణ శృంగారము మధురమధురముగా లలితలలితముగా సుధాతుషారమును వర్షించునట్లు వర్ణింపబడెను. రాధాభావము వికసించి ప్రత్యేక భక్తిమార్గముగా అనంతర కాలమున వికసించెను. 'రాధ' హ్లాదినీ శక్తిగా నుపాసింపబడెను. అస్తు!

సూరదాసు గానముచేసి పుష్కలముగా అనుభవించిన మాధుర్య వాత్సల్యాద్ది భక్తి విశేషములను హిందీ భాషీయులే కాక భారత దేశమునందలి వివిధప్రాంతములవారును మగ్నోన్మగ్నముగా నిండు హృదయాల జుబ్బనచూఱగా జూఱకొందురు. శ్రీకృష్ణ భక్తిభావమందలి విరహ మాధుర్యమునకు వల్లభాచార్యుని వంటి దార్శనికుడు కూడ నీ విధముగా అంగలార్చెను.

"యచ్చ దుఃఖం యశోదాయా నందాదీనాంచ గోకులే"
గోపికానాంచ యద్దుఃఖం తద్దుఃఖం స్యాన్మమ క్వచిత్;

అట్టి విరహమాధుర్యమును సూరదాసు గాఢవికమైన భక్తహృదయముతో సూరసాగరము నందలి దశమస్కంధమున నతిరమణీయముగ నాన్యతోదర్శనీయమగు పదశైలిలో గానము చేసెను.

సూరదాసుని ఈ యమరకృతిని సుప్రసిద్ధకవులు మైలవరపు సూర్యనారాయణ మూర్తిగారు సంక్షిప్తముగా భావానువాదముచేసి, తెలుగుల కందించి మహదానందముచేకూర్చిరి. ఇందు వీరు దశమస్కంధమందలి భ్రమరగీతలను ప్రధానముగా గైకొనిరి వీరి రచనను అనువాద మనుటకంటె అనుసృష్టి అనుట లెస్స. ప్రతి పద్యము రసతుందిలమై భావుకుల నానందపఱచు చున్నది. వీరి రచన అనుసృష్టి యగుటచేతను, సంక్షిప్తమగుట చేతను, తులనాత్మకముగా గాక, స్వతంత్రముగనే పరిశీలింపదగును. సూరదాసుని రచన వీరికి ప్రేరకమగు నేపథ్యసామగ్రియని చెప్ప టొప్పును. సూరదాసుని రచనలు మఱికొంద రనువదించి రని వింటిని. అవి నేను చూచియుండలేదు. సావినికి ననుసరించి అవి యీపాటి విస్తృతములు కావు. సాపేక్షికమగు విస్తృతి సంతరించుకొన్న వీరి రచనము పరిశీలించి అస్వాదింతము.

వీరింతకు ముందే గోస్వామి తులసీదాస రచితమగు మహ
కావ్యము రామచరితమానసమునకు తెలుగున కమ్మని కావ్యానువా
మొనర్చి సహృదయ హృదయాహ్లాద మొనర్చిరి. ఇది వీరి రెండ
అనువాద గ్రంథము. ఈ అనువాదమును అనువాదమనిపించుకొన
మౌలికరచనా గౌరవమందికొన్నది. ఇందు కావ్య సౌందర్యమే కా
వివిధచ్ఛందో విధానములపై మూర్తిగారికి గల అధికారము మూ
గట్టి మన కండ్ల యెదుట సాక్షాత్కరించును.

తెలుగు పలుకుబడులలో నేమి, తెలుగు నుడికారపు సొం
పెంపులనేమి, వీరి తెలుగువాణి నిగారింపులు చదువరుల కిం
నింపును, ఉభయభాషలందును వీరికిగల నైపుణ్యము పుణ్యఫలజన్య
గాని యన్యము కాదు. వీరికావ్యమున ప్రయోగించిన 'రగడల
సహృదయోద్వేజకములగు పెనురగడలు (జగడములు) కాక హృ
యాహ్లాదకములును సువాసనా భరితములు నగుచు పొగడులం
పొగడుపూ వలపులు.

మూర్తిగారి రచనలో భ్రమరగీతలు ప్రధానమైనవి. ఆచా
'రామచంద్రశుక్ల"గారు 'భ్రమరగీతసార్' అనునొక సంకలన గ్రం
మును కొన్ని దశాబ్దముల క్రింద ప్రచురించిరి, మూర్తిగారి క
ప్రధానమైన ఆధారగ్రంథముగా గానవచ్చును. ఏది ఎట్లున్నను అ
వాదమని చెప్పితేనే గాని యనువాదమని తెలియని మౌలిక ప్రతి
భాసితమైన ఉత్తమకావ్య గ్రంథమిది. అనువాదములకు మన
నన్నయభట్టారకుని నుండి నేటి వరకు వచ్చుచున్న సంప్రదా
మిట్టిదే.

పేర్చి కూర్చి తీర్చి వెలార్చునిట్టి రచనలందు మూలమున
కొంతపుష్టి కొంత నష్టి కలుగక మానవు. "సూరసాగర్" మూలవ

సుమారు అయిదువేల పదముల గ్రంథము. మూర్తిగారి రచనము సుమారు ఆరువేల పద్యపంక్తులు గలది. అనగా మూలమునకు దాదాపు నాల్గవ భాగము. అయినను గుణవత్తయందు మూలమున కేమాత్రము తీసిపోని భావసౌందర్యముతో, కథనవిన్యాసముతో జాలువాటి పాఠకుల హృదయముల రసపులకితము చేయుచున్నది, మూర్తిగారి మధుర గంభీరమగు రచన పొత్తమున నేవుటలోని పంక్తిని నోట నొత్తినను మాధుర్యము చిప్పిలి. పఠితల భావ సౌందర్యమున ముంచెత్తును.

వీరి రచనయగు సంక్షిప్తసూరసాగరమున ఛందస్సులవైవిధ్యము రచనా విన్యాసమునపదేపదే కానవచ్చు ఉభయాలంకారశోభలు, భావ సౌందర్యము శబ్దార్థములపై వీరికిగల ప్రావీణ్యము, రసహృదయుల సూక్ష్మేక్షికల మిఱుమిట్లు గొలుప యుగపద్భావమున వీని నన్నింటి నాస్వాదించు మార్గమేది యని వారు చకితస్వాంతు లగుదురు.

సంప్రదాయ బద్ధమైన యిన్ని ఛందోగతులను ఇంత సక్షమముగానిర్వహించిన వారు వేరెవరైన అద్యతన కాలమున గలరా! యని సందియము పొడమును. వీరి రచనయందు మార్గకవితా మార్గమునకు చెందిన సీసము, తేటగీతి, ఉత్పలమాల, చంపకమాల,కందము మొదలైన ఛందములు గలవు, తోడ్తో దేశిఛందమునకు చెందిన ద్విపదను వివిధములైన 'రగడ' ఛందములను సాధికారముగ రచించిమాపెను. ఇటీవలి వారిలో కవిసమ్రాట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు వివిధములైన అంతగా వాడుకలోలేని ఛందముల రామాయణ కల్పవృక్షమున వాడిరి. అంతేకాక మధ్యాక్కరల విరివిగా వేరుగా దేవతాస్తుతులందు వాడిరి. అందువారు తమవైన కొన్ని విశేషములగూడ జూపిరి. వారివలెనే వారిమార్గమున కాకపోయినను సహృదయ్యావతంసులు జ్ఞానపీఠపురస్కృతులైన డా॥ నారాయణరెడ్డిగారు ఉర్దూ సాహిత్య

రీతుల ననుసరించి తెలుగున నూతనచ్ఛందోమార్గముల వెలయించిరి. అంతేకాక కొన్నింటిని స్వయముగకూడ ప్రయోగించిరి. డా॥ దాశరధిగారు కూడ ఉర్దూ ప్రభావితులై నూత్నచ్ఛందో విన్యాసముల నెఱపిరి; వీరందరి వలెనే మూర్తిగారు సంప్రదాయబద్ధమైన ప్రాచీన ఛందములనే కాక నూత్న కవితా ఛందమైన ముత్యాలసరమును చక్కగా వాడిరి. ముత్యాలసరము తెలుగునకు గురజాడ వారి భిక్షగా భావింపబడుచున్నది. ఇంతేకాక కన్నడభాషయందుభా-జ్ఞానపీఠముచే బహూకృతులు, కన్నడమున అధునాతన కవిపుంగవులునైన కువెంపు (కె. వి. పుట్టప్ప)గారు తమ సాహిత్యమున ఆవిష్కరించి ప్రయోగించిన 'కువెంపు' అనుఛందము సరసముగా సఫలముగా వీరు తెలుగున ప్రయోగించిరి. మూర్తిగారి యీ వివిధ ప్రయోగముల వలన మనకు తెలియవచ్చునదేమన, వీరిది కేవలము సంప్రదాయ దృష్టియే కాక నాణ్యముగల నావీన్యమును గూడ స్వీకరించు నుదారరసహృదయము గూడనని మనము నిష్కర్షింప వచ్చును.

ఉత్తమశ్రేణికి జెందిన కవియందు సలక్షణములగు మూడు లక్షణములుగోచరింపవలెను. 1 భాషపైఅధికారము, 2 సమర్థమగు భావాభివ్యక్తి, 3 ఛందః ప్రయోగ నైపుణ్యము. ఈ మూడు పుష్కలముగా గలవాడే సమర్థుడైన కవిగా రాణించును. ఇట్టి లక్షణములు మూర్తిగారి రచనయం దడుగడుగునా మనకు గోచరించును. భాషపై వీరికి గల అధికారమునకు ఇందలి అన్ని పద్యములు చక్కని ఉదాహరణలే. తెనుగు నుడికారపు సొంపు లింపు నింపు తావులెన్నో !

విసిగి వేసార, వేసారి వినుచ కయ్య!
జోగపుంబాటు, నడుగుల సాగిపడుదు
మల్లి! మాస్వామి హరినొల్ల కన్యవాంఛ
వలచువా రమ్మకాన్పుకు బరువుచేటు.

అమ్మకాన్పుకు బరువుచేటు తల్లుల కడుపుచేటు అనుదానికి చక్కని

ప్రతిధ్వని.

ధర దున్ను దున్న పీణా
స్వరమధురిమ, మూగ మాట సారస్యము, ద
ద్దుర మరవింద మరందము,
నరసికు డనురాగమహిమ మరసియు గనునే !

అరసికులైన వారిని వదలుడు. రసికులైన పాఠకులెల్లరు ఈ కావ్యమందలి మాధుర్యమునకు తలమున్కలు గావలసినవారే.

మూర్తిగారు తామే గోపీభావము వహించి యింత చక్కని రచన చేసినా రనిపించును. ఉద్ధవు డెంత బోధించినను వాని నిరాకార నిర్గుణతత్త్వము, గోపికల చెవితమ్మినైన చేరలేదు. వా రుద్ధవునకు సలహానిచ్చిరి.

"నీ నిరాకార నిర్గుణ నీరసాత్మ
మధుర మురళీధరాకృతిన్ మలచిచూప
భక్తిఁ గృష్ణపరబ్రహ్మభావ మూని
పేర్మి శిరసావహించి సేవింపఁబోమె"

వారు స్పష్టముగా ఉద్ధవునకు చెప్పిరి.

"మము నిరాకార యోగబంధమున నిడుట
దారపుంబోచ మానిసిం దమ్మితూండ్ల
మదకరింగట్టి నట్టుచూ మఱలదాని
మధురఁ గొనిచని, యందించు మాధవునకె."

ఇందే పద్యమును జదివినను గోపీహృదయ మందలి భావసౌందర్యమునకు మూర్తిగారిఅభివక్తికౌశలమునకు, భాషాపుష్టికి,అంతరంగ మానంద తరంగితమై మాధుర్యబావ సంభావితమై పొంగులు వాఱును.

కిం బహునా! పుస్తకమును చేపట్టి చదువుడు. ప్రతిపద్య మొక రసగుళిక మది నెమ్మది పఱచి ఆస్వాదింపుడు. మూర్తిగారికీ యమోఘ రచనకై నా హృదయపూర్వకాభివందనములు.

వల్లభాచార్యులు తన యావద్దేశపరిభ్రమణ సమయాలలో మూడు నాలుగు సారులు తిరుపతి వేంచేసి తిరుమలపై వెలసి యున్న వరాహస్వామి ఆలయ ప్రాంగణమున గద్దె పెట్టి పుష్టిమార్గోపదేశమును నాటి భక్తులకు ప్రసాదించెనని తెలియుచున్నది. నేటికిని పుష్టిమార్గీయులు. తిరుమలకు యాత్రార్థము వచ్చినపుడు ముందుగా వరాహస్వామి దేవాలయమున కేగి అచట వల్లభాచార్య సంస్మరణ గావించి, పూజాదిక మొనరింతురని తెలియుచున్నది. ఈ విధముగా వల్లభాచార్యకృపాసంజాత మహాభక్తకవియైన సూరదాసుని కృతి తిరిగి ఆంధ్రభాషలో తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానంవారి యౌదార్యమున వెలువడనుండుట చారితార్థ్యమును వహించుచున్నది, అంతయు శ్రీనివాసకృపా విశేషము.

సుధీచరణ శ్రీరేణువు

అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి

"విద్యాప్రవీణ - భాషాప్రవీణ"

శ్రీ మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యంగారు, కోరుకొండ.

రిటైర్డు లెక్చరర్

సుందర సుబోధినీ వ్యాఖ్యాతలు

బంధుజనానందనము

మును నంద యశోదా నం
దను లీలలు సూరసుకవి తన వ్రజభాషన్
వినిపింపగ, నేడవి యిటు
మనసూరసుకవి వచించె మన వ్రజభాషన్
  తాను కోరియె తన భక్త తతిని గూడి
  ప్రేమ మయుడగు హరి వారి కామితముల
  దీర్చి తనుపుట తెలిపిన దివ్య భవ్య
  కావ్య మియ్యది బుధజన సేవ్యమగును.

చదువగ పాడగ వినగా
మది నుప్పొంగింప జేయు మధురిమతోడన్
పొదలిన 'సూరసుధాంబుధి'
ఇది, యన మన తెనుగుబాస నెంతయు వెలయున్
  సూర్య చంద్రుల బోలిన సూర తులసి
  దాస విఖ్యాత సత్కవి ద్వయి మొసగిన
  శ్యామ రాముల పావనా ఖ్యాన సుధను
  పంచె మన సూర కవిచంద్రు డెంచి మనకు.

భారతదేశపు వాఙ్మయ
సాతములగు రామకృష్ణ సచ్చరితమ్ముల్
భారత వినుతాంధ్రి కలం
కారమ్మయి తనరు సూరకవి అర్పితమై.

మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యము

కృతజ్ఞతా నివేదనము

శ్రీనివాసుని అనుగ్రహముతోను, సాధుసజ్జన సుహృజ్జనుల ఆశీస్సులతోను, సూరసాగరమున, శ్రీకృష్ణ చంద్రోదయా విర్భావ లీలావిలాస గుణ చరితాదులతో నలరు నీ దశమస్కంధ సంగ్రహ" గ్రంథమును సహృదయలోకమున కందింపగల్గుచున్నందుల కానందించుచున్నాను.

భక్త సూరదాసు శ్రీ వల్లభాచార్య గురుప్రేరణముతో మంత్ర దీక్షాసిద్ధిని వడసి నందనందన సందర్శనా నందానుభూతితో భక్తిపర వశుడై, శ్యామసుందరునిపై వేనవేలుగా పాటలు పాడుకొనెను. అవి సహజాశుధారగా నావిర్భవించినవే కాని రచనావ్యాసంగముతో సంతరించుకొని వ్రాసినవి కావు. శ్రీ వల్లభాచార్యుల పుష్టి మత సంప్రదాయభక్తులు, వారి శిష్యపారంపర్యము, వారిఅనుయాయులు ఎందఱో సూరపదముల నానాటినుండియు సేకరించి గ్రంథస్థము చేయుచుండిరి. సూరకవి అంధుడౌటచే వెనుదిరిగి చూచుకొన లేనం దున ఆయన పదములలో పెక్కు పునరుక్తులు కూడ చోటు చేసు కొన్నవి. అనంతకాలగర్భమున నవికి, చివికిన సూరపదములకొక నిర్దిష్ట పరిమితి లేనందున అడుగడుగునకు బహుముఖములై వచ్చి చోటు చేసికొను ప్రక్షిప్త రచనల తోడనూ, వివిధ దృష్టికూటపద రచనలతోడనూ ఈ సూరసాహితీ పారావార మపార,మైనది, అట్టి అపార సూరపారావారమును "కాశీనాగరీ ప్రచార సభ" వారు సమగ్ర పరిశోధన గావించి, పరిష్కృత పాఠముతో రెండు సంపుట ములుగా ప్రచురించిరి పరిమిత సంఖ్యామానమున లేనందున సూర సాగరము సపాదలక్షగ్రంథముగా బేర్కొనబడినను ఖండిత పరిశోధ

నలో ప్రక్షిప్తరహితముగా ఎనిమిదివేల పదములు మాత్రము అయ: రచనగా గుర్తింపబడి నేడు లభించుచున్నవట.

శ్రీ కాశీ విశ్వవిద్యాలయ హిందీశాఖాధ్యక్షులు "ఆచార్య" 'శ్రీ రామచంద్ర శుక్లపండితులు" సూరసాగరాంతర్గతమౌ భ్రమరగీత సారము నొక పదసంగ్రహముగా సరళ హిందీ తాత్పర్యముతో ప్రచురించిరి. "గోరఖ్‌పూరు గీతాప్రెస్సు"వారు "శ్రీకృష్ణమాధురి" అను పేరుతో సూరపదసంగ్రహ మొకటి హిందీసరళ తాత్పర్యముతో ప్రచురించిరి. పై రెండు గ్రంథముల ఆధారము తీసుకొని నేనీ అన్న వాద రచన గావించితిని, ఆయా గ్రంథకర్తలకు ప్రచురణకర్తలక సౌజన్యముతో నా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుకొనుచున్నాను సఖ్యవాత్సల్యప్రేమ, మధురవాహినీ పూర్ణమైన సూరసాగర మహ కావ్యమును తెనుగులో పదకవితా సంగ్రహములుగా నందించిన మహ నీయులు నా ఎఱిగినంతలో ముగ్గురు కలరు. ఒకరు శ్రీ దుర్గానంద గారు, "సూరదాసుపదాలు" అందింపగా 1965 సం॥లో ఆంధ్రప్రదేశ సాహిత్య అకాడమీ హైదరాబాదువారు ప్రచురించిరి.

2) భారతీయ జ్ఞానపీఠ ఎగ్జిక్యూటివ్ డైరెక్టర్ డా॥ ఇలపావులూరి పాండురంగరావుగారు.వీరు "సూరదాసు కవితా వైభవము"రచింపగా యువసాహితీ పబ్లికేషన్ సికింద్రాబాదు వారు ప్రచురించిరట.

3) "హిందీ పారంగత" డాక్టర్ Ch. రాములుగారు MA. Ph. D హైదరాబాదు కేంద్రీయ విశ్వవిద్యాలయం, హిందీవిభాగము వీరు సూరసాగరములోని 250 పదములకు తెనుగులో పదానువాదము సేయగా "సూరస్మారక మండల్ ఆగ్రా"వారు ప్రచురించిరి.

పైముగ్గురి గ్రంథములలో శ్రీపాండురంగరావుగారి గ్రంథము లభింపలేదు గాని మిగతా వానిని చూచితిని. ఇంకను ఎవరైనను ఇట్టి అనువాద కృషి చేసిరేమో తెలియదు.

ఈ నా అ ను వా ద ము నా లు గ వ ది కావచ్చును. మూల గ్రంథముతో పోల్చిచూచిన నాకృషి శతాంశ మనిపించును. ఈ కృషిలో ఎంతవరకు కృతకృత్యుడనైతినన్న విషయం సూరతత్త్వజ్ఞులో తద్జ్ఞులే నిర్ణయించాలి. అనువాదంలో నా యవిజ్ఞతా భ్రమప్రమాద జనితములైన లోపములేకాక సూరదాసు కైతకు నా కైతలో నిశబ్దాడంబరపైత్యముతోడై వెఱ్ఱితలలు వేసియు చేర్పుకూర్పులలో న్యూనాతిరేకములు జరిగియు పాఠకుల రసాస్వాదనమున కొక్కొక్కచో వెగడు పుట్టించవచ్చును. అట్టిచో "వెగడెల్లనాకు విడిసొం। పగపడెనేన్ సూరదాసుదని తెలియుండీ" అనియూ

"రగడలని యగడు సేయక
పొగడలుగ గడించి బుధులు పొగడిరి కానీ
పొగడితలు సూరదాసువె
వెగ డగుపడ నద్ది నాయవిజ్ఞత యనుడీ"

అన్నదే "నా సవినయ నివేదనము"

ఈ నివేదనములో నాకృతజ్ఞతతోపాటు మూలపదకర్తయైన సూరదాస మహాకవిని గూర్చికూడ రెండుమాటలు చెప్పవలసి యున్నవి.

ఆయన తనకావ్యమునం దన్నిపాత్రములలోను తల్లీనుడై తత్తద్రసానుభూతి నొందుచూ యశోదగా మాతృసహజ వాత్సల్య భక్తినీ, గో గోప గోపీ రూపాలలో సఖ్య ప్రేమ మాధురీ భక్తిని, రాధారూపంలో నవవిధభక్తిని విరజిమ్ముకొంటూ మనకు సాక్షాత్కరించును. అణువులో బ్రహ్మాండమును జూపినట్లు బాలకృష్ణుని ప్రతి కదలికలోను విశ్వరూపమును, విశ్వాత్మభావమును అడుగడుగునకూ ప్రదర్శించుచునే యుండును. "గగనం గగనాకారం సాగర స్సాగరోపమః" అనునట్లు. ఈకావ్యం సూరసాగరం కూడ అన్ని దృక్కోణ

ములతో పరికించుటకు వీలుపడని, లోతుపాతు లెఱుంగరాని అపార పారావారమైనది. అనాదిగా దీనిలో పరిశ్రమించిన సాహితీ కృషీ వలులకు నీటికొలది తామరగా తత్తత్పాత్రానుసారము రత్నములు లభించుచునే యున్నవి,

సూరసాగరము గాదిది. క్షీరసాగర మన్నారు కొందరు. క్షీర సాగరమే కాదు ప్రేమసాగరం కూడా ఇది. ప్రేమాంభోధి మథించి ప్రేమరస సుధానిధియైన శ్రీకృష్ణచంద్రుని, ప్రేమమాధురీ రూపికలౌ గోపికలన్న అప్సరసలను, గోకులమున జల్లపాల్పెరువుల నమ్ము కొంటకని విచ్చేసినట్లు శ్రీ మహాలక్ష్మిని ప్రేమమాధురీపూరిత సుధా కలశమును, కామధేను రూపమున ఆలమందలను, నందనవనముగా నందవనమును, రామకృష్ణులనే అశ్వినీ దేవతలను పూతనాఽజగర కాళియాహిముఖమున హాలహలమును వెలార్చిన యీ సూర సాగరము క్షీరసాగరమెటు కాకుండును ?

మాతృప్రేమ :- గోకులమున శ్రీ కృష్ణ జన్మదినోత్సవ విశే షముల వర్ణించును సూరదాసు, కన్నబిడ్డలకు కడుపార పాలిచ్చి ప్రతి మాతృమూర్తియు పొందే ఆనందానుభూతిలో, యశోదతోపాటు తానుగూడ పాలుపంచుకొనగోరి "నీపాలబుగ్గ పసినిసుగునకు నే దాదినై పాలు ద్రాగింతు ననుమతింపు యశోద !

అని సూరదాసవరుఁడాశ్రయం బర్థించె" అని మాతృప్రేమానందంలో తాదాత్మ్యము పొంది యశోదమ్మ వెంటపడినాడు -

"విప్రునకు కృష్ణసాక్షాత్కార" మన్న ఘట్టమున సూరదాసే విప్రరూపమున భగవల్లీనుఁడై మనకు గన్పించును. విశ్వవిశ్వంభర మూర్తిని కల్పాంత ప్రళయవేళలో శేషాంశతో వటపత్రశాయీ భావ మున వర్ణించిచూపిన ఈతత్త్వదర్శి మహాకావ్యవిశేషములన్నింటిసి

ఈ చిన్న వ్యాసమున నుటంకించి చూపుట, సహస్రకిరణుని పురిసెడు నీటిలో చూపుట, సూర్యచంద్ర నక్షత్రాదులతో గూడిన అనంతాకాశమును చేతిఅద్దములో జూపుట, విత్తులో మహావృక్షభావము నొదిగించి చూపుటవంటిదే అగును.

సఖ్యవాత్సల్య, విప్రలంభ శృంగార ప్రేమభక్తి రసవాహినీ పూరమీ సూరసాగరము. ఇందు రాధికా ప్రేమ మున్నతస్థాయిలో వర్ణింపబడినది. సూరదాసు ఉద్ధవుని యోగోపదేశమంథానవ్యాజమున గోపికలచే ప్రేమాంభోధి జిలికించి కృష్ణప్రేమ సుధానవనీతమును వెలయించెను.

భ్రమరగీతలు :- శ్రీకృష్ణవిరహోన్మత్తలైన గోపికలు, ప్రియ సందేశమును తెచ్చిన ఉద్ధవుని సన్నిధిలో విరహకాతరలై, అళిపికా ద్యన్యాపదేశముగా కృష్ణునాడిపోసుకొనిన విప్రలంభ శృంగారాది వర్ణనాత్మకమైన ఉపాలంభముక్తక కావ్యమే. ఈ భ్రమరగీతలలో గోపిక లుద్ధవునితో 'మా ప్రేమయె నిక్కమౌనెడ లభించెడు నందసుతుం డవశ్యమున్" -అని ప్రేమవ్రతాధిక్యమును తమ ఆత్మవిశ్వాసముతో చాటి చెప్పుదురు:

గోపిక లుద్ధవు నొకప్పుడు కృష్ణప్రతినిధిగా, నర్మసఖునిగా సచివునిగా సమ్మానింతురు. కృష్ణుని తోడితెమ్మనీ, లేదా తమ్మేతోడ్కొని పొమ్మనీ అనునయ వినయములతో ప్రాకులాడుదురు. కృష్ణసఖులుగ తమ మధురానుభూతుల ముచ్చటింతురు. ఆయన నిర్గుణోపాసనను తమవాద ప్రాగల్భ్యముతో ఉప్పున నూదివైచి నిరుత్తరుని జేయుదురు. ఆయన దయనీయస్థితికి జాలి పడుదురు. కృష్ణసాంగత్యము నెడ బాపిన అక్రూరోద్ధవులను కృష్ణమృగమును, దక్కించుకపోయిన వేట కాండ్రుగా, తోడుదొంగలుగా, అభిశంసింతురు. శ్రీకృష్ణుని అకృత

జ్ఞతకు మారుపేరుగా, అన్యాపదేశమున ఉపాలంభ మొనర్తురు. ఉద్ధవుని సామదాన భేద దండోపాయములతో సాధింప జూతురు. కృష్ణానురాగరస రంజితలైన గోపికల పరాభక్తికి ప్రభావితుడై భక్తి పరవశుడై ఓడ్పడి ఉద్ధవుడు ధన్యజీవనలని వారి నభినందించును.

ఇందు కృష్ణసాంగత్య సుఖానుభూతితో పరవశించిన గోపికల మధురసంలాపము లున్నవి, విరహోత్కంఠితల విలాపములున్నవి. కృష్ణునియెడ తా మొనర్చిన అపచారములదలచికొని వగచిన యను తాపములున్నవి. విరహకాతరలై అగతికలై మొఱలిడిన ఆర్తాలాపము లున్నవి, మధురామార్గములలో కుశల వార్తలతోను ప్రియసందేశ ములతోను, తెరువరుల నడ్డగించి వేధించిన ఉన్మత్తాలాపము లున్నవి. వలవంత వెఱ్ఱులెత్తి కన్నయ్యరాక కెదురుచూస్తో కాకిసకినాల నడిగి కాకులను నిలసీనియు, కోకిలల కూపెట్టనియపీ ప్రలాపములున్నవి, వివిధదశలలో గోపికల సంలాప విలాపానుతాపములతో, ఆర్తోన్మత్త ప్రలాపములతో నిండిన యీ కావ్యఖండమును కృష్ణప్రేమైక జీవుల జీవన సర్వస్వ మనవచ్చును.

శ్యామసుందరుని సాక్షాత్కరించుకొన్న దివ్యానందర సాను భూతితో భక్తి పారవశ్యముతో స్వాంతస్సుఖమునకు పాడుకొన్న ఈ సూరసాగరకావ్యము కేవలలౌకిక శబ్దార్థజ్ఞానపరిచితితో, శబ్దాడంబర లాలసతో సంగ్రహరూపంలో తెలుగుసేతకు బూనిననాపూనిక 'మందః కవియశః ప్రార్థీ" అన్నమడితో సహృదయులు మన్నింతురుగాక! తులసీ మానసకావ్యతత్త్వంతోపాటు' సూరమానసతత్వమైన కృష్ణ లీలామృతమునుకూడ ఆంధ్రసోదరుల కందించు నుత్సాహమే నన్ని సాహసకార్యమునకు పురికొలిపినదని తలంతురుగాక!

చిరకాలకృషితో నాయొనర్చిన సూరతులసీ కావ్యారాధన శ్రీతిరుమల తిరుపతి దేవస్థానం వారి సౌజన్యముతో నేటికి పూర్తిగా

వెలుగు జూడగలిగినది. ఈ నా గ్రంథమును ప్రచురణార్హముగ నిర్ణయించి ముద్రణార్థ మార్థిక సహాయ మందించిన T.T.D. ఎగ్జిక్యూటివ్ ఆఫీసర్ శ్రీ M.V.S, ప్రసాద్ I.A.S గారికి, T. T.D. పబ్లిక్ రిలేషన్స్ ఆఫీసరు శ్రీ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి M.A.Ph.D గారికి, "సప్తగిరి" సంపాదకులు శ్రీ K. సుబ్బారావు M.A గారికిని, నా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుచున్నాను.

ఈ నా అనువాదకృతి నభినందించి శుభాకాంక్షల నందించిన హితైషులు సహృదయులునైన గురుపీఠాధ్యక్షులు, రసహృదయులలో సూగసాగర తలస్పర్శచేసి సాహిత్య రత్నాన్వేషణ గావించిన పారంగతులెందఱో కలరు. వారందఱకు నా వందనములు.

"శుభాశంసనాలు-కవితాప్రశంస" లందించిన పెద్దలు ఆర్షధర్మ ప్రచారకులు విద్వాన్ శ్రీ కల్లూరి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు (హైదరాబాదు) గారికి నా మనస్సుమాంజలులు.

ఆదరముతో 'అభినందన' మంపిన భారతీయ జ్ఞానపీఠపురస్కార గ్రహీతలు తెలుగు విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ సాంస్కృతిక వ్యవహారాల సలహాదారులైన 'పద్మభూషణ్' డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి MA. Ph D. D, Litt గారికి నా నమస్కృతములు.

అభిమానముతో 'ఆకాంక్ష" నంపిన భారతీయ జ్ఞానపీఠ ఎగ్జిక్యూటివ్ డైరెక్టర్ డా॥ ఇలపావులూరి పాండురంగరావు (న్యూఢిల్లీ) గారికి నా అభివందనములు.

ఈ కృతిపై సహృదయ సమీక్ష నందించిన డా॥ మట్నూరి సంగమేశం M.A .Ph.D. (రిటైర్డు ప్రొఫెసరు హిందీశాఖ, శ్రీ వేంకటేశ్వర ఆర్ట్సు కాలేజీ తిరుపతి) గారికి నా కైమోడ్పులు.

5) సూరసాగరాన్ని "దృష్టికందని సృష్టి "గా అభివర్ణించిన ప్రముఖ సాహితీ వేత్తలు, చిత్రకళానిష్ణాతులునైన డా॥ ఎస్. సంజీవ దేవ్ D-Litt గారికి నా నమస్కారములు. "శ్రీకృష్ణతత్త్వం" సమీక్షా పూర్వకంగా వ్రాసిపంపిన మిత్రులు 'విద్వాన్,సాహిత్యశిరోమణి,హిందీ విశారద' శ్రీ జోశ్యుల సూర్యనారాయణమూర్తి (రిటైర్డ్ లెక్చరర్ అశ్వ పురం)గారికి నాఅభివందనములు. ఆదరముతో 'ఆశంస' వ్రాసిపంపిన డా॥Ch· రాములు M·A. Ph.D (రీడర్ హిందిశాఖ కేంద్రీయ విశ్వ విద్యాలయం-హైదరాబాద్)గారికి నావందనములు. మాకృతిని సుదీర్ఘ 'సమాలోకనము" చేసి పంపిన శ్రీగీతాజ్ఞానేశ్వరీయాది, ఉద్గ్రంథకర్తలు 'సాహిత్యరత్న' శ్రీ అయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి M.A.(త్రితయ) (రిటైర్డు హిందీ ప్రాధ్యాపకులు - అలీఘర్ విశ్వవిద్యాలయం)గారికి నా ప్రణామములు. 'బంధుజనానందరచన'తో పరమానందముగావిం చిన ప్రియసోదరుడు 'సుందరసుబోధినీ" వ్యాఖ్యాత 'సాహిత్యవిద్యా ప్రవీణ, భాషా ప్రవీణ' శ్రీ మైలవరపు సుబ్రహ్మణ్యం (రిటైర్డు లెక్చ రర్ కోరుకొండ) గారికి నా నమస్సులు.

సూరసాగరంతలస్పర్శచేసి, రత్నాన్వేషణ గావించిన సాహిత్య రత్నవిభూషణులును సాహిత్య శిరోమణులు, సాహిత్య విశారదులు, భాషాపారంగతులు సూరతత్త్వజ్ఞులౌ అభిజ్ఞులెందరో పాఠకశ్రద్ధికు లను సూరసాగరంలో నౌకావిహారం చేయిస్తూ వింతలు, విశేషాలు, సాగరం పుట్టుపూర్వోత్తరాలన్నీ తెలియజేస్తున్నారు. వీరంతా సూర సాగరంలో తలమున్కలుగా మునకలెత్తి గొంతుబంటిగా సూరసుందర పదామృతము తాము సేవించి, లోకానికందించినవారే - వారందఱకు

నా వ ం ద న ము లు.

అంగీరస - శరత్పూర్ణిమ
కృష్ణంపాలెం

సుధీవిధేయుడు
అనుకృతికర్త మై. సూర్యనారాయణమూర్తి

సూరసాగరము

దశమస్కంధ సంగ్రహము

సూరదాసకృత భాగవతము

ఇష్టదేవతా వందనాదికము

క॥ శ్రీ గిరిజా వాక్సతులకు
నాగశయన, నాగభూష, నలినభవులకున్,
జాఁగిల్లి మ్రొక్కి, పలుకుదు
బాగవతము సూరదాసవరభణితంబున్.

తే॥ పరకపూజకై, నిండారుఫలము లొసఁగు
నల్పసంతోషి, వటువేషి, ఆశుతోషి,
అడ్డుపడఁగడ్డు లడ్డంకు, లడఁచి మాకు
నభిముఖుండగు సుముఖుఁడై యిభముఖుండు.

ఉ॥ శ్రీశుకయోగివర్యుఁడు, పరీక్షిదిలాపతికిన్ వచించెఁ బా
రాశరివాణి, భాగవతరమ్యపురాణ, మనుగ్రహించె మో
క్షాశయసిద్ధి పోతనమహాకవి దానిఁ దెనుంగువారికిన్,
శ్రీశుకసాగరంబనఁ బ్రసిద్ధిఁగనెన్, వ్రజభాష నయ్యదే
దేశికునాజ సూరకవి తీరిచె సూరపదామృతాబ్ధిగన్.

క॥ శ్రీవల్లభగురు ప్రేరణ
శ్రీవల్లభమంత్రసిద్ధిఁ జేకొని శ్రీరా
ధావల్లభసంకీర్తన
గావించెను సూరదాసకవివరుఁ డంతన్.

క॥ కవికిన్ గవికావ్యంబున
కవినాభావానుబంధ మరసియొ కవిపుం
గవు శ్రీవల్లభగురుఁడే
చవులూరన్ బిలిచె సూరసాగర మనుచున్.

సూరదాసకవి సంస్మరణము

క॥ కన్నులఁ గట్టిన యట్టులు
కన్ననిఁ గట్టెదుట నిలిపి కైతంబురపై
వెన్నుని కైతలఁ బాడుచుఁ
దన్నుమఱచు భక్తసూరదాసుఁదలంతున్.

కృత్యాది-ప్రస్తావన-ఆకాంక్ష

చః స్థిరముగ సూరదాసతులసీకవివర్యు లుదీచ్యవాఙ్మయాం
బరమున సూర్యచంద్రులని మన్ననఁగాంచిరి సూరసాగరా
మరకృతి, రామరాడ్చరితమానసభవ్యకృతుల్ రచించి, ఆ
యిరువురకబ్బముల్ పరిచయింపఁగ జేసితి నోపినంతకున్.

మ॥ తులసీమానసతత్త్వ మెల్ల యఖిలాంధ్రుల్హృత్తలం బత్తుకో
తెలుఁగున్నాట వెలుఁగుఁజూపి తిఁకహిందీసాహితిన్ సూర్యచం
ద్రులుగాఁ వెల్గుచు,,సూరసూర,,యనుచున్ ,,తుల్సీససీ,,యంచుఁ బే
ర్నిలువం బెట్టిన సూరదాసకృతినందింతెప్డు? శేషాద్రిపా!

క॥ తులసీమానసకన్యక
సలలితముగ వెలసె సూరసాగరకన్యన్
వెలయింతు వెప్డు? నీ కి
ష్టలెకద! యాక్షీరసూరసాగరకన్యల్.

తే॥ మానసావిష్కృతింజేసి శ్రీనివాస!
తులసిపూజకు నిస్తులఫలము లిడితి,
సూరకవితానుమాసార, సౌరభ,మిడి
తెలుఁగులకు, ఘ్రాణతృప్తి, నందింపు మింక.

భక్తశిరోమణి-సూరదాసమహాకవి

తే॥ అందుఁడయ్యు భవాంధువు నతకరించి
కన్న నిన్ లోనిచూడ్కి నాకట్టుకొనియె
అంధజనతాప్రదీపసమాఖ్య నలరి
సూరదాసుఁడు ప్రాజ్ఞచక్షుష్కుఁడతఁడు.

ఆ॥ మధురభక్తి భావమయముగ సూరదా
సల్లుకొన్న కైతలెల్ల భక్తి
పుష్టిఁగూర్ప నద్దిపుష్టిమార్గం బయ్యె
మనె నతండు పుష్టిమార్గకవిగ.

తే॥ సూరపదసమాశ్రయసిద్ధిఁ జూరకొనఁగ
సూరసాగర మీది యీడేరుపొంగె
లౌకికాలోకనాత్త విలోకనముల
మలపవలె నంతరాలోకమార్గమునను.

తే॥ కర మెఱుంగక సూరసాగరము తలము
తలములక లైతి సౌరరత్నములఁ బడయు
కడవఁగొని సాగరము నీఁదఁగడఁగి నట్టు
చీమ కాశీప్రయాణంబుఁ జేసినటులు,

క॥ వ్రజజీవన సర్వస్వము
వ్రజనందన చరిత మిద్ది వ్రజభాష నఘ
వ్రజ మణపు సుకృతనిధిగా
సృజించె సూరకవి అది వచింతుఁ దెనుఁగునన్.

తే॥ భువి గతానుగతిన్ భవాంధువునఁ గూలు
బద్ధవిషయాంధజీవుల నుద్ధరింప
నంధజనతాకరాలంబ మౌనటు భవ
తారకంబుగ నందించె సూరదాసు
భాగవతకృతి భవసింధువారధిగను.

తే॥ సూరదా సంధకవి తద్వచోవివిశిష్ట
పుష్టిపథకవిత కలరి పూనితి నిటు
తత్పదానుసరణము నాంధ్రాక్షరోక్తి
జగతి 'నంధానుసరణ' మన్ వెగడునుడుగు
స్వీయ రూథ్యర్థ ముడిగి విశేషవృత్తి
ఖంగడము గాగ నాక్షైతవెలుగు లీను
అంధకవితావలంబ తానగుటఁ జేసి.

సూరసాగర కావ్య ప్రశస్తి

ఉ॥ కామతమోమదాంధ్యములఁ గన్నులుగానని గ్రుడ్డివారలన్,
శ్యామకథాసుధాంజన విచక్షణచక్షులఁజేసి, సద్వివే
కామలబోధసారమున నాంతరతాత్త్వికదృష్టిఁగూర్చి, మా
యామదిరాత్తజీవుల వెలార్చి కనుల్ దెఱపించి, దివ్యవం
శీమహిమోన్నతిన్ నిరవశేషవిశేషము దెల్పి గోపికా
ప్రేమము సర్వతోముఖవివేచనతోడ మథించి, మాధురీ
ప్రేమవిశిష్టతం దెలిపె, వ్రేతలె వ్రేతల కుద్దిగా యశో
దామహిళామతల్లిక సుతప్రియతా మమతల్ గణించె ప్ర
జ్ఞామయదృష్టి సూరకవి సంతనచేసిన సూరవారిధిన్.

తే॥ నాగరీభోగ కుబ్జానురాగ లోల
డోలికలఁ దేలె నంచు, బిట్టుగ భ్రమించి
కృష్ణమృగమును బొంచి డక్కించుకొనఁగ
వ్రజసతుల్ పన్ను రసభక్తివాగుర యిది
సౌరకవితాసుమాసార సాగరంబు

తే॥ సగరకుల ఖాతమునుగాని సాగరంబు
నగరకులబంధ మెఱుఁగని సాగరంబు
నగరసంబంధ మెఱుఁగని సాగరంబు
సౌరకవితాసుధాపూర్ణసాగర మిది.

తే॥ సూరవరదపదాశ్రిత సారసూక్తి
సాగర,మి దుద్ధవస్వామి రాగభక్తి
పాఠముల్ నేర్చు నాచార్యపీఠ, మగుణ
సగుణసిద్ధాంత సార చర్చావితర్ది:

శిశుమన స్తత్త్వశాస్త్ర విశిష్టలక్ష్య
మాదిమాదర్శ మమలసఖ్యానురాగ
మాతృవాత్సల్య దివ్యాను భూతులకును
నవవిధామల భక్తికి నవవిధాన
ముత్తమప్రేమ కిది నికషోపలమ్ము
పుష్టిమార్గకవిత కాద్యసృష్టి యిద్ది
అజ్ఞతాంధ్యనిరోధ సిద్ధాంజనంబు
సౌరసాగర దివ్యరసాయనంబు.

గోపీ దివ్యానుభూతి ప్రశంస

ఉ॥ ఏక్షణమందు వచ్చుఁగమలేక్షణుఁ డంచుఁబ్రతిక్షణప్రతీ
క్షేక్షణలై రమింతు రొడలెల్లను గన్నులుజేసి వ్రేత్తల
య్యక్షరమూర్తి బ్రాముక సమైక్యమునందు బ్రపన్నకోటి కీ
మోక్షము పూరుషార్థములు మున్నగుకోర్కులు వేయునేటికిన్॥

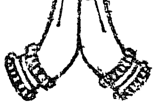

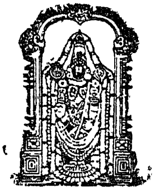

కృతి సమర్పణము షష్ఠ్యంతములు

క॥ శ్రీపతికిని గోపతికిఁ గృ
పాపావిత భక్తలోకపాపాయతికిన్,
బాపాంధతమోహర్పతి
కాపన్నావితకు, వేంకటాచలపతికిన్.

క॥ కుంకుమ, చందన, లేపిత
పంకేజోరస్థితాంఘ్రి పంకేజునకున్
పంకేజాస్యాబ్జరవికి,
పంకేజజజనక నాభిపంకేజునకున్.

క॥ అంకెకు మీఱెడు నందపుఁ
బొంకమ్మున నశ్వినీసుపుత్రులకున్ మీ
నాంక, మధుజయంతుల, కే
ణాంకున, కట్టియకలంకునకు వెంకనకున్.

తే॥ ఏడుకొండలసామి కీరేడుజగము
లం దెనయు దొర లేఁడటం చంతరంగ
పతిగ మతి నెంచి యీ సూరభాగవతము
నంకిత మొనర్తు శ్రీవేంకటాధిపతికి.

క॥ కన్న నికత, తిరుపతి వెం
కన్న కి దంకితము, గొల్లయతివలు వలపుం
గన్నీర్వాకలు బాఱిం,
చన్నిండుక అదియ సూరసాగర మయ్యెన్.

ఆ॥ వెన్న పాలతోడ, ద్రేపల్లెయిల్లాంద్ర
యుల్లములను, గూడఁగొల్లకొన్న
వెన్న కన్న గాని, కన్న నిగాద; వెం
కన్న కాన్క యింత కన్నగలదె!

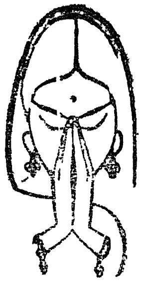

సూరసాగరము

దశమస్కంధ సంగ్రహము

అను

సూరభాగవతము పూర్వార్థము

శ్రీ కృష్ణ జన్మోత్సవ లీలా వైభవము

హరిగతి రగడ :-

శ్రీశకథాకథ నోత్సుకమతియగు
  శ్రీశుకయోగి శుఁడు వినిపించెను,
శ్రీశకృపాపరి రక్షితుఁడైన పరీక్షిత్
  క్షితిపతి వినువిందుగ విన
విను!మవధానమున పరీక్షిన్నరవిభు!
  విబుధమనోరంజన షుభం
జనషుగు, కృష్ణనిరంజన జనరం
  జన శైశవలీలాచరితం బని
రమణీయంబౌ యమునానదితీ
  రమునన్ మధురాఖ్యపురం బమరున్.
అమరారివరాంశజుఁడౌ కంసుం
  డమరారిన యపు్పరవరమేలెన్:
ఆదిపురుషు, శ్రీ కృష్ణబ్రహ్మము,
  ననుఁగునిసుఁగుగా గనఁగల్గిన భా

గో్యదయదేవకిఁ బిన్న యనుత నతఁ
  డుత్సుకమున వసుదేవనృపతి కిడ్
పెండిలియొనరిచి పెక్కు లుడుగరల
  వెండి బసిండుల గిండుల మెత్తలఁ
దిండుల వలువలఁ జీరెల సారెలఁ
  డెండని బండుల నింపుచు హత్తుల
కత్తళు లరదం బుల బలు మొదవుల
  గాన్కలుగానిడి కంసనృపాలుఁడు,
పొత్తున వారిని వీడుకొలుపఁ జనఁ
  బొడమెను మింటను బైలిపలు కొకఁడు
ఈ నీ చెల్లెలి కడుపునఁ గను జో
  దే నెట్టన దీయుర! నీ ప్రాణము
నా నుడి వినఁగనె కంసనృపాలుం
  డరదము డిగ్గున డిగ్గి కృపాణము
తీసివరసవావుల వాసి మఱచి
  తిగిచి చెలియలి సిగనుబట్టి పెనచి
యీసును బ్రాణాశయు మతి ముచ్చిల
  నేసవ శంకింపక కసి నసిఁగొని
చంపఁగ నుంకింపగ వసుదేవుఁడు
  చంపకగంధికి నడ్డుపడి యనెను
చంపకగంధిని చెలియలిఁ జంపక
  సంపాదింపవొ తెంపరిబిరుదుః ను
బెంపడరఁగఁ జేసేతులఁ బెంచిన
  విషవృక్షము నేన్ ద్రెంచుట తగ దన
నింపడరఁగఁ జే సేతను గూర్చిన

ఈదాంపత్యముఁ దెగద్రెంచెదవే!
కంటిమె! నీవంటి మగంటిమి గల
గండుమగలు గ్రాల్గంటులఁ జంపఁగఁ
గంటు విడుము కలకంఠిపయిని నీ
కంటరితన మే లని యర్థింపఁగ
కంసనృపాంసనుఁ డనె వసుదేవునిఁ
గని మిన్నుడి నా మతి వెతపాలగు
ధ్వంసకరంబగు విషఫల మీనెడు
వల్లిని బూయకె త్రెంచుట మేలగు
వగవకు మీమె నడంచి మఱొండొక
వధువును దెచ్చి వివాహ మొనర్చెద
తెగటార్చెద నీ విషవల్లికనను
తెగుదారికి బృందారకులు మునులు
పలికి రిటులు తలపోయకు భూవర!
బహుమాన్యులు నీ కీనవదంపతు
లలఁతులు గా రిఁక వీరి కభయమిడి
సార్థకపఱుపుము కన్యాదానము;
శ్రీవిలసిల నీ నవదంపతులకు
జీవనదానము నిడు బహుమానము
నీ విడు వధువును నీవ వధించుచు
నిష్ఫల మొనరుతె కన్యాదానము
చేసేతను గూర్చిన దాంపత్యముఁ
జేయుము సత్యము మాను మకృత్యము
ఈ సతికాన్పునఁ బుట్టు నపత్యము
నీవే కొను కలదేని యగత్యము

అని మునివర్యులు ననిమిషవర్యులు
ననివార్యంబుగ ననురోధింపగ
ననుకంపామతి నత డామిథునము
ననిపెను దనిపి య థేచ్ఛఁ జరింపఁగ
అటుపయిఁ గొంతకు దేవకి చూలా
లయి తొలికాన్పున సుతఁ బ్రసవించుడు
దటుకున నప్పసికందునుగొని నుడిఁ
దప్పక యప్పన మిడె వసుదేవుఁడు
పరికించి శిశువు నొప్పరికించి కృ
పాలుం డయి కంస నృపాలుండును
వెఱఁ గసిగందక కసుగందువుతో
వెఱ పేలని శిశుఁ గొంపో మ్మనుడున్
అరిమిలి నొకపరి నారద మునివరుఁ
డరుదెంచి నృశంసుఁడు కంసున కనె
నరిఁ బరికింపక నొప్పరికించెద
వరిగొని యఱవర సేయక నరవర !
నీ చెలియలి తొలిచూలు బుడతఁడే
ని న్నరిగొనుజో వెటు కారా దని
ఖేచరముని సంకోచము బెంపఁగఁ
గెడపఁగడఁగె సిసువుల నాఁడాదిని
ఈగతి దేవకి పసికందుల నతఁ
డేనాఁ డేమఱ కెరఁగొనుచుండిన
నాగతి బిడ్డలు గడ్డలపాలయి
యారని చిచ్చు రగుల్పఁగఁ గడుపున
ఉసురుల తీపిని సిసువులఁ బలిఁగొని

యును రనిపించెను గడు పుడికించెను
కొనరక బాలజిఘాంసువు కంసుఁడు
కొనముట్టించెను నా వంగసమును
పాపలఁ బాపి చిరాయువు గాఁగల
పాపికి బసిపాపల యుసురెంతటి?
దాపోవునె! తా నొడిపాపలతో
నందవలదొ! నా యుసురుల గూడను
ఆగతి దేవకి నా కేగతి యని
యగతికగతికుఁడు హరియే గతి యని
యూగాడుచు సుతశోక మహాంబుధి
నొడ్డును జేర్పఁగ వేఁడె దయాంబుధి
ఆ దేవకి యటు లా దేవకిరీ
టాంచిత మణిరుచి రంజితచరణుని
ఆదిపురుషు హరి నెంచి కొలుచునెడ
నచలాదేవియు గోరూపముఁగొని
దేవతలకు గులదేవతలగు విధి
దేవ మహాదేవులఁ గనఁ జని తొలి
దేవళ్లం బడు తనదేవుళ్లను
దేవుళ్లందఱి ముందఱ మొఱలిడె
నానాటికి హెచ్చు నిశాటభరము
నాటుకొలుపు నారాటము మాన్పఁగ
నెంనాటు నొకండును జాలక
యరిగిరి హరిఁ గిటి కొని ప్రార్థింపఁగ
పాలకడలిఁ బన్నుండు కృపాలుని
పాలికరిగి సురపాళి కయిమొగిచి

పాలింపవె! శ్రుతిపాలన!ఆశ్రిత
పాళి నిలింపుల మొఱ లాలించుచు
నుడికి నెడకు బ్రానుడికడలకు నిను
నుడువఁ గడవఁగా రాదన నీపొడఁ
బొడిమాటల నే మగ్గింతుమె విభు!
పొడసూపవె! త్రిభువనములు ప్రోవఁడ
అని వినుతించెడు ననిమిషవర్యుల
కభయోక్తి వినంబడె నొకఁ డంబుధి
మనుజాకృతి నిలఁ బొడమి పుడమివెత
మాన్పుదు దన్పుదు నసురులఁ ద్రుంపుదు
సురనరనాగులు యక్షులుఁ బశుప
క్షులు మీరెల్లరు గోకులమందున
నరులై పుట్టుడు నాతోఁ బరమా
నందమునందు తలంపుకొలందిని
దేవతలకు నటు లానతు లిడి హరి
దేవవిమోహిని మాయ ననుప నది
దేవకి సప్తమ గర్భగతార్భకుఁ
దీరిచి రోహిణిగర్భముఁ జేరిచె
నందసతీ గర్భమున యశోదా
నందనగాఁ దా నొదిగి యెదిగె నట
అం దాశ్రీహరి దివ్యాంశం బది
యా దేవకిమెయి నొదిగిన దాదటు
శ్రీహరి గర్భగతుండయి దివ్య
శ్రీవిభవ వికాసముల వెలాఋప
నా హరిణాక్షి ముఖము శరదింమ స

మాభంబయి విప దంధము లాటిపె
దేవకి తన వెూ మద్దంబునఁ గని
తేజఃపుంజము కంసవిభంజన
మౌ విభుతేజము గర్భగతం బయి
యమరు టరసి మది మురిసెను దనిసెను
అరసి యలౌకిక మౌ నాతేజము
నసురాంశజుఁ డౌ కంసనృపాంసనుఁ
డటిమురిఁ దన్నరిగొను నరి యీ మా
అవని నవతరింపంగలఁ డనుకొనె
ఆలిమగల వారిని జెఱనిడెఁ జూ
లాలని లాలన మొనరుప కాయుమ
చూలునఁ దన కాయుశ్శ్యాలంబగు
చూ లొకఁ డుదయించెడు నను రూఢిని
కంసుని బ్రతికెడు బ్రొద్దులు నిండఁగ
గరితకు గానుపు పొద్దులు నిండెను
కంసజిఘాం సూదయకాలంబును
గదిసె నృశంసుని కాలము గదిసిన
కానుపుతటి గని కాన్పించిరి త
ద్గర్భగతాదిమ పురుషుని వేడఁగ
నా నర కిన్నర యక్షామర గరు
డాళి మునిహృదబ్జాళిని బాడఁగ
దేవకి వారలఁ గృపదైవారెడు
తెలిచూపులఁ గనెఁ బ్రేముడినింపుచు
దేవవిభుఁడు పొడ తెంచెడు చిన్నెగ

కానుప్రపొద్దటు డాసినచిన్నెలు
గాన్పింపఁగ నా దేవకి యీనలి
కూననయిన నే కోనకొ చేరిచి
కూనలమారికి జేపడకుండను
ప్రాణము దక్కించెడు పుణ్యాత్ములు
ప్రాణసఖులులే రొకరు కృపాత్ములు
త్రాణలు దప్పె నెవారికిఁ జెప్పుదుఁ
ద్రాత లెవారిఁక దనకని నొగులుచు
డాయఁబిలిచె వసుదేవనృపు నపుడు
డాయఁగ రోహిణి యష్టమిప్రొద్దున
నా యనఘాత్మ మహోదర మందున
నఖిలభువనవిభుఁ డభవుఁడు పొడమెను
అభవుఁ డఖిలభువన ప్రభవుండయి
యవని నవతరించెను సిసురూపునఁ
ద్రిభువనశుభదుఁడుఁ భృగుపద రేఖా
శ్రీవత్సాంచిత విలసద్వక్షుడు
శిరమున మకుటము బఁగరుపటమును
జేతులఁ జిందము నరవిందము గద
యరినిశ్చక్ర సుదర్శనచక్రము
నలర సుదర్శన మొసఁగె సుదర్శని
అతిలోక మహాద్భుత తేజంబగు
నయ్యపురూపపు శిశురూపముఁ గని
మతిఁ గనివిని యెఱుగని కత యిదియని
మాతృపితలు మహితాద్భుత మందిరి
క్రతుశతసుకృతమొ యేవ్రతఫలమో

కలిసి ఫలింపఁగఁ గడుపు ఫలింపఁగ
శతమఖ పంచముఖాదుల కందని
    శాశ్వతు నజు నచ్యుతు విశ్వాత్ముని
గ్రతుఫలదుని గని విని యెఱుఁగని విభు
    గంటిమనుచు మిన్నంటి నుతింత్రా
గణిఁ దొడఁబడ నుడియాడక మ్రాన్పడి
    కనులు మిఱుమిటుల్ గొలుపఁ గనుంగొని
పూర్వపురుషుఁ డా పురుషోత్తముఁ డ
    పూర్వశిశుండై పుణ్యాత్ముల కనె
పూర్వజననకథ వినుఁడిదె మీరలు
    మును నావంటి కుమారునిఁ గోరిన
మెచ్చితి నపు డౌనని వరమిచ్చితి
    మేకొని యిపు డీడేర్పగ వచ్చితి
నిచ్చ భవాంబుజ భవ సనకాదుల
    నిష్ఠల కందని నిగమాగముఁడను;
చేసితి మీ కోరికి సఫలము, వి
    చ్చేసితి నిటు నడ్డాలబుడుతగను
వాసిగ నాశ్రిత వత్సల బిరుదము
    వాసి నిలుపుకొన బాసఁదలఁపుఁగొని
ఆకుల పడకుఁడు నన్నాత్మజుగా
    నాఁచికొనిన పుణ్యాత్ములు మీ రని
గోకులమున నను దోడ్కొని పొండిక
    గోప గృహంబున కని వసుదేవుని
ప్రేరేచుచు నిజ మాయను రేచుచు
    రెక్కొని ప్రాకృత డింభాకృతి యయి
కేరుచు నేడ్వఁ దొడంగె వెడంగయి

కేశవుఁ డావసుదేవ నరపతియు
చంటి బుడత నడ్డంలఁ బొదువుకొని
చనెఁ గనుమిను బొడగానని యిరులను
మింటుమొగి శేవెంటను నుఱుమను
మెఱుమను వెంబడి సింగము లుఱుమును
మింటను మిన్నును మన్నేకముగా
మెఱిసెను బిడుగులు రాలెను గుత్తుక
బంటికొలందిని దాఁటుచు యమునయు
వఱదలు వాఱెను దలమున్కలుగా
అక్కన బిడ్డను గొని యా యనఘుం
డక్కఱవేల్పుల కెల్లను మ్రొక్కుచు
బిక్కక యమునా జలముంఁ జొరఁబడి
పిక్కల బంటికి బెందొడ బంటికి
మొలబంటికిఁ గుత్తుకబంటికిఁ జని
ముంజేతులఁ బైకెత్తఁగ బిడ్డని
నలఘుశిశుం డతఁ డంఘ్రితలంబున
నంటిన గాఢ జలం బడుగంటెను
బుడు గడుగంటిన జల మడుగంటఁగ
బొడుగునఁ దెరువిడె మడమలబంటిగ
వడులు సుడులు విడి యమునానది వెయి
పడగల గొడుగును బట్టె ఫణీంద్రుఁడు
అటు వసుదేవుం డేఱుఁ గడచి చని
యా గోకులమున నందుని సౌధము
దటుకునఁ జొచ్చి యశోదకడన్ విడి
తనయునిఁ దత్సుతఁ గొంచు నిశీథిని
మగుడ మధుర కేతెంచి యశోదా

మాయాసుత దేవకి యొడినుంచెను
మగువ కొమరితం గనిన యుదంతము
మధురాపురి నంతయు వ్యాపించెను
కంసుడు నమ్మిక దేవకి కొమరితఁ
గనె నను సుద్ది నిబద్దియ కాదని
ధ్వంస మొనర్పఁగ వెడలి జిఘాంసను
బసి కూనను రాలం బడమోఁదెను
తలఁ దన్నుచు మిన్నంటుచును యశోదా
మాయాసుత యది కంసున కనె
వలఁబడు మీల్ దము వలఁగొను మిత్తిని
వలెఁగన విటునిన్ వలగొను మిత్తిని
గాలమె తమకుం గాల మనుకొనక
గాలమునం దాడెడు మీలంబలె
గాలముపైబడఁ గానవు నీ మతి
కాలము డాయఁ బొకాలెనొ కాలెనొ
చిందాడెడు గోకులమున నీ తలఁ
జిందాడెడు కాలమె సిసురూపున
పెందలఁ జిందులఁ ద్రొక్కెడు కాలము
పెందలకడఁ గల దని వెత రేపిన
తొనఁకుచు దేవకి మ్రోల ధరాపతి
తుం డయి వేడుకొనియె మధురాపతి
పనిఁగొని యొడిపా పల నెడబాపిన
పాపిని నను మన్నింపు కృపామతి
మనఁగల కూనల మఱఁగించితి నని
మనమున మఱకువ మానుము చెలియల
మనఁగలవారని మఱఁ పెడువారును

మఱిగెడువారిని మనుపఁగలారును
మహినిగలారటె యదిగాకెవ్వరు
మనిఁగెడువారును మనుపగలారును
రహిని బురాకృత కర్మఫలము విధి
వ్రాఁతఫలముఁ దప్పించుతు రెవారని
వారనిదయ దయివార నవారల
వారనివెతలఁ బ్రియోక్తులఁ దేరిచి
వారిని వీడ్కొని వైరినివారణ
పరమోపాయజ్ఞుల సభఁగూరిచి
కంటకుఁడగు నరి నన్నరిగొంటకు
గంటి యెదుట జనియించె నటంచని
కంట నిదుర తింటకు వంటకమును
గఱ వయ్యెను నాకేవెర వంచును
అరయఁ గడఁగె నరి మారణసాధన
మఱిముఱి గంసన్నృపాంసనుఁ డమ్మయి

— 0 —

వ్రేపల్లెలో పుత్రజన్మోత్సవ వర్ణనము

హరిగతి రగడ :-

అరునము విరిసెను గోకులమున నం
దాంగన బిడ్డని గనిన దటంచును
తెలతెలవారి మెలంకువ రాఁగనె
తిలకించి సిసున్ మెయి బులకెత్తఁగ
నలరి యశోదాపతి పుత్రోత్సవ మమరిచె
గోరిక లీరిక లెత్తఁగ
భవనములకుఁ జందనము లలందిరి

బంగరు బిందెలఁ గొప్పుల నిలిపిరి
వివిధవిధుల ముంగిళు లంగడులను
వేడుక మెయి సింగారము సలిపిరి
విరులఁ గురిసి దుందుభి మ్రోయించిరి
వేల్పులు భక్తిశ్రద్ధల తోడను
మొరసెను సన్నాయి శుభవాద్యంబులు
మురిప మరలె వ్రేపల్లియ వాడల
నందన జననానందోత్సాహో
న్మాదంబునఁ జిందాడెను నందుఁడు
మందఁ గలుగు పలు మందగమనలు
మందిగ నంద గృహంబున కరిగిరి
వేలిమి వేలిచి వేల్పులఁ దనిపిరి
విప్రుల బూజా సత్కృతిఁ దనిపిరి
మేలిమి బంగరు పళ్ళెరములతో
మెలఁతలు మంగళహారతు లిచ్చిరి
ఆడిరి పాడిరి గోపకులిటు కొని
యాడెమ మధురాధిపమదమథనుఁడు
ప్రోడపెరిగె నీవాడ నటంచని
ప్రోలిసిరులు సౌరభమును సూరుఁడు

(3 - 4 సూరసాగరము 623 - 6311

ద్విపదగతి రగడ :-

వసుదేవ! పసమించు పసివానిఁ దిలకించు
దెసలెల్ల వెలిఁగించు దివ్యదీప్తుల నించు
కనులవిం దొనరించుఁ గనుపండు వనిపించు
గననొడల్ పులికించుఁ గడు ముద్దులొలికించు
కనుపించి శతకోటి కాలాకృతిని మించు

ఘనుఁడయ్యు సుందరాకారుడై మురిపించు
చాలింపు మీశంక శంఖ చక్రగదాఁబు
జాలంకృతస్కంధు నతిలోక మహిమంబు
కన్నులంగని వీనిఁ గంసజిఘాంసనుం
డని నమ్మలేని నీ యసురవిధ్వంసనున్
గోకులంబున నంద గోపమందిరమందు
తోకొంచు విడు మంద దః డుకుమాను మెడంద
అనుడు నాపసి బిడ్డ నడ్డాల నిడుకొంచు
ననఘుఁడా వసుదేవుఁ డరుగుతలఁ పొనరించె
తలఁపుగడియనె యూడె దలుపుగడె తనయంత
సలుప కంకిలియూడె సంకెళ్ళు దమయంత
చెఱసాల గుమ్మాలఁ జేరి కూరుకు సోఁక
గుఱువెట్టెఁ గావలి గుమియుఁ గుక్కలమూఁక
మెఱిసె మబ్బులు మింట మిన్ను మన్నేకముగ
గురిసెను ముసలధార గుంభవర్షము బొదిగి
వ్రేపల్లెదారిబడి వెడలెఁ దలనిడి బుడత
బాఁపదొర గొడు గౌచుఁ బరివి రా నావిడుత
కా లందఁగాఁబోక గడలబంటిగ బాఱు
కాళింది వఱదలోఁ గడిమిమైఁ జొరబాఱి
కుత్తుబంటిగ నేగఁ గుఱ్ఱ హూంకృతిఁబెట్టె
నొత్తిల్లి వాఁగు తెన్నొఁసగె దొర దరిఁబట్టె.
కా లందఁగాసాచి కాళిఁది నందుకొన
కీలాల మడుగంటె గేశవస్పర్శమున
ఆలీల నది దాఁటి యతఁ డాయశోదయొడి
బాలుఁ బవళింపించి బాలఁగొంపోయె వడి
వేల్పు లరుసము విరియ విరివానళ్లం గురియ

నల్ప రాసక్రీడ జనియె హరి దయగురియ
ముజ్జగంబుల బొజ్జఁ బూను చిఱుబుజ్జాయి
నజ్జమున దాఁటించి యామెయొడిఁ బడవేయ
మున్ను మూఁడజ్జలను ముజ్జగము లాకట్టి
మిన్నుముట్టి బలీంద్రు మెట్టిన జగజెట్టి
మందపై గోపదంపతులపై దయజేసి
చిందాడఁ దలపోసి చెలులతో విచ్చేసె
బృందారకస్వామి త్రిభువనాంతర్యామి
నందు నింటను వెలసె నతజనావనకామి
ఆపాప యపురూపమౌ రూపుఁ గన్నంత
గోపమ్మ మురిపమ్ము కొలఁదిఁగన కంతంత
ఒడలు పులకెత్తె నుడులు డిగి డగ్గుత్తికను
వెడలకే తడబడఁగ బిల్చు విభు పొత్తునను
పొత్తు బిడ్డని జూపి పున్నెంబు లీడేరఁ
జొత్తెంచె మనసామిఁ జూడు మిటు మనసార
అనుడు నానందమున నానందగోపకుఁడు
తనయుఁ గని తనియఁ డెంతటికి విడనోపకెడ
ఆనందసందోహుఁ డామందవాఁ డయ్యె
నానందవన మయ్యె దానందవన మయ్యె
ఆ నందమందిరం బానందమందిరం
బై నందనవనాభ మయ్యె హరికల్పమున
నీపాలబుగ్గ పసి నిసుగువకు నే దాది
నై పాలుఁద్రావింతు ననుమతింపు యశోద!
అని సూరదాసవసుఁ డాశ్రయం బర్థించె

(6 సూరసాగరము 639)

ఉ॥ వింటివె ! వింతవార్త విను విందుగఁజెల్లి రో! నందురాణికి
న్గొంటుకుఁ గొడ్డు చాలవనుకొందగు చక్కనిచక్కనయ్యవా
కొంటకు నాఁచికొంటకెదఁ గోరిన చక్కని వింతబిడ్డ ము
క్కంటికి గంటికానని ప్రగల్భశిశున్ గనె నంట వింటివే !

క॥ ఇంటింట నుత్సవములా
వెంటఁ జరుపుకొనిరి రాణి బిడ్డను గనఁ గ్రా
ల్గంటులు చని కని వత్తుము
వెంటనె లెండoచు నందవేశ్మంబునకున్.

క॥ పైన మయి వెడలి రాపై
నా నంద గృహంబు నిండె నాగంతులతో
నానందోన్మాదంబున
మే నెఱుఁగక గంతులిడెడు మిడి కుఱ్ఱలతో.

క॥ యాతాయాత జనమ్మున
వ్రేతలతో నిల్లునిండ వ్రేపల్లియటఁ
డాతటఁ బుత్రోత్సాహ ప
రీతానందానుభవము రేకెత్త మదిన్.

ఉ॥ కొందఱ వీడుకొంచు మఱికొందఱ బందులఁ దోడుకొంచు వా
రందఱి సత్కరించెను యథార్థముగా వరదాన సత్కృతిన్
వందన పూజనాదులను వారిమదుల్ దనివోవఁ దన్పుచున్
నందవిభుండు పుత్రజననప్రమదం బెదఁ బొంగుచారగన్.

(3-7-9-13 సూరసాగరము 639-640-643-647)

స్వరదగతి రగడ :-

ఆబాలగోపాలుఁ డవతరించెను మంద
నాబాలగోపాల మందఱును ముదమంద

సూడిమందిగ నంద మందిరము మొగసాల
  సందడించెను శౌరి జన్మోత్సవము చాల
ఆనంద మెడ నిముడ కంచుడెంచుక పొంగ
  నానంద తాండవం బాడిపాడిరి పొంగి
గొల్లవీధులఁబారు కొల్లలౌ నరుసంపు
  వెల్లువలు నందవిభు వేశ్మవధుల నింపు
రతనాల నతికింత్రు రత్నగర్భను బొదవ
  నతుల మణితోరణము లమరింత్రు సొంపొదవ
చల్లపాల్నేతులను జల్లుదురు కలయంపు
  లుల్లాసముల నెంచ నోపు నెవఁడా సొంపు!
కొల్లవో నిడి రల్ల గోకులపు సిరు లెల్ల
  నెల్ల రర్థులు గోర్కు లీడేరి విలసిల్ల
కట్టువలువ లొసంగి కట్టఁబెట్టుదు రొకని
  కట్టె కై సేతు రొడ లాభూషలిడి యొకని
అలరుదండల నొకని యమిత సింగారింత్రు
  మలయ చందన మలఁది మైపూఁత గావింత్రు
తొడరి యొక్కనితల దూర్వాంకురాక్షతల
  నిడుదు రొక్కని కిత్తు రెంచి ముక్తాక్షతల
యమున యొడ్డున మేయు నాలఁ దోలుకవచ్చి
  తమిమీఱఁ బాఱులకు దానమిడుదురు మెచ్చి
దానంబులిడి సతత దానంబు ధారలన
  నానఁబెట్టిరి నేల నవ్యవర్షాభ్ర మన
కదియఁగ యశోదమ్మ కడుపు పాల్కడలి న
  న్పొదవు హరినీలమణి యుదయమై వెడలినన్
మొనసి హృదయాభరణమును జేసికొని మురిసి
  రెన యెవ్వ రా గొల్లయిల్లాండ్ర కే వరుస!

ఆ మందపాల్వెరువు లమ్మి నెలకొంట కని
శ్రీమహాదేవి విచ్చేసె నింటింటికిని
శోభాధిదేవతయ చొత్తెంచు తత్పుర మ
హాభాగ్య గరిమంబు నగ్గింప సా తరమ?
సూరదాస శ్యామసుందరునిఁ జూటకొను
భూరిభాగ్యులఁ బేదబుద్ధి యెటు పేరుకొను?
(8 సూరసాగరము 642)

హరిగతి రగడ :-

కలువ కనుగవలఁ గపురపుఁ గాటుక
కస్తూరి తిలకము ఫాలఫలకముల
గలగలమను గళహారము గళముల
గమ్మలఁ దాటంకమ్ములఁ దమ్మెల
ముంజేతుల బంగరు కంకణముల
ముత్తెపు సరముల మొత్తము లక్కల
మంజుల సుమమంజరులను గొప్పుల
మైదీగల నునుగోకల రైకల
శృంగారమ్ముల సింగారించుక
శృంగారవతుల్ శిశుఁగనఁ జని రటు
భృంగారమ్ముల మంగళహారతు
లిడుకొని నెడ సందడిగొను ముచ్చటు
వేడుకఁ జని కనివత్తుము రండని
పిలుచుకొనుచు నొండొరు నింటింటను
గూడువిడిన గోర్వంకల వడువున
గూడబడిరి చన గోకులవీధిని
తరుణారుణ సుందర కిరణమ్ములఁ
దమి విచ్చెడు నెత్తమ్మి విరులవలె

సిరియ యశోదా బాలారుణరుచి
విరిసె వ్రజసతుల తలఁపు తీరవిరులు
తమతమ మగ లరుదేరక మున్నే
తమకము మీఱఁగ వారలు జొరఁబడి
గుమిగొనిరా నందాంగన లోనికి
గూర్మిఁబిలువ నా పురిటిలు నొరఁబడి
అయ్యపురూపపు శిశురూపముఁ గని
యడుగులఁ బట్టుచు నుడువులు దొడఁబడ
దియ్యము మీఱఁగఁ దొయ్యలు లాశిశు
దీర్ఘాయువు గమ్మని దీవనలిడి
ఈడేరెను మా యిష్టార్థంబుల
వెన్నో భవంబుల పున్నెపుబంటులు
నేఁడీనాటను నినుఁ గనుగొంటను
నెఱి నందాంగన నోముల పంటను
నీవు వసించిన నెలఁత యుదరమును
నీయుదయించిన తిథివారంబులు
రేవగ లగ్గడియలు లగ్గంబులు
శ్రీవర ! ధన్యము లతిమాన్యంబులు
బాముపెతలఁ బోఁ బ్రాఁమి యశోదా
భామామణి నీ గులదీపకుఁ గని
యామెఁ గులము నిన్ను బాదు కొలిపి యి టు
మోఘ చిరశుభ స్తంభముగాఁగను
అని హరినెంచుచు గోపవధూతతి
యవవి సురుల రప్పించి యమునకడ
వని మేసెడు నాలను దోలించుక
వచ్చి నవత్సక గోదానము లిడె

పొల్పడి మహాదానందంబున వెస
   బాలునొకండొకఁ డుబ్బుచు మురియఁగ
పొల్పెరువుల ముంతలఁ దల నిడి గో
   పాలుడు పొలిలఁ జిందక యుండఁగ
చిందాడుచు బహుభంగుల వారలు
   చిత్రవినోద క్రీడల గడుపుచు
నందాంగణమునఁ బాల్పెరువులతో
   నలువుగఁ బలు జల్లాటల నాడుచు
ప్రొద్దులుబుచ్చి యథేచ్ఛఁ జరించిరి
   బుద్ది గణింపక పెద్దల సుద్దుల
గ్రద్దన నందయ పెద్దయ యొద్దకు
గంతులిడుచు జని రతఁ డెద మోపెల
   నా కులదేవుం డిటు గోకులమున
గోకుల దేవుఁడు నందాత్మజుఁడయి
   చేకొనె జన్మము శ్రితజన వాంఛలు
సేకుఱ నని సూరుఁ డుబ్బి మురియ
   మున్నె నాటనొ నోచిన నోములు
పున్నెము లన్నియు బొనరి ఫలింపఁగ
   గన్నయ్యను దమ కన్న కుమారుగఁ
గన్నారుష్టిచిరశుభస్తంభముగా
   అని పురవాసులు మది ముచ్చటపడి
యరిగిరి నందౌకమునకు శిశుఁ గన
   పెనుగాన్కలుగాఁ బాలుపెరుంగుల
వెన్నల వింపిన కడవలఁ గైకొని
   నందుఁ డపుడు సీరాది కుశగ్రహ

ణం బొనరించి పవిత్రకరుండయి
నాందీముఖకర్మలఁ బితృసం
తర్పణ మొనరిచి పున్నరకము విడ
జాతకర్మ సంస్కారము నెఱపె ద్వి
జాతులు శిశు జన్మర్క్ష గ్రహ
జాతము తారావారస్థితిఁ గని
శాస్త్రవిహితగతి నెఱపింపఁగ రహి
లలిత సులక్షణ లక్షితమగు గో
లక్షను ద్విజులకు నిడి దక్షిణలిడి
యలరిచె భటు మాగధ ముఖవందుల
నఖిల హితార్థము లిడేరఁగ నిడి
కృతమతి నర్థిజనంబు బహూకృతు
లెనసి సిసున్ దీవించి చిరాయుగఁ
గృతియని నందోన్నతిఁ గీర్తించిరి
కేరుచుఁ గేకులు మండూకము లటు
వన్నెల చీరల నెన్ను కొనిన పలు
వన్నెలలో నిప్పించె వధూతతి
కెన్ను కొనుదు రెవ రే దది లేదన కిచ్చె
నతం డానాఁడు బహూకృతి.
(14. సూరసాగరము 648)

ద్విరదగతి రగడ :-

మందపల్లియదెల్ల మ్రోగి మంగళా
నందమయ వాద్యస్వనముల నొక్కుమ్మడిన్
పొంగె నందాంగనయుఁ బుత్రోత్సవ మహో త్త
రంగము లిముడ కంతరంగమునఁ బొరెత్త
ఆనందమగ్నమౌ నా నందవాడ జన

మా నందగోపవిభు నాలింగనమ్ము గొన
నలిని గోపీచందనమునఁ దిలకము లుంచి
నలువు గుత్తెపురైక నలువొప్ప ధరియించి
చెంగావి రంగారు చీరలం దొడుగుకొని
శృంగారవతులెల్ల సింగార వహలము కొని
ఆ నందనిలయమున కావెాద ఘలరఁ జని
యానందకందుఁడౌ నా నందు కందుఁ గని
మంగళంబులఁబాడి మ్మంగళారతు లిడిరి
శిష్టరక్షణ దుష్టశిక్షణారంభుఁ డయి
యిష్టజన తుష్టికయి యిటుగోపడింభుఁడయి
భూరిపరమానందమును గోపకుల కిడఁగ
సూరదాసాశ్రయుఁడు క్షోణీస్థలికి డిగఁగ
వందలైవచ్చి దీవనలిచ్చి రెద మెచ్చి
వందిమాగధ భిక్షువార మాశిశు మెచ్చి
నందగోపుఁడు నాఁడొనర్చు సత్కారముల
నందుకొని రెలిమి మిన్నదరెఁ గై వారముల
కాళింది యుప్పొంగి గట్టు లొరయుచుఁ బాఱె
వాలాయ మాలకుం బాలు చేఁపులువారె
నవజీవనోత్సుకమునను మ్రోళ్ళు నననలెత్తె
ఋవులు మొగ్గలు దొడిగి పూపొదలు రేకెత్తె
సురలు పుష్పకమెక్కి సురవీధిఁ గ్రిక్కిరిసి
విరిసోనలం గురిసి వేడ్క నెనసిరి మురిసి.

(16. సూరసాగరము 650)

ద్విరదగతి రగడ :-

నందవాడను నందమందిరం బానాఁడు
నందనోద్భవ మహానందమున నోలాడు
మా మందలోఁ బుట్టె మాధవుఁడు మా పున్నె

మేమందుమని గోపబృంద ముబ్బెను మున్నె
సమ్మార్జన మొనర్చెఁ జని యుష్టసిద్ధులు
గుమ్మాల నిలిచి యొనగూర్చె సంసిద్ధులు
వివిధపల్లవ చిత్ర విన్యాస మగుపట్ట
నవనిధుల్ ద్వారబంధముల ముగ్గులు వెట్ట
ఆ మందఁగల మందయాన లందునఁ జొచ్చి
శ్రీమహాదేవి విచ్చేసి మాలలఁ గ్రుచ్చి
బూలతోరణములను బొలుపారగాఁ గట్టి
మాలినిగఁ బొడకట్టె మహిమంబు నాకట్టి
బంగారు పళ్ళెములఁ బట్టి చంద్రాస్య లటు
మంగళారతులు దే మందవీధుల నొకటు
అరవిందములపై సుధాకరు లధిష్ఠించి
యరుదెంచి రనిపించె నందారఁ బయనించి
ఆనందవాహినుల టాయంగనలు పొంగి
యానందనిలయాబ్ధి నైక్యమందిరి పొంగి
నందుఁ డానందకందళితమౌ హృదయార
విందమ్మునన్ విప్రబృందమ్ము లలరార
రత్నగిరి సప్తకము రవణ బంగరుపూల
నూత్నాంబరము లిన్ని యు వేల్ మొదవులను
ఈవిగిడ్డుల యీవి నీవి గాదనిపించు
కోవఁ బుట్టిన వానిఁ గోసరక సమర్పించు
అర్థిజనమింక నొకని నర్థింపకుండ సక
లార్థంబులిడు నభీష్టార్థంబు లింపెసఁగ
ఆభీరసుతులు నాఁ డాజి విజయోన్మత్తు
లౌ భటులవలె దిరిగి రడ్డులే కెదురెత్తి
భవనాగ్రముల వెలుఁగు పసిఁడి కుండల నిగలు

దవులఁడగులు నభద్ర తమసముల నెవ్వగల
వ్రేఁతలపు రేవెలుగు వ్రేతలకు మదివెలుఁగు
నా తలపులో మెలుగు నందాగణము వెలుఁగు
చీకాకు చీకటుల జీకొట్టు వేవెలుఁగు
లోకాల కవ్వలి వెలుఁగు మందలో వెలుఁగు
పారమెఱుఁగక శ్రుతులపారుఁడనగా నెసఁగు
దీటి మఱ్ఱాకుపయిఁ దేరిపండెడు నిసుగుఁ
గోపమ్మ పసినిసుఁగు కోటిదీప్తుల నెసఁగు
పాపములఁ గసిమసగి పాపి తన ప్రాపొసఁగు
సూపులానందసుధ జూఱకొనఁ గొల్లగా
సూరదాసాశ్రయుఁడు జొత్తెంచె గొల్లగా.

(20. సూరసాగరము 66)

డోలికోత్సవము

శా॥ పట్టెన్ మేల్ రతనాలతొట్టెఁ బవళింపంబెట్టి గోపమ్మ జో
కొట్టున్ జోలలు బాడు నూచు నిను మాకుఱ్ఱం డిదే పిల్చు జో
కొట్టన్ రావె పరుండఁబెట్టి వెసఁ గూర్కుం బుచ్చవే నిద్ర! మా
పట్టిం జేరగవచ్చియంచు నిటు లాహ్వానించుఁ దా నిద్దురన్.

మ. సకురాండ్రన్ సడిసేయకుండుఁడని కన్సన్నన్ నివారించు నం
దకుమారుండిదె కన్నుమూసెనని నిద్రాదేవి మాబిడ్డ చెం
తకు రావా కనుదోయిమూసి సుఖనిద్రం గూర జోకొట్టవా
యొకమాఱంచును జోలపాడుచును దా నుయ్యాలనూచున్ శిశున్.

చ. ఒకపరి జోలబాడును మఱొక్కపరిం గనుమూసె నింక న
ర్భకుఁడని మౌనమూను మధురస్వర మాపినయంతఁ బాపఁడున్
మొకమటు లెత్తిచూడఁ దమి ముద్దుగొనున్ వ్రజరాణి యట్టులా
శుక సన కేశ్వరాదులకుఁ జొప్పడరాని సుఖానుభూతితోన్.

(22 సూరసాగరము 663)

శా॥ పట్టుంబట్టి భవాబ్జ సంభవముఖుల్ బర్హిర్ముఖుల్ యోగులున్
బట్టన్‌రాని మహాప్రభావు నభవున్ భాగ్యంబు లీడేరఁ జే
పట్టెం బట్టిగ నందభామ"యని యబ్రంబంది చూడన్ సురల్
పట్టిందొట్టిఁ బరుండఁ బెట్టి సతి జోలంబాడు జోకొట్టుచున్.

(24 సూరసాగరము 665)

స్వరపగతి రగడ :-

ఊగుమురి నా తండ్రి! ఉయ్యాల నూఁగుమురి
తూఁగుమురి రతనాల తొట్టిలోఁదూఁగుమురి
లక్షనడుగ మఱొండు లక్షముద్ర లొసంగ
దీక్షఁదొట్టి నమర్చి తెచ్చెరా వడ్రంగి
రతనాల నతికించిరచి యించి తెచ్చెరా
రతనాలకెత్తెత్తు ప్రతియనన్ వచ్చురా.
అచ్చుపడఁ బనితనం బచ్చెరువు గొల్పగను
బచ్చరా తోరణాల్ పచ్చరా జిలుకలను
రవల దాపునుఁ బట్టుత్రాళ్ళ వ్రేలం గట్టి
వివిధ శృంగారముల బేర్చి కట్టెను దొట్టి
తూఁగాడు మాబాబు తూగుటుయ్యాల యొడి
నూగాడు కేరింత నుప్పొంగి తండ్రియొడి
లాలిఁబెట్టి పరుండ లాలించి జోకొట్టి
జోలఁబాడుదు రూపి సుదతు లిదె యూకొట్టు
మురువు ముచ్చటుఁగొలిపి ముద్దు లొలికించురా
మురిసి నీ మో మెవరు ముద్దాడకుంద్రురా!
అని పట్టి రవల యుయ్యాలఁ బవళింపఁగా
నునిచి గోపికయూపు నొడలు పులకింపఁగా

గోపికలు కన్నయ్యను గన్న భాగ్యమునకు యశోద నభినందించుట

(25 సూరసాగరము 678)

ద్విరదగతిరగడ :-

గోపాంగణాభరణు గోపాలు నెత్తుకొన
  గోపాంగన యొకర్తు గోపాంగనామణిని
కోరివేఁడి యశోద కోరికల పెనుపంట
  శ్రీరమారమణి నోచిన నోములకుఁ బంట
ఆ పంటిపాప నక్కుంటఁగాఁ దీసికొను
  వాచామగోచరుని బట్టి తలపోసికొను
ఇందీవరశ్యాముఁ డిం ఢీ వరుస నంద
  మందిరము మెట్టు సుఖమందిరంబై మంద
ఒనగూడి భద్రంబు లొదవె సర్వార్థంబు
  లనుచు నీ పరమార్థ మరసి తత్త్వర్థంబు
పసలీను పసికూన పాలబుగ్గల మిసలు
  మిసలీను చిఱునొసలు మెయిచాయ మిసమిసలు
కెందామరల కెంపుఁ గ్రిందువఱచెడు మోవి
  చందంబుఁ గనుముక్కు సౌరు చూపుల ఠీవి
తరుణారుణాంబుజాత ద్యుతులఁ బురణించు
  నరుణ చరణద్యుతుల నపురూప మనిపించు
అపురూపు సిసురూప మయుత చంద్రార్కాభ
  నపహాసించు హసించు నాడనౌనె మహాభ
నిగలీను కౌస్తుభ మణిద్యుతుల డిగదుడుప
  దగును శతకోటి కందర్ప తేజము వడువు
మురియ గనుముచ్చటను ముజ్జగమ్ములవారి
  నరిపిగొల్పు మనోహరాకారుఁ డీశౌరి

తొలిచదువు లాకట్టి తుదమొదలు గనుపట్టి
వలనుగానట్టి యవ్వలి మెట్టునాజెట్టి
శ్రుతిపిండితార్థంబు శుకనారదాదులగు
సుతపోవరిష్ఠులకు జూపట్టు పెనువెలుఁగు
గోపికా ప్రాణధన కూటంబు తానయై
తాపసుల కేడ్గడలు తావలము దానయై
సూరదాసుడు నమ్ము సుకృతి సంతానమ్ము
సూఱకొంటికదమ్మ సుతునిగ యశోదమ్మ!
అని బిడ్డ నడ్డాల నడుముకొని యీ వరుస
వినుతించె గోపమ్మ బిడ్డ కలరూ పరసి.

(27-28-29 సూరసాగరము 674-681-682)

ఉ॥ తొట్టిఁ బరుండఁ బెట్టి హరిఁదోయజనాభుని జోలపాడి జో
కొట్టి యశోదలోఁ దలఁపు గూరఁగఁ బూతనగండ వార్త యా
పెట్టున మ్రొక్కువెట్టు నిలువేల్పును మా కులసామి వాఁడు వే
పట్టున మాకులాంకురముఁ బ్రాపిడి ప్రోపిడి కావు మోవిభూ!

ఉ పట్టెద నీపదంబు గనుపట్టఁగ రాదఁట నీమహత్త్వమె
ప్పట్టున వింటినే భువనపావన! నాకనువిందుఁ గూర్ప మా
పట్టి నిరంతరానంభ్యుదయ వైభవ మంది ప్రవర్ధమానుఁడౌ
నట్టు బిరానఁ బెంపవె! దయన్ శిశుగండములెల్ల బాపుచున్.

ఉ॥ దట్టపు బాలగండముల ధట్టుక యన్నెల బాలులీల మా
చిట్టివరాలతండ్రి యొఱకచేటును బాటు నెఱుంగకుండఁగా
నట్టిసుఖాన పెద్దయగు నట్లెదిగింపు బిరాన చెట్టఁ బోఁ
బెట్టుచు మందలో వడుగు వెట్టఁగనీయకు చెట్ట లెవ్వరే
చెట్టదలంచి వచ్చినను జెచ్చెరఁ జీల్పుము పూతనం బలెన్.

క॥ మాయలు ముట్టడివేసెడు
మాయల మారులను దటిమి మందఁజొఱంగా
నీయకుమా ! యిలవేలుప !
నీ యడుగులఁ గొల్తునంచు నెలఁతుక వేఁడెన్ !

బాల ముకుందమూర్తి వటపత్రశాయి రూప వర్ణనము

తే॥ హరి శిశుక్రీడ నొకపు డూయలఁ బఱుండి
కేల డాకాలి బొట్టనవ్రేలు బట్టి
మోము దామర నిడుకొని మురియుచుండె
నడుగు దామరతేనెపై నాసనేమొ!

సీ॥ ఇందిరాదేవి హృన్మందిరంబున నిల్పి
విడనోపని పదారవిందరసము
అమల చిత్తేందిందిరములఁ జొన్పి భవాదు
లందుకొన్న పదారవిందరసము
జోగు లెడల నిల్పి జోకొట్టి యాఁకట్టి
విడనొల్లని పదారవిందరసము
వేల్పు లుర్వీళుల్వారి వేడ్కపడి పడయ
వీల్పడని పదారవిందరస మ

తే॥ దెంత మధుర మెంతటి రుచిమంత మెంత
దుర్లభమని హరి నిజాంఘ్రి తోయజ రస
మనుభవింపనేమొ పదారవింద
మందుకొని క్రోలె సుముఖారవిందమునను.

తే॥ లోకములమంటఁగొలిపి యాలోకనమున
మన్ను మిన్నును మున్నెటిమయు మొనర్చి

గుజ్జు బొజ్జను నిడుకొని ముజ్జగములు
నిలువ జోకొట్టి తా నంగనాచి వోలె.

తే॥ కాలుపైఁ గాలునిడి లయకాలవేళ
నొంటి పెనుమఱ్ఱియాకున నొదిగిపండి
కేల నందుక డాకాలిబ్రేలు గుడుచు
నాటి బాల ముకుందు చందంబు నరసి.

క॥ వటపత్రశాయి యగు న
ప్పట్టి బాలముకుందమూర్తి భంగిమఁగనిలో
నటువటపాలై రమరులు
దిటు వేది యుగాంతవేళ దెప్పరిలె ననన్.

సీ॥ కమల సంభవుఁడు కింకర్తవ్యతామూఢ
చిత్తుఁడయ్యె హరుండు చిత్తరపడె
బిత్తరవోయెను వేల్పుమొత్తమ్మెల్ల
నుత్తలపాటొందె యోగిగణము
ఉప్పొంగె మున్నీరు నూగాడెఁ గుధరముల్
దిక్కరుల్ తొట్రిల్లె స్థిరయు వడఁకె
బుసకొట్టె వేమొగంబుల శేషభూధరుం
డాదికూర్మంబు వెన్నవిసి యలసె

తే॥ ప్రళయకాలాభ్ర మభ్రమ్ము గ్రమ్మి యురిమె
రాలెఁ బిడుగులు చుక్కలు నేలఁగూలె
క్షణములోఁ బుట్టి పెరిగె నక్షయవటంబు
నాటి వటపత్ర శయను విన్యాస మరసి.

తే॥ నాఁ డకాల కల్పాంత తాండవ మదట్లు
త్రిభువనమ్ముల సాగియు త్రేఁతలమ్ము

సోకదయ్యెను భువన సంక్షోభ మయ్యె
దరసి కరుణించి హరి యప్పు డడుగు వీడెఁ
గుదురుకొనె విశ్వశాంతి నల్గడలయందు

యశోద కృష్ణుని శైశవ క్రీడలకు మురిసి ముచ్చట పడుట

(33 సూరసాగరము 687)

ద్విరదగతి రగడ :-

అలనాడు వ్రేపల్లె నడుగడుగు నలముకొని
నెలమి ముజ్జగము లెపు డెఱుఁగఁబోవయ్యె మును
చెలిమి నవనిధు లష్ట సిద్ధులును గుమ్మములు
నిలిచి కేల్గవ మొగిచి నెఱపెఁ గైంకర్యముల
పరమేష్ఠిముఖ దేవ పరమహంసలకేని
పరమదుర్లభుఁ డైన పరమాత్ముఁ డొడ లూని
అమ్మహాభాగ్య గోపమ్మ యొడిలో వెలసె
నమ్మాన్య యని శ్రుతుల్ సాక్ష్యమిచ్చెను గలిసి
సూరదాస శ్యామ సుందరునిగఁ గందు వని
సూఱకొనె నాయమ్మ సుకృత మేమందు మని.

(34. సూరసాగరము 693)

ద్విరదగతి రగడ :-

నా చిన్ని కృష్ణయ్య! నను గన్న కన్నయ్య
యీ చిన్నె లేఁ జూడ నేమి నోచితి నయ్య!
ఏనాటి తొలినోము లీనాఁడు పండెనో
ఏనాటి పున్నెంబు లీడేరి నిండెనో
చిన్నారి నగుమోము చిలుక పలుకులు బలికి
నన్నెప్పు డలరించు నరిమిలిపి ముద్దొలికి
చిన్ని మోమున ముద్దుచిలుక విను విందుగా
నన్నమ్మయంచు నేనాఁడు పిల్వఁగ విందు

నేను నమ్మయని పిల్వ ననదేనె వింటునో
  వినువిందుగా నెపుడు వినిపించుకొందునో
అన్న బలరామన్న ననువొప్ప నేనాఁడు
  కన్నయ్యఁ గూడి నా కనుల ముంగిట నాడు
ఆడు నేనాఁడు దోగాడు నడయాడునో
  వేడుకలు దీరఁ గనువిందు లొడగూడునో
క్రన్ననం బెరిగి నా కన్నఁ డేనాఁడు నా
  కన్నకల నిక్కలగ గావించి యాడునో
ఆటలకు మరఁగి కడు పాఁకొన్న కన్నెఱుఁగ
  కాటతమి మొరఁగి యి ల్లంటకుండఁగ దిరుగ
గన్నకడు పాఁకొన్న కన్నెఱిఁగి మనసార
  నెన్నండు పిల్చి పాలిత్తునో నెనరార
అని తలఁచి బ్రహ్మము ఖ్యాలభ్య దర్శనుని
  దనయునిగ మది యశోదాదేవి తలఁచుకొని
వెన్నుఁ డెన్నఁడు పెరిగి పెద్దయై కనుపండు
  వు న్నెఅవు నెవుడంచు ముచ్చటం బడుచుండు.

(40 సూరసాగరము 69)

ఉ॥ ముద్దులు మూటగట్టఁగల ముర్వులు గొల్చెడు తేనెలొల్కులే
సుద్దుల బిడ్డఁడమ్మ యనుచున్ నను జైటుచెఱంగు బట్టి యే
పొద్దును గాళ్ళ కడ్డమయి పోరిడి గారమువట్టు నెన్నఁ డే
పొద్దున నయ్యయన్న పిలుపున్ వినువిందుగ విందునోకడా!

సీ॥ ముద్దులొల్కెడు చిల్కసుద్దులన్ మా ముద్దు
  బిడ్డఁడెన్నఁడు మురిపించు నన్ను
పాలపండ్లు మిసలఁ బాపఁడు కిలకిలా
  నగుచుఁ గేరింత లేనాటి కాడు

మోకాళ్ళఁ బ్రాకి నన్ మురిపించు నేనాఁడు
విద్దె మెన్నఁడు సలిపి ముద్దుగొలుపు
చేసేత మెతుకులు సేకొని చిన్నారి
మోమున నిడుకొని మురియు నెప్పు

తే॥ డనుచు నువ్విళ్ళుగొనుచు గోపమ్మ లోని
కేగునెడ నొక్క సుడిగాలి రేఁగి యందు
భూనభంబులు మార్మ్రోగ బొబ్బరిల్లు
నట్టి ధ్వనిపుట్టి భయపెట్టె నాలుపట్టు.

తృణావర్తుని అగడము

(41 సూరసాగరము 699)

విజయమంగళ రగడ :-

కాలనేమి యంశమునను గాలరూపుఁ డనఁ బొడమిన
కంసశిశువుజిఘాంసు వంపఁ గసిమసంగఁ బసినిసుఁగఁలఁ
గూళ రక్కసిఁ డొకండు గోకులమ్ముఁ జొరఁబడి నలు
కొనల సుడిగాలి మిసను గుతిలపెట్టె సిసులఁ బసుల
కన్నుకన్ను గానకుండఁ గనుల దుమ్ము గ్రమ్మ వాడు
కలఁచి ఎచటివారి నచటఁ గదలకుండఁ గాసిపఱచి
పెన్ను నెత్తుకొని యశోద వ్రేగుఁజూప నేల డింపి
వేఱొక పని కరుగునంత వెంబడిఁ బఱతెంచి యఱచి
పాప నెగురఁగొట్టుక చనె పాప మనక గగనమునకుఁ
బాపపు సుడిగాలి మిసను బాపి కంసభటుఁడు పొంచి
గోపదేవి దద్దరిల్లి కూళగాలియూపు కన్న
కూన నేమి చేసెనో యని కొందలపడి పరుగుడెంచి
ముంగిటి కరుదెంచి చూచి ముద్దుపాప జాడఁ గనక
పుత్రమోహ వివశ యగుచు మురిపెమారఁ బేరుకొనుచు

ముంగిటఁ బవళించు సీసును మోసగించి సుడిఁ గొనిచనె
　　మోసపు సుడిగాలి కన్ను మొరఁగి యేమి సేతు ననుచు
నందరాజ! పరివిరావె! నందనుఁ గొనిపోయె గాలి
　　నాలిముచ్చు నాకమునకు నాకు దారి యే దిఁక మన
నెందుఁ జొత్తు నేది తెరువు యీ పసినిసు నిందు బాసి
　　యేల వచ్చె మాయగాలి, యెగసి బిడ్డ నెత్తుక చన
అనుచు బుత్రమోహ వివశ యవుచుఁ దల్లి తల్లడిల్లు
　　నంత బాలకృష్ణుఁ డసుర కాపరాని వ్రేఁగు దోచి
కనుల నిప్పులురలఁ గ్రక్కి గళమునొక్కి నల్లగ్రక్క
　　గఠినశిలను శిరము వ్రయ్యఁగా భువిఁ బడంగఁ ద్రోచి
కొండవంటి రక్కసీని గుండెపైనె గూరుచుండి
　　కొండొకింత యలయకుండఁ గుండలింద్రశాయి డిగిన
గుండె కద్దుకొనిరి నందగోపకుండు సతియును సుడి
　　గుండపు గరువలి పిశాచి గుండె నాడుకొను శిశువును
గండుగాలి గండ మేది గడ్డఁగడచె బిడ్డఁ డంచు
　　గౌఁగిలిగొని ముద్దులాడి కాన్కలిడిరి వ్రేత లలమి
దండి రక్కసీని జెండి తనిపి మనిపి గోకులమును
　　దక్కె మనకుఁ బ్రాణధనము దైవకృప నటంచు నెలమి
మందవాడ పున్నెమునను మనకుఁ దక్కె మాధవుఁ డిటు
　　మహిఁబడి మిను గూలినట్టు, మనసిజ సుకుమారతనుఁడు
సుందర శిశుమూర్తి కేమిసోకు సోఁకెనో యటంచు
　　సుదతులు దిగదుడుపు లిడిరి శుభముఁ బాడి హారతులిడి
పేద కబ్బు పెన్నిధివలె వ్రేఁతల కపురూపమైన
　　బిడ్డ నొంటి డించి యిందు, వెలితిపనుల కెట్టు పోతి
గాదిలిసుతు గాచుకొంటుకంటె యింటిపని ఘనంబె!
　　గడ్డ గడచెఁగాక బిడ్డ కాఁగల గతిఁ గానవైతి

అని యశోద మందలించి యల్ల మందవాడ మంద
యాన లంద ఱిండ్లకరిగి, రరుదుబిరుదు నెన్నుకొనుచు
ననుఁగునిసుఁగు నాటినుండి యరగడి నొడిఁబాయకుండ
నా యశోద రేయుబవలు నరసె వేయికనులఁ గనుచు
బుడతఁడుడుపథమున కెగసి పొడవడంచి గాలిసోఁకుఁ
బుడమిఁగూల్చి మనెను, దొంటిపున్నె మ్మాదుకొనినకతన
కడుపుచిచ్చు గూరకుండఁ గనులు చల్లవడఁగ మగుడఁ
గన్నకామ్పుఁ గన్నులారఁ గంటి, దొంటినోముకతన
అనుచు సూరిదాసవరదు, నల్ల గొల్లచెలుల యెడల
నలమికొనుచు మఱపురాని యరుదుబిరుదు ననుచునిసుఁగు
అనుఁగుమీఱ నొక్కసారి యుక్కుగొను మఱొక్కసారి
యంకమందు నిడి యొకట నుయాలఁబెట్టి పెంచియెనఁగు
అనయ మే సుఖాశఁజేసి యోఁబిక్లేశ లతులయోగ
యమనియమ తపోవ్రతముల నలసికాని కానరారొ
యనుఁగుబిడ్డగాఁ గడించి యా శుభాస్పదున్ యశోద
యందె నమరదుర్లభంబులౌ సుఖఁబు లిచ్చ మీఱ.

— 0 —

యశోద శిశుముఖమున విశ్వసందర్శనము చేయుట

(41, 42, 43 సూరసాగరము 699 to 701)

ద్విరదగతి రగడ :-

అమ్మయిని గేరంతలాడు నా కృష్ణమ్మ
నమ్మ పఱువిడివచ్చి యాత్రమ్ము లోఁగిన్మ
ముమ్మరపు మక్కువను ముద్దుఁగొను నక్కుఁగొను
నమ్మ నోచిననోము లన్ని నెఱనేఱుపను
కట్టు సుడిగాలిరాకాసి గండమునుండి

యెట్టు బ్రతికితొ తండ్రి యిలు నిల్పఁగానుండి
ఏనాటి తొలిపున్నె మీనాటి కాదుకొని
యీనీచు నణఁచెనో యీగండ మడ్డుకొని
మున్ను పూతన పన్ను మోసమే పన్నుకొని
బన్నవడె నసుర మన ప్రాక్పుణ్య మాదుకొన
అనుచు నాత్రముతోడ నారటంపడు నమ్మఁ
గని పాలపలు నిగలు గాన నగెఁ గృష్ణమ్మ
కిలకిలా నగుచుండ గెమ్మోవి నిగనిగలు
గులుకెఁ గెందమ్మిరేకుల మెఱియు మెఱపువలె
కేరింతలాడుచుం గిలకిలా నగు వ్రజకి
శోరుఁ గనువిందుగాఁ జూడుమని యొడయనికి
పిలుపువెట్టగ మందపెద్ద నందయె వచ్చి
తిలకించి త ద్దివ్యదీధితుల మతిమెచ్చి
ఆమెయిన్ గేరింతలాడుచును హరిసూప
మోముదామరఁ దెఱచి ముజ్జగము లోకతేప
చిన్నారి మోమునం జెన్నారు లోకములె
విన్నాణమున కమ్మ వింతవడి యీ కనుల
కలఁ గాంచుచుంటినో, కలగాక నిక్కలయె
కలరూపొ భ్రాంతియో కంధు మొగమున వెలయు
బ్రహ్మసృష్టి యిదెల్ల బమ్మెరం గొల్పెనని
బ్రహ్మమయి నెప్పటిగఁ బాపగా వేడుకొన
ముద్దుమురిపెము లొలుకు మురిపెంపు బిడ్డఁడయి
సొద్దెపఱచెను హరి యశోదమ్మ నింపుమెయి
బిడ్డమోమున బొడ్డువిరిచూలి గ్రుడ్డుగమి
విడ్డూరముగ జూచె వేడబమొ నిక్కవమొ
బూతమె సోకెనో పొదవెనో సోఁకుడే

యే తాంత్రికకృతంబో యీలీల పోకడకు
హేతు వేమని బిడ్డ నింటింటికిం ద్రిప్పి
బీతువాయఁగ భూతివెట్టించె నెనరొప్ప
అలమందపెద్ద ముత్తైదువుల కైరగించి
తల నభయహస్తములఁ దడుమ దీవింపించె,
కట్టెఁ బులిగోగుపతకంబుఁ బాపని కుతుక
గట్టించె దాయెత్తు ఘనమాంత్రికుల వెతకి
జగదవనదక్షు హస్తమున రక్షనుగట్టి
దిగదుడిచె నుప్పురాల్,దృగ్దోష మెడపట్టు,
అంగరక్షను సలుపు నాయమ్మ సృష్టి స
ర్వాంగ రక్షకుఁడైన య్యా జగత్స్రష్టకును
సూరివరులకె సూరసుఁదరుని లీల లెవి
సూఱకొనరానివో, యశోద గనఁజాలె నవి॥

— o⁰o —

శ్రీకృష్ణ లీలామహిమాభివర్ణనము

(౭౫ సూరసాగరము 743, 745)

క. తప్పటడుగు లిడ నేరిచి
యప్పని కన్నప్ప గడప యడ్డుపడంగా
గొప్పున బోర్లాలిపడం
జొప్పది బలరాముఁ డరసి చోద్యపడు నిటుల్.

సీ॥ మీనై కడలిఁజొచ్చి మినుకుముచ్చును ద్రచ్చి
నలువకు శ్రుతులిచ్చు నాటిబలము
సురలబ్ధిద్రచ్చ ద్రింమ్మకపోవు గిరిని దా
బేటి రూపున మోచునాటి బలము

పంటువలఁతిఁ గోఱపంటఁ బూబంతిగా
మీటు వరాహ మౌనాటిబలము
గోరుకత్తుల వైరిఁ జీరిచి నృహరివై
నతభక్తుఁగాంచిన నాటిబలము

తే. గుజ్జువై ముజ్జగము లరిగొన్న బలము
నవనిపుల నొంచి యవని బ్రహ్మార్పణం బొ
నర్చనీ తొంటిబ్బల మెం దణంగెనయ్య!
కడపదాఁటఁగ బోకారపడెద విఠులు.

తే॥ చాల్పుతల రక్కసిని బ్రచ్చి శరణుజొచ్చు
లాఁతిఁ బ్రోచిననాటి బలమ్ముఁ బుడమి
పాటు లాలించి బ్రేఁగు డింపం దలంచు
నాటిబల మేది? గడపనే దాఁటులేవ?

(68 సూరసాగరము 746)

సీ. బొడ్డు దామర బ్రహ్మఁబుట్టించు నాబిడ్డ
బొడ్డుఁగోసిరి గొల్లపొలఁతు లెలమి
ముజ్జగమ్ములు బొజ్జఁ బూను బుజ్జాయిని
జేతు సెజ్జఁ బరుండఁజేసి రొకట
మురిసి ముచ్చటుగూరు ముక్కంటి లోఁగంటి
కానని మోము ముద్దాడె నమ్మ
అల రోమరాజి బ్రహ్మాండ పంక్తులు బ్రేలు
విశ్వరూపుఁ బరుండఁబెట్టెఁ దొట్టె
సిరిగరుడుల యూను మఱపించు నంద కు
య్యాలించు చెళి నమ్మ జోలపాడె.

తే॥ ససురులం జీరి చెండాడు సిసు బుజంబు
లూని విద్దెంబు సేయింతు రువిదలెల్ల

యోగనిష్ఠుల కందని యోగిదుర్ల
భుండు పసికందు వై మందపాలముఁ దిరుగ.

(69. సూరసాగరము 747 - 748)

తురగవల్గన రగడ :

పుడమియెల్ల నడుగుమేర పూడకుండ బొడవెదిగిన
బుడుత నమ్మ పట్టి నడుపు బుడమి నడుగులిడి నడవను
కాలకోటి భీకరుం డఖండతేజుఁడైన బాలుఁ
గేలబెత్తమూనితల్లి కినిసి బీతుఁగొల్పజాలు
పేరు బేరుకొన్న మాత్రఁ బేరుకొన్న భ్రమము లణఁచు
భూరి మహిమునకు దిగదుడుపు లిడు జూపుసోఁకె ననుచు
తొలిపలుకుల కొనలె మొదలుదుద లెఱుగని మొదలివేల్పు
చిలువతాల్పు తలపువేల్పుఁ జిలుకపలుకు లాడ నేర్పు

ద్విరదగతి రగడ :-

ఆనంద ముప్పొంగ నానందు నిల్లాలు
ఆనందకందు డా యపురూపపున్ బాలు
నాడించుఁ గేరింత లాడఁగా నొడిఁబూని
పాడు బాటల రాగ భావయుక్తముగాను
సుకపుసంద్రము తేలముఁ జూఱగొన మదిఁ గోరి
యొక మా అనునయించు నొడిఁబూని యొకసారి
చప్పటుల్ చఱచి కేల్ సాయుంబు నందించుఁ
దప్పించి చిఱుగడప దాఁటు నభినందించు
విద్దెముల్ సేయించు వ్రేల్బూఁత నడిపించు
ముద్దుపాపని బట్టి ముందడుగు వేయించు
లాలిఁబెట్టి పరుండ లాలించు నొకసారి
జోలపాటలు పాడి జోకొట్టు నొకసారి
బ్రహ్మర్షి దేవర్షి వరుల కబ్బనివాఁడు
బ్రహ్మాదులనె బమ్మెరం బుచ్చఁగలవాఁడు

ఆ యనంత మహిముఁడా యశోదమ్మ కటు
నేయంపు బిడ్డడై నైజపుఁ గనుపంపువటు
అచ్చెలువుఁ గని రా విబుచ్చరులు నచ్చరలు
అచ్చెరువువడి విమానారూఢులై తరలి
సూరదాస శ్యామసుందరుని జూపులను
జూఁజగొనఁగోరి రథచోదనం బాపుకొని
కాలగతి మఱిమఱచి కదలఁడయ్యెను బ్రొద్దు
వేలు పల ప్రేతలపు వినువీధి నాప్రొద్దు,

(71 సూరసాగరము 749)

తే. చిఱుగడప దాఁటు బోకారు చిన్నికృష్ణు
మాత కరపల్లవమ్ము పెన్నూఁత మొసఁగి
యెలమి దాఁటింప భక్తవత్సలుఁ డతండు
శైశవ వినోద లీలల జననిఁ దనిపె

సీ, ముప్పొకవాతను బుట్టించి జగములఁ
బావన మొనరించు పాదతలము
అడిగిన పుడమిలో నడుగు లొచ్చనిపించి
బలి నడుగున మట్టు పాదతలము,
సృష్ట్యంతకరులనేఁ జిక్కులఁ జొక్కించి
బమ్మెరఁ బోఁబుచ్చు పాదతలము
వేవే వెలుంగుల వేరేవెలుంగుల
ప్రభలీను నఖమణి భాసురంబు

తే. కాంక్షమై సూరదాసు కైంకర్యమందు
పాదతల మది పుడమిపై నూఁదనేర్చి
అమ్మ కేలూని చిన్నికృష్ణమ్మ నడివెఁ
గాలి చిఱుమువ్వ గజ్జెలు ఘల్లనంగ.

ఒక గోపకాంత తన దివ్యానుభూతిని వర్ణించుట

(74 సూరసాగరము 75శి)

ద్విరదగతి రగడ :-

నందనందనుఁ డెలమి నందాంగణము నెలమి
చిందులాడెడు చెలువు చిత్తంబులో నలమి
తాను భ్రాంతాత్మయై తాదాత్మ్యముగొనిన
మానితోదంత మొక మానవతి వాకొనెను
కనులారఁ దిలకింపఁగా నొడల్ బులకింప
మనసుఁ బులకింపఁ బ్రేమమ్ము మైమఱపింప
కన్ననిం గ్రన్ననం గన్నుల దువారంపు
తెన్నునం దెచ్చి హృత్పీఠి నింపు రహింప
నెలవిచ్చి కూర్చుండ నెలకొల్పి కనుఱెప్ప
తలుపులను మూసి బంధమున నిడఁ గృష్ణప్పు
కప్పు మైచాయ ననుఁ గప్పుకొని నల్గొనల
కప్పు శౌర కార్కొన్న కరణిఁ దోఁచెను గనుల
నల్లవాఁ డల్లుకొన్నను దెల్లవడె నుల్ల
మల్ల జగముల నెల్ల నల్లుకొన్నను నల్ల
అట్టె యీనల్లవే ల్పల్లుకొని నలుతట్టు
లెట్టు వెలిగించె నా యెడఁద చీకటికొట్టు
సూరవిభుఁ బ్రాకృత శిశుస్వరూపుగఁ గంటి.
మేరుగిరి గురువింద మేరగాఁ గనుఁగొంటి
నీటిబొట్టొండు మున్నీటు లీనంబయిన
పాటిగా నాయాత్మ పరమాత్మ భావమున
లీలమై గుణరూప లీలావిభేదమతి
లోనగు సతెల్ల గోల్పోయి యద్వైతమతి
మొలక నిముడునో విత్తు మొలకెత్తునో విత్తు

మొలక విత్తులపుట్టుమొద లెఱుంగని యట్టు
కృష్ణ పరమాత్మునం దే లీనమైతినో
కృష్ణుఁడే నాయాత్మ నెనసి లీనంబయెనో
ప్రత్యేకతం గోలుపడి యైక్యమై కాంతుఁ
బ్రత్యేకవస్తువునఁ బరమాత్ము శ్రీకాంతు.
కనవచ్చు గనువిచ్చి కన్నుఁగడ లన్నింటు
ఘన ఘనాఘనని భాకారుండె యేవెంట
స్థలజల నభస్థలులు శ్యామసుందరునిగతిఁ
బొలిచి చూపట్టఁ గోల్పోతి లౌకికనియతి
పురజనుల గురుజనుల ముంగిటన్ గులసతులు
నెరపు లోకాచార నియతధర్మము లెడలి
స్త్రైణసహజంబు లజ్జాగుణం బుడిగి పర
మాణువును హరిమయం బని కాంచుచున్న తఱి
నన్నేదో గ్రహమంటి నలఁచె ననుకొని త్రిప్పు
చున్నార లింటింటి కుపశాంతుల నొనర్ప
నా యత్త హరిచింతనాయత్త నన్నుగని
తాయెత్తుఁ గట్టించె దయ్యమెదో సోఁకెనని.
మంత్రతం త్రౌషధుల మందుమ్రాకులు వెట్టి
యంత్రముల్ గట్టించి యఱుత రక్షనుగట్టి
జేజేలకున్ మ్రొక్కు చెల్లించి జపహోమ
పూజలన్ గ్రహశాంతిఁ బొనరించి కడుఁ బ్రేమ
అత్తరమ్ముఁబడుచుండి రత్తమామలు నాకుఁ
జిత్తభ్రమమొ యంచుఁ జిత్తగతిఁ గనలేక
ఏమందు నమ్మ!నా కేమందు హితమందు
శ్రీమందిరుం డుండఁ జిత్తమందిరమందు
తద్రూప రసగుణ సుధాస్వాదనము ముందు

చిద్రుపలు బోలు సంస్కృతిరసము లనుకొందు
మాకందె నెడఁద నుపమాకందుఁడౌ కందు
వాకొందునే లౌకి కాన్యరసముల కెందు?
ప్రాపించి హరిరూప రససుధం జవిగొన్నఁ
బ్రాపంచిక రసానుభవము నొకఁ డీకొన్నె ?

సీ॥ అందాలయింట డాల్‌చిందెడి మణిదీప
దీప్తినాఁ జిఱుపండ్లు దీప్తివెలయ
వెడదకన్నులఁ దమ్మివిరులంచు మూఁగిన
యళిరేఖ నా నొప్ప నంజనంబు
తొవఁదన్ను నిండు చందురునట్లు చిన్నారి
మోమె మేనిముడని మురువుగొలుప
చెవులు చిలుకపలుకు చవుల కువ్విళ్ళూర
గనుల నానందా శ్రుకణము లుబుక

తే. నందువాకిట నడయాడి చిందులాడు
నందనందనుఁ గన్గొన్న నాటినుండి
పత్తి విడినట్లు విడె భవబంధము లని
పల్కె స్వీయానుభవ మొక వ్రజపురంధ్రి.

(76 సూరసాగరము 756)

మధురగతి రగడ :-

ము న్నొనరుచు మనపున్నెము గలిమిని
చిన్నిబుడుతఁడై చెన్నారెను మన
మందపొలమునన్ మాధవుఁ డీగతి
నందయశోదా నందనుఁడై క్షితి
చెలువడ ముత్తెపుఁజిప్పను వజ్రము

మొలచినగతి మాయమ్మల వ్రజపురము
వెలపున నిటు హరినీల మణిద్యుతి
యొలుక నొదవె ముద్దొలుకఁగ నీగతి
పల్లెజనంబుల ప్రాణధనం బయి
యొల్లని పగతుర కొడిబల్లెం బయి
మందపాలంబున మన కని నతు లా
నందాంగనఁ గొనియాడిరి నుతులన్.
గోపమ్మరో! నీ కొమరుం డమరుం
డై పెరుగున్ వెస నన్న హలధరున్
గలసి మనోహర కామ్యక్రీడల
నలరించుత మ మ్మనయము వేడ్కలఁ
గలకాలము చుక్కలు నెలప్రొద్దును
గలకాలము మనుఁగావుత మంచును
వెన్ను నటుల్ దీవించి చిరాయుగఁ
గన్నఁ డెపుడు మోకాళ్లను బ్రాకఁగ
గనుపండువుగాఁ గనుగొనువారమొ
యని కన్ననిపై ఆశాపూరము
నిలిపి దులుపుచును నెమ్మోయి రజమును
దొలిచి సినువు దృగ్దోషము లుడుగను
డిగదుడుచుచు నీ డింభకు సోఁకెడు
తెగులునొగులు మా దృక్కుల సోఁకెడుఁ
కర మరుడుగ శిశుగండము లీడుక
నిరపాయంబుగ నిసుఁ గెదిగెడు నీకో
అని యిలవేల్పుల కంజలిఁ గూర్చుచుఁ
జనిరి వ్రజసతుల్ శౌరిం దలఁచుచు.

....o....

శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడాభివర్ణనము

(69 సూరసాగరము 774)

ముత్యాల సరము

వెన్నుఁ డొకపరి వెన్నఁదించును
వెన్న మోమునఁ బులుముకొంచును
జిన్ని చేతుల వెన్న ముద్దల చెన్నుఁ చెన్నారన్

కలకలా నగి గంతులిడుచును గడవలన్ దుముకాడు చోకయెడ
గలకదేరిన నీటఁ దటుకునఁ గాంచెఁ దననీడన్

నిండుకుండను నీడఁగని కసినెక్కనన్ బెఱవాఁ డెవండో
కుండ డాకొని యుండెనని లోఁగొంకు వాటిల్లన్

బిరబిరా పరువెత్తి నందుని బిల్చి బాబా! కంటివయ్యా!
వెఱవకుండఁగఁ గుండ డాకొని పిల్లవాఁ డెవఁడో

వెన్న ముచ్చ యివచ్చి పొట్టంబెట్టుకొని నా వెన్న యంతయు
ఛిన్నభిన్నము చేసె నాతని చెయ్యుఁ గను మన్నన్,

జిలిపికృష్ణుని తేనెలొలికెడు చిలకపలుకులఁ జిత్త మలరన్
జెలిమి నెత్తుక నందగోపుఁడు చెంగుతో మొగమున్

తుడిచి యక్కున కద్దుకొని ముద్దులను గురియుచు నెత్తుకొని చని
దుడుకుపాపఁడు చూపు కడవను దొంగి కనుఁగొన్నన్

చంకనున్న బెడంగుసేసు వాజాడ నీనునఁ జూడనోపక
చంకఁజాటి గిరిక్కునం జని జననితో ననియెన్,

నందబా బొక తెక్కలిదిని నందనుండని యింటఁ జేరిచి
సందింటుంగొని ముద్దులాడుచు సరకుసేయఁడు నన్

అమ్మ! నే నీ బిడ్డనే కన్నయ్య కన్నడసేసె నను కృ
ష్ణమ్మ లీలావిభవ మారసి యా యశోదమయున్

జెలిమి బిడ్డను జంకనెత్తుక చెంతఁగల యా పూర్ణఘటమున
నలలు రేగఁగఁ జేత నూపుచు నల్లలాడింపన్

కలఁక నీటును నీడఁగానక, కలఁకతేరిన మొగముపై నగు
మొలక లీనఁగఁ గులుకు కృష్ణుని ముదిత ముద్దాడెన్
సూరదాసవిభుండు చూపెడు చోద్యలీలా తత్త్వవిభవము,
నూఱుకొనఁదగు సూరివరులకె సొరిదిఁ జూపట్టున్.

(69. సూరసాగరము 747 - 748)

ద్విపద :

చిన్నికృష్ణుని జంకఁజేర్చి యశోద
వెన్నెల నిల్చి జాబిల్లిఁ జూపించు
నను(గన్నతండ్రి! మిన్నక యేడ్తు వేల
కనులు చల్లవడంగఁ గనుము జాబిల్లి
అని మఱపింపఁ గన్నయ్య చందురునిఁ
గనుచుఁ బైకురుకుచుఁ గరములన్ జాచి
కంటఁగన్గొంటకె కనుపండు వౌచుఁ
గంటఁ బడ్డంతనే కడుపు నిండించె
తింట కెట్లుండునో తీయనో పులుపో
తింటకమ్మను వీని దెచ్చి యిమ్మందు
అని కన్నఁ డా యమ్మ నడిగె జాబిలిని
గొనితెచ్చి యీవె! యా కొంటినే మిగుల
దిందుఁ జందురు క్షుత్తుఁ దీరుచుకొందు
నందింపుమీ విందు నంది మిన్నంద
అని చందమామఁ దెమ్మని పోరువెట్టు
నను(గు బిడ్డని గని యా యశోదమ్మ
బేలనై బాబు జాబిల్లిఁ జూపించి
యేల యేడ్పించితి నెట్టు లూరార్తు
ననుచుఁ బిట్టులవంక నట్టిట్టు చూపి

మనసిజ మోహను మఱపింపఁ జూచు
బిడ్డ! చందురుఁ గ్రుక్కఁబెట్టుకో నెంతు
విడ్డూర మిది కనివిని యెఱుంగుదుమె
మింటి జాబిలిఁ గాంచి మిన్నంటు వచ్చుఁ
దింటుకుం గొంటుకుం దినుబండ మౌనె
కనులపండు వౌనర్చు గనుపండు వౌచు
దినుబండ మౌనురా! తిందు నే నందు
ఉప్పరంబున నుండి యుడుగ కా వేల్పు
ముప్పొద్దులన్ వెన్నముద్ద లందించు
అట్టి చల్లనివేల్పు నారగింతేని
యెట్టు లబ్బుర! వెన్న యింక నీ కన్న
వేమాఱు విసిగింతు వెన్న మీగడల
కీమా ఱవెందుండి యేఁ దెచ్చియిడుదు
అంద ఱాడుకొనెడు నాటబొమ్మనె?
చందమామను బట్టి చవిఁగొందు నందు
బండ్లకొలఁదిగ నుండెఁ బాల్పెర్వు వెన్న
పండ్లు మిఠాయీలు బాయసాన్నములు
ఆరగింపర! మనసైనవే నీకు
పోరువెట్టినఁ జిక్కిపోదు బిక్కటిలి
అని బిడ్డ మఱపింప నటునిటు ద్రిప్పి
వినిపింప నెపపెట్టి వేయి సుద్దులను
దిక్కదీఱక పట్టు దేరుకోక వెత
వెక్కసింపఁగ వెక్కివెక్కి యేడ్చుచును
మారాములిడి పోరుమానక యున్న
నారసి వెఱ వొందు నా యశోదమ్మ
నీరు నిండిన కుండ నిసుఁగుద్రోల నిడి

రార! చందమామ! బట్టురార! నీయంత
ఆకసంబునఁ బిట్టనంపి తెప్పించి
నీకోన ముంతు వెన్నెలకందు నిందు
నింగినుండియు దెచ్చి నిల్పితి నీదు
ముంగింటం జేఁబూని మురిసే దీ వంచు
నీ పోరు నెపమునన్ నెల నీటిబాన
లోపలఁ బడి నీకు లొంగిపోయెనుర!
అని బాలు నూరార్చ నామె జాబిలిని
గనుఁగొంచుఁ జేసన్నఁ గదియఁ బిల్చి నిటు
చందమామా! రావ! జాబిల్లి రావ!
విందారగింప నిన్ బిల్చు మా కందు
జాబిల్లి నినుఁగూడి నయ్యాట లాడ
మా బుల్లిపాపఁడు మారాము వెట్టె
వెన్న పాల్పెరువుల విందుగావించు
నిన్ను జేతులఁబట్టి నేల దింపండు
పండులున్! బెనుపిండి వంటు లెన్నొ తిను
బండమ్ము లారగింపండు నీ కిడక
కనుపండు వొనరించి కదియు మా బిడ్డ
తినుబండములు తాను తిని తినిపించు
నింగి నుండియు డిగ్గి నీ రూపుఁ జూపు
ముంగింటుంగల నీటిముంతలో నొదిగి
అని చేత జలపాత్ర మందుఁ జూపింపఁ
దనిసి మురిసి సూరదాసవిభుండు
నీటఁ జందురుఁ బట్ట నెమకుఁ జేవెట్టి
చీటికి మాటికిఁ జేఁ జిక్కకున్న
మాదా మొనగ్చు నమ్మరో! చందుఁ దెచ్చి

పేరిమి నాచేతఁ బెట్టఁ బోవేని
    ధూళిదొర్లుదుఁ జంచు దువ్వించుకోను
బాలు ద్రావను నీదుపాలికే రాను
    నందనుం డని పేర్కొనంబడన్ నీకు
నందనుం డౌదు మా నందబాబునకె
    అని గునిసెడు బిడ్డ కనియె నాయమ్మ
చినమాట చెవిలోనఁ జెప్పెదన్ నీకు
    చేర రారా! తండ్రి! చెవిఁజేర్చి వినర
యీ రహస్యం బన్న కేను జెప్పనుర!
    మంచి పెండ్లికుమార్తె మనసైన దాని
మించుబోఁణి నొకర్తు మించువేడుకను
    పెండ్లికూతు నొకర్తుఁబె ల్లందగత్తె
బెండ్లాడఁగా దెచ్చిపెట్టెదన్ నీకు
    పెండ్లి గావలసినఁ బేచిపెట్టకని
పినవవ్వు మొలకెత్తఁ బెండ్లియూ సెత్తఁ
    దనిసి మురిసి సూరదాసవిభుఁ డనె
నీతోడు వినుమమ్మ! నీ బిడ్డ నౌదు
    నా తల్లి వౌదీవు నా కోర్కిఁ దీర్పు
తోతెమ్ము పెండ్లికూఁతును దెత్తు నంటి
    వే తెమ్మిపుడ నేను బెండ్లాడవలయు
కాదేని యీ నీటఁ గల చందుఁడి
    మింటి జాబిల్లినే మినుదూసి తెమ్మ!
నీటిలో జాబిల్లి నిలువ కట్టిటు
    లాటాడుఁ జేఁబడ కూగాడుచుండు
ఏటి కీవెత నింగికెగసి పట్టెదను
    బైటి జాబిలిఁ బట్టవలదన్న మాన

ఈచందు నే తెచ్చి యిడలేక పోతి
　　నీ చనవుతెర వింక నే నెఱుంగనిదె
నీ మఱపింపుల నే నేమటిల్ల
　　నీ ముద్దుసేఁతల నెపమునన్ మఱియు
దవ్వులఁ గలయట్టి దర్పమ్ము డింద
　　రివ్వునఁ జేపట్టి రేవెల్గుఁ దెత్తు
అని పట్టు పట్టిన యనుఁగుపట్టి కనె
　　జనని యశోదమ్మ చనునె యీపట్టు
పట్టి తే నీ పట్టుపట్టిన చందుఁ
　　బట్టి తెచ్చితినయ్య ! బానలోఁబెట్టి
యిం దందుకొనుమయ్య ! ఇదుగో జాబిల్లి
　　అందు కొందువో చేత నాటాడుకొందో
నేఁడు నీచేఁజిక్కె నెలతోడఁగూడి
　　యాడుకొమ్మిమ్మాత్ర కాత్రపా టేల !
నీ కన్నుగవ నెంచి నెత్తమ్మికవగ
　　నీ కుండలంబుల నిగ లినప్రభగ.
నీ మోముఁ గననోడి నిండుజాబిల్లి
　　మోముఁ జా టొనరించి ముచ్చుమచ్చునను
దాఁటి చేఁబడక పాతాళంబు సొచ్చె
　　నీట నీ చెయివెట్టి నెమకు నంతటనె
మోముఁ జూపగనీకు మోమోడి యోడి
　　శ్యామసుందర నిన్ను శరణన్న చందు
ననువునఁ బ్రోవురా ! నా నోముపంట !
　　కనికరపుందంట కని కడగంట
అని బతిమాలు నా యమ్మ లాలనము
　　విన కంతకంతకున్ బేచి వెట్టుచునె

ముద్దుకృష్ణుఁడు కనుల్ మూసె న ప్డక్కు
కద్దుక పవళించె నా యశోదమ్మ॥

(145 సూరసాగరము 841)

వృషభగతి రగడ :-
అంచనడకల మాని, ముం దెవఁ డరుగుదెంచునో
వాఁడె రా జగు

మే లు కొ లు పు

ముల్మాల సరములు :-
మేలుకొను సుకుమార సుందర మేలుకొను మానందమందిర!
మేలుకొను గోకులపురందర మేలుకొను కృష్ణా !
నందనందన లెమ్ము సనకసనందనాది కృ తాభినందన !
ఇందిరాహృద యారవిందేందిందిరా లెమ్మా !
కూసెఁ గొక్కురుకో యటంచని కోళ్ళు గాకులు గావుకావనెఁ
గూసెఁ గోకిల కుహూకుహూధ్వనిఁగూసె బహుపక్షుల్ !
భాగవతు లదె వేఁగుబోకఁ బ్రభాతసేవా కీర్తనంబులఁ
జాఁగి మ్రొక్కుచు సూరదాసశ్యాము నెంత్రు నినున్.
వేఁగుబోకల వాఁక మున్కలు వెట్టి సంజ జపంబు లొనరిచి
త్యాగయోగ సమాధులన్ ద్విజు లార్చుకొని రఘముల్.
ఘల్లుఘల్లున మ్రోయఁగాఁ గర కంకణంబు ల వొక్కసారిగ
గొల్లభామలు దధి మధింత్రదిగో విను మింటింటన్.
చిన్నికృష్ణా గొల్లతల్ నీ చిన్నెవన్నెలఁ బాడుచుండిరి
వెన్నదీయుచుఁ దలఁపుదీపులు వెంబడింప నినున్
కాఱుచీఁకటి రేయిఁ గ్రమ్మిన కలల నింకను గాంచుచుంటి
జాటి బేజారయ్యె నవి టిగజాఱఁ బ్రొద్దొడిచెన్.
తెల్లవాఱెను జుక్కలాఱెను దెల్లవాఱెను జందమామయు

TIRUPATI.

దశమస్కంధ సంగ్రహము

వెల్లవాఱెను వన్నెలాఱఁగ విన్ననై కలువల్
ప్రొద్దుపొడిచెను రేయిగడచెను బుండరీకము లెల్ల విచ్చెను
ప్రొద్దుప్రొద్దునఁబాలు పితికెడు ప్రొద్దు గడచెనురా!
మోముదోముర చద్దిగుడువుర మోముదామరఁ జూపరా నీ
మోముగోమును గన్గొనన్ వ్రజమోహనాంగు లిదే
పూలమాలల గ్రుచ్చి నీ మెడఁ బూన్పఁ దెచ్చిరిరా బాలగో
పాల నిన్నుం బిలుచుకొనిపో వచ్చి రాటలకై
వెన్నమీఁగడ పాలుపెరుగులు వెన్నరొట్టెలు బెట్టెదను నీ
కన్నిటను మనసైన వన్నియు నారగింపుమురా!
పాఁడిఁబితికెడువేళలం దిటం పాడికాదుర పండుకొన నీ
తోడి నెచ్చెలులెల్ల నిదురం దొరఁగి వచ్చిరిరా!
విందుగాఁ గనుగొందమని గోవింద నీదు ముఖారవిందము
మందిమందిగ వచ్చి నెచ్చెలిమందమగిడెనురా!
మందిమందిగవచ్చి గోపకుమారబృందమనుక్షణంబును
సందడించియుఁ గ్రమ్మటిలె నీ చంద మరయఁగనే
మొగుడుదమ్ములఁ గాంచి తుమ్మెదమూఁక మూగియు మగిడినటు నీ
మొగుడుగన్గవ గాంచి నెచ్చెలిమొత్తముల్ మగిడెన్.
కన్నతండ్రీ! నాదుపలుకులు కల్లలనుకొని నమ్మవేనీ
కన్నుదమ్ములు విచ్చి నీవే కనుము నీయంతన్
లేఁగటా లెదురేగి నడలుచు లేఁగదిక్కు మొగంబు లౌచును
జాఁగుపొఁదుగుల బాలుచేఁపులెసంగ గోష్ఠములన్
పసులకాపులు వచ్చిపిల్చినఁ బసిఁడివన్నెల పట్టుదుప్పటి
ముసుఁగుదన్నక లేవ వెపు డీబుద్ధి యులవడెరా
ఆలమందలఁ దోలుకొని నెయ్యురఁ గొనిపని కేఁగబోయెడు
వేళదాఁటెర బాబు లెమ్మని పిల్చి నందుండున్.

జారిచెంబున నీరుదెచ్చితి సద్ది పెరువన్నంబుఁ దెచ్చితి
ముద్దుపాపఁడ చద్దిగుడువర ముద్దులాడెద నే
వీనులారఁగ విందు నొకపరి వేణు వూఁదుర కన్నతండ్రీ
వీనుదోయికి విందొనర్చుచు విం(దు నీ విందున్.
అనుచు నందయశోద యాదట నల్ల పిల్లన(గోవి యూ సటు
వినిచి లేపిన లేచె హరి వడి వేణు విమ్మనుచున్.

ద్విపద :-

గోవింద గోవింద గోకులానంద
నే విందు గావింతు నిదుర లేవయ్యా
పాలు వెన్నయుఁ బెరువు బాయసాన్నములు
క్రోలు నీ మనసైన కొలది భక్ష్యములు
మిక్కిలి చక్కెరల్ మెదపి వండితిని
పెక్కు మిఠాయీలు పిండివంటులును
ఆరగింపగ రార ఆభీరసుతులు
ద్వారమందున నిల్తురి దర్శింప నిన్ను
విందోయి విం దోయి వేణుగానంబు
విందోయి కొకపరి విందు గావింపు
అని చిన్నికృష్ణమ్మ నా యశోదమ్మ
వెనరార లాలించి నిదుర మేల్కొల్పు.

(125 సూరసాగరము 821)

ద్విపద :-

గడియసేపును చిన్నికన్నయ్య (పాపు
నెడయ నోపక రేయి యెటులో వేగించి
పెందలాడనె లేచి వేఁగుజామునకె
నందనుఁ గనవచ్చె నందపెద్దయ్య

పాల పెన్నురుగునఁ బసలీను పట్టు
   సాలువు సెజ్జను శయనించువాని,
బంగారు రంగారు పట్టుదుప్పటము
   చెంగుఁ దొరంగించి చెచ్చెరం గనియెఁ.
వేలుపు లప్పాలవెల్లిఁ ద్రచ్చునెడ
   బాలనురు గఱఁగ జూపట్టు జాబిలికి,
ఉద్దినాఁ జీఁకటు లురలిపోఁ గాంచె
   ముద్దారు కృష్ణయ్య మోముజాబిలిని
(135 to 139 సూరసాగరము ౪౩౧ to ౪౩౫)

ద్విపద :-

బాలకృష్ణ సుదామ బలరాము లొకట
   బాలలీలారతిన్ బాలురం గూడి
ఒప్పుగా నఱచేతు లొండొండు గలిపి
   యప్పళించుకొనుచు నప్పచ్చు లాడి
చెంగుడు లాడుచుఁ జేతఁ జై వైచి
   చెంగునఁ బర్వగా సీరి శౌరిఁ గని
తఱిమి పరువిడి దెబ్బ దగిలించుకొందు
   పరువిడలే వబ్బ పసివాఁడ వన్న
పఱవఁగాఁ బసలేని పసివాఁడఁగాను
   పఱువు నేరుపులెల్లఁ బడయనేర్తు నని
ఎదురుజట్టు సుదాము నెదిరిచేఁ జఱచి
   కదియ రమ్మని ముందుగాఁ గృష్ణుఁ డుఱికె
అంత సుదాముఁ డా హరిని గద్దించి
   పంతానఁ బట్టుకోఁబ ట్టూడ్చు కొంచు
నాయంత నిల్చిన ననుఁ బట్టుకొంటి
   నీయంత ననుఁ బట్టినేర్చితే యంచు

మారాము వెట్ట నా మాధవుం జెలులు.
బీరాలు వల్కి యీ పేచీలకోరు
తనయంత బరువిడఁ దగుదు నే ననుచు
చనుదెంచి చాల కీజగడాలు పెంచె
అనుడు నానడుమున హరి యడ్డు వచ్చి
తనయోటమి నొకళ్ళ తలరుద్దు వాఁడు
తలిలేదు వీనికిం దండ్రియున్ లేఁడు.
గెలుపు నోటముల శంకింపఁగా బోఁడు
ఓడి కయ్యాలాడు నుడుకుబో తంచు
వాఁడిపల్కుల నందబాలు నేడ్పించి
బలుఁ డింటి కంపించివైచె నయ్యెడల
నలుముకో మది నీసు నలుకయుం గలఁక
చిన్నారిమన సెంతొ చిన్నపుచ్చుకొని
విన్నవోవు మొగాన వెన్నుఁ డిలుసేరి
కన్న యశోదమ్మఁగని యామె తనదు
కన్నడకత మడ్గారా మొనర్చి
అక్కునఁగొన వంత యంతకంతకును
వెక్కసింపఁ వెక్కివెక్కి యేడ్చుచును
వెన్నుఁ డిట్లనె నమ్మ! వింటె! మా యన్న
చిన్నబుచ్చెను నన్ను జెలికాండ్రమ్రోల
నందుఁ డెఱ్ఱన యెఱ్ఱనగదా యశోద
యెందుండి పుట్టినాఁ డీ కఱ్ఱికుఱ్ఱ
నీ తల్లి యెవతెరా నీ తండ్రి యెవరొ
యేతల్లి బిడ్డవో యిలుఁజేర్చి రంచు
నను నీవు గొనితెచ్చినా వంచు తల్లి!
నను దిసంతలుగొట్టి నగుపాలు సేసి

ఉడికించి యాడించుచుండె నన్నయ్య
    యుడుకుబో తని యాటనుండి నన్ దజిమి
వడివడి నను గొట్టఁ బరతెంతు కాని
    యడలించి యెరుగుదే! యన్న నెన్న డని
అంతకంతకు హెచ్చు నలుక మోమునకు
వింతచె ల్వొదగూర్చ బిడ్డ లేనుడుల
    మురియుచును లోలోన బుజ్జగించుచును
మురిపించు మఱపించు బుజ్జాయి వెతను
    నా చిన్నికృష్ణయ్య ! నన్నుగన్నయ్య!
నీ చిన్నవోవు మో మేఁ జూడలేను
    చిన్ననౌ చెన్నారు చిన్నారి మోము
కన్నయ్య ! యొకసారి గఁడుజూపింపు
    నీలాల నిగలొల్కు నీ మేని తళుకు
నాలిము చ్చొకడు క న్నానఁగా లేక
    నల్లవాడఁని నిన్ను నగి గేలి సేసి
ఎల్లిదపఱచి రానీఁడె యాటలకు
    నీ తోడునీడయై నిచ్చ నీ చెప్పు
చేఁతల మెలఁగి నిన్ సేవించు నన్న
    అల్లరివాఁ డన్న యల్లారుముద్దు
పిల్లడ వీవు నీ వ్రేఁతలంబునకు
    మా బిడ్డ ని న్నేరు మాఱొడ్డువారు?
మాబాబు దొరబాబు మందపల్లెలకు
    మాపట్టి తలకట్టు మందపిల్లలకు
నీపల్లె నెవరురా ని న్నాడువారు
    నీవు నా బిడ్డవే నీ కమ్మ నగుదు
నావుమందలతోడునాడి పల్కెదను

వదరుబోతును మన్న బలరాముఁ డెన్న
వదరి రట్టొడి గట్టువాఁడురా వాఁడు
అదవదగానేల అతని వాదులకు
కదుపుల విడఁద్రోలి కాచుకొమ్మీవు
అడవి మందలఁద్రోలి యాడుకొమ్మన్న
బుడత కన్నడు వల్కె బోసమ్మ వనికి
నెన్నుఁ గన్నపుడెల్ల నలుమందిలోన
నన్న నన్నుడికించి యారడివెట్టు
దేవకీవసుదేవ దివ్యదంపతుల
కావిర్భవింప నిన్నవ్వారినుండి
కొనితెచ్చుకొని పెంచుకొని పెద్దచేసి
మన నందబాబయ్య మక్కువఁజేసి
“అమ్మ అయ్య” అటంచు నా నందసతుల
నెమ్మిఁ బిల్తువెకాని నిజ మెఱుఁగ వని
యాడించు నే నందు నాడఁబో నన్న
నాడనే పొంచి కన్నయ్యసుద్దులను
వేడుక వించుఁ దా వెనుకనే వచ్చి
కూడినకూర్మి నక్కునఁదీసి వాని
ఆ నందపెద్దయ్య హాలి నదలింప
వానందమునఁదేలె నా సూరవిభుఁడు

(160-161-162 సూరసాగరము 861-862-863)

ముత్యాల సరములు :-

సంగడీండ్రిదె యాడుకొనఁగా జట్టుకట్టుక వచ్చి నీకయి
తొంగిచూచుచు నుండి రదుగో దోరమం దపుడే
ఆడుకొఁనబొమ్మన్నఁ గన్నం డమ్మరో! నాబంతి బల్లల

నేడ దాఁచితి తెచ్చియీవే యేఁగవలె ననియెన్.
పెసవుకడవల మఱుపునన్ డాపితిని గనుగొను మన్నఁ గృష్ణుం
డరిగి యవి చేకొనుచు నాటల కరిగె నేస్తుఁతో.
ఎందుఁబోవుద మాడుకొన నని యిండ్ల సందున నిరుకటంబగు
మందబైలుల నాడుకొందము మందిగా మనమున్
అనుచు మందగ మందబైటకు నరిగి జట్టుల సరిగఁ బంచుచు
ననుజు లా శ్రీకృష్ణ బలరామయ్య లొకయుజ్జిన్
జట్టుపెద్దలు గాఁగ వేఱొక జతను శ్రీదాముని సుదాముని
బెట్టి యుజ్జీ లేఱుపఱచుచుఁ బెనఁగి యాడంగన్
మొగిసి తమతమ నేర్పుకొలఁదుల మొనసి య య్యిరు
మొనలవారును
దిగచి యాడుచునుండ నొండొకతేప కా హరియున్
ఎదిరిజట్టు సుదామముఖ్యు లొకి త గెల్చెడు జాడఁ గన్గొని
ప్రిదులపఱచెను నాటబింకము రేపి పలుపేచీల్.
ఎదిరిగెల్పు నఁ గన్నుగుట్టఁగ నిట్టు జగడముఁ బెంచు చలమరి
యదుపతికి శ్రీదాముఁ డిట్లనె నాడుకొనునెడలన్
దొడ్డకొంచెపు బుద్ధులేలర! దొడ్డవారల బిడ్డవౌదే
నడ్డుమాటల నాటఁజెఱుపుదె యాటకడ్డంబై
గెలువ కోడ్పడి గెలుపరులపై గినిసి జగడము రేపు గిటు నీ
గెలుపు కిమ్మన కొప్పుకొన నీకెలన బ్రతుకుదుమే !
తమతమంతటి వార లంత స్వతంత్రులౌదుము గాక బంట్లమె
యమరఁగా శిరసావహింపఁగ నయ్యవారి నుడిన్
మందలెక్కుడు గలుగు నందయ మందపెద్దకు ముద్దుకొడుకై
నందునం గులగౌరవాధికుఁ డౌదె! మాకంతెన్
నెత్తలన్ సీపెత్తనంబిడి నిర్వహింపఁగ నేము మున్ని
పొత్తుగుడుపులఁ గుడిచి బ్రతుకఁగఁ బోము నీ పొత్తున్.

ఎవ్వ రాడుదు రుడుకుబోతుల నిట్టివారలఁ గూడి యని వా
రవ్వలం గూర్చుండ సూరశ్యాముఁ డనుఁగులతో
ఆటతమకము హెచ్చగాఁ బోరాటు నెపు డీకఁ బెట్టరా నా
మాట నమ్ముం డయ్యతో డని మాటఁగలుపుకొనెన్.

విప్రునకు బాలకృష్ణుని సాక్షాత్కారము

(165 to 169 సూరసాగరము 866 to 870)

తురగవల్గన రగడ :-

కౌతుకమున నాయశోద కన్న వారి యూరినుండి
ప్రేఁతలమ్ముఁ జూచిపోవ ద్విజుఁ డొకండు వచ్చెఁజుండి
చిన్నికృష్ణుఁ గన్నయాసు వెపులసోక నా నెలంత
పున్నెముఁ బొగుడుచును నందభూప గృహముఁ జేర నఁ
వచ్చిన ద్విజుఁ దోడితెచ్చి భక్తినర్ఘ్యపాద్యము లిడి
మెచ్చునుడుల వానిరాక మెచ్చి యాయశోద పొగిడి
లోనఁ గూరుచుండఁబెట్టి లోనిగదిని సుద్దివెట్టి
డాన వంటసంబరువులఁ దమి నమర్చి చక్కఁబెట్టి
వండుకొనుఁడు స్వామి! మనసువచ్చు భోజ్యము లని పాల
గండచక్కెరయు గుడంబు గడ్డపెరుగు నేయి ప్రాలు
దండిగా నమర్ప మదినిఁ దనిసి ద్విజుఁడు పలికె నమ్మ!
పండఁబారఁ బుణ్యరాశి భాగ్యరాశిఁ గంటివమ్మ!
పండువంటి బిడ్డఁ గంటి, వయసుపండ భాగ్యకలన
నోం డెవ రెన నీ కటుంచు నువిద యిడు పదార్థములను
వండి పాయస మ్మొనర్చి వడ్డన యొనరిచి కరమ్ము
నిండుబత్తిఁ గనులమూసి నెఱప హరినివేదనమ్ము
వెన్నుఁ డపుడె గవిఁ జొరబడి విస్తరిఁ గలఁబడుచుఁ గుడిచి
క్రన్నన గది నంటువఱప క్ష్మాసురుండు కనులు దెఱచి

వెంటనే యశోదఁ గాంచి వింటివమ్మ! విస్త్రి పఱచి
వంటకమ్ము లంటి సిద్ధపాయసాన్న మంటువఱచి
సిద్ధమైన యన్నమునకుఁ జేటుదెచ్చె నన వెలఁపెయు,
న ద్ధరామరునకు మగుడ నన్ని సిద్ధపఱచి గదెయు
శుద్ధిపఱచి వేఁడె ననఘ! జోతఁజేతు బిడ్డచేఁతఁ
గ్రుద్ధమతిని గనక వందుకొనుఁడు మగుడ ననియె మాత.
ద్విజుఁడు మగుడ వండి హరినివేదన మిడి కనులమూసె
వ్రజకిశోరుఁ డారగించి పాయసంబు నోలకఁబోసె,
పాపఁ డంటి వచ్చుచుండఁ బాపఁ డెన్నొసార్లు వండి
శ్రీపతికి నివేదనంబు సేయలేక పోవుచుండె
తేపతేప కీ పగిదిని ద్విజుని వేపు నా వ్రజకుల
దీపకుఁ గని కినుక నందదేవి మందలించె నిటులు
బాపఁడంచుఁ దమిదలిర్ప బత్తిఁబిలిచి విం దొనర్ప
వేపు దిట్టు లింతవింత వింటిమె మును సిసులోనర్ప!
నేలవేల్పు తలఁపువేల్పు నెఱి నివేదనమ్ముగొలుపఁ
జీలిబుద్ధి నంటునేల చిలిపితనమునేల నలుప ?
అనుచు మందలించు నమ్మకనియెఁ జిన్నికృష్ణుఁ డమ్మ !
ఘనతరానురక్తి మ్రొగ్గి కనులుమూసి కరము లొగ్గి
నన్ను విధివిధానమున మనంబునం దలంపువెట్టి
సన్నుతించి పిలిచిపెట్టు జన్నిగట్టు విందునెట్టు
మన్ననఁ దినకుండనుందు మనసునిల్పి నన్ను వేఁడ
సన్నుతమతి కెందు నాకుఁ జన్నె భేదబుద్ధిఁజూడ
అనుచు సూరదాసవరదుఁ డాశ్రితానురక్తి నాడెఁ
గనులు దెఱచి ద్విజుఁడు లోనికనుల హరినెఱింగి వేఁడె.

హరిగళిరగడ :-

మున్నె నోముల నోమంగంటనొ
పున్నెము లెయ్యవి పొనరిచి యుంటనొ
ఇవి అన్నియు నేఁడీడేరిన విటు
నిన్నరయంగను నోములపంటను
నిన్నీనడ మొనరించితి నేరమి
నేరిమి సైరింపుమి నానేరమి
కన్నయ్యను నినుఁ గన్న కుమారుగఁ
బడసిన ధన్యులు కడుమాన్యుల్ సుమి
భూతలమున వ్రేఁతలమే ధన్యము
పూతలు భాగ్యోపేతలు వ్రేఁతలు
వ్రేతలమున నీ నడయాడిన వని
బృందావన; మెంతునె నీచేఁతలు
నందనిలయ మానందనిలయ మా
నందమయుఁడు నట్టింట నటింపఁగ
నందకధరుఁడు నటించెడు నందవ
నంబే నందనవనము దలంపఁగ
దీనజనావన! భక్తప్రేమా
ధీనత భువనావనలోలుఁడవై
మానుష తను వూనితి భూభారము
మాన్ప నకారణ కారుణికుఁడవై
దారుణ దుఃఖ విదారణమును భవ
తారణమును శుభకారణ మనుచును
బేరుఁగనిన నీపేరెఁదఁ బేర్కొనఁ
బేరుఁగనిన యఘ వినరము నణఁచును
స్వామివి నీ వఖిలాంతర్యామివి

భక్తప్రేమివి సూరస్వామివి
బామువెతలఁ బడకుండఁగ నోమవె
బాముల బందెలు వాపెడు స్వామివి
పతితావని! నిన్నెట్టి జపతపో
వ్రతసుకృతంబులఁ బడిసితో యీగతి
పతితుఁడ నిపుడు సనాథుఁడనై శ్రీ
పతి నీపదసంగతిఁ బడి బ్రతికితి,
కల దొక్కొక్కని కొకదిక్కల నా
కల దిక్కెల్లను నీవే స్వామీ!
తెలిపెడి దేమిఁక వేవెలిపలుకుల
దెలియవె! నన్నఖిలాంతర్యామీ!
పారముఁ జేర్పవె నను భవ పారా
వారమునుండి కృపాపర యంచును
బాలుఁడు హరిసందర్శన కౌతుక
పారమ్యంబునఁ బొరలెఁ దొరలుచును.

(191 సూరసాగరము 903)

ద్విపద :

గొల్లయిల్లా లొక్త గ్రుమ్మరి వచ్చి
యిల్లుసేరఁగఁ గృష్ణుఁ డింటిలోఁ జొచ్చి
కలవెన్న మీగడల్ గడుపారఁ గుడిచి
నిలుచుండె నొదిగి యా నీరజేక్షణయు
ఉట్టిఁగన్గొని వెన్న యూడ్చిన యుట్టి
వట్టె లారసి నేను జన్న దిప్పుడెఁగ
ఇంతలో నేముచ్చు యిలుసొచ్చెనంచు
గ్రంతక్రంతలఁ జూచి గది డాగుకొన్న

వెన్న కన్నఁ పుదొంగ వెన్నఁటిపట్టఁ
దన్నుఁ బేర్కొని సూరదాసవిభుండు
(217 సూరసాగరము 951)

ముత్యాల సరాలు :-

పాడిరా ! పొరుగింటి వెన్న కుఁ బాఁడిపెర్వుల కానసేయఁగఁ
బాడిగా నవలక్షగోవుల పాఁడి నీకుండఁన్.
వేకువన్ మనయింట నిచ్చలు వేయి కవ్వాలాడుచుండఁగ
నూకవన్ బెనుమబ్బు లొక్కట నుఱిమె ననిపించున్.
చల్ల సేయుచుఁ జల్ల లమ్ముచుఁ జల్లగా మనుచుండి రెందఱు
గొల్ల లిందున నందగోపుని గొడ్లకొట్టమునన్.
పేరుపరువున మీఱు నందుని బిడ్డ వంచనిపించుకొంచు బి
కారివై పొరుగిండ్లఁ దూటి పొకార్తువా ! పరువున్
ఆరగింపను బోరగింపను నగ్గలంబగు పాలుపెరు వే
దారిఁజూచిన సూరదాసాధార ! నీకుండెన్.

ద్విపద :-

కొదలేక నవలక్ష గోవులం బిదుకు
పదివేల కవ్వాల పాఁడి నీకుండ॥
బాడిరా పొరుగింటి పాల్వెరువులంట
వేడుకసేయఁగా వెన్న ముచ్చిలఁగ
క్రమ్మెడిన్ మనపాల కవ్వాల మ్రోఁత
లుమ్మడిన్ బెనుమబ్బు లుఱిమె నన్నట్లు
వ్రేపల్లె మనపాలు బెఱువులమ్ముచును
రేపాడి మనయాల క్రేపులం గాసి
మందలఁ బిదుకుచు మజ్జిగల్ సేసి
యెందఱు బ్రతుకుచుం ద్రీనందునింటఁ
బదుగురన్ బ్రదికించు పసమించు నందు

కుదుటఁ బుట్టియు లేకిగుణముఁ జూపెదవు
పెరుగు వెన్నలదోఁచి పెంపొరుకులము
పరువు వన్నెల వన్నివన్నె మాపుదువు
నీ యింట నేమూల నిలువయాఁ బాఁడి
నీయుంతఁ గుడవఁగ న్నిగపేడగాను.

(216 సూరసాగరము 952)

ముత్యాల సరాలు :-

ఇరుగు పొరుగుల పాలుపెరుగుల కింద్లఁదూఱెదవేలరా ! యని
బిరబిరా చే బెత్తముంగొని బిడ్డ నదలింపన్
అమ్మయిన్ వెఱఁగందినటు కృష్ణయ్య యమ్మకు జంకి, అమ్మిష
సమ్మతిన్, నిజభక్తి వైభవ సరణిఁ జూపించెన్.
అమ్మరో! నేవెన్నసుంతయు నారగింపఁగలేదు సుమ్మా !
నమ్మవే! నానుడి నిబద్ధిగ నను వు మీఱంగన్
చిట్టిచేతుల కెట్టులబ్బును జెప్పు ముట్టఁగలట్టి చట్టులు
చట్టులంగల పాలుపెరుగులు చట్టనం ద్రావన్
వెన్నడిం జెలికాంద్రు పెక్కురు వెక్కిరించి పరాచకాలకు
వెన్నమూతినిఁ బులిమిపోయిరె ! వెన్నఁదిన నంచున్.
వెన్నమూతిని దుడుచుకొంచును వెన్నదొన్నెను వెనుక దాఁచెడు
వెన్నదొంగ పనిం గనుంగొని ప్రేమ మువ్పొంగన్
చిర్నగవు మొలకెత్త మోమున చేతిబెత్తముఁ బాఱవైచుచు
పిన్నపాపని నందురాణి కవించి పట్టుకొనెన్.
భవవిరించి సుదుర్లభంబగు బాలలీలావిభవ మంబకు
బ్రవిమలంబగు భక్తికిన్ హరి ప్రతిఫలం బిడియెన్.

(219 సూరసాగరము 953)

ద్విపద :-

బాడిగూరిన యొక్క పాడుపుంతఁబడి
నేఁడింటి కేతెంచు నెత్తఱియందు
లేఁగ నాఁడీనిన లేగటా వొండు
వేగ లేఁగను గూడి వెంబడింపఁగను
గుమ్మలు సేఁపులు గూరు నాయావు
గుమ్మసాలను దీసి క్రోలు లాలసను
చన్నుఁ గుడ్చెడు లేఁగఁ జరిపి దొన్నెఁగొని,
గుమ్మపాల్ దీయు నేఁ గూరుచుండంగ
అమ్మోయినే హెచ్చి యాగెమ్ము బోతు
కుమ్ములాడు పసువు కొమ్ములన్ నన్నుఁ
కుమ్మికుమ్మి తఱుముకొని వచ్చుచుండ
"నమ్మబాబో" యంచు నడలి కుయ్యిడుచు
జూడ దిక్కెదిలేని చోట నద్దాని
వాడికొమ్ములఁబడి బ్రతికి వచ్చితినె
ము న్నీవు నోచిన పున్నెంపునోమె
న న్నోమె నమ్మరో! నందయ్యతోడు.

(269 సూరసాదరము 1016)

ద్విపద :-

తల్లి కిట్లను నందతనయుఁ డోజనని!
గొల్లగుబ్బెత ల పేకోన నన్గన్న
దొంగ దొంగయటంచు దోకొనిపోయి
ప్రాంగణంబుల దాఁటి యంతరంగముల
ప్రేముడిన్ నిలిపి నిర్నిమిషలై కనుచు
నామోము ముద్దాడి ననుఁగౌఁగిలించి
వెన్నఁ జేసేతఁ దిన్పించుచు నేవా

విన్న వింతురు మ్రొక్కి వేల్పు పెద్దలకు
కనుపడ్డచోట్ల నేకతమునన్ బిల్చి
నను గిలిగింతల నలిపివై చెదరె!
పిలిచినఁ బోకున్న బిరబిరా వచ్చి
బలిమి నన్నెత్తుక వగలఁ గుల్కెదరు
అమ్మ! నేవీధుల నాడఁబోనన్న
నమ్మెయిన్ సూరదాసాభివంద్యుఁ గని
ముద్దుపాపం డేడ! ముద్దరాండ్రేడ!
సుద్దులివేడంచుఁ జోద్దె మందుచును
ఆనందమున దేలి యానందురాణి
యానందకందుఁ గన్న య్య ముద్దాడి

(270 సూరసాగరము 1017)

ద్విపద :-

నాకన్న తండ్రి! కృష్ణయ్య! నీ వెందుఁ
బోకయ్య! చెలికాండ్రఁ బ్రోవుఁ జేసికొని
ఈ ముంగిటనె యాడు మేమాడుకొందొ
నామాట జవదాఁటి నడువ కేనాఁడు
యేడకుఁగ జనక నీ యింట నీవుండ
నాడిపోసెద రూరి యాఁడువారేడ
నిను దొంగ వన్నట్టి నెలఁతల నడికి
జనులలో దలయెత్తఁ జనుదు నే నెట్లు?
రవ్వర ట్టొడిఁగట్టు జాగ లవ్వార
లివ్విధి నన్న ని యెగ్గాడి రనియె
కింక తప్పింతువేన్ గింకరుంబలెను
సంకెళ్ళలోఁ బెట్టి సాధింతు నిన్ను
పట్టి కొట్టి యుద్దల్చి బంధింతు నీదు

కట్టడుల్ గని గోపకన్యకల్ నవ్వ.
దొంగయం చుడికించి తొయ్యలుల్ నిన్ను
భంగపఱచెడు భంగిc బాపుకొ మ్మెటులో !

(311 సూరసాగరము 1128)

ముత్యాల సరాలు :-

కన్న తల్లి ! పసులc గాయcగc గాలుగాయలు గాచెc గదుపుల
నన్ని తోలుక మందతోనే వరగలే నమ్మా !
తేరమాటల నన్ను మురియcదేర్చి గోపకుమారు లందఱు
నూరిమందల నన్ని నాచే నుఱక గాపింత్రే
అన్న తోడని పలికి నిటులే నన్నుమాటతెఱంగు బలరా
మన్న నడిగి నిజంబుc గన్గొను మన్న నాయమయున్
ఊఱి కుఱ్ఱల దూఱిపోసెడు నోరి గోపకుమారులారా !
ఊరకే సుతు నూసుబోక వనోర్వి కంపింపన్
తీఱుగాc గూర్చుండి యందఱుc దేరమందల నెల్లcగాయcగ
నౌర ! మాపసికుఱ్ఱ నుడికింత్రంట ! యిది తగవే !

(313-314 సూరసాగరము 1112-1127)

ముత్యాల సరాలు :-

నందరాజసుతా! యశోదానంద వర్ధనుcడైన నీకిటు
మందcగాయcగ నేలరా! పలుమంది చందమునన్.
పలుకు బలుకువcదేనె చక్కెర పలుకులొలికెడు చిలుకపలుకుల
పలుకు మై పులకించురా! నీ పలుకు లాలింపన్.
కంటకాటవిc గాళ్ళు గాయలు గాయc గదుపులc గాయ నేలా
యింటిపట్టున నాడుకొను నీయిచ్చ వచ్చినటుల్
ఎల్లవేళల గొల్లతల్ మన యిల్లు ముట్టడివైచి నాతోc

చెల్లుగా నీ యల్లరుల్ వినుపింప రాకుండన్
ఇరుగు పొరుగులఁ దిరుగకే మనయిల్లుఁ దొరఁగక యాడుకొనరా
మరగి ననుఁగను మొఱఁగ కాటల మరగి కనుమఱుఁగై
బండ్లకొలఁదిగ నుండెరా ! తినుబండముల్ ఖులకండముల్ బా
పండ్లు షడ్రస భక్ష్యముల్ పలు వంటకము లింటన్
వెన్నమీఁగడపాలుఁ బెరువులు వెన్న రొట్టెల వెన్నెచట్టల
నన్నియున్నవి మనసు వచ్చిన వారగింపుమురా !
దధి మథించుచు నవ్యనవనీతంబుఁ దెచ్చితి నీకు హితమని
దధియు నీ కొంగ్రొత్త వెన్నను దనిసి తిను మన్నన్
పెరుఁగు వెన్నయు నాకు హితమగు విధముగా నా కెవిఁగ...
పెఱుగుతమి నవి యందుకొని తిని వెన్నుఁ డుప్పొంగెన్

శ్రీకృష్ణుని దివ్యలీలా మహిమానుభావ వర్ణనము

(1 సూరసాగరము 621)

ప్లవగగతి రగడ :-

ముక్కు మూసి సమాధిఁజొక్కిన మూడుకన్నుల జేజె కేమొఁ
జిక్కరాని పరాత్పరుం డిటు చిక్కె నందున కాలకాపయి
తల్లిదండ్రుల యాలుబిడ్డల తగుల మెఱుఁగక ముచిమిచావుల
యలపెఱుంగక మాయలొంగక యంటఁగాచెను మంద యాఁపుల
గాలుసేతులు ముక్కుజెవులుం గనులుమునుగ దశేంద్రియంబులఁ
బోలురూపము లేనివే ల్పయి ప్రోచి వెలయించెను జగమ్ముల
జెప్పపాటున ముజ్జగమ్ముల సృష్టి రక్షా లయమునన్ వడిఁ
ద్రిప్పుజాలు త్రిభంగియై విహరించె వనిఁ బొదరిండ్ల వెంబడి
కాలకాలుఁడు లోకభీకర కాలరూపుం డయ్యు శ్రితజన
లోలుఁడై గోపమ్మ చేతుల లొంగి రోటుం గట్టువడియెను
శాశ్వతుం డజుఁ డాద్యుడై వ్రజసాధ్వి యొడినిసుఁ గొచుఁ గేఁ

విశ్వ విశ్వంభరుఁడు నై పా ల్పెరుగు వెన్నల కిండ్లఁ దూఱెను
వ్రేలఁ ద్రిభువన సృష్టిరక్షా విలయచక్రము నూఁదు జోదును
బాలలీలాలోలుఁడై వ్రేపల్లెఁ బిల్లనగ్రోవి నూఁదును
అందఁ డా శుకనారదాదుల కల్ల సనక సనందనాదుల,
కందరాఁడు సమాధినిష్ఠుల కందెఁ గందై నందు మొగదల
అంతకాంతకు నిష్ఠకున్ వేదాంతవీధుల కంతుఁజిక్క క
నంతమహిముఁ డనంబరంగు ననంతుం డింతులఁ జొక్కెఁ దక్కక
అల్ల సిరి కడకంటి చూపున కాసఁజేసి యెవాని పద సం
ఫుల్లపద్మము లొత్తు నెపు డా ప్రౌఢ పొదరుల రాధఁ గదిసెను,
పంచభూత సమంచితముగఁ బ్రపంచమును నిర్మించి మాయను
బంచి వంచనసేయు భువనప్రభువుఁడై పశువాలుఁ డాయెను
ఘటుఘటూంత ర్వ్యాసి భవసంకటపు ద్రొక్కటఁ బడఁడు నొక్కటు
కటుకటుంబడెఁ గడుపునం బసికాపు నింటు జనింప నక్కటు !
డెంద మొడలు న్నుడులు గనని కడింది వే ల్పరవిందజాదుల
కందరాని ప్రమోదకందం బందుఁ బసికందై యశోదకు
తొల్లి గుణరూపంబు లొల్లని దుర్లభబ్రహ్మంబు వేడుక
గొల్లభామలఁ జెట్టపట్టుక కులికి సయ్యాటాడెఁ గూడిక
అల్ల బ్రహ్మేంద్రాదు లందని యా పరానందామృతం బది
గొల్లవీథుల వెల్లివిరిసెను గొల్లగొన వల్లవులు నెమ్మది
ధన్యు లా హరితోడ నాడు సుదామముఖ్యులు ధన్యజన ము
ర్ధన్యు లాహరిఁ గన్నపితలున్ ధన్యతము లా ఘోషజనముల్
శౌరి లీలాచిత్ర మహిమము సారమెఱుగఁగఁ శౌరికే తగు
సూరదా సా వింత లెంతని చూఱకోఁదగు బేర్కొఁదగు

(335 సూరసాగరము 1599)

వృషభగతి రగడ :-

ముదుక గొఱికిన పండ్ల యెంగిలి
   మురిసిమెక్కిన వేల్పు పదములు
ముదుకగ్రద్దను ముక్తి కంపిన
   మోక్షదాయకు మేటిపదములు
పలువకొలువునఁ గట్టువలువను,
   బలిమినొలువఁగఁ జెలువ పిలువఁగ
విలువకొలువని వలువ లిడి కృప
   వెలువరించిన వేల్పు పదములు
కుంతికోడలి కూరఁజవిఁగొని
   కోపిదూర్వాసు శిష్యతతితో
గొంతుబంటిగఁ గడుపునింపిన
   గురుకృపాస్పదు మేటిపదములు
బక్కబాపని ముక్కయటుకుల
   పాతమూటను విప్పి గుప్పెడు
బొక్కి మురియుచు పెక్కుసిరు లిడి
   పొందు నెఱపిన ప్రోడపదములు
బండిరక్కసు మేను బిండలి
   పండుగాఁ బడఁదన్ను పదములు
దండిమడుఁగునఁ గాళెపడగలఁ
   దాండవించిన దండి పదములు
దారి రాపడియున్న యా జడ
   దారి చెలియ నహల్య నిజపద
పారిజాతరజంబునన్ సడిఁబాపు
   శాపవిదారి పదములు

మూడుపోకల వేల్పువాఁకకు
బుట్టినిల్లైనట్టి పదములు
ప్రోడయై సిరులీను సిరియెడఁ
బూని విడువని శ్రీపదంబులు
ముజ్జగమ్ముల నోము పదములు;
భూతపతి మతిమెచ్చు పదములు
సజ్జనాశ్రిత భక్తకోటికి
శాంతిసౌఖ్యము లిచ్చు పదములు
సూరిలోక హితప్రదంబులు
సూరదాస వరప్రదమ్ములు
సూరసుందరు పదము లిమ్మై
సూరదాసుఁడు సూఱకొను నిఁక.

హరిగతి రగడ :-

నిలువునఁ దాటకఁ గీ టడఁగించితి
నీచపిశాచులఁ బీచ మణంచితి
నిలిచి సవము నెఱపించితి వడ్డక
నెలతాలుపు విలువిఱిచి మహీజను
నెలఁతల తలమానికమును గెలిచితి
నియతిని బదునాల్గేండ్లు వనంబున
నిలిచి నెఱపితివి పితృశాసనమును
నీవే దశరథరాముఁడ వగుచును
మాయించితి ఖరదూషణముఖులను
మాయిమెకమున్ మాయమొనర్చితి
మాయామానుష విగ్రహుఁడవునై
మాయావుల మాయకు లోనైతివి
మాయాకృతి జానకిఁ గోల్పోయితి

మాయలమాయల మార్గోని మడపితి
మాయామేయా! మాయెడఁ జేర్పక
మాయింపుము నీ మాయన్ మాయన్.

ద్విపద :-

నందయశో దానందవివర్ధన !
కందుకలీలా గతగోవర్ధన
బృందావని విహరించిన పదములు
బృందారకనుత! యే వందింతున్.

హరిగతి రగడ :-

సరసిజలోచన సంభవమోచన !
శరణాగత నతసన్నుత చరణా !
చరణాగతులగు శరణాగతులకు
శరణం బీవే! యశరణ శరణా!
పూతన చనుఁగవఁ బూసినవిసపుం
బూఁతను బీల్చి పూతనొనర్చితి
భూతలమునఁ బడఁగూలిచి యది యొక
భూతం బని యా వ్రేఁతలు భీతిల.
కారుణికుఁడవై పసువుల యుచ్చుఁ బో
కారఁ బొకార్చితి కార్చిచ్చును గసి
నోరుంజీఁటితి కొక్కెర రక్కసి
నుఱుమాడితి కసిఁ బెంజెర రక్కసి
రాలుగురియఁ గా రాల్పడ గోప
గ్రామ మఖిల గోగోప గ్రామము
వ్రేలక యుండఁగ నాప ద్వేళను
వ్రేల నిలిపితివి భూరి గ్రావము
కేశిని గేశాకేశిఁ బెనంగితి

ఖేటనిశాటులఁ గీటడఁణిగించితి
శ్రీశ! యశోదా శ్రేయఃఫల! నా
కేశ నుతా! రాసక్రీడా రత
గొల్లకొమరితలు నోచిననోముల
గొల్లగొనిన పలునోముల పంటవు
పల్లెను బాఁపనపడఁతుల విందుల
వసపడు దంటవు జన్నపుఁబంటవు
వరుణునిచెఱ నందుని విడిపించితి
వరకరుణా వరుణాకర! సన్మతి
ఖరుఁ జాణూరు నరిష్టుని ముష్టికుఁ
గరలాఘవమునఁ బెక్కురఁ గడపితి
కరుణా వరుణాకర పదమౌ శ్రీ
కర! నీ చరణం బశరణ శరణము
శరణాగత నర భవభయ హరణము
సతతోత్పన్న దమి ప్రావరణము

పాఠ :-

అశరణశరణం బఘసంహరణము
ప్రశమిత నతజన బహు సంసరణము
నిశితధ్యాన సునిష్ఠాభరణము
విశదీకృత సద్విద్యావరణము.

ఇది సూరసాగర సంగ్రహ
భాగవత దశమస్కంధము
శ్రీకృష్ణ జన్మోత్సవ లీలావైభవాదికము

[illegible]

దశమస్కంధ సంగ్రహము

అను

సారభాగవతము పూర్వార్థము

ఉద్ధవ సందేశము - భ్రమరగీతాసారము

శా॥ శ్రీకృష్ణుం డొకనాఁడు దా మధురలోఁ జిత్తంబు వ్రేపల్లెపైఁ
బ్రాఁకన్ బిన్నటనాఁడె తన్ వలచి యారాధించు సఖ్యాళిఁ బ్రే
మైకారాధిక రాధికం దలచిఁ త న్నెంతే తలంపూని లో
జీకాకుంబడకుండ వార్త ననుపన్ జింతించె నవ్వారికిన్.

తే॥ తన్ను మఱపింప సతుల హృత్తలమునుండి
వ్రేఁతల మెవానినేన్ బంపు వెన్ను తలఁపు
నంటి వచ్చెనొ నా నపు డరుగుదెంచె
నిష్టసఖుఁ డుద్ధవుండు నయ్యెడకుఁ బేర్మి.

ఆత్మసమ రూపవేష భూషాంచిత సఖు
నక్కుఁ గూరిచి తలపోసె నాహరి యిటు
లుఱ కితఁడు ప్రేమతత్వమహోన్నతి మతి
నైఁపఁ డల జ్ఞానయోగంబు చాలమెచ్చి.

ఈతని నేదే నెపమున
ప్రేఁతలకడ కంపవలయుఁ ప్రేమమహాత్వా
బా తరుణులచేఁ గను నితఁ,
డీతని తత్వంబుఁ దెలియు నింతుల కనుచున్.

(శ్రీకృష్ణసందేశము - (4-5-6)

ద్విరదగతి రగడ :-

ఉద్ధవా! యీనుపో కుండె నా కిందుండ
బద్ధమైమనసు, వ్రజ వాసులన్ విడకుండ
మందబాలురఁగూడి మందిగా వని నాల
మందలను మేపి, సమ్మదమందు, నాలీల
కన్న గాంప్రడనుబోలి. కడవగ న్నము వేసి,
వెన్న పాలు మ్రచ్చిల్లి, వేడ్కఁజుట్టెడువాసి,
అటలను మరగు నా యాకొన్నకన్నెంచి,
పూటపూటకుఁ బిల్చి బువ్వ నను దినిపించు
ఆ యశోదమ్మనె య్యమ్మ, వని మందలం
గాయఁ జనునాటి, సం గాతము లెడందలో
న్మ రపురాకుండె, నా మందబాలుర తీరు,
మురిసి నను మురిపించు,మోహనాంగులసారు
గోపమ్మదినిపించు, గోరుముద్దల పసలు,
గోపికల గుసగుసలు, క్రొత్తతరి మిసమిసలు,
ఇం దేవి సెప్పుమా! యీపాళమున నన్న !
మందలో ప్రాలఁగా మనసాయె, నా కన్న
అనఘు డుద్ధవుఁ డంత హరిని ప్రేమోన్మాది
యనుకొనుచు జ్ఞాన దురహంకార మెద నూది
అమల నిర్గుణయోగ యమనియమ సంపత్తు

నిత్యానపాయి రాధాకృష్ణయుగళి

రాధికను విడదీయరా దికను, నాతలపు
రాధికా ప్రేమ నారాధించు గొని వలపు

లమరు నధికమ్ములై యలఁతి బత్తిప్రపత్తి
అని హరిప్రేమ లౌల్యముగ జిఱునగవునను
జినచూపునను జూడ శ్రీకృష్ణుఁ డనుకొనెను
అనుకొనిన యట్లు జ్ఞానాభిమానము హత్తె,
ననఘాత్ముఁడౌ నితని కాత్మలో మొలకెత్తి,
అని మాటమఱుఁగిడుచు, నఖిలాత్ముఁడు, వచించు
బెనుతమిని దత్ప్రేమ వృత్తాంతముఁ దలంచు
ప్రేఁతలపుఁ దలఁపెపుడు, విడకున్నదోయి! నను
రాతిరింబవలు, నిద్రా విహారాదులను,
మందకుం బఱువెత్తు, మనసు, నిల్కడ కోడు
నందాంగణమున, నానంద తాండవ మాడు
నందయ్యయు యశోద, నా బహిఃప్రాణములు
మందయానలు గల్గు మంద నా ప్రాణములు
చెరలాడు ననఘ! నా చిత్త మెడబాయ దొక
పరమాంతరంగికము వచనమది వినవె యిఁక
నమ్మ మన్నలమిన్న నా బహిః ప్రాణమ్మ,
సున్ము నాసొమ్ముగాఁ జూచు సర్వస్వమ్ము
నాకన్నులకు, మిన్న నగరు కన్నెల మిన్న,
నాకన్న కలషంట, నాకోర్కె లిడుదంట,
రాధికను విడఁదీయ రాదిఁకను నాతలఁపు
రాధికాప్రేమ నా రాధించుఁ గొనివలపు
ఎందుండె నాబహిః ప్రాణమౌ నారాధ!
ఇం దేరికని వినుతు నీ మా ప్రణయగాథ,!
అపూంవుబొదరిండ్ల, నాపూవుబోండ్ల మన,
సాపోవఁ గూడి, స ల్లాపమాడెడు నదన
తలపోసిపోసి పరి తాపమందెద, నిందు

లలన లారాసలీలల కబ్బువారెందు ?
విధివ్రాత వితథమై వితగాదుగా యంచు,
వ్యథఁగూరు హరిరౌల్య మరసి, దరహాసమున
కంసారి కా ప్రేమ కాతర్యము విదుల్ప
సాంసారిక ప్రేమ సారహీనతఁ దెల్ప
ఉద్ధవుం డిటు లేటి శుద్ధురంబుగ ప్రేమ
బద్ధుఁడయ్యెదవయ్య ! ప్రాపంచిక ప్రేమ
బ్రహ్మతత్త్వం బొకఁడ పరమసత్య మసత్తు
బ్రహ్మేతరంబైన ప్రాపంచికపుసొత్తు
సంసారమె యసత్తు సారహీన మటన్న
సాంసారిక ప్రేమ శాశ్వతమెటౌ నన్న !
మిథ్యాప్రపంచమ్ము మిడిమేల మెడబాసి,
సాధ్య మొనరించుకొనఁ జను, బ్రహ్మజిజ్ఞాస
అని బ్రహ్మతత్త్వ బోధాతురుండగు నుద్ధ
వుని బోధవిని వృష్ణి పుంగవు డతిశ్రద్ధ,
పెప్పసేసెడు బ్రహ్మవేత్త వీ వుద్ధవా !
సద్దుచేయుట కీవు సామాన్యబుద్ధివా !
గొల్లతలు నా ప్రేమ గొల్లకొను నుల్లమున
దల్లడిల్లుచునుంద్రు తలఁపులఁ దలంచి నను
విరహాకులములైన వ్రేతలయెడంద, నను
మఱపింపు నీ యోగ మహి మోపదేశమున,
శాశ్వ తానశ్వర జ్ఞానపథ మలవఱిచి,
నశ్వర ప్రేమబం ధమునుండి విడవఱిచి,
ఉద్ధరింపుము వారి నుద్ధవా ! యేవడువు
బుద్ధిఁగఱపెద నీకుఁ బూర్ణ తత్త్వజ్ఞుఁడవు
గోకులాంగనల మది కుం దఱచి రమ్మనిన
మైకొనియె హరి యోగ పూర్ణ మని యతఁ డలరె.

సీ॥ మంద పెద్ద యయిన మానంద పెద్దయన్
ముందు సందర్శించి మ్రొక్కుమయ్య।
మా సేమ మెఱిఁగించి మారాధ కన్నవా
రల యింటికేగి భద్రంబు నడుగు
పూర్మ సుదామముఖ్యుల సంగడీండ్రను
నామాఱుగా గూడి సేమ మరయు.
అలనుంద ముద్దరాం డ్రలర నా కుశలంబు
దెలిపి తచ్చింతలఁ దీర్పుమయ్య।

తే॥ మంద నందాలరాసి మామంతిరి యొకఁ
డండె నెలపాడియమునఁ బట్టుకండువాను
గట్టి పించంబుఁజుట్టి చేపట్టి మురళి
నఱుత వనమాలఁబూని నట్టాడుచుండు॥

తే॥ అట్టి మామంత్రి దర్శించి, సావధాన
మతిని నామాఱు నతుల సన్నుతి యొనర్చి
అందఁజేయుము, నా అభినందనమును
మధుర వార్తాప్రసక్తి నెమ్మనము దనియ

ఉ॥ ఏమన దమ్ములిర్వుర మిదే చనుదెంచుచునుంటి మంచు,వ
క్తై మది నాత్రమందవలదంచును మందకునేగి మా యశో
దామహిళామతల్లికకు దాదిగఁ దన్నను కొన్న దాదిగా,
మా మనసెంతొ నొచ్చెనని మా నుడిగా వినిపింపు ముద్ధవా

సీ॥ పేరిమిఁ బాలిచ్చి పెంచి పెద్దయొనర్చు
మేలెన్నఁ డేమఱఁజాల మనుము
తన్ను మాదాదిగాఁ జిన్నపుచ్చుకొనంగ
మా యెడ వే వ్రియ్యలాయె ననుము

తన్ను విడిన దాది, "కన్నయ్య" యని నన్ను
పేరుకొనినవారె లేరె యనుము
మధురఁ గుడువఁ గట్టు మహితసంపద లున్న
మది మందచెల్మినే మరగె ననుము.

తే॥ పొదుఁగుపాలు లేవు పొర్విద్దుటన్ జద్ది లే
దల్ల మంద విడిన దాది మాకు
మధుర నెన్ని యున్న, మహిత మృష్టాన్నముల్
మనసునందు మిమ్ము మఱవలేము.

ఉ॥ పెంచితి పెద్దసేసితివి, వృష్ణికులీనుల మంచు నేఁడు మ
మ్మెంచి, యొకళ్ళసంతు మనకేలని మెల్లనసాగనంపి నొ
ప్పించితి మామదుల్ కుదువఁబెట్టిన సొమ్ముల నొప్పగించి,యే
కొంచెములేక చేదులుపుకొన్నటు మమ్ముఁ దలంపవై తిఁకన్

ఉ॥ పిన్నటునాఁడుగాఁ బసులవెంబడి కోసులదూర మేగుచో
వెన్నడి వచ్చి తీ పుఱుకు పెట్టుచు, నట్టిడివీవు మమ్ములం
గన్నడసేసి వేర్పఱతు కట్టడ । దేవకిగన్న కొన్నుగా
నన్నిఁక నందురాణియొడి నర్మిలికిన్, విధి దవ్వానర్చెగా ।

ఉ॥ ఈపురి రాజకార్యముల నేపని మాకు సుఖంబులెన్నొ ము
న్నే పడిగాపులై కొలిచెనేనియు నుద్ధవ ! నాతలంపుతో
నోపికలోడు గోపికల కూఱటఁ గొల్వఁగదయ్య ! మాకు మే
మై పదినాళ్ళలోన నరుదారఁగ నం దరుడెంతుమం చెటో॥

తే॥ కొటికదాటించి, మగుడ నీ కొడుకుఁద్దిఁ
దలఁపఁబోవైతి ! కటికిడెందమ్ముతోడ
యక్కటిక దక్కె నందయ్య ! అక్కటకట
ఒరుల కుదువలసొమ్ముఁ దా మొప్పగించి

తే॥ యెప్పటిక మూని నట్లిందు నొప్పగించి
యని మగుడఁ బల్కు నాప్రాణధనములైన
యల్ల పుల్లావు వెల్లావు లవ్వి నాదు
బెంగతో జిక్కకుండ మేపింపు మనుము

ఉ॥ అల్లరిపిల్ల రాధ యడుగడ్డునకుం జనుదెంచుచుండి నా
పిల్లనగ్రోవి ముచ్చిలునొ వేఁ గనులం గనుపెట్టి చూడుడా
పిల్లకు నందకుండ, నవి పెట్టెనుదాఁచు మటంచు బల్కినా
తల్లికి, నందబాబయ పదంబుల కౌదలఁవాల్చి మ్రొక్కుమా॥

8

ఉ॥ ఉద్ధవ! యొద్దుఁగానని వియోగధునిన్ మునుగాడ జ్ఞానసం
బద్ధ మొనర్చి గోపికల బుద్ధుల నన్ మఱపింప వాఙ్మన
శ్శుద్ధిని నిన్నుఁ బంపుదు నచోటికి నిర్గుణ రూపజాతిసం
శుద్ధ మనశ్వరంబు నిరుపాధిక మౌ నల బ్రహ్మతత్త్వమున్॥

ఉ॥ శ్రద్ధగ వారికిన్ వినిచి జ్ఞానమె ముక్తినిదాన మంచుఁ, ద
ద్బుద్ధుల జ్ఞానయోగపరమున్ పొనరింపుము శ్వాసవాయు సం
వృద్ధవియోగ దావశిఖి వేగు వ్రజాంగన దేహతూల మం
దుద్ధుర బాష్పవృష్టి మననోపెదు నింతకుఁ జేతనంబుతోన్॥

కం॥ ఇంతకు స్మృతిదప్పక వల
వంతలఁ గొనయూర్పు లూని బ్రతికెడు వ్రజసీ
మంతినుల చింత లణఁపుము,
సంతసపడ వినిచి నాదు సందేశంబున్॥

కం॥ ఉచితజ్ఞుఁడ వీవేమని
వచింతున సహాయమైన వారి యవస్థన్

సుచరిత! యూఱడఁబెట్టక
పచరింతెఱ్ఱిటు డిటవుతోడఁ బలుకఁగ దన్నా॥

క॥ బృందావని గోగోపక
బృందావని యగుచు నొక్కవేలుపు ప్రోచున్,
డెందాన బీతుఁజెందకు,
మందకుఁ జనువేళ, విపినమార్గంబులలోన్

క॥ ఇవె మందవాడజాడల
వివరించితి వేత్రతలన్ వివేకవతులుగా
సవరించి యెట్లువత్తువొ!
వివేకనిధి!యంచు శౌరి వీడ్కొనె సఖునిన్

ఉ॥ చేకొని జ్ఞానయోగమును శ్రీహరియే శిరసావహించి నన్
గోకుల మంపుచుండె నిటు గొల్లపడంతుల జ్ఞానయోగవి
ద్యాకుశలాత్మలన్ సలుప నంచుఁ గనుల్ దలకెక్క నుద్ధవుం
డేకట జ్ఞానగర్వము వహించుచునుండె హరిప్రశంసచేన్॥

క॥ తన్నఁటు! గోపాలుండటు!
యన్నులమిన్నలకు యోగ మలవఱచి మదిన్
దన్ను మఱపించి యెఱుకవ
తెన్నుఁ గఱపఁబంపునంట, దృఢమతి ననుచున్

క॥ తన్నొకయుపదేశకునిగ
నున్నతి యొనరించి పంపె యువతులకడ కే
నన్నెము పున్నెము నెఱుఁగక
మన్నన శిరసావహింతు మాధవునాజ్ఞన్॥

కుబ్జా సందేశము

క॥ యాదవపతి యానతిఁ దమి
నాదలనిడి యుద్ధవుండ దేతెంచెడుచో
నాదట గుబ్జ యనె యశో
దాదుల కే నూది పల్కినటు లను మనుచున్

తే॥ వెన్న ముద్దల యెరఁజూపి పిన్నవాని
జేసి కృష్ణుని మదవతుల్ జెంగున ముడి
పైచి మరపుకొనిరి తమవంక కిపుడు
పిన్నవాఁ డల్లపెద్దయై యన్ని దెలిసి।
చిన్నవోపుచు మీ చేయుచేఁతలకును
మంద నడుగిడఁ దలఁపడు మగుడ నతఁడు
తలచి మీచెయ్యి లోకసారి దలఁచుకొనుఁడు
పరితపించిన ఫలమేమి పదనుదప్పి॥

ఉ॥ కట్టడు లెన్ని పెట్టినది కన్నని నించుక వెన్నకోసమై
కట్టె యశోద ఱోటఁ బెనుగంబమునన్ దయమాలి మీరు నా
కట్టెడి కెంతొ సాయపడి కట్టెడుతాళ్ళెదురిచ్చి రంచు నే
పట్టున నాలపట్టు నెడపట్టు తలంపిడె మాధవుం డిఁకన్॥

తే॥ కన్న డిపుడింక మీచెలికాఁడు కాఁడు
కన్నవారును గారుచూ కన్ననికిని
గోపదంపతు లీజాడ గుఱుతెఱింగి
కన్నవారల గుఱుతించి కన్ను దెఱచి
మధుర కేతెంచినాఁ, డన మాధవుఁడును.

క॥ ఒకయెడఁ బ్రేమాస్పదయౌ
సకురా లా కుబ్జచూపు సఖ్యగరిమ, వే

జొకయెడ, ప్రేతలచెలిమిని,
నొకఁ డొఁగా దనఁగనేర కూరకయుండెన్॥

ఉద్ధవుఁడు గోకులమున కరుదెంచుట

ఉ॥ అ వ్వగ లాంధ్రుడు కృష్ణవిరహవ్యథ నీర్విడు మీలచందమై
దవ్వులనుండి యొక్క యరందం బరుదెంచుచునుంట గాంచి, వా.
డెవ్వఁడొ గోకులంబుదెసకే మధురాపురినుండి వచ్చులా
గెవ్విధిఁ దోచె; సారథికి నీపురిజూపి వచించు నేదియో

ఉ॥ కంటిమి పీనినిన్ నలుయుగంబులనాఁ డనునట్టిగుర్తు వా
కొంటకురాదు గాని తలకూడెను బోలికి వేషభూష ల
న్నింటను శౌరినంటుకొనె నెత్తలవెల్గు కిరీట మట్టిదే
యొంటినిగార మట్టిదియు యుజ్జ్వల కుండలదీప్తు లట్టివే !

ద్విరదగతి రగడ :-

అల్లదే! నల్లనాఁ డరుదెంచు నెవఁడొ మన
నల్లనయ్యను బోలు నలువారు రూపమున
పొడకట్టు నడికట్టు పుట్టంబు నట్టిదే
యొడలితొడవులు నట్టి వొడుపెల్ల నట్టిదే
అరదమున గూర్చుండు హరువట్టి వట్టిదే
యఱుతఁ బూనిన మాల యానవా లట్టిదే
అచ్చుకట్టిన దిట్టు లతనిరూ పననేల
అచ్చముగ సాహరియె యరుదెంచె నీవేళ
అని గోకులప్రజలు శ్యామదర్శనకాంక్షఁ
గనులు గాయలుగాయఁ గాచుకొని రాకాంక్ష
తనులు పులకింప గాత్రములు డగ్గుత్తికను
బెనఁగ, నమితోత్సాహ పీచు లెద నత్తుకొన
ఎందున్న చెలు లంద యింటిపనులెల్ల విడి

ముందలై పఱతెంచి మందవీధిని నెగడి
   సందడించి రథంబు సన్నిధికి నేతెంచ
నందు నిందీవర సమాభు నుద్ధవుఁ గాంచి
   తెల్లవోవుచు గొల్లతెఱవ నిట్లనుకొంద్రు
చెల్లి! నగరాంగనల స్నేహ వాగురలందు
   అల్లుకొని సతము కుబ్జాబ్జాక్షి మరగు నా
వల్లభుం డీగొల్లపల్లె కిటు తిరుగునా!
   అని సూరదాసవర దాగమము శంకించి
వనరిరి నిరాశలై వనిత లుద్ధవుఁగాంచి.
   మందదొర నందయ్య మందిరము మొగసాల
యం దాగు నారథం బరసి చెలు లీ లీల
   అనుకొనిరి కొంద ఱాయనఘుఁ డక్రూరుఁడే
చనుదెంచెనో మగుడ నందియంబయ్యె నెడ,"
   మున్నె మన సర్వస్వమును బ్రాణధనముఁగొని
చన్న వాఁ డేటికే చనుదెంచె మగుడ నని
   మనయుం దనుగ్రహింపఁగనె వేంచేసె నా
యనఘుఁ డనిపించె నని యతివయో ర్తనఁగనే
   హరిసఖుం డుద్ధవుం డాలోన వారికిని
దరిసింపనయ్యె నెడ ధైర్యముం దెచ్చుకొని
మన నందనందనుని మాన్య సఖుఁ డితఁడంచు
   వినుతించి రతని నా వ్రేఁత లభినందించి
పండె నుద్ధవ! మాభవములు నినుఁగన్నంతఁ
   బండి కల నిక్కలగఁ, బాయు నెపుడు కలంతే!
నినుగూర్చి విన్న యది నిండు నిజమనిపించె
   నినుఁ గన్న యది మొదలు నిజము రుజువై మించి

నిందుకనికరమునన్ నిందు మెత్తని మదిగ
లండ వమలుండ వకలంకుఁడ వసంగఁ దగు
మంచిమానిసి వంచు మంచిమాటల నెంచి
మంచినీటను మీాల మచ్చునం దులకించి
నెగడి రుద్ధవుని సాన్నిధ్యము నధిగమించి
మగువలు హరిసమాగమన కాంక్షలమించి

సీ॥ గోపియొక్కతె మున్ను గోపాలుఁ డేగిన
దెసనుండి మురళి నాదించినట్టు
వినవచ్చినఁ బ్రియుండు వేంచేసినో యని
పఱవ నాయమ వెంటఁబడి పడంతు
లుద్ధవుం డేతేర శ్రద్ధతో నందుస
న్నిధికిఁ దెచ్చి యెడందనిండి పొరలు
హర్షవీచుల నోలలాడి రా నందుఁడున్
హరిసఖు నంత నత్యంతభక్తి

తే॥ నాస నార్ఘ్య పా ద్యాచమ నాదివిధులఁ
గొలిచి మెయిఁ జందన మలంది తిలకము నిడి
యంఘ్రు లర్చించి దూర్వాంకు రాక్షతలను
వలఁగొని శుభాంబుపూర్ణ కుంభములతోడ॥

క॥ హరి యాదవపతి యంపిన
యరిమిలిచెలిమరికి నర్హమౌ మర్యాదల్
మరియాద దప్ప కన్నియు,
జరిపించెను నందవిభుఁడు సమ్మతి నటుపై॥

క॥ హరి యాదర మేదురముగ
మరియాదలొనర్చి పంపె మక్కువచేఁ జేఁ

గర మరుదగు నుపదేశము
వెఱవే! పెడచెవినిఁబెట్టి వినరం డనుచున్.

తే॥ నందువాకిట గుమిగూడి సందడించి,
హరిశుభోదంత సంశ్రవ ణానురక్తి,
నుద్ధవుని చుట్టు గూర్చుండి యుత్సుకముగఁ
గుశలవార్తల నడిగి రా గోపసతులు॥

సీ॥ దేవకీవసుదేవ దివ్యదంపతులకు
భావుకంబె! సుకంబె! ప్రార్థివునకు,
వెన్ను నేస్తాఁడౌ, మా వ్రేపల్లె నెడఁబాపి
కొనిచన్న యక్రూరుఁడును గుశలుఁడె?
హరికృపాపాత్రయై వరరూపసౌష్ఠవం
బందిన కుబ్జ యానందయుతయె?
భద్రంబె! శ్రీబలభద్రమూర్తికిఁ దక్కు
చెలులుఁ జుట్టాలకు, సేమ మవునె?

తే॥ శుభయుతుండౌనె! మా శ్యామసుందరుండు?
భద్రయుతుఁడౌనె! మా బలభద్రయుతుఁడు
మోదయుతుఁడౌనె! మా మనోమోహనుండు!
స్వస్తియుతుఁడౌనె! సూరదాసస్తుతుండు.

మ॥ అని కృష్ణప్రియ లంతకంతఁ బ్రియవార్తాకర్ణనోత్కంఠ నె
మ్మనముల్ దొందరవెట్ట నుద్ధవుని వేమా ఱడ్గుచున్ దత్పదా
బ్జనతోత్తంసలునై యొకల్ మఱది కృష్ణప్రేమ సాకారమై
చనినట్టుల్ పొడకట్టి చిత్రగతిఁ జేష్టల్వక్కఁ దన్వ్యష్టిసన్॥

క॥ అల్ల హరిప్రేమ మెదల
నల్లుకొనిన, గొల్లచెలుల, కబ్బినభాగ్యం,
బుల్లమున మెచ్చె చున్ యదు
వల్లభసఖుఁ డుద్ధవుండు, భావించు వెదన్॥

క॥ ఎల్లగతులు దానని, యొకఁ
డొల్లక, తనునమ్మకొన్న యువిదలకడకున్
జెల్లునె! జోగులవిద్దెలు
వల్లింపింపంగ నన్నుఁబంపఁగ హరికిన్.

తే॥ నెమ్మిఁ ద న్నేడుగడయని నమ్మకొనుచు,
గొల్లపల్లెను దనకూర్మిఁ గొల్లకొన్న
గొల్లకన్నెల వలపులా గొల్లకున్న,
జెల్లునొకొ! యుల్ల వల్లవీవల్లభునకు.

తే॥ ప్రేమమూర్తుల, వేతల ప్రేమబుద్ధి ముడిఁ
ద్రెంచి తెగఁద్రెంచుకొన నుపదేశమొసఁగి
జోగపుంబెర్వు గఱపు నీజోగిపనికి
నేల నను బంపె నయ్యయో! బేలఁజేసి॥

క॥ తనుమఱచి తన్ను మఱపిం
పను ప్రేతల కెఱుకఁ బూన్పఁ బాడియె? హరికిన్
దనలేఖఁ జదువఁ బ్రేముడి
కనుసీ రడ్డుకొనెఁ బ్రేమకాతరల కనన్॥

మ॥ అని లోలోఁదలబోసి యాసతుల ప్రేమౌత్సుక్యముంగాంచి సీ
రనుసంధించిన సఖ్యభావమున లక్షాంశంబె! నాజ్ఞాన మున

చని సిగ్గిల్లి యెడందఁ గ్రందుకొను జ్ఞానాహంకృతుల్ డిందఁ గ
న్గొనలన్‌గూరు ముదశ్రులొత్తుకొనుచున్ గొండాడె నాధన్యలన్

ఉ॥ ఆవిధిఁ బ్రేమమూర్తుల వ్రజాంగనలం గని సఖ్యభావసం
భావనుఁడౌచు నుద్ధవుఁడు పైపయి నూనులఁ గొంతసే పెదో
పోవడిఁబుచ్చి తన్ను హరి బోధమొనర్పఁగబంచు తత్త్వమం
దా విరిబోండ్లకెల్లను వెలార్పఁగడంగెను దేశికుంబలెన్॥

ఉ॥ కామినులార ! మోహమమకారములం ద్యజియించి భూరి మా
యామయి సంసృతివ్యథ బయల్పడి పాయుఁడి ప్రేమబంధముల్
నేమముతోడ యోగసరణింజను సాధన మభ్యసించి జ్ఞా,
నా మలవృత్తి శాశ్వతు ననంతు ననశ్వరు నీశుఁ గాంచుఁడీ॥

ఉ॥ జ్ఞాననిధుల్ ఋషుల్ మునులుసైతము నా పరమాత్మతత్త్వ సం
ధానమొనర్చి యాత్మలఁ దుదల్ మొదలున్ గనుపట్ట రన్న చో
గానఁగలారె. బ్రహ్మమును గామినులీరలు ప్రేమలోలులై
మానిమమత్వ మూనుఁడుసమత్వము గన్గొనుఁడాత్మతత్త్వమున్॥

అని శ్రుత్యంతము బ్రహ్మతత్త్వము నుపన్యాసం బొనర్పన్ వ్రజాం
గన లయ్యాదవుఁడాడు నిర్గుణ నిరాకారార్చనం బొల్లకే
మును బీయూషరసాభిషిక్తమగు లేముల్కన్ విషజ్వాలపా
ల్పొవరింపంబడినట్టు బిట్టువిసి జావుల్ నేలకున్ దించుచున్.

వనజాక్షాప్తున కిట్టులాడి రెదురై వాదింప మేమెంత నీ
కనఘా, యూహ కెఱుంగరాక మది డాయన్‌రాక సాజంబుగాఁ
దను జ్యోతిర్మయుఁడై సదా భ్రుకుటిమధ్యస్థాయియై పొల్చు న
న్న నిరాకార పరాత్మతత్త్వ మెఱుఁగన్‌శక్యంబె మాబోంట్లకున్॥

బ్రమయ కారయ లోఁ గంట్రబడున్నట్టు వెలి
గంటికానని వెలుఁగంటు కన్నుబొమ్మల
నడుమ నాతనినెలవంటు, నాశరహితుఁ
డంటు, జ్యోతిర్మయుండంటు, యంటుఁడంటు.

తే॥ అలమి వెలిగంటు లోఁగంటు నచ్చుకట్టి
యాత్మ నెలకొన్న మురళీధరాకృతి విడి
నందనందన ప్రేమసంధాన ముడిగి
గోడపైబొమ్మ లెవ్వాఁడు గొల్చు చెపుమ!

క॥ సగుణోపాసనఁ దగిలిన
వగు మాచిత్తములు నిర్గుణారాధన మన్
దగులమునఁ దగులుకొన వే
పగిదిని, నీ వెంతబాధపడి బోధింపన్.

తే॥ అబలలము యోగసాధన మరయఁగలమె!
కంటఁగనుపట్టు నోపూలపంట నంద
నందన ప్రేమతత్త్వసంధాన ముడిగి
కంట్రగన వీనువిన, నొడలంటరాక,

తే॥ నుడులకంటక, ప్రాణుడికడలకంటు,
రూపురూపింపరాని నిరూపనిర్గు
ణాత్మక బ్రహ్మతత్త్వ మే మరయ మిట్టి
నేలవిడిచినసాము మాకేల సామి!

ఆ॥ కనులకింపొనర్చు కనుపంట హరివీడి
యెడకు నుడికి నొడలి కెఱుకరాని
కొఱకరాని యట్టి కొయ్యదేవయ్యలఁ
దలఁపుమందు వేల! వలపుమాలి.

ఆ॥ కనులనిండురూపు గలవానిఁ గనుపండు
వౌనరుఁపగలవానిఁ గనఁగలాని
గనక కల్గఁడొ లేఁడొ! యనుశంకఁ గలఁ గాంచ
వలయువాని నేల దల్చఁపవలయు?

క॥ లోఁగన్నిర్గుణమతమున
లోఁగొందువె! మమ్ము నీపలుకులకు నీవే
లోఁగన్నె ఱుఁగవు వెలిగను
లోఁగన్నున్ పొట్టవడెనొ లొట్టయువడెనొ!

ఉ॥ పుట్టుడుఁ గిట్టఁ డెట్టి తలపోతకు నందడు రూ పొకండు చూ
పట్టదు తల్లిదండ్రులగపట్టర వానికిఁ బ్రానుడుళ్లు సే
పట్టెడు యత్నమాత్రములఁ బట్టువడంజనఁ డా యనిశ్చితుం
బట్టఁగరాని బ్రహ్మము నుపాసన జేసిన నేమి లాభమౌ!

సీ॥ కరపదమ్ములులేవు పరమాత్మ కందు వె
క్కరణి ఱోటంగట్టఁగలిగె నంబ?
రూపురేకయులేక రూపించునందు వే
రూవున గోపమ్మ ప్రోచిపెంచె?
ముఖరసనాహీనుఁ డఖిలాత్ముఁ డందు వే
వగఁ జిల్కపఁల్కులఁ బల్కనేర్చె
నింద్రియరహితుఁ డయ్యాశ్వరుం డం డెటు
దినదాటు వెన్నముచ్చిల్లి కుడిచె.

తే॥ నెట్టుక నవచ్చు లోఁగన్ను లొట్టఁబడిన
వాని కీగుట్టుమట్టు లేమైనఁగాని
కన్ను మూసిన విచ్చినఁ గానవచ్చు
వ్రజకిశోరంబు పరమదైవంబు మాకు.

తే॥ బాలకృష్ణుని సగుణరూపంబ మాకు
పరమసముపాస్య మొండొక పలుకులేల
కనులు విడు మూయునెడల సాక్షాత్కరించి
యెల్లవేళలఁ గన్నులఁ జల్లపఱచు
నల్ల ప్రత్యక్షదైవమై నల్లనయ్యె
మురళి నూదుచు మువ్వంపు మూర్తితోడ.

క॥ నిన్నొక తగవరిగా నిడి
యన్నెము పున్నెము నెఱుంగ కడిగెద మన్నా!
మిన్నయొ ప్రేమము? నేమము
మిన్నయొ? రెండింట నేది మేలొఁ జెపుమా!

క॥ ఇత్తడి పుత్తడు లెవొ స్థిర
చిత్తుఁడవై రెంటినేర్చి చెపు మెద్దానన్
నెత్తలఁ ద్రెంచియు ప్రియులకు
నిత్తురొ శంకింప కట్టిదే మే లననొ॥

తే॥ ఏడఁ దిరిగిన మదికి గట్టా డనంగ
జను సగుణరూప కాశ్రయంబును త్యజించి
తము నిరాశ్రయ మవునె చిత్తములు చూడ
రూపుజాడలులేని నిర్గుణుని నమ్మ.

ఉ॥ అద్దిర! మమ్ముబోంట్ల జవరాండ్రకు నిర్గుణపాఠముల్ దలన్
రుద్దఁగజూతు విట్టె యపురూపపు జప్పిడివిద్దె నేర్పఁగాఁ
బెద్దగ ముద్దరాండ్రె కనుపించిరె యుద్ధవ! నీదుబుద్ధి కీ
సుద్దులు మాకెవారికిని జొక్కవు వచ్చినదారిఁ బట్టుమా।

ఉ॥ పద్దుగ మాకు బుద్ధిగఱుపం జనుదెంచిన పెద్దమానిసుల్
సుద్దియు బుద్ధిమాలి రిటు జోటుల కంటెను దామె ముందు పై
సుద్దులు పెక్కులాడుచును జోగపువిద్దెను బల్మి మా తలన్
రుద్దఁగఁ జూతు రద్దిర! నిరూపకతత్త్వము నూటిపోయుచున్,

ఉ॥ తిన్నగఁబల్కు మాపలుకుతెన్నె యెఱుంగవు లోనికన్ను బై
కన్నులు లొద్దువోవ నెటు కన్గొననేర్తువు సారసూక్తి మా
కన్నను బుద్ధిమాలి మము గాననివారల నుద్ధరింప నే
తెన్నున వచ్చితయ్య! మముఁ దేర్పఁగ దీర్పఁగ బ్రహ్మవిద్యలన్.

ఉ॥ ప్రేమమె ప్రేమమూలమగు విశ్వమి దెల్లను బ్రేమబద్ధమౌ,
ప్రేమమె మోక్షసాధకము ప్రేమమె జీవనముక్తిహేతువున్
బ్రేమమె జన్మసార్థ మొనరించును బ్రేమమె తారకంబు, మా
ప్రేమమె నిక్కమౌనెడ లభించెడు నందసుతుం డవశ్యమున్.

గోపికాగీతము 18-19

ఉ॥ వ్యాపకుఁడంచు బ్రహ్మమయుఁడంచు శ్రుతుల్ వచియించుఁగాక మే
మేపగిదిన్ భజింతు మెదఁ గృష్ణుని గోపకిశోరభావమే
శేపకడన్ సఖుల్ గొలువ గ్రేపులమేప వనోర్వి కేగి ము
న్మాపటివేళ వచ్చు హరిమంజులమూర్తిని గాంచియే చుమీ!
పాపవిదూర! యేము మనువారము, చల్లగ నెల్లవారమున్.

మ॥ పరిపూర్ణుం డవినాశి విష్ణుఁడు పరబ్రహ్మంబు త్రయ్యర్థమున్
దరిఁగన్గోని మహాప్రభావుఁ డని యిందాకన్ వివాదింతు వె
వ్వరినింగూర్చి? గ్రహింపలేక మగుడంబ్రశ్నింతు మా కంసభూ
వరుఁ జక్కాడిన వాసుదేవుఁ డెవరో వాకొందువే యుద్ధవా।

సీ॥ అక్రూరువెంబడి నరదాన మధురకు
బయనంబు గట్టిన బలియుఁ డెవఁడు

చాకి దారింగొట్టి కోకల నాకట్టి,
తెలిమడుపులఁ గట్టె దిట్ట యెవఁడు?
కంససభాస్థలిఁ గల మేటివిలు ద్రుంచి,
వెస సేన్గుఁ బీన్గుగావించె నెవఁడు ?
చాణూరు ముష్టికుఁ సదమదం బొనరించి,
కంసు నుగ్గాడిన గండఁ డెవఁడు?
ఆ॥ అనఘు నుగ్రసేను, నా దేవకీవసు
దేవులఁ, జెఱవాపు ధీరుఁడెవఁడు ?
మధురనెలవు మరగి మందమఱచె నెవం ?
డాతఁ డీవు పొగడు నాతఁడగునె ? ॥

16

ద్విరదగతి రగడ :-

ఎందుండి యేతెంతు వే తుమ్మెదా, యిందు
నందనందనుఁ డంపి నాఁడేమొ యనుకొందు
అల్ల కృష్ణునివోలె నగపడుచునుం టీవు
నల్లనై పచ్చనౌ నడికట్టుబడి తీవి
మున్నె, మాసర్వస్వమును వెంటఁగొని చనెను
వెన్నుఁ డింకేది తే, వ్రేపల్లె కంచె నిను ?
మాకున్న మన సొకఁడు, మధురఁదోడ్కొనిపోయి,
చీకుఁజింతయు లేక చెలఁగుచుండెను హాయి,
కలరు వగలాంగ్రడు పెక్కండ్రు, మధురానగరి,
వలచి వలపించుకొను, వలతులే యొక్కొకరు;
నిను మెచ్చుకొను మేటి నెఱజాణ, లుం డందు
జను మటకు, నిటకు రా జాణతన మే మందు!
పల్లెపడచులకునై పరివి రానేల! యెడఁ

బల్లవింపఁగఁజేయు పల్లవాధరుల విడి
నల్లవారల యెల్ల నైజములు గనవచ్చె
నల్లవారెందున్న నైజంబు లోకమచ్చె
కనవచ్చు నీమెచ్చుఁ గని మెచ్చు నాగరాం
గనల నేస్తము వీడి కదలిరా బాగురా !

19-20

తే॥ భ్రమర! నీవిటు రేపాడి పాడిపాడి,
నోట రాపాడు దెవ్వనిపాటు సెపుమ !
మాతులుని జంపి, పేరుప్రఖ్యాతిఁ గన్న
మేటిమగవాని కీరితిపాట యేమొ !

క॥ నీ కల్లబొల్లి పాటలు,
మాకెల్ల నెఱుఁగరావు, మఱియొకమా టే
మూకొన వాకొనవే! నీ
వే కదుపులనుండి వత్తు, వెంతు వెవానిన్.

క॥ అఱుత వనమాల కేలను
మురళియు, మాయూరపింఛముకుటము తలపై
వరలఁ, గనువిందుగాఁ బురిఁ
గెరలుచుఁ దిరుగాడునొక్కొ! కృష్ణుం డెపుడేన్!

ద్విరదగతి రగడ :-

గోకులావాసలము, గోపాలదాసులము,
మాకులము, గోకులము మన్నించు వ్రజకులము,
ఆ యశోదా సుతోపాసనా లోలలము,
తీయమున హరిసజాతీయలము, సకియలము,
గోబృంద సహచారి గోవర్ధనోద్ధారి,
మా బాలకృష్ణుఁడే మా మానసవిహారి

కృష్ణసహవాసినుల మే మెల్లవారలము
కృష్ణునే యెడ్డడగ నెడ నమ్మువారలము.
నందుఁడే మారాజు, నందపత్నియె రాణి,
విందౌను విహరింప బృందావనక్షోణి,
మా యమునవాకయే మాకురత్నాకరము.
మా యాలపట్టె, సంపదకెల్ల నాకరము,
అష్టసిద్ధులు లెంకలై కొల్చెనో యన్న !
ఇష్టదైవము ప్రాణ హితుఁడు హరి మా కెన్న

21

ఆబాలగోపాల మందఱము మా మంద
నా బాలగోపాల కారాధికల క్రింద
మందులేవ్ వినరు మా మంద నీబోధనము
మందుకేన్ గొనరు నేమము యోగసాధనము
నీవుగఱపెడు, యోగ నిష్ఠ లూనెడువారు,
కైవల్యకాము లా కాశీపురిఁ గలారు,
కొందు రికొందు రా కొందు రీ యోగంబు
అంద చని బోధింపు మనఘ ! నీ యోగంబు
నందనందనుఁ డెడఁద నగరుమకుటవ జేసి
మందప ట్టెడబాసి, మ మ్మనాథలఁజేసి,
తను మఱచి యోగసాధనము నవలంబింపఁ
బనిచె, నే యపరాధ ఫలమో యనుభవింప
తానెంత మఱచినను దత్పదధ్యానమ్ము
మానఁ బో వనయమ్ము, మామనమ్ములు నమ్ము
కసిపట్టి రాహు వటు గళపట్టు పట్టినను
విసివి సాజపుజలువ విడని నెలమచ్చునను
ప్రేమనముపాసినులు కృష్ణవిరహిణు లీరు

శ్యామసుందరు మఱవఁజాలువా రేతీరు ?
ధనరాశి, మా ప్రాణధనరాశి, హరిఁబాసి
పెనుముత్తి నాసింప బేలలమే ? యెవ్వాసి ?

కం॥ గ్రంథగత జ్ఞానము నను
సంధించుచు గనులుమూసి సంయమధరుఁడై
బంధము విడి బ్రహ్మము నను
సంపొంచి తరించుఁగాక సాధకుఁ డెవఁడేన్.

22

తే॥ అట్టి యోగసమాధి నిష్ఠాత్మకంబె
కృష్ణుఁ బ్రాణప్రియునిగూడి రేవగల్లు
జుట్టుముట్టుక జతవట్టి చెట్టఁబట్టి
కంటఁగాంచుచు నొడలంటి కఱవుదీర

తే. ప్రియముఖాలోక సుఖసుధాబ్ధిని సతంబు
మునిఁగితేలుచుఁ బొద్దులుబుచ్చు ప్రేమ
సిద్ధలౌ ప్రేయసులె, ధన్యజీవన లిల
సూరసుందరుఁ జూపులఁ జూఱగొన్న
నీరసం బనిపించు, సంసార మెల్ల

క. ప్రాణమ్ము లొంటునుండఁగ
ప్రాణప్రియుమఱచి,యోగభరమెటు కొనెనో
బ్రాణములతోడ నబ్బని
ప్రాణాంతక యోగమూని పడయున దేమో?

తే. శ్యామసుందరు ప్రేమరసామృతంబు
జవిమరగువారి కీ యోగసాధనములు
రుచిగొలుప వింత పెరువుపాల్ గ్రోలు నోటి
కల్ల పులుచల్ల గడువెగడై నపగిది.

తే. అరయుఁ డమ్మరో! దొడ్డబేహారి యొకఁడు
నిర్గుణజ్ఞాన యోగ సన్నియమభరముఁ
దెచ్చి మనమందలో దింపి తిష్ఠవేసి
తలకు బరువెక్కు నా ప్రాంతవిలువసరకు

తే. మనలఁ బెనువెఱ్ఱిగొల్లల మని తలంచి
రుద్దఁజూచెను మన తలఁ ద్రోసి యతఁడు
గుంజుఁగొని గింజ రూకఁగైకొనుచు నూక
మాణికం బిచ్చుమచ్చున మన హరిపద
తోయజప్రేమ ముచ్చలి, మాయదారి
గడ్డు జడదారిమత మంటఁగట్టఁజూచె

తే॥ మాధవ ప్రేమమాధురి మరగు మనము
నీరస జ్ఞానయోగంబు నేర్వఁగలమె ?
మాధవప్రేమ మాధురి మాఱటనిడి
నీ నిరాకార నిర్గుణ నీరస మత
మేరు గైకొంద్రు జోగపుబేరగాఁడ!
చాలుఁ నీ జోగపుంజోలిఁ జంకఁబెట్టి
తడయ కేగుము వచ్చినదారిఁబట్టి.

గ॥ నచ్చి మది నీదు బోధపు
టుచ్చునఁ బడువా రెవార లుద్ధవ! చనుమీ
వచ్చినదారిని, హరిఁ దో
డ్తెచ్చిన నిచ్చెదము బహుమతిన్ మనసారన్.

24

క॥ మాపల్లెను నీయోగ
వ్యాపారపుగీలు సనదు బైరాగిమతం
బేపగిదినిఁ గృష్ణప్రే
మోపాసిను లీయకొందు రుపదేశములన్.

తే॥ కృష్ణ పాదానురాగ రక్తిమఁ దదన్య
యోగసాధనబోధ మింపొదవ దెదల
జోగపుంబేరి! నీ మాయిజోగి బేర
మొకఁడు గొనఁ డెద నీకొనఁదూకొనండు.

క॥ నిష్కామ యోగభర మా
విష్కార మొనర్తు తెచ్చి ప్రేతల కీవే
నిష్కాముఁడవై మగుడుము
నిష్కృతి నీ యోగభరము నెత్తలఁ గొనుచున్.

తే॥ మా తలల నంటుగట్టి నీ ప్రేఁతలమున
గంప దింపితి జ్ఞానయోగంపు సరకు
బేరమిది యింపొనర్పు దో బేరగాఁడ!
అలఁతి కూరాకునకు ముత్తెములను మార్చు
పగిదిఁ గారుప్పునీళ్లకై పాల విడిన
తెన్నునను, ద్రాక్షవిడి, వేముఁదిన్న యటులు
నిర్గుణ జ్ఞానయోగము నీరసంపు
సర కెవరుగొంద్రుఁ ప్రేమమాధురిని విడిచి

క॥ పరమార్థ సార్థవాహుం
డరుదెంచి సుకారియెడ్లయటు మోచుచుఁ దా
బరమ పురాణభరంబును
బురి దింపెను యోగవిద్యఁబూన్పఁగమనకున్

తే॥ ఇరుకటారులు నొకయొర నిఱుకటమయి
యిముడని విధాన హరిప్రేమ యిరవుకొనిన
మా మనంబుల యోగసమాధులకును
జోటు లేదయ్య! చిన్నికృష్ణునకుదక్క

సీ॥ మా ముద్దరాంౘ్రడనెమ్మదుల నీ యోగంబు
  సుద్దుల మూద్దర లద్దుకొనవు
దనియాలు వడ్లొక్కతావునం, బండవు
  పలపు యోగపుఁదలం పలర దొకటు
దంతితో నరుఁ డిక్షుదండముల్ నమలునే!
  మునులతో సతి యోగముౘ్రదఁగొనునె:
అట్టొ రొట్టియొ పిట్టొ యారగించక వట్టి
  గాలిఁౘ్రగోలిన వేనికడుపు నిండు?

ఆ॥ కనులకఅవుదీర్చి కనుపండు వొనరించు
కట్టివేల్పుచెలిమిఁ గాలఁదన్ని
నిలచుజాడలేని నీ నిరాకార యో
గమ్ముఁ; బూన వేని కడుపునిండు.

క॥ మాతో వితండవాదముఁ
జేతు, వి టీ పాపమేమి? శ్రీకృష్ణసఖ
ౘ్రకీతములో మా తలఁపుల
నీ తాత్త్వికబోధ లతుకనేర్చునె! అనమూ!

26

సవెంపు :—

కనులఁగనకుండ వినుకలిని వినకుండ, జగ
  మూన కవలివెలుఁగుఁ గనుఁగొంచూ, యోగని
ష్ఠను "జ్యోతిజ్యోతి" యను కొంచూ, గూర్చుంౘ్రడు
  ఘనయోగనిష్ఠులై మును లట్టియోగంబు
మొనపి మా సఖునిపై ననురక్తి, మఱపింతు.

కువెంపు :—

మంచితన మెదొ నీ సమంచితపు యోగమున,
  యెంచి తెలుపుదె తేఁటి ఱేఁడా! నందబా

లాంచిత ప్రేమ మది యేడా! ప్రేమ నిర
సించి వనులవసించి మించు నిష్ఠల నుపా
సించి తాపసులను ష్ఠించు యోగ మదియేడ!

తే॥ మధుర మురళీనినాదము, మదుఁలగరఁచ
ప్రేమసమ్మోద రసధునుల్, వెల్లివిరియ
గేళిఁ బెనఁగొని చెట్టపట్టాలు వట్టి
కేలుదీ వెలఁ బ్రియుమెడఁ గీలుగొలిపి

తే॥ ఇలువడియు లోకమర్యాదకోలఁడిఁ గనక
రేల బృందావనిని రాసలీల లాడి,
ప్రేమరసకంధి నోలాడు ప్రేయసులకు
యోగ తిక్తౌషధముఁ గ్రోల నొసఁగఁదగునె!

27

చ॥ అగముఁ డపారుఁడైన పరమాత్మునిఁ బట్టగ యోగదండమున్
మెగపుగళాసమున్ జడలు మేన విబూదియుఁబూసి జోగప్రం
దగులము నెవ్వ రూనుదురు ధ్యానసమాధి నెడంద నిల్కడన్
వగవఁగనేల। మ్రోలఁ గనుపట్టుహరిన్ విడి బ్రహ్మ వారయన్?

క॥ హరిఁ బ్రత్యక్షనిధానము
మరగిన మా మదుల మలఁచి మఱపిం తతనిన్
హరినీలమణిని గా దని
పరతత్త్వవిభూతి నెవఁడు బడయఁదలంచున్?

28

ఉ॥ మందరధారి యబ్బినను మంచిద మంచిద యబ్బఁడేని మా
కందును మేలికీర్తు లుభయమ్మనఁ గొంచెపుజాతి గొల్ల లా
మందపడంతు లేద బసుమందలఁగాచు కులం బ దిందిరా
సుందరుఁడేడ! యచ్చెలులసొత్తయి తత్సహపంక్తిఁ బొత్తు బెం

పొందగఁ గూరుచుండు నిగమోక్తులకున్ మునియోగనిష్ఠకే
నందని వేల్పు నందసుతుఁడై నెలవందెను మంద నంచు బే
రందిన కీర్తిఁ గాంతు మెటులైనను ముక్తి యెవాని దాసియో
ముందు పచింపవే! యుడుగుముట్టెద మాటికి యోగమేటికిన్?

తే॥ విసిగివేసారవేసారి వినుచ కయ్య।
జోగపుంబాటు నడుగుల సాగిపడుదు.
మల్ల మాస్వామి హరి నొల్ల కన్యవాంఛ
వలచువా రమ్మకాన్పుకు బరువుచేటు.

29

కువెంపు :-

కన్నుఁగవఁగని జన్మసాఫల్య మందె నా
చిన్నారి కన్నయ్యఁరూపూ యోగంవుఁ
దెన్ను నలవఱచి యారూపూ మాతలఁపు
తెన్నునుండి మఱల్చి వెన్ను మఱపింప మా
కెన్నొ యుపదేశముల మిన్నంటుఁ గఱపెదవు

కువెంపు :—

మాయోగ మాలించి మాధవుని మఱువుఁ డని
వేయేల సెప్పంగఁజాలూ_శ్రీలోలుఁ
డే యెఱుఁగు మా తలఁపుజాలూ_సర్వాత్మ
డా యనఘ గుణరత్నతోయనిధి కృష్ణనిధి
వాయ మణిఁగొని దుమ్ము పోయుదువె మానోటు.

కువెంపు :—

నట్టడవి నెండవానలకోర్చి ముని లూను
నట్టి యోగమునిష్ఠ లేడాఁ! స్వామి! మా .

యెట్టి కోమలు లూనుటేడా! వ్రజ మి
ట్టట్టు చూర్ణంబవునె బిట్టువిసి నుసియవునే।
వట్టిచేతులతోడఁ బట్టి పగులంగొట్టు
కువెంపు :—
నీతత్త్వమున సనదు మాతృష్ణ కృష్ణసం
ప్రీతి సుధఁగా కెన్ని యేళ్ళూ-సెలయేళ్ళు
శీతలస్వాదువులు నీళ్ళూ-నిండార
స్రోతసులఁ బాఱినను స్వాతిఁ జినికినచినుకె
చాతకము దగఁ దీర్చు రీతి దగదీఋఁ బ్రీలి.

క॥ మత్తమధువ్రత! నీ యీ
జిత్తులు గనవచ్చె సత్తు చిత్తని యేవో
మెత్తని మాటలతో మా
చిత్తము మఱపింతు కృష్ణచింతన ముడుగన్॥

తే॥ వాతెఱ తేనెసోనల నవారిగ నానఁగనిచ్చి యెన్నియో
రాతిరు లూసుపోఁ గడపి రాసవిహార వినోదలీలలన్
వ్రేఁతలు పిన్నటన్ వలవఁబెట్టిన నందులచిన్నవాఁ డిటుల్
వ్రేఁతలపుం దలంపువిడి వ్రేఁతల నింతగఁ జుల్కసేయునే!

క॥ చెవిటికి గీతాలాపము
లవిధని వినిపించినటు వృందాయానమ మా
యవిరలపుఁ బ్రేమతత్త్వము
వివరింపఁగ నీకు నో వివేకనిధానా!

క॥ ధర దున్నదున్న వీణా
స్వర మధురిమ, మూగ మాట సారస్యము, ద
ర్దుర మరవింద మరందము,
నరసికుఁ డనురాగమహిమ మరసియు గనునే

తే॥ నందసూనుఁడు మధుర కేసాఁడు సనెనొ
కాని మా కేండ్లుబూం డ్లయ్యెఁ గాచుకొనఁగ
సరససల్లాప సుఖవిలాసములఁ బ్రియుని
నెనయు ప్రొ ద్దింక నరుదెంచు ననుచుఁదోఁచు

31

క॥ అరవింద మరందముపసఁ
బొరుగునగల కప్ప బ్రతుకుపొద్దుల నెపుడే
నరసి కనఁగలదె నీరస!
యరసిక ! నీ కేల మా ప్రియాలాపమ్ముల్.

ఉ॥ సాగరసంగమంబునకు సాగు తరంగిణి, దారి నడ్డువా
నాగమ శైలసంతతుల యడ్డు గణింపదు; తమ్మితేనెకై
మూఁగు మధువ్రతమ్ము దళముల్ దను మూసెడుఁ బద్మకోశమం
దేగతి నా నిరాశఁగొన, దెక్కటిపోటొక లెక్కసేయుకే.

ఉ॥ వీఁగక పోరునం దుముకు వీరుఁడు; ప్రేమపిపాసు లట్టులే
యాగరు పీఁగరుం బ్రియసమాగమ సాధన మెంతయడ్డినన్
లోఁగరు లోనిరాశపడి లోకువగారు, హృదీశుఁ డబ్బఁడేన్
సేగిఁదలంప రాతఁడు ససేమిరయన్నఁదలంప రోటమిన్.

32

తే॥ ఇంటఁ గూర్చుండి పంతాలుఁ గొంటుగాదు
సయిఁచి యెఱుఁగుదె ! యెన్నఁడేన్ బ్రియవియోగ
మలసి వలవంత సొలసి యగ్గలపు వలపు
నిలుపుకొనుఁ గాని నిక్కపు వలపుకత్తె

తే॥ పెఱతలఁపు లూననొల్లదు ప్రియవియోగ
మస్సహవ్యథ కడలదు తొణఁకఁబోదు
కాపురపువాఁక మాకు మోకాలిబంటి
దేటి కిది యోగనొకతో దాఁటువలయు !

క॥ సింగం బాఁకటఁ గ్రుంగియుఁ
జెంగలిఁ దినవట్టు ప్రేయసియు వలవంతన్
బెంగటిలి క్రుంగియున్ బ్రియు
సంగతివిడి తలఁప దొండు, చన వుడ గ దెదన్.

క॥ మురళీగాన సుధన్ జవి
మరఁగిన వింధొయికి జేఁడుమం దగు నీ యీ
వర తత్త్వముఁ బట్టింపకు
తెరువరి ! మా కల్ల కృష్ణదేవుఁడె దిక్కై

33

ఉ॥ పాడినపాటె పాడుదువు పల్కఁ, యోగము యోగ మంచు రా
పాడుచు యోగ మంటఁగొలుపన్ వ్రజకాంతల కేమిపాడి రే
పాడి హరిం గనుంగొనక ప్రాణము లూన రనంగ నట్టి పూఁ
బోడుల యిచ్చ నె ట్లిముడు బూర్ణుఁ డనంతము నిండుబ్రహ్మమై॥

క॥ మరగి మనమ్ముల నమరి భ్ర
మరకీటన్యాయమునను మా మానసముల్
మరలిచికొనెఁ ధన్మయముగ,
మురళీమోహన కిశోరమూర్తి తనంతన్.

కం॥ మా యెడలం గ్రిమికీట
న్యాయమునన్ మార్చి తన్మయమ్ములు గాఁగా
మా యస్తిత్వముఁ బాపఁగ
నీ యోగం బెచట నిముడ నేర్చును జెపుమా !

34

కువెంపు :—

చిన్ని కృష్ణయ్యతోఁ జిననాటి నెయ్యమ్ము
నెన్నఁడేమఱతుమే మెందూ అతని కత

లెన్ని యని వర్ణింపఁ గందూ-అవి తలఁచు
　　కొన్న మది మైమఱపుఁ గొందు మాతని తీరు
తెన్ను లా నగుమోముచెన్ను మఱతుమె మేము.

కుపెంపు :—

పసమించ వినుపించు వంశగానము విన్న
　　వసిఁడి నిగపట్టు పుట్టుంబూ-గట్టు నా
పసులకాపరి సోయిగంబూ గన్గొన్న
　　విసమట్టు నీ యోగవిసరమ్ము గన్పట్టు
విసిగింప కన్న ! అచ్చెనపఱచి గమ్ము

కుపెంపు :—

ఎడనెడన్ గను మూయు నెడల విచ్చెడునెడల
　　బొడకట్టు నల గొల్లవాఁడూ-మా మంద
కడలిఁ బొడమిన చిన్నవాఁడూ మా స్వామి
　　అడుగుదమ్ముల తోడు వెడఁగుమాటులు గా వి
వెడ లంటి యొండొకని కెడమీఁడు నిండుకొని

హరిగతి :—

　　గోకులవిభుఁ డెడఁ గుదురై నిలువఁగ
　　నాకులపా టిటు లందుదు మేవగ
　　చీకుంజింతయు ఁజింతాకంతయు
　　సోఁకదు సోక ద నూయు రవ్వంతయు,

35

కం॥ చెవినిడి యాలించెడు వా
　　రెవరో ! నీ యెదురువాద, మీా కుటిలోక్తిన్
　　దవులుకొని యోగనిష్ఠల,
　　నవలంబింపంగ నబల లర్హలె ! చెపుమా ?

సీ॥ లొట్టముక్కుకు నత్తుఁబెట్టు తలంపును
 సొట్టచెవికిఁ బోఁగుజుట్టు మనను
బట్టతలకును బాపటఁదీయు ముచ్చట,
 పులుము మేన జవాదిఁ బూయు తలఁపు,
గాజుకంటికిఁ గాటుకంబెట్టు పూనికి,
 చెవిటితో మంతనాల్ సేయు కోర్కి
కాదొకో మా గొల్లగరితల కీ బ్రహ్మ
 తత్త్వముం గఱపు వృథాశ్రమంబు,
తే॥ నీవు తెచ్చిన యోగసందేశ మిద్ది
 ప్రాణసఖుఁ డంపెఁ గాన సంభావ్య మయ్యె
 విషభరిత నారికేళంబు విధమునఁ దలఁ
 దాల్పఁదగినదె కాని లోఁ దలఁపఁదగదు.

36

కుబ్జ :—

మంచిపనిఁ జేసె నా మథురలోఁ గుబ్జ గా
 వించు నల వింత చెద్దయంబూ అది యాల
కించినం దనిసి చిత్తంబూ-చల్లగ సు
 ఖించు నది చందన మొకించుక యలంది మెయి,
గాంచనాంబరుని దక్కించుకొనెఁ బొంచుకొని

కుబ్జ :—

మున్ను దానొకమాఱు ముచ్చిలిన రూపవిల
 సన్నా మగుణము లెన్నండూ మగుడ నీఁ
డన్నట్టి మాయి కన్నండూ ఆకుబ్జ
 పన్ను పన్నికలోన దన్నుఁదాఁ గోలుపడి
తె న్నెఱుఁగకే చిక్కు కొఁన్నాడు బేలుపడి.

క॥ వగలాం డ్ర మనసుఁ దోచెడు
వగలాని మనస్సుదోచి వగఁ దీర్చుకొనెన్
వగలాం డ్రందఱ మాఱటు
వగలాం డ్రెవ రీడు। గూనెవగలాఁడి కిలన్.

37

ఘూరదగతి రగడ :-

చెలికాడు మాపైనఁ జిత్తగించెను గినుక
నెలచూపుఁ జూచు మమ్మెతఁ డతని చెలిగనుక
హరి యెట్టి సర్వాంత రాత్ముఁడో పరికించి
కరుణింపఁ డరుదెంచు గడువుఁగడు బొడుగించి
వలవంత పాల్సేసి వల్లవీకాంతలను
గుబుగుచుండెను నగరు గుబ్బెతల చెంగటను
కట్టు! మా వెత లెట్టు కనుపెట్టఁగలవాఁడు
పచ్చిమామిడి పులుపువసఁ జిలుమసపస వీఱుగు
వచ్చునను హరి మాయిమచ్చికను మది విఱుగు.

38

ఉ॥ గారవమారు మీ మధుర కాటుకకొట్టనిపించుఁ దత్పుర
ద్వారమునుండి మున్నిటకు వచ్చి హరిం గొనిచన్న అల్ల స
క్రూరుఁడు నల్ల నల్ల ననఘుండగు నుద్ధవుఁ డో మధువ్రతా,
మీరును నల్ల, నల్లనగు మీహరియున్ మసిబానఁ బుట్టెనో !

కః మసిబానఁ దీసి యా హరి
యసితచ్ఛవి స్వచ్ఛపఱప నా కాళింద్యం
బసులఁ బసమీఱఁ గడిగిరో!
యసితంబౌ కత మదేమి? యమునాజలముల్.

క॥ మీ రండునుండి వచ్చిన
వారఁదఱు నల్లవారె, వల్లవులము మా
తో రాస లీలలాడుచు
సౌరుఁగొలుపు శౌరి నలుపు జమునయు నలుపా.

39

ఉ॥ యోగముగాక మా కనుప నొండొకయూ సెది లేకపోయెనో
చాగురె! నాగరీప్రియుని సన్నిధి నీ మముబోఁటిబోంట్లకున్
జోగపువిద్దెలన్ గఱపుచున్ దమస్వార్థముఁ జక్కనొత్తుకో
నీ గడుసుందనంబు హరి నేరిమియుం గనవచ్చె నుద్ధవా।

ఉ॥ అంతటి జ్ఞానియైన తనయంతనె రేలను రాసలీల మా
యింతులతోడ నాడుపని యేటికి వచ్చెనో! యెడ కేగె నా
డింతటి జ్ఞాన మెల్ల నిపు డింతటిదాఁ కెటులైనఁగాని మా
స్వాంతములెల్ల శ్యామమయమై యెడమీయవు యోగదీక్షకున్.

క॥ మాపాలి వేల్పు గోకుల
గోపాలస్వామి యెదలఁ గుదురై నిలువన్
లోపల ఖేదామోదము
లేపట్టున నిముడు నొకటు నిందిందిరమా!

క॥ ఏ మేమైనను గృష్ణ
స్వామి ప్రేమప్రవృత్త భావనలమె కా
కేమెయి యోగారూఢల
మై మనఁబో మిద్ది నిశ్చయమ్మును మయ్యా!

క॥ నిను నెఱుఁగుదు నిన్నంపిన
ఘను నెఱుఁగుదు, స్వార్థసిద్ధి ఘటియించుకొనన్
మొనకాం డ్రీరని యెఱుఁగుదు
వన రెఱుఁగము మదులఁ గృష్ణభావనకలిమిన్.

40

ఉ॥ నల్లనిసామి నెయ్యముఁ బెనంగొని, జోగపుదారిఁ ద్రొక్కఁగా
నొల్లవు మా తలంపు లిఁక యోగమదెల్ల సుఖాల కెల్లనన్
జెల్లినఁ బ్రేమయోగినులు చేకొననొల్లరు, ప్రేమతత్త్వ మి
ట్లుల్లము లల్లుకో నిరుపయోగము యోగముఁ బూన్ప మా కిటుల్.

తే॥ వల్లవకిశోర వాల్లభ్య మల్లుకొన్న
గొల్లజవరాండ్ర యుల్లముల్ కొసరి కనునె
నీరసాకార నిర్గుణ నిగమదురవ
గాహ్య మౌ బ్రహ్మతత్త్వంబు గాఢమహిమ.

తే॥ ఇనుము పరుసవేది నెనయుచు ద్వాదశా
దిత్యదీప్తిఁ బసిఁడితేజు మీఱి
వెలిఁగెనేని బ్రియుని మెలిఁగొన్న మాయట్లు
ప్రణయరస సుఖానుభవముఁ గనునె.

41

ద్విరదగతి రగడ :-

హరివిరహ విత్రస్త లై రాసలీలలకు
మరుగు మా కీయోగ మత మేల! గోలలకు
వలవంతవేఁగు మము బలవంత మొనరించి
యలవఱతు యోగము న నర్హత నుపేక్షించి
నీయూఁదివారంత నీయంత వెఱ్ఱులే!
నీయోగపుంబిచ్చి నెత్తిఁగొను తఱ్ఱులే
మీ బూదిజోలెలను మెలఁతలకు మెడఁగట్టి
మా బోంట్ల కస్తురుల్ మైనలుంగులు వెట్టి
చేకొన్నఁడు మాసొమ్ము సింగార మంతయును
మా కిండు దండమ్ముఁ గమండలువు జోలెలును

అని యిట్లు హరిపై దృఢానురాగ వ్రతము
గొని గోపసుదతు లీ కొనమి నిర్గుణమతము
అనఘుఁ డుద్ధవుఁడు ద న్నని పె హరి ప్రేమఘన
తను గనుంగొన నంచు తలపోసె నుల్లమున.

42

హరిరూప రసముగ్ధమై మాదు కనుదోయి
హరిదర్శనోత్కంఠ నలమి యాకొనె నోయి!
వరయోగ సందేశభర మూన్చు నిప్పు డటు
హరి కెదురుతె న్నరయు నపుడేని వినువ దిటు
వెడఁగు జోగపుబాటు వినుకంటె హరి వచ్చు
గడువునకు గడె లెంచి కాచికొంటయె మెచ్చు
తోలి వని కావులను దోనెలో బాల్ప్రతికి
క్రోలు గోపాలసఖుఁ గూర్చుమా! మా కతికి.

43

ఉ॥ యోగము మాకు భోగము నవోఢకుఁ గుబ్జకుఁ బంచినాఁడవా
చాగురె! ఎంతబాగుర! హసా దనిపించితి, మోసపోతి మీ
వేగతి యంచు నేడ్గడగ నెంచిన యేమును బుత్రుఁ డంచు ని
వీఁగని కూరిమిం బెనిచి పెద్దయొనర్చిన మందపెద్దలున్.

శా॥ గారామార హరెన్ శుభం బడిగి పల్కంబోవె! కృష్ణయ్యనీ!
పేరే నల్లన, రూపునల్లన, సుహృద్బృందంబునున్ నల్లనౌ
వా రా నల్లనె మంచిదైన, నిను రేపల్లెన్ ఫిరాయించి బా
లారత్నమ్మను దెచ్చు నీ జనకుఁడేలా యేఱుదాఁటించుచు

44

ముత్యాల సరాలు :—

వట్టిపోయిన యెడఁదవాఁకల బల్మినడుపెదు యోగనౌకను
బట్టి త్రోసిన నిసుక నెట్టది పట్టువిడి కదలున్
రూపురేకలు లేని అయ్యవ్యపురూపు రూప మెడందయొఱకకు
జేపడం జనరాని యగుణు నచింత్యుఁ గను మంచున్
వింతబోధలు సేతు వింతలు భిత్తిలేనిదె చిత్తరుల్ సుదృ
ఢాంతరంగము లేని చతురత యప్పు లే కలలున్
కంటిమే! యెపుడైన వింటిమెఁ! కనని విననియు వింగడపుమత
మంటఁగట్టఁగ తెచ్చె దీ విటు లగుణమత మంచున్.
మధుర మురళీధర సమాకృతి మాధురిమ మా మదులఁ దూకొని
వ్యథలఁ గూరిచె రోమరోమము నందు నెక్కొనుచున్
శ్యామసుందర సుఖద మూర్త్యశ్రాంతచింతన మంతరంగము
శ్యామమయ మొనరింపఁగా బలియౌదు మాతనిపై.

45

చ॥ కరికిని జూపుదంతము లోకండును నక్కలు కొండునై నటుల్,
హరికి జగమ్ముచూపునకు నైనప్రియాంగన లేము కుబ్జయో
యరుదుగ రాగభోగముల నక్కలవచ్చిన డామెవేఱు మా
యిరుతెగలందు రాగ మొకయిమ్మున భోగముఁ బంచు నొండెడన్.

శా. గోపీనాథుఁ డటంచుఁ బేర్వడసి మా గోపాంగనా ప్రాంగణం
బేపాటన్ దరిద్రొక్కబోవు కలలో నేనాఁడొ కన్నట్టు మా
రూపుల్ రేకలు విస్మరించి మదిఁ గూర్మల్ నింపు దా కుబ్జపై
గోపీనాథుని పేరు వెట్టుకొని సిగ్గుంగూర్తువే మా కిటుల్॥

క. గోపీనాథుఁడవే నిటు
గాపుర మొనరింపు మంద కాపురము రోసిన
మా పేరెత్తక కుబ్జా
ప్రాపకుఁ డనిపించుకొనుచు వసపడు మాధవ! ॥

46

ఉ॥ ప్రేముడిఁ గూడియాడి మురిపింపఁగ మెచ్చుట వానిదు గాదుట లా
చామనచాయలాఁడు మనచామల నంటక నవ్వుబుజ్జగిం న
ట్లామురళీస్వనం బెదల సత్తఁగ పెట్టుకపోయె మిప్పు డా
స్వామి కెదం దలంపునకు వచ్చునె! యిప్పటి వేళలన్॥

తే॥ స్వార్థసిద్ధికి నిచ్చకా లాడువాఁడు
నాఁడు మురిపించి మఱపించు నేఁడు మనల
మతిని మఱలింతుమన ప్రాణాలు నతనిపయిని
పెనుగడలి నోడకంబానఁ బెట్టియుట్టి॥

క॥ చిత్తము హరిసొత్తయి
మాపెత్తనము గణింప లేము పిలిచిన రాఁ
డిత్తులమారి త్రిభంగిసె
హత్తుక విడివడదు తన్మయింబగుఁ గానీ ॥

క॥ ఏ దుర్ముహూర్తమందున
నే దుర్దినమందు మందనెపసెనో! కానీ
మాదేవుం డక్రూరుని
తోఁ దరలిననాఁడె ప్రియునితో పొందుడిగెన్

47

తే॥ శ్యామలాంఛన లాంఛిత మైనలేఖ,
దలనుగట్టుక యిటింటఁ గలయఁద్రిప్పి,
నవ్య నవనీత చోరాభినవ మత మిటు
నెక్కొలుపఁ జూపు, నినుజూడ నెక్కొనంగని.

చ॥ చనవునఁ గుబ్జ పెత్తనము సాగుటనా ? మురిపెం బిదంత మా
యనుగుఁలరాసి శౌరి, కనయ మ్మతఁడే తమ కెందు సొంత సొ
త్తనుకొను పొత్తులానిపయి, న త్తమ గంద మలందు గూనిదే
పనిగొని పెత్తనంబు నలుపన్ సతు లోర్తురె! యింతబన్నమున్ ॥

48

చ। అడుగో ! యశోదబిడ్డఁ డతఁ డప్పుడె పొద్దుటలేచి మెల్లగా
నడుగులు వై చుకొంచును బయల్వెడలెన్ దమి బాలుపెర్వు దోఁ
పుడులకు నిల్లునిల్లు దిరుగుం జెలికాండ్రకుఁ గొల్లవెట్టుచున్
గుడిచెడు బాలుబెర్వు లదుగో! మమ్ముఁగాంచి శిరంబు వంచెడున్.

శా॥ ఇంటింటం జెలిగాండ్రతోఁ బెరువుఁబా లేవెంట ముచ్చిల్లి కొ
న్నింటిం గుత్తుకబంటి త్రావి తిని తిన్పించున్ దనున్ మేము గ
న్గొంటన్ మోమటు చిన్న పుచ్చుకొని సిగ్గుంజెందు నీ వెంట మా
వెంటం బట్టిన కొంగుబంగరు హరిన్ వేర్పుత్తువే! యుద్ధవా !

క॥ మా జీవన సంజీవన
మై జోగులయెడల నిలుచు నా జోగులజేఁ
డే జోడు నేడుగడగా
నీ జోగం బబ్బెసింప నేటికి మాకున్॥

49

క॥ దుర్గాపవర్గ సుఖమును
నిర్గుణయోగమున మాకు నెఱపఁగఁ జూ తా
దుర్గమపథ మేటికి? మది
స్వర్గము నఱచేతఁజూపు స్వామి వసింపన్.

తే॥ మా మనోధవు మాధవు మధురమూర్తి
సగుణ గోపాల మధురసంస్మరణ ముడిగి
యూను నుద్ధవు చప్పిడియోగ మెవతె?
కడుపునిండునె! బూరెలఁ గలనుగన్న।

క॥ మాపాలివేల్పు గోకుల
గోపాలస్వామి నెడఁదఁ గొలువక యోగం
చీపాటిపై నదెవ్వతె
చేపట్టెడి నూకకూకఁ జేకొనువీఁకన్॥

క. అర్మిత్రి చెలిమరి హరితో
నర్మాలాపంబు లాడు నలువుం గన కీ
ధర్మాధర్మము లేర్చెడు
ధర్మోపన్యాస మెవరు దలపోయుదురో।

50

క. వినిపించి మాకు హరికథ
లనుపుము యోగమ్ము నాగరాంగనలకు, నీ
వినిచెడు నిర్గుణవాదము
విని, చెడువా రెవరు లేరు వ్రేఁదలమందున్

క, నిగమాగమతత్త్వముఁ గన
దగుదురె! మాపల్లిగొల్లతలు గొనిచను మా
వగరు వగలాడ్రె యిది వినఁ
దగువారును దెలియువారు, దనియఁగలారున్

చ. పరమసఖుండవేని వరబర్హవతంసికి మాపయిం గృపా
పరమతియున్ సమాదరణభావము గల్గినవాడవేని మా
హరివిర హాకులంబయిన యక్షియుగంబున కొక్కమా ఱదన్
మరగిన మా మనోహరు మనఃప్రియమూర్తిని దెచ్చి చూపుమా,

క. ప్రియవిరహిణులకు ప్రాణ
ప్రియముఖ దర్శనము తక్క వేవెరవుల నేన్
పయిపయిరుచులు రుచించునె
సయిఁచునె మీ లొండు సలిలసంగతిఁ దక్కన్॥

51

సీ. మాధవాలోకన మాధురిం గన్న కం
దోయికి వర్ణింప వాయిలేమి,
నుడియాడ నేర్చిన గడుసునోటికి శౌరి
సుందరాకృతిఁ జూచు చూపులేమి
విధి యసంగతసృష్టివిధిని దత్పరిమితేం
ద్రియశక్తిఁ గడచనుతెరువు లేక
గ్రుడ్లఁ గ్రుక్కుకొనుచుఁ గూర్మి గన్నీరు గ
న్గొలఁకుల నింపుదు మలసిసోలసి

తే. మాధవ సురూపరస మాధురీధురీణ
మౌచుఁ దదనంత సౌంధర్య మది వెలార్ప
నోరువాయియులేని కన్దోయి యెంత
గాసిలునొ! కంటె జమిలిముక్కాలిపురువ!

52

క. కనుపిచ్చిన గనవచ్చును
గనవచ్చును గన్నుమూయ గల నా హరియే
వినవచ్చుఁ గలవరింతల
మనవచ్చునె? హరినివీడి మన మచ్చుపడన్.

క. తలఁపెల్ల గృష్ణమయముగ
సలుపుచు నెడ నుడి నొడళ్ళ సంధించి హరిన్
గొలుచు ధృఢచిత్త లే
మలచలచిత్తల కమవు యోగసాధన దీనిన్

చ॥ కనవినరాని వింగడపుఁ గట్టిడి యోగమయామయంబుఁ బ
ల్లైను గొనితెచ్చితొఁ గటుఫలింబ లె వింటుకె చేఁదుపుట్టె నీ
వినుచు మతంబు ౹వేతలపు ౹వేఁతలకే తలమీఱునట్టి దా
మునిజన ధారణార్హము ముముక్షునుతం బబలల్ భరింతురె

53

క॥ ప్రాణప్రియ చింతనువిడి
రాణమెయిన్ బూదిరాసి ప్రాలనిచూడ్కిం
బ్రాణాయామముఁ బూనెడు
నేణాజినమం దెవర్తు ధృఢచిత్తముతో.

తే॥ యోగముగ్రనను గొని మౌనమూను మంట
మంటపై నుప్పుఁ జిల్కిన కూది రయ్యె
దావళపుబూనఁ దిరుగల్చిదాల్చినట్టు
కదుపుగొల్లల వన్యయోగమునఁ బుత్తె ?

54

సీ॥ మా ప్రాణపతిలేని యీ ప్రేమరహితమౌ
చప్పిడియోగంబు చొప్పడ డెద
నిష్ఠురమ్మగు యోగనిష్ఠ లాలాపించి
పడఁతుల కీ వేమి ప్రాముకొనెదు
నందనందనుఁ గాంచు నయనారవిందముల్
మూయుమం దేమందు నీ యవిద్య
నూరసుందర మనశ్చోరు నెందున డాఁచి

తవినాశి నిర్గుణు ననయ మెంతు.

తే॥ తోడు నీడయు జోడు మా కేడుగడలు
నైన మాకృష్ణసఖు విన్చు మాలకింపఁ
జెవుల కింపుగ మా స్వామి సేమము విని
హాయి బ్రతుకుదు మయ్య ప్రేయసుల మెల్ల

55

ముత్యాల సరాలు :—
రాసి రాపిడివెట్టె దేటికిఁ బ్రాలుమాలు పరాయియోగము
నేసుఖంబును లేదు మా కీ విడిన హితబోధన్

సన్నగిల్లెను నీదుబోధల సారగౌరవ మంతయున్ నీ
సమ్నత జ్ఞానాభిమానము సరకుఁగొన రొకరున్
గొల్లయింటను దాను బెరిగిన కులవిచారమె లేకపోయెనొ
సల్లదేవున కల్ల మధురానగర వాసమునన్
పెద్దమానిసి యయ్యెనేమో ! పెద్దమానిసులందుఁ జేరిన
బుద్ధి సుద్దియుఁ గని యశోదాపుత్రుఁ డీనాటన్
తేరమాటల బుచ్చకే మముఁ దేర్ప హరి మురిపెంపు సుద్దుల
గారువెగటై తోఁచె నీ హితకారి మతమేలా !
ఏటఁ గొట్టుకపోవు నాతని నెదిరి కే వి మ్మనునటుల్ హరి
కూటమికినై కొట్టుకొను మముఁ గ్రుక్కదే! దీక్షన్.

56

ఉ॥ చేసెడు చేఁత లొండు మఱి చెప్పెడుమాట మఱొండు దా యశో
దాసుత పాదపంకజ సుధాసరసిన్ మునుఁగాడుచున్ బరో
పాసనఁ జూపి మానగుణభావన నుద్ధవుఁ డార్చు నాతఁ డే
రాసివిరాగి ! మింట నుయి త్రవ్వ తలంపిడుఁ దానమాడఁగన్.

క॥ అఱియఁగవచ్చె వివేకపు
వరుస యిటు పరోపదేశ పాండితితోనే
వరిపోఁచ బలిమి కలిమిని
వరిపంటతరంబు గానవచ్చెడు వరుసన్ ॥

తే॥ మాధవపదాబ్జ మధుపాయమాన మధుర
లాలసాయత్తచిత్తుఁ డేలా విరాగి
యౌ నతం డెట్టు విషయేచ్ఛ జ్ఞాన మొదవు
మేడిపండున రస మెడగూడు లేద !

57

క॥ కంటఁబడిన శ్యామాంకము
నంటిన జా బక్కఁగొన్న సాంజనబాష్పం
బంటుకొని శ్యామసుందరు
నంటిన మదివోలె నదియు శ్యామంబయ్యెన్

ఉ॥ పిల్లనగ్రోవిపాట వినిపించిన యంతనె మచ్చుజల్లి నే
ట్లల్లన నల్లసామి తలఁపంటఁగ నంటుకపోతి మాతనిన్
బిల్లలు బాప లి ల్లనక, వెన్నెలరేలను రాసలీలకై
యల్లనఁ జల్లగాలు లెగయన్ సెగయూ డ్పదొ గాన మయ్యెఁడన్.

క॥ ఆవగ రేవగ లాతని
సావాసముముం దెవాని సరుకుంగొన వో
ధీవర ! యానాటిముదం
బేవిధి వర్ణింతు మెప్ప డీక్షింతొ సఖున్ ॥

58

క॥ ఇన్నాళ్లు మురళిగ్రోలఁగ
కొన్నాళులు నవతి చూరఁగొనె నధరసుధన్
వెన్నుఁ డిటునున్నఁ బురినెల
కొన్ననుగా కేము బ్రాముకొను సుక మొకఁడే

సీ॥ బూది మైఁబూసికో బోధింతు యోగంబు
నంగరాగ మొకళ్ల మలఁదినామె !
జడదారులటు తలన్ జడగట్టుకొం డందు
ముచ్చటుముడులఁ బూల్ ముడిచినామె !
వెడనారచీరలం దొడుగుకొం డనియందు
చీనాంబర మొకళ్ల మూనినామె !
దండంబు మౌంజీకమండలుల్ గొనుఁ డందు
నగల సింగారించి నెగడినామె !

తే॥ అనఘ ! ప్రోషితభర్తృక లట్టు లేము
నేవగలులేక రేపగ లిష్టసఖుని
పేరె పేర్కొని వల్లించువార మతని
మధుర మురళీధరాకృతి మదులనిలపి.

తే॥ ఎందుఁగన నందె యెల్లరి యెడలనిండి
మంద నేవేళ మాధవ మధురమూర్తి
సతత చైతన్యరూపుఁడై చాలియుండ
నిట్టియోగము నెత్తిన తట్టఁగట్టి

తే॥ ఇల్లిలుంద్రిప్పి యమ్మిన నెవరుగొంద్రు
యోగసంగ్రాహకు లిచోట నొకరులేరు
మధుర కేగు ముముక్షు లా మనికిఁ గలరు
యోగదీక్షకు నర్హు లయ్యేరివారు !

59

ఉ॥ ఒండుదలంప కేమనిన యూసులఁ గాఱుల నాడుచుం ద్రొడల్
మండినవా రొకప్పుడు, క్రమమ్మున లో ననుతాప మానుచుం
ద్రుండనిచో వివేక మెగయున్, మరియాదయు, బేరుపర్వు దీ
మండన! నిన్నెదిర్చి యిటు మాటకుమాట నెదుర్ప జంకగున్॥

ఉ॥ కృష్ణుని పేరుసెప్పుకొని కీరుతు లందుచుఁ రేవగల్ మదిన్
కృష్ణపదారవిందములఁ గొల్చొనఁజేయుచుఁ దించుఁ ద్రావుచున్
గృష్ణనె పేరుకొం చతనికీర్తితలంపుల మున్గితేలుచున్
గృష్ణనికంటె యోగమతమే సతమంటకు నో రెటాడెనో !

60

సీ॥ ప్రియునిసందేశంబు వినసీక వీనులఁ
గనసీక కన్నిటుఁ గప్పికనుల
నన్యకథాలాప మాలపించుచు బల్కి,
నోటిని హరికథల్ నుపడునీక

యెంతొ నిష్ఠురమాడి యెన్నొ బుద్ధులుసెప్పి
హరిచింత మఱపింత మన మనస్సు
కడలినెగయు పిట్ట కడ కోడకంబమే
చేరునట్లు హరినె చేరుకొనుచు.

తే॥ ప్రియునిసన్నిధి మాపాలి పెన్నిధి కడ
నుండి ప్రొద్దులు బుచ్చు సౌఖ్యోన్నతికిని
కోటిస్వర్గముల్ కల్పించుకొను సుఖమును
సాటిరా దనినమ్మి నిశ్చయ మొనర్చె.

క॥ వలవంత వేఁగి వేఁగియు
బలవంతము నిలుపుకొనఁగఁ బటియలుగా కి
లలనల హృదయము లింతకు
నిలిచెను ప్రియదర్శనేచ్ఛ నెక్కొనుకతనన్.

61

క॥ నీ గుట్టుమట్టు రట్టుగ
వాగింతు విదేల మత్తమధుకర! మాచే
మ్రూఁగ లతాంతపరాగము
లో గ్రోల్కొని చొక్కి మఱతు లోకములెల్లన్॥

తే॥ అలరుచవులాని తందనం లాడియాడి
యొడలెఱుంగని మైకాన నూఁగులాడి
పూవుఁబూవును దను బిల్వఁబోయినటులె
ముద్దుటెంగిళ్లఁ గలఁ తెల్ల పూల మ్రూఁగి॥

క॥ పూవుంబూవునఁ బొరలెడు
పూవుందేనియల త్రావుబోతా! యేమున్
నీ వంటివార మటువే!
తా వలఁచినయెడలఁ దిరిగి తారాడంగన్!

తే॥ అల్లనల్లన దేటిరాయండ్రనెల్ల
క్షణము జొక్కించి కించిత్సుఖంబుఁజూపు
విరుల మనుకొంటె! హృదయ మెల్లరకునీయ
సుందరశ్యాము నరవిందసుందరాక్షు.

తే॥ నందనందనుఁగాని మా డెంద మొరుని
వలఁచిచొరనీదు, మాదు సర్వస్వ మతని
పా, లొనర్చితి మొరుల కర్పణమొనర్ప
నప్పుఁగొనవలె లేదు మా దనిన దెదియు॥

62

తే॥ నగుణసాధన సుపథ మి ట్లగుణకంట
కముల వెదజల్లి విపథమ్ముగా నొనర్తు
వేటి కుద్దవ! ఈ రాచబాటఁ గప్పఁ
జెప్పి పంపఁగలేదుగా చెలియ కుబ్జ!

క॥ పాలేవొ చల్లయేదో
పోలుచుకొనలేని మా కపూర్వపు యోగం
బీలీలఁ బ్రియుఁడె పంచెనొ!
బేలల వంచింపఁ గుబ్జ ప్రేచెనొ! చెపుమా!

క॥ అన్నెముపున్నెము నెఱుఁగని
యన్నులమిన్నలకు యోగ మలవఱచినటుల్
కన్నాడవొ విన్నాఁడవొ
మున్నెన్నఁడు స్మృతిపురాణముల మున్నుడులన్॥

క॥ నాఁ డక్రూరుడు గొనిచని
నాఁ డల మా మూలధనము నందాత్మజునిన్,
నేఁ డుద్ధవుఁ డేతెంచిన
వాఁడాతనివంటు తలఁపువడ్డియుఁ గొనిపోన్॥

63

క॥ కొఱగాని యూసు లెన్నియొ
కఱపుదువే కాని సకుఁడు కఱివేలుపు సే
కుఱుతెరు వెఱిఁగింపవు మా,
కెఱిఁగింపుము ప్రేమతత్త్వ మెఱిఁగితివేనిన్.

క॥ కట్టుడివెట్టినఁ దముసే
పట్టిన పట్టుడిగి యొండుపట్టునఁ జన కా
కట్టుకొని ప్రాణవిభునే
చుట్టుకొనున్ ముక్కుసెవులుఁ జూపులు రసనల్

64

ద్విరదగతి రగడ :-

ఉ॥ వాఁడు నిర్గుణం డే దేశవాసియో
ఆవాసమేదొ యతని యచ్చెదేవాసియో!
తల్లిదండ్రు లెవ్వారొ దయిత యెవ్వతొ! వాని
చెలులుఁ జుట్టము లెవరొ! సేవింత్రెవరు వాని
వన్నెచిన్నియలేవొ వానివేష మదేదొ
మన్నించి యతఁ డిచ్చు మనసుపడు రసమేదొ!
మా తోడ నవుగాదు మాయలేని యెడంద
మాతోడుగా నిజము మాటాడుము మిళింద!
పొడుపుమాటల బేలపుత్తువేనియు మమ్ము
గుడుతు మీ వక్రోక్తిఁ గుందించినఫలమ్ము
అని గొల్లముద్దరాం డ్రళులమిషనిడి యనుడు
వినుచు నిస్తబ్ధుఁడై విన్నవడె నుద్ధవుఁడు.

65

ఎడ నందనందనుం డిమిడియుండఁగ నిండి
యెడమౌనె యొండొకని కిముడుకొన లోనుండి

నిదురజాగారముల నిముషమేన్ లేవగలు
గుదురుకొని విడ పెదల గొల్లకుఱని వగలు
ఆ కోమలశ్యామ లాకార మీా యెడల
నాకట్టి యుట్టట్టు లరుగనీ దేయెడల
లోకలాభము లెన్నొ లోఁబడఁ బ్రలోభించి
వే కతల నుద్ధవుఁడు వినిపించినను మించి
హరిప్రేమ రసపూర్ణ మౌ తనూఘటమునను
బరమబ్రహ్మ జ్ఞాన వార్ధి యెట్లిముడుకొను!
శ్యామసుందరు మంద హాస సుందరవదను
కామితాకృతిఁ గాంచఁ గాచుకొనెఁ గను లదను

66

కువెంపు :—

మందజను లందఱును మాధవవ్రతధరు లె
డంద నొండొకనిఁ దేఁ బోరూ మా నంద
నందనుఁడు గా కొండ్లెవారూ మా తలఁపు
లందు డిగిరేని మా డెందములు వ్యభిచార
ముం దగిలినట్టెసుమి! మందవిడుము మిళింద!

కువెంపు :—

రసికావతంసుండు రాసలీలలఁదేర్చి
రసమయుమొనర్చె నానాఁడూ మా మనసు
లెనఁగు నా సౌఖ్య మే నాఁడూ మఱతుమే
దెసలెల్ల దానయై పసమించు సూరవిభు
రసమయాకృతి నెనసి వస మయ్యె దముగాక!

తే భువనమోహి మనోహరమూర్తి నలమి
తమ్ముఁదా మోడి లీనమౌ తలఁపుకంటె
నఖిలపురుషార్థముల ముఖ్యమైన ముక్తి
నొల్ల రెవ్వారు మా మంద గొల్లవారు.

67

తే॥ మంచిమానిసి కెంతయు మంచి తోఁచు
చెడ్డమనసుల జగమంత చెడుగఁ దోచు
ననినయుటు లీవు బ్రహ్మవిద్యలను గఱప
హరి నిజంబుగ గురు నంపె నని తలఁచితె!

చ॥ బిసరుహనేత్రుఁడంచు చెలి పీఁడని యెంచితి వెంతబేల వా
రసిక శిరోవతంస మగు రాసవిహారి ముకుందుఁడేడ నీ
రసమత మంపులేడ? ననురక్తల కాతఁడ పంచెనంచు వి
శ్వసన మొనర్పఁగాదు హరిసంగడికానిగ వీని నుగ్మలీ !

68-69

ద్విరదగతి :-

నిష్ఠురమ్మగు యోగనిష్ఠ బలవంతము న
నుష్ఠింప నుడివి యెడ నొప్పింతు పంతమున
జంకుగొంకును లేక జవరాండ్ర నీవంక
నంకిలినిబెట్టి యే మలందుకొను దీ వింక
సిగ్గనక యోటమియు సెప్పుకొని గెల్పుగా
నగ్గలపుఁ బేర్వాసి నడఁపుకొం దల్పుగా
చాయకునుజాయ కటిచాయలానికి నౌదు
నీయట్టి దూతయే నెఱవాదియౌ జోదు
అగ్గించి తమ ప్రగ్గె లాడిపోయుచు నెవిరి
నెగ్గించుటే ప్రకృతియేమొ దూతకు వదరి
ప్రకృతిధర్మము త్రోవ రాని త్రోవయెవారి
కొకరు శునిపుచ్ఛమ్ము నొఱవఁ దీర్పఁగలారె?
అదిభక్ష్య మి దభక్ష్య మని కాకికి వివేక
మొదవించి సాజగుణ ముడిగిం త్రెవరు పేఁక

కడుపుఁగా ల్చిండని యకార్యమైనను గాటు
 నిడకుండ ఫణి ప్రకృతి నెవఁ డాపఁగలఁడోటు
నల్లకంబళి నుతికి నలుపు దెలుపౌనరించు
 బల్లిదుం డెవఁ డెవని ప్రకృతి నెవఁడు త్యజించు

70

శా॥ లోకం బేమనుకొన్న జంకము దురాలోకంబు యోగీశ్వరా
నీకధ్యేయము వాఙ్మనఃపరమునౌ నీ నిర్గుణబ్రహ్మ మె
వ్వీఁకన్ గేకిశిఖండ మండనలస త్పీతాంబ రోపేతమౌ
మా కృష్ణాకృతితోడఁ జూపినను సమ్మానింతు మే ముద్ధవా
తే॥ ఒంటికంటఁడు వినరాఁడు గంటఁబడఁడు
 రూపులన్నిట రూపించు రూపు లేదు
 అనుచు భూతంబునట్టి బ్రహ్మస్వరూప
 మెంచి జడిపింతు ప్రియతమాకృతిని మఱువ
 విసముఁ ద్రావింప కమృతమ్ము మెసవునోట.

తే॥ నీ నిరాకార నిర్గుణ నీరసాత్మ
మధుర మురళీధరాకృతిన్ మలిచి చూప
భక్తిఁ గృష్ణపరబ్రహ్మ భావ మూని
పేర్మి శిరసావహించి సేవింపఁబోమె!

71

క॥ ఎంతటి నెఱసరివో నెర
సంతయు మాపైనఁ ద్రోతువయ! నీ నుడివి
న్నంతఁ గనినంతఁ జింతా
క్రాంతములై దాఁగుఁ గనులు గ్రంతలపాలై
తే॥ శ్యామముఁ గవగూడి దోబూచులాడుఁ గనులు
మందఁజొచ్చిన దాది నీమాటవరుస
విన్న యదిగో లె చామనచాయ యున్న
బెదరి దాఁకొను మమునమ్మి కుదురుపడవు

క॥ యోగంబు పేరు సెప్పిన
దాగును మాకనులు యోగధారణ మేలా
సాగును మా కో హరిసఖ!
యీగతి సతులెవరి రన్న యెగ్గేకాని.

72

ద్విపదగతి :-
వెన్నుని విన్నాణెమ్ము విత మున్న దున్నట్లు
కన్నకను లాడునే కన్నయది కన్నట్టు
నిద్దంపుజెక్కిళ్ల నిగఁ గుండలపు వెలుఁగు
ప్రొద్దురూ పద్దానఁ బొడకట్టినటు వెలుఁగు
అల్ల నీలకాశమంటు గిరికొనమండి
వెల్లివిరిసెను గంగ పృథివి కను నట్లుండి
తత బర్హిపిం ఛావతంస త్రిభంగిమా
కృతిని ముక్తాహార మెసఁగును ద్రిభంగిమన్
నీలాంబరాలోల నీరదంబున మెఱపుఁ
బోలు చామన మేన పొన్నదోవతి యొఱపు
ఖంజనముకనునలుపు కంజదళముల నెఱపు
మంజుమ్ముగి కన్నొఱపు, ముచ్చెముల కనుమెఱపు
నునుమెఱపుగల జగన్మోహనుని కనుదోయి
గని జన్మఫల మందుగతిని మురియుదుమోయి!
పునుగుఁకస్తురిపూఁతఁ బొలుచు తత్ప్రత్యంగ
ఘనశోభ చీకునా ల్కకు నౌనె నుడువంగ?
భువనమోహనమూర్తి పొలుపుఁజూచిన చూపు
ప్రవచింపఁగా మూఁగవడి నుడువ దా రూపు॥

73

సీ॥ కోటికందర్ప దర్పాటోప మడఁచురూ
పిందుకోటికి దీటు సుందరాస్య

మబ్బకోటికిదీటు నక్షులు, వాల్చూపు
 కోటి తూపులతేజు దీటుమీఱు,
కోటిప్రొద్దులతేజుదీటు కిరీటమ్ము
 కోటివిందులవంకదీటు భ్రుకుటిఁ
గలుగు నక్కనమణిగలుగు జిలుఁగుపైఁడి
 వలువదాల్పు సుఖమ్మునెలవువాఁడు,

తే॥ ప్రేమరసబంధురుండు కృపామృతరస
సింధు వాశ్రితబంధు మా చెలిమికాని
నలమి మధురాధరామృతం బానినాము
రాసలీలా విలాసాల నూసుపోవ.

ఆ. మంద మందహాససుందర వదనార
విందు హరిని గనులవిందుగఁ గనుఁ
గొనుచు మంటిమి మును గోవింద రసికశే
ఖరుఁడుగాక త్రాత యొరుఁడుగలఁడె!

తే॥ నిర్గుణ జ్ఞానయోగులు నెఱపు నెడకు
నీ నిరాకార యోగసందేశ మంపు
మా కనులు మాధవధ్యాన మగ్నములయి
మగుడనేరవు మమ్ముటుల్ దెగడనేల ?

74

ముత్యాల సరాలు :—

దొడ్డమత మిడవచ్చె నొండొక దొడ్డదొర మన దొడ్డిపట్టున
 నడ్డమాడక యతని నుడివిని యందుకొనుఁ డసమున్,
దేహ గేహాంబర విభూషాదిక విమోహముఁ ద్రెంచుకొని ని
 ర్మోహులై తల జడలుగొని నిర్గుణునిఁ గను మంచున్
వెల్లివిరిసిన వలపువాఁకల వెల్లువల నరికట్టి యాల్మగ

లోల్లమిం గను జోగిమత మిటు లూన్చి మనమీఁదన్.
అల్లుకొని శరపంజరము, నవ యౌవనులఁ బగబట్టి యేఁచును
వల్లపీవల్లవు లొకుమ్మడి బ్రహ్మవేత్తలుగాన్.
బోఁటులను వంచించి యీతఁడు పొందులాభ మదే మనంజన
దేటికెదిరి హితాహితమ్ముల నెంత్రు దుష్ప్రకృతుల్.
కాటువేసిన నోట నమృతము కార దని ఫణి గఱవ మానునె
యోటతలఁపునె తనకుఁ బనివడ కున్న నోరుఁ జెఱుపన్.

75

తే॥ మచ్చికకు నూకఁజల్లి పెన్నుచ్చు బన్ని
యీల నూఁదియు నెరఁజూపి బేలుపుచ్చి
బోయఁడురిఁబన్నఁ జిక్కిన పులుఁగులట్లు
నెమలిపించపు దడిగట్టి నెనరుమీఱు.

తే॥ వంకచూపులఁ గని క్రోవిపాటు పాడి
మరులయురులను బన్నిన మాయకాని
మాధ వాఖేటకుని నమ్మి మరులఁజొక్కి
కుతుక నసిఘాత గొనితెచ్చుకొంటి మతివ!

తే॥ చూపుతూపులఁ బఱపి యుచ్చునకు రాల్చి
విలవిలంగొట్టుకొను మమ్ము విడిచి మధుర
కేగి వనమాలి మగుడ యూసెత్తఁడయ్యె
మఱల నా కల్పశిఖిప్రాపు మా కొదవునె!

76

చ॥ హరివిరహ జ్వరజ్వరితమయ్యె నొడల్ మునువ్రేళ్ల వేఁడిమిన్
సురసురమాడు జాబు పుగచూరుచు గన్నులువిచ్చి చూచినన్
జరజరరాలు నశ్రువులజల్లునఁ జెమ్మగిలెన్ బ్రియుం డిటీ
వరుసను గత్తికట్టి వ్రజభామలపై విరహాసి నూఱఁగన్.

క॥ మదన శరాహూతములై
యదవదపాల్సేయు ప్రియుని హస్తాక్షరముల్
జదువ రొకరు మందను ద
త్పదము లహర్నిశము దలఁచి బ్రతుకుటెకాని

77

సీ॥ చనుదేరవో మంచిశకునముం గని స్వామి !
ముక్తిబేరము నింత మొదలుచెడ్డ
చొకబేర మొనర్చి చేకొని యింటింటఁ
గాళ్ల బేరములాడఁ గాళులరుగ!
దిరుగుదేమిటికి నీ సరకుఁగైకొని నిన్ను
సరకుసేయరు మందసతుల నొకరు
మాధవున్ మఱపిన మాపాలివిషవల్లి
యా కుబ్జకే పరమార్థ మొసఁగు
తే॥ మిన్ను మారాము లా ముక్తి కెత్తనేల
ముక్తిలేకున్న మా పుట్టిమునుఁగఁబోదు
నగధ రాజాను బాహుదండంబు లఱుత
దండగాఁడాల్చు తలఁపొండె యుండెఁగాని.

78

శా॥ చేతోవాక్తనుశుద్ధి నన్యమతముల్ సేకొనక నిర్ద్వంద్వలై
పాతివ్రత్యము నిర్వహించుచును, గోపాలప్రభుం గొల్చి యా
వ్రేతల్ ప్రేమితపన్నమాధిని బ్రియున్వీక్షింతు, మాతాపితృ
ప్రీతుల్ గానరు వేదచోదిత పరావిద్యల్ గనంబోరు సూ
సీ॥ తతకుండలద్యుతుల్ స్మితముఖద్యుతు లొక్క
యెడనుండి యొండరేయొండ లీన
అరుణేందురుచి మించు హరిముఖచ్ఛవిఁ గన్న
రాతిరింబవ లేకమై తనర్ప

ప్రియుని భృకుటి మాకుఁ ద్రికుటిస్థలంబుగాఁ
దివిరి తద్దృష్టినె దృష్టి నిలిపి
నిరత మెడల మ్రోఁగు మురళీమధుర నాద
మది యనాహత నాదమై తనర్ప

తే॥ మది జపించుచు గోపాల మదనమంత్ర
మనిమిషస్థితిఁ బ్రియుని ప్రత్యంగరూప
మాధురిం జొక్కి ప్రేమసమాధి నుండు
మమలనిష్ఠ సంకోచాసనమును మెట్టి.

సీ॥ ప్రియవియోగంబన్న గ్రీష్మాగ్ని గిరికొను
గురుజనలజ్జాగ్ని సరకుగొనక
పొరుగుల యగ్గింపుఁబొగలఁ గ్రుక్కలు మ్రింగి
గాపురంపుఁబనులఁ గాలఁదన్ని
కులశీల మర్యాద లిలువడుల్ గోల్పుచ్చి
లోకపునడికిఁ జీకాకుగొనక
అగ్గింపునెగ్గింపు నలమరతలఁపు నా
నూపిరుల్ బిగియంగ నుగ్గపట్టి

తే॥ ప్రియతమ ధ్యానపర మొనరించి మదుల
బెరతలంపుల కెడ మీక ప్రేమయోగ
సాధన మొనర్తు మా రూపమాధురిఁ గనఁ
జూపుఁ గృష్ణపరంజ్యోతిఁ జొనిపి సతము,

తే॥ పలుకుపలుకున నమృతమ్ము లొలుకు ప్రియుని
మధురవాణి బ్రహ్మానంద మగ్నహృదుల
జేసి మా కొడగూర్ప నిశ్రేయసమ్ము
గురుని మన్నించి వింద్రెడె నిర్గుణమతమ్ము॥

79

మ॥ మఱిఁ గుదురంగనీక ఘనమాంత్రికుఁ డెవ్వఁడో మంతిరించి ని
న్నదవదఁజేసెఁ జూ, వదరు మంకిలివెట్టక యోపినంత కీ
పదరెనదంత యూకొని సెబాసని మెచ్చిరె! యొక్కరేని యీ
వదరు టరణ్యరోదనముపాటిది గాలికిఁబోవు పొల్లగున్.

80

మ॥ ఘనుఁడక్రూరుఁడు నుద్ధవుండు నొకజోకన్ గానుపిం త్రిర్వరున్
మనుసుల్ మెత్తగఁ దోఁచిరేని మనసుల్మాత్రంబు వజ్రాభముల్
మనపాలౌ మఱిఁబాపి మంటి గఱపింపంజూతు రాశాంకురం
బును నానాఁడుకృశింప జోడు సరిపోవుంజుమ్మి యీ జంటకున్

తే॥ ఒకబడిఁ జదువువారు గారోటు మధుర
నుండి వచ్చినవారంద ఱొక్కరెమ్మ
నుండి రెల్చిన కాపుగారోటు వారు
తలదరిగి యిడ్డఁ దమ, గడ్డు తలఁపు విడరు॥

81

మ॥ మధుపా! యోగమొకండె మాకు హరిసంబంధంబుగా నెంచితే
వృథగాఁ బాడినపాట పాడు చెపుడున్ వేధింతువే మెల్లరున్
మధుపానం బొనరించుచున్న యదనన్ మా మాధవుం గూడి యి
వ్విధి సందేశము నీవునేమయిరో! యవ్వేళం బ్రబోధింపఁగన్॥

తే॥ మము నిరాకార యోగబంధమున నిడుట
దారపుంబోఁచ మానిసిం దమ్మిత్రూండ్ల
మదకరిం గట్టినట్లుచూ! మఱల దాని
మధురఁగొనిచని యందించు మాధవునకె

82

మ॥ సతతారాధ్య మొనర్చి లోనిలిపి కృష్ణస్వామి యాకారము
న్మతిఁ దక్కించుకొనంగ నీ వి టుత డన్నాటన్ నిరాకారుఁడై
హితు నీపాలికి వేఁడ్కఁబంచెఁ దనరూపిమ్మంచు నిన్ రాధికా
సతి!యన్నన్మనుదాను మచ్చిలిన నాస్వాంతమ్ము నాకిచ్చినన్॥

మ॥ ప్రతిగానిత్తుఁ దదాకృతిం దను మహారాజైన నౌఁగాక యి
చ్చు తటిం బుచ్చుకొనంగ రాజు బడు గంచున్ భేదమేలా! తదా
కృతి నైక్యంబగు మా తలంపులను వేర్వేట్టంజుమీ! తెచ్చె నీ
కితవుం డీయెడ యోగశూర్పము వెతల్ గిల్కొ నవెన్ రాధయున్

తే॥ కడుపుకాపరితో మదుల్ గుదురుకొన్న
చెరిగి జోగపుచేటతోఁ జెదురఁగొట్ట
వచ్చి వచ్చినపని సక్కపఱచికొనుచు
నుయ్యెగొయ్యెయొ! చూపు నింతుల కితండు॥

83

శా॥ సీతావల్లభుఁ డాల్గఁగోల్పడి వనీసీమన్ గవేషించుచున్,
దూతన్ దిక్కులకంచి, జాడఁగని సింధున్‌గట్టికొట్టెన్ రిపున్
సీతంగూడి వియోగభీతి విడిపించెంగాని తా లేఖలో
గీతాసారము వ్రాసి పంపఁ డతఁ డీ కృష్ణుంబలెన్ నాతికిన్॥

తే॥ మధుర సుఖలోలుఁడై మనమాట మఱచి
జాలిమాలిన మన వనమాలికంటె
మేలు సీతమ్మమగఁడసూ! చాలమడుఁగు
లతఁడు పడరానిపాట్ల నిల్లాలిఁదేర్చె॥

తే॥ వెన్న ముచ్చిల్ల నేర్చెను, చిన్ననాడు
ముచ్చిలెమనమ్ములిన్నాళ్లు ముచ్చుదనము
వెన్నతోఁబెట్టువిద్దియ వెన్నునకును
ఎవతె నమ్మును పెనునడ్డి సవతిఁదవిలి.

తే॥ వ్రేఁతలను విన్న వుచ్చు నా వెన్న ముచ్చు
మత్తుఁజొక్కినవాఁడు రేకెత్తు చేడ
వెన్న ముచ్చేడ! ప్రేముడివిలువ యేడ!
అంపె దయచేసి యోగము, నంతెచాలు!

84

సీ॥ కాలముఖమునుండి కాచి మ మ్మానాఁడు
మగుడ నందునెత్రోచె మాయకాఁడు
నిర్మోహితోఁ బ్రేమనెఱపిన మాబోంట్లు
వలవంతపాలయి వగవకుండ్రె!
రేవగ లెదరేగి రెక్కొను వలవంత
పలు పిది సైఁచువారలకె తెలియు
వలపుబన్నిక వన్ని వంచించి కొనిపోయెఁ
గల్లమచ్చికఁ జూపి యుల్లములను.
తే॥ నేరనితనానఁ బసిబుద్ధి నెనరు నెఱపి
ధూర్తగోపాలుఁ డురవడి దోచుకొనఁగ
మనసులున్ మానధనము లాతనికిఁ దక్క
బెట్టితి మటంచు వాపోయి రట్టెచెలులు॥

85

సీ॥ గోపాలుఁ డొన్నాఁడు మాపాల నుండిన
సుగమిచ్చునవె నేఁడు పగఁగొనినటు
కోపాలుదాపాలు గొని కత్తిగట్టెను
మాపై హరిస్వామి ప్రాపులేక
మంజుల లతికానికుంజంబు లీనాఁడు
పొడకట్టె విషమాగ్ని పుంజ మట్టు
పిల్లతెమ్మెరలు జాబిల్లి గర్పూరమ్ము
గందముల్ ప్రొద్దుసెగన్ దపించె.

తే॥ విరహపూతకుఁ డడిదమ్ము వలపి మమ్ము
ఛిన్నభిన్నము సేయ నెక్కొన్నవాఁడు
ఎన్నఁడేతెంచు మామంద చిన్నవాఁడు
గ్రుడ్లు గురువిందలగు వానికొఱకుఁజూడ.

తే॥ హరి విరహవేళ కాళింది పఱువనేల!
కలకలధ్వని విడనేల కమలపాళి!
బాలి మధుపాళి ఝుమ్మని పాడనేల!
సుస్వరము గూయనేల! తచ్చూతపికాళి॥

86

ఉ॥ కన్నులు ద్వారపాలురయి కాచుఁజుమీ మెయి నూపిరుండగా
నెన్నఁడొ యేక్షణాననొ ప్రియేక్షణభాగ్య మ దబ్బకున్నె! యం
చన్నె మెఱుంగ కాశను, దదాశ నిరాశయకా నహర్నిశం
బెన్ని దినాలు గాచునిఁక నేమని సుద్ది వచింతు స్వామికిన్.

ఉ॥ తోఁచనె తోచ దొక్కపుడు తోఁచినతోపు తమంత నుద్ధవుం
జూచినతోన మాయమవు, నూరవిభుం డొడఁగూడునట్టి ఆ
లోచన సెప్పు మో ధవళలోచన! సర్వము నిర్వహింపు మీ
వే చతురోక్తులాడి యని కృష్ణసఖున్ బతిమాలుకొందమా!

87

మ॥ వికచాబ్జాక్షుఁడు పూలుగోయ మన ముప్వీళ్లూర చే నంద కో
నకి! యారామవిహారవేళ మనలన్ స్కంధాగ్రమందూని యొం
డొకచేఁ గొమ్మలనందుకొంచుఁ బువులెన్నో నాఁడు కోయిఁపడే
సకులం దా దయ దప్పనంతదనుకన్ సాగించె గారాములన్॥

ఉ॥ ద్రాసి యొకప్పుఁ డుద్ధవకరమ్మునఁ బ్రేయసుఁ డంపెలేఖ నా
యూసుఁ దలంప రేవ్వ రిపు డొక్కరుఁడున్, మన మొక్కరే నషే
రాసవిహారిపైన ననురాగిణులౌ మనబోంట్లు పెక్కు రుం
డ్రోసఖి! యాతఁడన్న మనకొక్కఁడ కాని యొక ర్తె! వానికిన్?

ఉ॥ ఊసులసందడిన్ నుడువు ముద్దవ ! క్రమ్మఱఁ గాళియాహిఁ ద
వాసముసేయుచుండె మనవాఁకకు వచ్చి యటన్న నానుడిన్
మా సఖుఁ డావిషాహిఁ బరిమార్చు తలంపుననైన వచ్చునే
మో! సకురాంద్రపై చెలుము లొల్లక రాక నిరాకరించినన్ ॥

88

సీ॥ నీరదాభశ్యామ! నీరూపుఁగనఁ గనుల్
తృషిత చాతకబర్హి రీతిఁదనరె
కాంత ! నీ ముఖచంద్రుఁ గాంచ మా చూపులు
గలువలున్ వెన్నెలపులుఁగు లయ్యె
నీ యడ్గుఁదమ్మితేనియ లాని తిరుగ మా
యక్షులు తేంట్లు రాయంచ లయ్యె

తే॥ మహితసూర్యాభ! మీ యక్కుమణిని గనఁగ
గనులు పొద్దు రాపచ్చజక్కవలు నయ్యె
నలువుమీఱెడు నీ నీటినడక చెలువు
లరయ మా చూపు చొఱచేపలయ్యెఁ స్వామి !

క॥ నీ రూపు నడలు నుడులును,
వేరూపులఁ దలఁచితలఁచి వేగుచు, వేమాఁ
ఱాఱటుపడు మా చూపులఁ
గూరినలెత లెట్టు లడఁపుకొందుమొ చెపుమా!

తే॥ సూరసుందర ప్రత్యంగశోభ నిరుప
మానమౌ నఖాదిశిఖాంత మా నితాంత
భువనమోహన మాధురీమూర్తి కనుల
కగుపడమి మాకు జగము శూన్యముగఁ దోఁచె॥

89

శా॥ నిండున్ నూతులు, మేముపంపుకొను సందేశంపుపత్త్రాల నె
వ్వండే నందులనుండి రాఁడొకడు, నవ్వార్తాహరుల్ దారి నే
గండాలన్ దిగమ్రింగిరో! మగిడిరాకన్ మాన్ప మాయావి కృ
ష్ణుండే వారల దారిఁద్రిప్పి భ్రమలం జొక్కించి రానీయఁడో

ఉ॥ వచ్చుచుఁబోవునట్టి కనవచ్చిన పాంథులతోడ లేఖలన్
బుచ్చితిమెన్నొ, తన్నుఁదలపోసి లిఖింపఁగ గంటికడ్డమై
వచ్చిన యశ్రులం దడియుఁబత్త్రము తద్విరహాగ్ని తమ్ములన్
జిచ్చున మాడ్చు గన్గవయు జింతను మూఁతవడన్ లిఖింతు మే
మచ్చన? ధ్యానయోగమున మా గతి యీగతినుండ నుద్ధవా!

క॥ అంపఁడు హరి సందేశము
నంపిన దను మగుడనంపఁ డవ్వారల నే
మంపిన లేఖలు వ్రాయఁగ
సంపూర్ణం బయ్యె నింటు శ్యామికయెల్లన్ ॥

క॥ కంటికిమంటికి నొకఁడై
కంటికిఁగడవెఁడుగ గారు గాటుకకన్నీ
రంటుకొని శ్యామసుందరు
నంటిన మదివోలె లేఖ శ్యామల మయ్యెన్॥

90

నీతిమాలిక :—

బ్రతుకుప్రొద్దెల్ల నెండలోఁబడి తపించి
ప్రియవిరహ మందె తమ్మిసంప్రీతిఁ గొనును
స్వాతిచినుకులకయి నోరు సాపుకొనుచు
దప్పిగొనుచునె తనియుఁ జాతకముప్రీతి

కొట్టుమిట్టాడి యొద్దడి దట్టుకొనుచు
నీటి కారాటపడుచునె నెగడు మీలు
బంటుమొండెంబు తలద్రెళ్ళి మంటఁబడిన
పోరుచునెయుండు జయ యశోభూరికాంక్ష.
ప్రియతమునకౌచు బ్రతుకెల్ల వేచివేచి
ప్రాణములనైన బలివెట్ట వగవ మిందు
నోటమినిగూడ గెలుపుగఁ బాటిసేతు
గెలుపునోటములను రెంటఁ గీర్తియుంట
చాతకము తమ్మి మీల నేస్తములవోలె
ప్రియత మాలోకసుఖము లభింపకున్న
సుడుగ దీప్రేమ ప్రియుఁ డొల్లకున్నఁ గూడ.
ఇట్టి ప్రేమాంబుధి ప్రియావహేళన మను
యిసుకకట్టను వరికట్ట నెట్టు లడఁగు?

91

ఉ॥ పైకి వచించు తీ రొకఁడు భావముతీరు మఱొం డతం డిటుల్
లేకల యోగముస్ బనుపు లేమల కా మధురానివాసి నెం
దాకను నమ్మి మాపయిని నల్లనివారల నమ్మవచ్చునే!
కాకులఁగూడి మేసి తను గాకముపెంపఁ బెఱింగి పెద్దయై
ఉ॥ కాకులలోనఁ దా నొకఁడుగా మని యామని వచ్చినంతఁ గూ
కూకను కూఁతతోడఁ దనగుంపునఁ గూడుఁ బికంబు పూలఁ జీ
కాకొనరించి పుప్పొడులఁ గైకొని క్రమ్ముఱఁ దొంగిచూడ దె
వ్వీఁక మిళింద; మొక్కఁడనిపించును నల్లనివారినైజముల్!

92

క॥ తోనకోనిపోయి మదులను
బూనుఁడు మీమదుల జోగపుంబూన్కి యనున్!
జానరో! మధురకుఁజని హరి
తా నెంతటి రాజకూటతంత్రము లెఱిఁగెన్!

క॥ చానలకు యోగ మంపిన
పూనికతోఁ దన విశాలబుద్ధియుఁ దెలిసెన్;
బూని పరమతము మాన్పిన
తా నెంతటి నయపరుఁడని తలఁపఁగవలెనో.

క॥ మున్నే నెఱసరి హరి పలు
వన్నెల మన వన్నెలాఁడు వసపడ బూమెల్
పన్ని వలపించె వంచన
నెన్నటికేన్ దొంటివారె హితకరు లతివా!

క॥ ప్రజసతుల మదుల దోఁచుక
గజిబిజినిడి మగుడ వారిఁగనఁ డిది వన్నే!
గజిబిజిపా ల్గాకుండగ
ప్రజలు సుగంపడుకె రాచపాడికి గుఱుతౌ.

93

ఉ॥ యోగము బేర్కొనం బ్రియవియోగమయాగ్ని యొడల్ దహించుచ
రేగెడు నుద్ధవోక్తులఁ బొరింబొరి, మా కిటు యోగమంపి సం
యోగము గుబ్జకేర్పఱచు యోచన, మాచెలి కేరు. సెప్పిరీ
లాగున సింగ మెన్నును దలంపక, చెంగలిమేయ, వింటిమే!

క॥ నగవఁబనిలేదు కర్మా
నుగమౌ విధి ప్రాఁత, కద్ది, నొగిలింప నెవం
డగుగాని, హరికృపార్హా ల
కగమము తే దొక్కఁడనుచు, నన్నుకొందుమయా!

94

సీ॥ రాజనీతిజ్ఞుఁ డేయోజనోఁ గృష్ణయ్య
యేంతకేనిఁగు గొల్లఁడేకదయ్య!
బేలలమని మమ్ము విడి కుబ్జనెఱఁజాణఁ
దగిలి సిగ్గిలియేమొ! మగుడరాఁడు!

వ్రజకిశోరునిఁ జెట్టఁబట్టి తోడ్కొనిరమ్మ
యే మనఁబోము లె మ్మేము వాని
వేపురఁబెండ్లాడి వెయిమందికుబ్జల
వలవని మ్మతఁడు మావాఁడెసుమ్ము.

తే॥ అనుడు నో త్రనుఁ జెలి! అంద అన్నిగతుల
నాడిపోసి కలంచకుఁ డతనిమనసు
ముందు చెలిమరి నిందుఁ గా ల్మోపనిండు
గేలికొందముగాక ముం దేలనడుగు?

95

సీ॥ మువ్వంపు మవ్వంపు మురళీధరాకృతి
యేవంక లేని మా యెడలనిటికె
దిన్ని మదిఁ జిక్కుకున్న త్రిభంగిమా
కృతి నేగతిని వెల్వరింతు మనఘ!
మధురఁ దా నెంతటిమన్నిని బిడ్డైన
మాకంటె కధికుఁడై మాట నేరఁ
డా యశోదకు బిడ్డడై గొల్లఁడౌ తోఁపు
వాయ దేమును నజాతీయ లగుట.

తే॥ నల్ల నందుని చిన్నవాఁ డనుటె కాని
దేవకియొవర్తొ! యా వసుదేవుఁ డెవరొ!
కన్నవా రొండుగల రంచుఁ గానరాము
తలఁప మే మొండు శ్యామసుందరునిఁ గనక.

96

ద్విరదగతి :—

నిగమ మే బ్రహ్మమును నిఖిలాంతరాత్ముఁ డని
యగముఁ డని వాఙ్మన సాతీతరూపుఁ డని

గోపీ మనో విలసిత త్రిభంగిమాకృతి

మువ్వంపు పువ్వంపు, మురళీధరాకృతి
యేవంక లేని మాయెడల నిటికె

తుదమొదల్ గనరాని తోఁపు నంటనురాని
వెదకి కాననురాని వింతలే ల్పనువాని
అగుణు నారాధింప నలచేతియుసిరికలు
సుగములును,సుగతులును, సుకృతార్థకామములు
అని యుద్ధవుం డెంత యమృతంబు లొలుకుచును
గొనియాడుఁగాక నిర్గుణుఁ బెద్దసేయుచును
పొలుపడి యోగసముపాసనకుఁ బ్రాల్మాలి
కొలుపడుదుమె మేము గోపాలు వనమాలి.

97

క॥ అన్నులమిన్నల కన్నుల
కెన్నఁడొ యుపమించి చెప్పి రెన్నియొ యుపమల్
మున్నిటి కవు లవి చన వీ
కన్నుల కళి మృగ చకోర ఖంజనసమతల్.

సీ॥ గోపాల ముఖపద్మకోశ సంగతిఁ బాసి
మనుకనుల్ భ్రమరోపమకును దగునె ?
ఉద్ధవాకృతి మృగయుఁ డరుదెంచినను భీతిఁ
బరువని వెటు మృగోపమకుఁ దగును?
వ్రజకుల చంద్రు గోల్పడియును మననేర్చు
కనులు చకోరోపమను నెనయునె ?
మరునకమ్ముడు వోయి హరివిరహ వ్యథం
దొనఁకని కనులు ఖంజనము లగునె ?

తే॥ సతత ప్రేమాశ్రుసలిల సంసక్తిఁ జేసి
మీల కెనవచ్చు నేమొ! మా వాలుగనులు!
గోపకుల పాప మా కనుపాప హరిని
నెడసి మననోపె మా కను లేటికనులు !

98

క॥ ఘోషాంగ నాక్షియుగము ని
మేషంబను మేలిముసుఁగుమీఁటి హరిఁగనన్
ఘోషమున దిగంబరముగ
ఘోషావిడి వీథివీథిఁ గ్రుమ్మరు సతమున్

క॥ సతత ప్రియసందర్శన
మతి, ననయము ఱెప్పపాటుమఱచిన కన్నుల్,
తత చిత్తైకాగ్రత యదు
పతిరూప ధ్యాననిష్ఠఁ బరఁగు సమాధిన్,

క॥ మతి సమ్మతించు నీనుడి
హితకరమనికాని,కన్నులికొనక ప్రియా
కృతి సందర్శన మధుర
స్మృతి విడమని పంతగించుఁ జేయున దేమొ?

99

చ॥ హరివిరహ జ్వరార్తిఁ బొడవై కడఁగానని దీర్ఘరాత్రులన్
విరహిణి రాధికాసతికి వేడుకసేయ విపంచి మీటుచో
గరిత యొకర్తు "చెల్లిరో! మృగాంకునిలో మృగ మిద్ది విన్న సం
చరణము మాని గానవివశంబయి నిల్చెనచోట నిల్చె చం
దురునరదంబు ముందునకుఁ దోలదు వీణియడించుమా" యనున్

క॥ వల్లభు నెడసిన దాదిగఁ,
జిల్లులుపడినట్లు కనులఁ జినికెడు కన్నీర్
జల్లులు వెల్లువ లయ్యెను
జల్లని జాబిల్లె సెగలఁ జల్లెను మాపై.

క॥ సైఁచిననెకాని యూహకుఁ
దోఁచని వలవంతసలుపుఁదుస్సహ మి దెవం
డాఁచును మా చెలికానిని
వే చూపవయేని తెచ్చి, వృధ నీ యెత్తుల్.

100

క॥ వాఁడినమోమున రాకక
పోఁడిమిసెడు వాలకమ్ము పొలుపది, మూలం
బోడినజూదరి, మంచున
వాఁడినపువు, దీగదెగిన పల్లవ మయ్యెన్,

క॥ సతత హరి ప్రియమధుర
స్మృతి కతనను, మేననూరు చిఱుచెమటల నా
సతి కట్టువలువ మాసిన
నుతికింపదు మధురభావ మూనుచు దానన్.

క॥ తొడుగదు మఱొండు వలువను,
ముడియుదు విరిబోవుజుట్టు, ముడిగినమోమె
న్నఁడుఁ బైకెత్తదు, చూపులు
పుడమినిడుం గాని యన్నెఱుం గన దార్తిన్.

తే॥ ఆ హరి ప్రేమజీవిక లౌచు సతము
ప్రేమ పరిపుష్టలై మను వ్రేతల మిఁక
బ్రతుకఁబోమయ్య! హరియంపువార్తవిన్న
నేర్చు విరహానలార్చుల నోర్చుకొంచు.

101

మ॥ అనఘా! ఎంతటి భాగ్యవంతుఁడవో! గోపాధీశ్వర ప్రేమసూ
త్రనిబద్ధాత్ముఁడు గావు మావలెను నీరంబుట్టి, నీరంటు నం
టుని తమ్మింబలెఁ దైలపాత్రమటు లంటుంబోవు స్నేహంబు స
క్తిని మే మంటుకపోతి బెల్లముపయిన్ గిల్కొన్న చీమల్ వలెన్

తే॥ సబలుఁడవుగాన, నడుగిడఁజనవు, వలపు
వాఁక, నే ప్రేమపాశపు జోకఁబోవు,
చెలిమి బెల్లపుబాకానఁ జీమలట్టు
లంటుకొనిపోతి, మబలలమౌట మేము.

103

చ॥ హరిసగుణార్చనన్విడి, నిరాకృతి నిర్గుణయోగ మూని లో
నరయఁగరాని బ్రహ్మపరమార్థముఁ, గన్గొనుఁ డంచుఁబల్కు, నీ
తర మరయంగ నీవు హరిదాసుఁడగావు నిజాన కేశు ను
న్విరహిణు లంటుకుందగము నీ నుడితో నెడ బీఁటువారమిన్.

చ॥ హాయలుగ మీలు జీవనవియుక్తినె జీవనముక్తినొందుఁ, దా
సయిఁచుఁ బిబాసఁ జాతకము, స్వాతిజలాప్తికిఁ బ్రాణమొడ్డుచున్,
బ్రియసుతుఁడైన రాముఁ డడవింజనఁ, బంక్తిరథావనీశుఁడున్
మెయివిడి ప్రేముడిన్ నెఱపె,మేముఁబ్రియాప్తినడిన్ గడింపముస్.

క॥ లోకాపవాదభీతికి
చీకాకుంగొనక, గోపశేఖరుతో మే
మీకరణి వలపునింతుమె
కాక యొడల్విడము ప్రేమఁ గలుషమొనర్పన్.

104

తే॥ తాముపాటింపకున్న హితమ్ము లెన్నొ
యొరులకెఱిఁగింపఁ బలువురు గురువు లుంద్రు
బ్రతికిపోదుము నీనోరు మెదలుపకుము
కొసర నీబోధ మా ప్రాణగొడ్డమయ్యె.

ఉ॥ కాటికిఁ గాళ్లుసాచుకొని కాశిని బక్కనువైచుకొంటె యీ
పాటి నికృష్టజీవనముఁ బొల్పుడుకంటె వరమ్ము, వెన్నుఁడీ
నాటికి యోగమున్బనిచినన్, విరహాగ్నిని బుగ్గియైన మా
బోటుల నుద్ధరించుతలపోత, స్మశానపుమేలుకొల్పు యౌ.

క॥ మా జీవనజీవనమా
మా జానగుసామిఁ దెత్తొ, మధురాపురికే
మా జోటులఁ గొంపోయెదొ,
మా జీవనహాని నఘము మలగొనకుండన్.

క॥ తలప్రాఁతఫలమొ ప్రేఁ
తల తలలన్ బోడమతమ్ముఁదగిలిచి కుబ్జా
లలనను బట్టపుదేవిగ
సలిపెను, రాయంచ కాకి జతఁబట్టినటుల్.

తే॥ ప్రియుని సాన్నిధ్య ముడిగి, నీర్విడిన మీల
తెన్నునను మేము విలవిల దన్నుకొనఁగఁ,
గంసదాసికి భాగ్యంబు గలిసిరాఁగ,
సంతరించుక, శతతవసంతశోభఁ.

తే॥ గులుకుచుండెను హరికృపాకలన నేఁడు,
చెఱకుఁగాదని జిల్లేడుకొఱకు మొఱకు
నట్టు ప్రేమమయోద్యాన మంటునటికి,
యోగలత నాటవచ్చె, నీ యుద్ధవుఁడిటు.

107

సీ॥ తనపైఁ గనులువెట్టుకొని తలడింప్ని
తొవల మంచున ముంచు, దుహినకరుఁడు
తడియారుగొంతుతోఁ దగఁ ద న్నెదురుచూచు
చాతకమ్ముల దన్పఁజనదు ఘనము,
విరులు నీరసపడ విరిదేనియలఁ గ్రోలి
వెనుజూడఁబో దళి విరసము లని,
యొకటు తుహినకరాస్యుండు, ఘనఘనాభ
నీలదేహుఁ, డలినీల కుటిల.

తే॥ కుంతలుఁడు నైన మన వ్రజకాంతుఁ డిటులు,
మనల నిర్మోహుఁడై మది మఱపుఁగొని ని
రాశఁబుచ్చె టొక బ్రాఁతె! యతనిమూర్తి
నమరు ప్రతియొక్కపోల్కి యన్వర్థ మతివ!

108

ఉ॥ పేరినకూర్మి మాధవుని, బిన్నటనాఁడుగ రాతిరింబవల్
వారక చుట్టుముట్టుకొని వాతెరతేనియ లానువాంఛ న
క్రూరకిరాతకుం డెసరగొట్టి, యనాథలఁజేసెఁ దేనెప
ట్టాఱడి రేఁగఁగొట్టి, మధుపాళిఁ దెరల్చి కిరాతకున్‌బలెన్.

చ॥ కుడువ కపేక్షతోఁ బిసినిగొట్టుతనంబునఁ గూడబెట్టఁ బెం
పడరు వ్రజాంగనాసరఘ లాసలునింపు తలంప తేనెప
ట్టెడలిచి శౌరినిట్టికొనియేగెను గన్నుల దుమ్ముగొట్టిన
ట్లుడలుచు మేము వెంటఁబడ, నారథధూళియుఁ గ్రమ్మెఁ గన్నులన్

తే॥ కెరలి కుడువక యెడల గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగు
మా మనఃప్రియసంయోగ మధురవాంఛ
మాఱటుగ దైవ మిట్లు పంపకమొనర్చె
గుబ్జపేటిక నీ యోగకూటవిద్య.

115

తే॥ కృష్ణపరమాత్మ తత్త్వ మింతింతగాఁగ,
గణకణము మా నరాలను గలిసిపోయె
అతనిమాటయు, బాట సయ్యాటగాని,
యోగమొల్లరు మా గొల్ల తీఁగబోండ్లు.

మ॥ వలవంతంబడి వెఱ్ఱులెత్తిన ప్రియవ్యాసక్తలే మిట్టిసూ
క్తులు తాతమ్మలయూసు లత్తయెదుటం గొండాడుచో మాకు వా
లలితాకారునివీడి మే మితరునిన్ లక్షింపఁబోమయ్య త
ద్విలస ద్వేణురవామృతంబెదుర ముక్తిశ్రేయముల్ నిల్చునే?

120

ద్విపద :—

మఱుతువో యోగంపుమాట భద్రంబు,
మఱిమఱి మఱుచుకో, మఱచెదవేమొ,

జాటిపోయినను బేజారయిపోదు,
బేరివై యోగ మాభీరపల్లె నిటు
బేరంబుపెట్టి తీ బేరసారంబు,
నూర నెవ్వఁడెఱుఁగు నోం డీవుగాక!
పరిపక్వమతులకే పనికివచ్చునవి,
పరమార్థ మీ పల్లెపడచుల కేల?
అపురూపముగ మాకు హరియింపు యోగ
మిపుడు నీకే కాన్క యిత్తు మద్దాని,
హరి యంపెనన్న, మర్యాద, గేల్మోడ్చి,
దరిసింపఁదగుఁ గాని దవ్వులనుండి,
గరళమున్ నింపు ము క్కంటిపండువలె,
నరగఁబో దీ యోగ మనుభవంబునను.

122

ఆ॥ కోమలాంగు లేడఁ గ్రూరయోగము లేడ!
నని యెదుర్కొన బదులాడలేవ!
బ్రమసి వచ్చితేమొ! వ్రజమౌళి యంపునే!
వెలఁదులకడ కింత వేలవాని.

ఉ॥ పంచుము యోగ మాంధ్ర కని పంప నిజంబని నవ్వులాటకే,
పంచిన యూ సెఱుంగ కిటువచ్చితి వెంత యమాయకుండవా
వంచకశేఖరుండు నినుఁ బంచుతటిన్ వెడనవ్వు నవ్వుతీ,
రెంచుకొనంగలేవ! యెటు లింతులపాలికి నంపుఁ ద్వాదృశున్

131

చ॥ కనవినరాని తత్త్వ మ దగమ్యము రూపును రేక లేని దం
చును నగుణాత్మతత్త్వమునసూక్ష్మమనన్ సులభంబటంచు వా
కొనఁజనునయ్య! నీవు కనుగొంటివె నిర్గుణు నెన్నఁడేని నీ
యనుభవమందు, మా కనుల కాన దదంతయుఁగష్టసాధ్యమౌ

సీ॥ మా శ్యామసుందరుమాడ్కి నీ నిర్గుణ
బ్రహ్మ మెన్నఁడుఁ గానవచ్చునొక్కొ!
ముద్దుంపురూపుతో, మురిపెంపుఁజూపుతోఁ
జల్లగా మనసు మెచ్చిల్లునొక్కొ।
మోవిఁ బిల్లనగ్రోవి ముద్దారగాఁదాల్చి
మ్రోయించి విను విందుసేయునొక్కొ!
నటరాజవేష మెప్పటివోలె గొని యము
నాతటి విహరించునా? తలంప

తే॥ నీ నిరాకారుఁ డాలతోఁ గానఁ జనునె?
నెఱిఁబసిఁడివల్వఁ దొడుగునే! నిర్గుణుండు,
హరిమధురమూ ర్తి మము సుఖపరచినట్లు,
తనుపునా! నిర్గుణబ్రహ్మ మనఘ! నిన్ను.

133

క॥ కాడికి మొదవును బూనిచి,
కోడెలఁ బాల్పితుకఁబోవు కుఱ్ఱతలఁప, పూఁ
బోఁడులకు, బోడమత మిటు
వేడబమున నిడుట, యింతవింతయ్యుఁగలదే?

ఉ॥ రా లని నీటఁదేలి పెనుమ్రాకులు బ్రుంగిననే సుధాంశువుం
గ్రోలు చకోర, ముష్ణకరుఁ గోరిన జక్కవ లిందుఁ గోరినన్,
బాలముకుందు నంద మది ప్రత్యక్షుపున్ మమదోచుకొన్న ద
బాలుని పాలబడ్డ వ్రజభామల మన్నెముఁ గోరనేర్తుమే!

136

చ॥ కుటిలత గూడుకట్టుకొనె గూనెది, దానికి మా త్రిభంగి సం
పుటిపడ, నీడుజోడు సరిపోయెఁ బ్రియానుభవంబుఁదక్కఁ గ
చ్చటిసిరి పెన్నె నోరెములు జల్లులుఁ దక్కుసుఖాలు మాకు నే
మిటి కిఁకఁ బెద్దమానిసికి మిత్రుడవై చనుదెంతు కావునన్.

పాడి దొఱంగకుండ, వరబర్హావతంసము; బిల్లఁగ్రోవి జీ
రాడు పసిండిసేల్వ మొదలౌ హరి ఘోషవిహారవేష, మీ
వాడకుఁ బంచివైచి తను బంచిన యోగకమండలాలు బూఁ
బోఁడుల కేల దోడఁగొనిపోయి యొసంగవె వాని కుద్ధవా!

138

దివినున్న శశిఁ గోరు, భువిఁ జకోరము గప్ప
   నీటనుండియు దమ్మినీటఁ గనదు,
ఇలను దనుపు వాన లెన్నేని గురియనీ,
   స్వాతిచినుకె కోరు జాతకమ్ము,
కలికిముక్కున మ్రానిఁ గొలుకఁజాలియుఁ దేఁటి
   కెందమ్మి రేకులఁ బందెవడును
ఒడలుగాలిన దివ్వెఁబడి చచ్చు శలభంబు
   హరిఁజొచ్చు మా తలం పనయ మనఘ!
అమృతఫల మోడి పటుతుంబి నమలు నేదు
లోకమిది భిన్నరుచి యను వాకు వినవె!
గూనెవగలాడి మరగి గోకులము రాఁగ
సిగ్గిలుచునుండె వనమాలి చెలులఁగాంచ॥

140

స్నేహసారస్య మెఱుఁగని నీవు మధుప!
పూలఁ గొన్నిటి నిరసించి, కాలఁదన్ని,
యన్నెములతోడ, సరసము లాడబోదు,
పట్టి విరసపు విరి దీవియలము గాము.
నీవు నిరసించునంతటి నీరసులము
కాము, బృందావనిని హరిస్వామి నిలిపి
పేర్మిఁ బెంచిన వల్లీ వల్లరులము.
అతనికై పూతు కాతు మే మాతఁ డెడఁద
నొల్లఁడే బూలు దుల్లుగా కొల్ల మొరుల.

ఉ॥ ప్రేమజలంబు వోసి, హరి పిన్నటనుండియుఁ, బెంప, బెద్దవై
శ్యామతమాలమున్ బెనఁగి యల్లుక శ్యామునిపొంతె, పూచు గో
పీమృదువల్లు, లివ్వి తనివింగొని శ్యామమధుప్రవతమ్ము మా,
ప్రేమసుమాసవం, బనుభవించునుగా, కొరు లంటరాదుసూ !

ఉ॥ శ్యామతమాల మల్లుక, తమంతన పూచి, ప్రియానుభూతికిం
గామి, కృతార్థతం గనక, గాడ్పుడి, వాడుచు బూలరాల్చు మా
ప్రేమలతా వితానమిది పీగక, యోగసమీర వీచులన్
దామరసాక్షు లోఁగొని వదల్పదు, ప్రేమపరాగ సంగతిన్॥

142

సీ॥ పొగప్రోగిడి యెవండు గగనసౌధము గట్టె !
దుడిమి తార లెవండు పుడమిఁదెచ్చె ?
నెగయు బంగరుపిట్ట కెవఁడు, దారముగట్టె !
కలఁగన్న సిరు లంగఁగలిగె నెవఁడు !
విరచించె చేత మంజరిమాల లెవ్వండు ?
నౌకనడపె నీరులే కెవండు !
రాజీవనయ నానురాగ ప్రవతముఁబూని
ముక్కుమూసి సమాధిఁ జొక్కునెవఁడు ?

తే॥ మాటి కెంతువు జోగపు మోటుబాట
అధిక మదియేమి ? నిర్మోహుడైన హరికి
పరమసఖుఁ డౌటనో, పెంకెపట్టు విడవు
అన్న ! ని న్నా అడింబెట్టు నగడు సైఁపు.

144

క॥ శ్యామానురాగ రంజిత
మౌ మా మదు లొండురంగు లత్తని నుడినేన్,
నీ మదిఁ దలంపవలవదె !
స్వామీ! మమ్మలచి యేమి ప్రాముకొనెదవో !

తే॥ కనుదెలుప మూయు, నీ హితకాంక్షసేయు
నంతదానికి ఫలమొ నీ వింతలేసి
ఘాత లిట్టు లంటఁగట్టితి, మా తలలను
గత మెదొ యెఱుంగ మీ ప్రతీకారమునకు!

145

చ॥ విరివిరి వ్రాలి వ్రాలి, తనివింగొన కొండువిరిన్ రమించి యా
విరియును రేకులూడిచిన, వేఱొకచోఁ జను నీదు పూల చు
ట్టుటికపుబేర్మిఁ గంటిఁ బలుడంగుల పూల నొకండు సళ్ల నే
కొఱవడు నీ విలాసమునఁ, గూటమిళింద! యతౌనె! ఘావగల్!

క॥ వలవంతచిచ్చు రగిలిచి,
కళపెళమని మాయెడంద గ్రాఁగఁగ నుప్పన్
జిలికింతు యోగవిషమును
బలిమిని నెక్కించి యోగపత్రమువంకన్॥

క॥ మణిగోల్పోయిన ఫణి కే
ఫణితిని, నెక్కొనును శోభ! వ్రజబాల శిఖా
మణి మందవిడిచి చనె నా
ఫణితి నెఱిఁగి కాఁగనోపు బంభర వింటే!

146

చ॥ వ్రజకుల చిత్తచోరుఁడు జొరఁబడి మా హృదయాంతరంబులన్
నిజదరహాస మాధురిని, నిచ్చగరంచి, హరించి, మా మదిన్
గజిబిజిచేసి పోయెను, దునాతునకల్ పొనరించి బంధముల్,
వ్రజసతు లుల్కిపాటుపడువారము రాతి రదే తలంపుతోన్॥

147

ఉ॥ ఇచ్చకమాడనేల హరి యిమ్ముల మా కిటు మధ్యవర్తివై
వచ్చిన నీకు బంభర! నిబద్ధి వచింపుము న్యాయమేదొ ని
క్కచ్చిగఁ జేయఁగావలె, మొగంబును జూడక, మధ్యవర్తి లోఁ
గచ్చితమూని లక్ష కధికారికినేన్ బికిరాలమారికేన్॥

ఉ॥ పాక్షికబుద్ధి వౌచుఁ గనుపట్టెదు సొంత మొనర్చు కొంచు, న
బ్జాక్ష పదాబ్జర క్తిని, వ్రజాంగనలన్ వరయోగదీక్షలన్
శిక్షయొనర్ప వచ్చితె! యిసీ రసలంపట ! యెందునేర్చి తీ
శిక్షలు నీతలంపులును, జెప్పెడిమాటలు మేళవించునే ?

చ॥ ఘటఘటవాసియైన, వ్రజకాంతునియందు, విర క్తిగూర మా
మ్మటుమటుఁబుచ్చి నీ విటు తనంతటఁ ద్రదసలంపటంబు గా
వుటఁ గనుపెట్టి, బ్రహ్మతల బోడియొనర్చి కలంకిఁజేసి నం
తటనయినన్ గనుల్ విడవు త్రవ్వినగోతను గూలకుండువే !

149

చ॥ హరిచర ణానుర క్తమతి వౌదువు, భాగవతాగ్రగణ్య ! నీ
వరయఁగఁ బ్రేమమార్గము శ్రమావహ మన్నది గేవలంబు వా
తెరల పెలార్చితో మనసుతిన్నగఁ బల్కితొ, మాకుమాత్ర మీ
తెరు విటు లిచ్చకాన, కుపదేశమొనర్పగ వచ్చినిట్లయా॥

మ॥ హరిసాంగత్యము, బాసి నిక్కముగ సౌఖ్యంబంది రెవ్వారు? మా
వరుసన్ నీవును మందనిల్చి, మధురావాసంపు టూసెత్తకే,
విరహార్తిం జవిఁగొన్న నాఁ డెఱుఁగనౌఁ బ్రేమవ్రతాధిక్య, మా
విరు లన్నింటిని గ్రోలుతేఁటి, కమలప్రీతిన్ విసర్జించునే !

153

తే॥ వ్రజకిశోరుని స్మితసుధారసముఁ గ్రోల
మరగి మాటికి మారాము జరుపు మదులు
నీదు గీతావివేకమ్ము నేర్చి తత్ప
దాబ్జములా బాసి, చొరవు యోగాంధునను.

155

తే॥ మంచిపని సెప్పి హరి నిన్ను బంచెగాక
యీ పరబ్రహ్మయోగ మింటింటఁ ద్రిప్పి
నిర్గుణోపాస్తి నెల్లెడ నెరపఁ జూపఁ
ఉన్మహత్త్వ మదంతంత దఱుగువడదా !

తే॥ మందలో, యోగ మలవఱ్చుకొందుగాక !
ప్రోల నున్నంతదనుక భోగాలఁ గడుపు
మనుచు, మా మాటగాఁ జెప్పు మనఘు హరికి,
యోగినులఁజేసి మముఁ దాను భోగియగునె!

158

తే॥ హరి మగిడివచ్చు నాస రవ్వంతగూడ
నీఱుఁ జేసితి యోగసందేశ మొకఁడు
మోచికొనితెచ్చి భ్రమర ! నిన్ మొనసిపంపు
నట్టి వసుదేవసుతుఁ డెవ్వఁ డతనిమాట.

తే॥ పొటిసేయుము, మామదిఁ బాదుకొన్న
నీలసుందరు బృందావనీవిహారి,
నందనందను నుడిఁగాక నగరినున్న
కృష్ణుఁ డొండొకఁడేమొ ! యే మెఱుఁగ మతని,

159

స్వైరదగతి :—

గంతగాఁ గంబళిన్ గప్పుకొని తిరుగాడు
నింతవాఁ డెంతాయె నింతిరో మనవాఁడు !
తన నోడిందిసి ప్రేఁ తలు బువ్వఁదినిపించు
పిననాటి యూసు దలపెట్టఁబోఁ డనిపించు
ఆడుకొన గోళీల నందించు మన మంద
వాడపెద్దల మఱచె వగవకుండ నెడంద
నిన్న మొన్నయుఁ దొడుగనేరఁ డంగీ నెపుడు
సన్నవల్వలెకాని సయిచవొండ ఁటయిపుడు
చలివెంపు వలువలకె వలచు నాగరికునకు
తొలినాటి తనయున్కి తోఁచునే తలపునకు

మధురాంగనా ప్రణయ మాధురిన్ వలచు నా
మధుమూర్తి మందక్శిక మగుడ రాఁ దలఁచునా!

163

ద్విపద :—

వ్రేపల్లె కొకసారి వేంచేసి పోర !
గోపాల ! నీ మోముగోముఁ జూపింప
నందనందనుని నిన్ దర్శించుకోర్కెఁ
గందోయి కాయలు గాచుచుండెనుర!
పొద్దుపొద్దున లేపి బుద్ధులం గఱపి
పద్దుగా మందతోఁ బంపఁ బో నింక
వెన్న లెత్తుకచన్న వెన్నంటిరాను
గన్నగాఁ డని నిన్ను గద్దింపఁబోను
నీ యాగడాలు గొండెములుగాఁ జెప్పి
మీ యశోదమ్మ నమ్మించి కొట్టింప
నిను రోట బంధించు నీతల్లి కింక
నినుబట్టి త్రాడు నందింపఁబో నెపుడు
చీర లెత్తుకపోయి చెట్టెక్కు నాటి
నీ రట్టుగుట్టు బన్నింపఁబో నెపుడు
నిను నిష్ఠురములాడి నెపబెట్టఁబోను
మనసు లీడేర్పఁగా మఱిమఱి వేఁడ
విందోయి విందోయి ! వేణుగానంబు
విందుఁ బాడు మటంచు విసిగింపనెమ్మ.
అడుగులఁ బారాణి నలఁదు మంచనను
జడఁ బూలు ముడువ వేసారింప నిన్ను
ఘనవటుచ్ఛాయ నాకాళింది దరిని
బనిచి నన్ గై సేయఁ బంతగింపనుర !

భుజభూషణభరమ్ము బుజములన్ వైచి
వ్రజమౌళి! కొనిపోను రాసలీలలకు,
సంకేతమున నిల్చి సకియతో నిన్ను
బింకాన రమ్మని పిలువనంపనుర!
పెంకెతనము సేయ బింకమ్ముఁజూప
మంకుతనముఁజూప మారా మొనర్ప
సూరదాసశ్యాముఁ జూచు పేరాసఁ
గూరుదప్పిని వడగొన్న పీకనులు
దీపింప మనచెల్మి తియ్యంబు తీరు
చూపు లాఁపోవఁగాఁ జూపట్టురార!
వింజామరల వీతు బీరమందుంచి
రంజిల్లఁగనుచు నీ ప్రత్యంగశోభ
వ్రజపల్లె కొకసారి రార! గోపాల!
నిజమైత్రి నిలుపురా! నీ మోముఁజూపి॥

164

ఉ॥ నందయశోద లంగ్రడనఘ! నందనుఁ డందు మముఁ దలంచునే
డెందములం దొకప్పుడు, గడింపమిచేఁ బొరపాటె వచ్చె మా
యందున మున్ను ద న్నెఱుఁగనవ్వు డెదన్ వగపేల దాని కీ
నందను కై భ్రమింపకుము నంద! యితం డిటు వాసుదేవుఁడై

క॥ నీ మందిరమునఁ బెరిగెను
నీముం దిఁక దిగము నిలువఁ డీతని మమతన్
బ్రాముకొన కంచు గర్గమ
హాముని యనె గొల్ల లరయమైతిమి దానిన్

165

చ॥ తలకొని కంసుఁజంపి, తలిదండ్రుల బందెలు వాపి, యుగ్రసే
నులఁ బెనుగద్దెనిల్పి, సుమనోవిభులిలఁ దనర్చు భోగి గో
కులమున కాలవెంబడిని గోపకుమారుల వెంబడించి రా
వలె నని యున్నదే! మనసువచ్చునెః రాసిరు లఁజ్జగించిరాన్.

166

ద్విరదగతి :—

శ్యామసుందరమూర్తి నందుకొన్నట్టితమి
స్వామి ! నిను గన్నంత వంతలో మఱచితిమి
ఒడలెల్ల నుప్పొంగె నుల్లాసమున నేఁడు
కడు భాగ్యవతుల మొక్కఁడునౌనె మాకీడు
అలరుతావులఁ దేంట్ల నలరించు గాలివలె
చెలికాని వార్తలను జెలులఁ దేర్చితి బలే !
చే నందరాకున్న చేనద్దమున రూప
మానందకర మౌచు ననుపడు నారూప
సాకల్యముగ నచ్చు శ్యామసుందరమూర్తి
గాకున్న, నీమూర్తి గడపె మా విరహార్తి

171

శా॥ తన్నుంబాసిన యేమె కాదు పసులున్ దైన్యంబుతో నిచ్చలున్
గన్నీరోడఁగ మేపులుడ్గె నని యా కంసారితోఁ జెప్పు మో
యన్నా! పేర్కొని పిల్వ నిన్నుఁ బసు లంభారావముల్ సేసి నీ
తెన్నే చూచు నటుంచుఁ, బాల్పితుక నేతెం తన్న పేరాసతోన్.

క॥ ప్రతిదినము బసులు నినుఁ బా
ల్పితికెడు నెడలెల్ల, వెతకివెతకి నిరాశన్
జతికిలపడు నినుఁ గనకే
వెత నీరెద్దడిని, మూలు వికలపడునటుల్.

172

క॥ మురళీగానము విన్న నె
పసు విలువడిఁ దలఁపకుండఁ బసువిడి తనతో
వరుదెంచు మమ్ము నేటికి
మరపుకొనెన్ యోగ మజుఁడు మాతల వ్రాయన్.

క॥ నాఁడేల యెఱుఁక సెప్పఁడు ?
వ్రీడావతి నొసట వ్రాసిపెట్టిన యోగం,
బాడింపనేల ? రాస
క్రీడలు, రుచిజూపనేల ? కెమ్మోవిచవుల్.

173

శా॥ మా భాగ్యంబుల వ్రాసిపెట్టు విధిఁ వ్రా, ల్మన్నించి, కర్మానుగం
బౌ భోగంబులఁ గుడ్చుచుంటి, మొకు నెగ్గాడన్ ఫలంబేమి కు
బ్జాభామామణి మోహనాంగు వరరూపం బందుఁ బ్రాపించి, త
త్స్వాభాగ్యోద్ధతి యోగ మంచె నని, సంతాపింతు మే మంతియే !

175

సీ॥ పొట్టపెకల్చక పొటుమరింపక విత్తు
మొలకెత్తి వృక్షమై ఫలములిడదు
పోరఁ జుఱుకు టుంపపోటులఁ దినకుండ
శూరకీర్తిని బంటు చూఱఁగొనఁడు
కోక లద్దకమున కాఁకఁ గ్రాఁగినఁగాక
అద్దకమ్మున వన్నె లద్దుకొనవు
అవమునం గాల కామఘటంబు దా
నూనఁబోదు సుధామ యోదకముల

తే॥ అట్లు లేమునుఁ బ్రియవిరహార్తి, వేగి,
మాధవ ప్రేమమయ సుధాగాధ జలధి,
మునిఁగి తేలుచు నంతంత, కనఘచరిత!
ప్రేమపారమ్య మందుదు మే మొకప్డు.

17

చ॥ తను వ్రజపల్లెనున్న వనదారువులం దరిఁజేరి కాల్పఁగా
జనదన నాదవాగ్ని, హరి సత్యముగా నెదనిల్చియున్నఁ గ
ల్చునె విరహాగ్ని మాయొడ లిచోటదిగా కిపు కీప్రియావహే
ళన మతఁ డెట్టుసైచు, బయలంబడి మావెత లార్పకుండఁగ

క॥ మున్నింద్రుఁ డలిగి కురిసిన
తెన్నుఁనఁ గన్నీటివాన తేరక కురిసెన్
బన్నపడు, ప్రియవియోగా
పన్నుల గిరిధారి యెపుడు వచ్చి భరించున్.

181

క॥ వ్రేఁతలవుఁ దలఁపురతనం
చై తనరెడు తా నెటుండఁ నలపడె మధురన్
జాతము, వ్రజ మెటులోల్లఁడోఁ
వ్రాతమె యొకజా, బ దంది వచ్చునో లేదో!

శా॥ వెన్నుం డింతకు రాఁడుగా సఖి! యెటుల్ వేగింతు మీప్రొద్దు
త్సాన్నిధ్యంబున కేగి, తా నెవరిసంతానంబో! యెవ్వారి పా
వెన్నల్ గ్రోలెనో, మొన్నదన్క, నెవరిన్ వేడ్కన్ రమింపించెనో
విన్నాణంబుగ నడ్గి చూత మతఁ డెవ్వీఁకం బ్రసంగించునో.

191-192

ముత్యాల సరాలు :—

సంతత ప్రేమార్ద్రమౌ మా స్వాంతములు వజ్రాభమై నేఁ
డంతకంత కచేతనములౌ నతికఠోరములై,
చేయిదప్పక యెప్పు డవి మా చెప్పుచేఁతల నున్న మాకై
ఆయశోద కుమారు నింత ప్రయాసపెట్టుదుమే !
పయిఁటివలువ చెఱంగె యడ్డముపడ సహింపని ప్రియుని కౌఁగి
కయియె యమునాసైకతములే యడ్డుపడె నిమ్మై

నిగమదుర్గ్రహుఁ దన్నుఁ గనకే నెలఁతుకలకుం దెల్లనాఁబడు
నోగులుదీరదు కంటఁబడుమను నొగులుదీఱంగన్
తల్లి తను మును రోటఁగట్టిన దండినేరము మనసునిడి వ్రే
పల్లెఁ గ్రమ్మఱ నడుగువెట్టడు వ్రజకిశోరుఁ డిటుల్
అల్ల చిన్నతనాఁడుగా మరులెల్లుకొని తనుఁగొల్చు మనలను
నల్లవాఁ డిటు కల్లబుచ్చునె నగరుఁజేరగనే !
మందతలఁపును మఱవఁబాడియె మధురరాచటికమున మనసిడి
మందగమనల రాచకొమెరెల మైత్రిమరగిననేన్.
మించుబోఁణు లచోట మనతల మించువారు లభింత్రుగాక ల
భించువారె ! యశోదనందులపెట్టు తలిదండ్రుల్.
ఎందుగల రీ గోపసుందరు, లెందుఁగల వీ యాలమందలు
మందవిడ నెందుండుఁ బాల్మన మందకాపరికిన్
సూరసుందరు దర్శనంబది సూరకొనుభాగ్యంబు మా యా
భీరసుందరు లొంద, మందకుఁ బ్రియునిఁ గొనితెమ్మా !

192

తే॥ వనులఁ దిరుగాడువేళ, మా కనులముందు
జూపడును, శ్యామలచ్ఛవి రూపుగట్టి,
అట్టి హరి కందుఁ బట్టముఁగట్టిపెట్టి
యమునదీవుల రేల సయ్యాటలాడు.

తే॥ పిన్ననాటి తలంపది చిన్నతనము
తోఁచెనట వాని కతనికై వేచిచూడ
నలసెఁ గన్గవ, లీవిరహామయం బ
ణంపఁ గృష్ణాశ్వినుల మంద కంపు మనఘ!

197-198

ముత్యాల సరాలు :—

వెన్నముచ్చిలి పట్టువడునెడ విన్నవడు హరి బిక్కమోమును
చిన్ననాఁ డల రోటఁగట్టిన సిగ్గువడు వడువున్

చిత్తరుంబలె హత్తుకొని మా చిత్తసీమల నొత్తిగిల వవి
చిత్తుసత్తు ప్రబోధములతోఁ జెటిపి మఱపింపన్॥
మచ్చికన్ హరి మచ్చుజల్లిన మచ్చు మదిబ్రముచ్చిల్లి విస మం
దిచ్చిపోయెను గుమిలిచావఁగ నెదిరి మార్కొనకే।
మోవితేనియ వంక నా మునుముచ్చు దన పులిమీసవిసము ను
ద్రావఁబెట్టినఁ జావనీ దది బ్రతుకనీదయ్యో।
తిరముగాఁ దన ప్రేమ నమ్ముచుఁ థిరముగా దని పతిసుతాదిక
పరమబంధుప్రేమ విడి యిలువడిఁ దొరంగితిమో।
వచ్చిపోయెడు నుసురు లా హరి వచ్చునను నడియాస నాతఁడు
వచ్చుటే కల్లైన నిఁక మన వచ్చునే మకున్!
గుణరసాంబుధి శ్యామసుందర గుణఖనిన్ విడి బేలలై ని
ర్గుణఘటోదక మిచ్చగించెడు గోలలుం గలరే!

199

సీ॥ వాతెఱతేనియల్ వరపి మున్ దా మోము
వలపుమొల్కలు వసివాళ్ళువాడ
బుడుత లాడి పొకార్చు బొమ్మరిల్లాటమా
ద్రిగఁ గాలఁదన్ని మా ప్రేమసృష్టి
కుబుసమూడిచి దుల్పుకొనిచన్న ఫణియట్లు
వాడినవిరిఁబాయు భ్రమరమట్లు
వలపుకొట్టమిది ప్రాబడెనని కొంగ్రొత్త
వలపులకై హరి ప్రాకులాడు

తే॥ నడగడెకు వన్నెమార్చు పల్వన్నెకాంద్రు
సుకపడుదు రెచటికచటె యొకటననక
యెడ నుడి నొడల్ల బొరలేక యేకనిష్ఠ
ప్రేమనియమాల జరుపుఫ్వారే తపింత్రు.

తే॥ తన్నుముచ్చిలి గడ్డిగాదములు వెట్టు
నంటుకాపు మేపుమరగి తొంటిగేస్తు
మందమేసిన మేలెల్ల మఱచినట్టి
గొడ్డువలె నేఁడు హరిప్రేమ గొడ్డువోయె.

201

క॥ రగులుచు మది రేవగలును
బొగసెడు హరివిరహవహ్నిఁ బొగచూరఁ గనుల్
బొగిలి కనునీరుఁ గురిసెడు
వగలాం డ్రఖిలాత్ముఁడంచు భావిత్రె హరిన్ ?

క॥ కొఱమాలినవారిగ మ
మ్మఱసేసి యమాయికల ని టక్కఱదీరన్
దొఱగె విరహాగ్ని మరగిన
మఱ కతఁ డఖిలాత్ముఁడనగఁ నొప్పెద,మెట్టుల్?

212

ఉ॥ దండ మొకండు చారుభుజదండమునందిడి యాలగాఁయ మా
గుండెల నాఁచికొన్న దల కోమలగోపకిశోరమూర్తి యా
తాండవలోలు వేణునినదంబుతలం పెడబాయఁబో ద,దె
న్నండల కాంచనాంబరు మనఃప్రియదర్శన మాత్మఁ దూకొనన్॥

తే॥ శ్యామసుందర సమ్మోహనాకృతి నెడ
నాటుకొను మాకు ముత్తిజంజాట మేల!
కన్నుగవ మూసి ధక్కనుక్కాలకాగి,
యోగ మెవఁడూను! రసరాజయోగ ముడిగి.

క॥ నిజమాడిన నిష్ఠురమొ,
వ్రజనందను వగను, రేలువగ లదరెడు మా
వ్రజసతుల కగుణయోగము
గజిబిజిఁ గొనితెచ్చి తెంత గడుసరివయ్యా!

214

సీ॥ అక్రూరు వెను వెంట నరదమెక్కి ప్రియుండు
నగరికిఁ బయనమౌనాఁడె యేము
మాయిసంసారంపు మమకార మెడలించి
పతిసుత మోహంబుఁ బాఱఁద్రోలి
కష్టాగ్నికీలలఁ గాయముల్ వేఁచి స
మాధిఁ గన్నులమూసి మౌనమూని
వేణుగోపాలుని పిన్నాణమౌ రూపు
స్వాంతపీఠములందుఁ బాదుకొలిపి.

తే॥ నేఁడు నీవాడు యోగ మానాఁడె పూని
నా మహర్నిశ లెద నందనందన స్వ
రూపసాయుజ్యము మఱవనోప కిప్పు
డితరయోగము లూన మా కేటి కయ్య !

క॥ మురళీధర మధురాకృతిఁ
గరామలకమట్టు లచ్చుగట్టించి మదిం
దిరపఱచినదే యోగము
పరయోగము లేల మాకుఁ బఢఁతుల కనఘా !

క॥ పడరానిపాట్లు విధి వగ
పడరాని నిరూప తత్త్వభవ్య జ్యోతిం
బడఁతులు గనఁదగువారే !
యెడదం బొడకట్టు వ్రజకులేశ్వర్యుఁదక్కన్.

215

క॥ మోవిని బిల్లంగ్రోవి, శి
ఖావలపింఛంబు తలను, గళసీమ నిగల్
వోవు పులిగోరుపతకము,
తో, విభుఁడెప్పు డాలవెంటఁ ద్రోతెంచిన టో.

తే॥ హరి గోధూళి ధూసరితాంగ, మెపుడు
గానవచ్చును గన్నులగట్టినట్లు;
అతనితోడిద లోక మన్నట్టు లేము,
సుఖవిలాసాలఁ బ్రొద్దు పోఁ జొనిపినాము!

తే॥ పొత్తుకుడుపుల వని జిద్దిబువ్వఁ గుడిచి,
అరమరికలేక సయ్యాటలాడినాము
ఆ సుఖాస్పదుఁ డింక మా కబ్బులేడ!
రాచఱిక మబ్బె మాటాడరాదుకూడ.

217

ద్విరదగతి :—
బూదిఁబూఁగు మతమ్ముఁ బూన్పించుమనే నమ్మ?
మాదేవుఁ డేమనెనొ! మగుడఁజని వినిరమ్మ
నిన్నమొన్నటిదనుక నెలఁతలఁ బెనంగొంచుఁ
జెన్నలరఁ జేసేత సింగార మొనరించు
గోపికాలోలునకు, గోపాలునకిదేడ
దాపురించెను బ్రహ్మతత్త్వానుభవ మాడ
గోపశేఖరుతోనఁ గోల్పోయి సువివేక
మోపుదుము నీ ప్రలాపోక్తు లివి యెవ్వకఁ!
ప్రేఁతలము పుట్టితిమి విరహంబుసైఁపగను,
రాతిగుండెలు, మావి వ్రయ్యఁబో వెవ్వగను
ప్రాణావలంబమయి ప్రాణేశుఁ డెడనుండి
త్రాణనిల్పుచు నుండఁ దరలు నను రెందుండి?

220

వ॥ విధియను కుంభకారుఁ డిటు ప్రేఁతల నామఘటాళి సేయఁగా
మధురవిలాస చిత్రముల మల్చి విభుం డవి తా నిజాగమా
వధియను నట్టుకన్ నిలిపి, బాష్పజలంబుల నానకుండ ని
ర్విధి వ్రజపల్లె యావమున బెట్టి వియోగమయాగ్నిఁ గాల్చెఁ బూ

క॥ కట్టిడి యోగాభ్యాసపు
గట్టల నిట్టూర్పుగాడ్పు కడఁగి రగుల్పన్,
నిట్టలపు దలఁపె చిచ్చుగ,
నట్టే ప్రియదర్శనేచ్ఛ యను సానపయిన్.
తే॥ పొలిపి దట్టించి ప్రేమాంబుపూర్ణమైన
ఘటముల నొనర్చె నేయంటు గానవట్టి
యమలిన ఘటంబు లిటు నిల్పి యరిగెఁ బ్రియుఁడు,
రాచటిక మేల నెపుడు మ మ్మాఁచికొనునొ !

225

ద్విరదగతి :—

ఏ దుర్దినమున ము న్నే దుర్ముహూర్తాన,
మా దేవుఁ డానాఁడు మందఁ గదలెనో కాని
మఱలి రాఁడాయెఁ దా మధురలోఁ దనవారి
మరగి వాఁ డేల యే మఱకుండు మనవారి
తొల్లి విడివడ్డ బంధులఁ గూడినాఁ డింకఁ
దల్లినుఁ డౌఁగాని, తలఁచునా మనవంక
నాటి గర్గునిమాట, నాటులే దెప్పాట,
నేటి కీపాటిపై నిజమాయె నామాట.

229

ఉ॥ వర్తిలు సర్వచిత్త సమవర్తనుఁడై యెడగాక, తత్కృపా
మూర్తి, ప్రపన్నకోటి సతమున్ మన నన్నడి నిక్కమేని మా
యార్తినిగాంచి యేటికి బయల్పడఁ డా హరి తద్గుణాను సం
కీర్తన మన్న యించుఁ దలగించుచు నిర్గుణశృంగ మూన్తువే !

232

చ॥ నినుఁగని, శౌరిగన్న తె గణింతుము, తాపముతెల్ల వాయు, నో
యనఘ!హరిం బరాత్పరుఁడటంచు, త్రయీమయుఁడందు,నందనం
దనుండయి మందలోఁ బెరిఁగి మందలఁ గాచిననాటి యోటఁగ
ట్టిన కత రాసలీలలుఁ గడిందివగల్ తెగతెంపు లాయెనే !

క॥ ఆనాటి సుఖవిలాసము
లేనాటికి మఱపురావ యిచ్చకముల మ
మ్మానాఁడు మదిఁ గరంచుచు,
బోనాఁడె మొగంబు చూపఁబోకే మగుడన్.

ఉ॥ సనక సనందనాదులగు జ్ఞానఘనుల్ సయితమ్ము చొక్కు ని
ర్గుణ సముపాసనక్రమ మెఱుంగను బ్రాకృతబుద్ధు లర్హులే
ఘన నిశితాసిపై నడకగాదె గుణాతిగ తత్త్వనిష్ఠ యుం
గనల కదేడ! నీవ యది గైకొని మా విభు మా కొసంగవే!

235

ఎమ్మెయి నొడ్ల కష్టసుఖవృత్తు లెఱుంగు కృపాస్వభావుఁడౌ
దిమ్మగు రాచబాటఁ ద్యజియించి కదధ్వముఁ జూపు చిందులం
గ్రుమ్మరఁజన్నె నీ కనఘ! గుమ్మడిపండును మేకనోట నా
క్కుమ్మడిఁ గ్రుక్కినట్లలఘుయోగము నాంగ్రడకు నంటఁగట్టెదే!
తే॥ కడకు మావాదమునకె నీ వొడఁబడవలె
గాని నీ నేర్పు జ్ఞానయోగంబు దీని
నే వ్రజాంగన చెవిఁబెట్టు! నీ వ్రజమున?
వెతలుడిపి శాంతిఁజేకూర్చు విధముఁదెలుపు

243

సీ॥ కుబ్జపై హరి మరుల్గొని వెట్టులెత్తఁగాఁ
దిరుగు నన్నుడి గణుతింపకు మను
నెమ్మిపించె బొమిడికమ్ముతో నెపుడొ వేం
చేసి మా కనువిందుసేయు మనుము
మా మనమ్ములఁ దన్పి మ మ్మేలుకొన్న మఱి
జగము లేలినవాఁడ వగుదు మనుము
ధర యశోద సతీమతల్లికయే తల్లి
రాధికాప్రియసాటి రాధిక యను

తే॥ మిందుఁ గాలూని స్థిరబుద్ధి నెంచుకొన్న
వైకుంఠ మేతలాన
సృష్టి లేదని నీకె స్ఫురింపవచ్చు
మంద విడ నేరు సెప్పి రిందందుఁ దిరుగ.

246

ఉ॥ తామరతేనె మైకమునఁ దద్దయుఁ గానక ప్రొద్దుగ్రుంకుడున్
దామరబందియైన యళి తామరసాప్తుఁడు వచ్చు విచ్చు నీ
తామర రేకు తల్పు లని తల్చెడు లోనె గజంబు త్రెంచె నం
టామెయి నేమఁ బ్రేమసుథ నానుచుయోగము గాన మ్కటా!

ఉ॥ ప్రేమసుధం జవింగొలిపి పిమ్మట యోగకషాయ మూన్చునా
బూమెలకాఁడు, నీవు నొకపోలికివారలె చిన్నె వన్నెలన్
మీ మధుపాళి చాతురికి మిన్నలటందురు, కాని మాయెడన్
నీమతి యింత సూపడదు, నెక్కొను దెంతొ యమాయకుండవై

247

ఉ॥ తేఁటి! యి దేటిమాట, విరిదేనియ మత్తిలి యాడినావొ! యా
హాటకచేలు వీడ్కొని తదంఘ్రి సరోజ మరందపాన మి
ప్పాటున గోలుపోయి ధృతిపాటవ మోడి భ్రమించి పల్కితో
బోటుల యోగమూను డను బోదనకై హరి పంచెనం చిటుల్

ముత్యాల సరాలు :—

కుంతమటు మా కుటిలకుంతలగుండె దూసెడు యోగమిది మృదు
లాంతరంగుని శ్రీముఖాన, వెలార దిం దీవే
సొంతకై తను గొంత గలిపితిసుమ్ము లే కిటు లేల సిగ్గిలె
దింత పరు సా వెన్నతిను నోరెటు వెలార్చెనయా !
మించు మధురానగరిసిరిఁ దలమించు మా యమునమ్మ సంపద,
యించుకే నీద్దనుడుల నయించఁబో మయ్యా ! పె

నాల్గుచెఱఁగుల నేల నేలెడు నాల్గుచేతుల సామి, మీమది
వెల్గ మామది నందులోఁగిటి వెలుఁగె వెలుఁగొందున్.
చెట్టపట్టాల్ పట్టి నందుని చిట్టిపాపఁడు గొల్లబొట్టెల
జట్టుగూడి మదుల్ గరంచిన జాడ మఱచెదమే !
దొడ్డమాటలు వేయిసెప్పినదొరలు, నాహరిఁగూడి యాడిన
దొడ్డిపట్టు గలట్టి సుకృతుల, దొరయఁబో రయ్యా !

249

చ॥ సుమముల వన్నిఁ టుందిరిగి, సొక్కి కవెల్లను నీరసంబుగాఁ
గమలపరాగరాగ మెదఁ గ్రమ్మ జగమ్మును విస్మరించి, యా
కమలమునందె బందివయి క్రమ్మఱ నా కమలాయతేక్షణుం
గమలనిభాస్యు నా కమలాకాంతపదున్ హరి నీసడింతువే !

క॥ కమల ప్రియుఁడవునై యళి !
కమలాంఘ్రిని, గమలనాభు, గమలాక్షు ,హరిన్
సమరసమతిఁ గై కొన, కిటు
భ్రమమునఁ బిడివాదమూనఁ బాడియె! యెదురై.

తే॥ నందనందనుఁగాక పన్నకము లెన్నొ,
పన్ని విన్పించి వినుగింపఁజన్నె మమ్ము !
మాలలును గంధపొడిపూఁత మరగు నొడలు
బూదిపూఁతల కీకొన్నె! బోధవిన్నె !

250

ద్విరదగతి :—

ఏవాఁడు పనిచె మా కీవాడ కీవార్త,
నీ వెఱింగిన గోపుఁ డెవఁడొ చెపు మీవార్త
మృదువేణుగానమున, మృగములను, దరిదీసి
తుద కుసురుఁగొనుఁ, గిరాతుడు తూపు లెదనేసి
విరిదేనియల్ ద్రావి, వెనుజూడ దా తేఁటి

విరులున్న నూడినను, వెత దాని కేపాటి ?
పూతనను జనుగుడిచి, పొడవడఁచె, మిను ద్రొక్కి
దాత బలిదైత్యుఁ, బాతాళమున, మడఁద్రొక్కె,
పొంచి వాలి వధించెఁ, బొలతులని తలఁపక య
ణంచెఁ దాటకఁ, జుప్పనాతి నొంచెను సకియ !
నేటిదా ? హరి యెపుడొ నేర్చె, నీ పరిపాటి
బోఁటులను వంచించు పోకడ యి దేపాటి ?

251

ఇందీవరశ్యాముఁ, డిందిందిరము నంపె,
మంద కఖిలవ్యాప్తి మందగించెనొ తనకు
నగరాంగ నాలోకనమున మఱచెఁ గరమ్ము
నెగడు ప్రేఁతలకూర్మి నిఖిలాత్మకత్వమ్ము
కూడుకొన్నది మొదలు గూనెవగలాడి నగ
మూడుకొన్నది మనకు ముప్పు మూఁడవ దనఁగ
విపాపము నెఱుంగఁ డీ పరమసాధు తల
మోపె నీయోగమ్ము మూట మోచుకు దరల
చెప్పు నేఁతల కడ్డు సెప్ప కొద్దవుఁ డంత
యొప్పగించెను దెచ్చి యోగపాఠ మీదంత
అన్నెంబుపున్నె మరయుఁ డమాయకుఁడు, దను
పన్ను పన్నక మేని పసిగట్టఁ జాలఁడును
వలపు వాల్లభ్యంబు, వలసినన్ని సుగాలు,
కలుములవి హరిపాలు, కడగండ్లు మనపాలు.

255

చ॥ జననిని జన్మభూమిని, వ్రజంబును గాదని కృష్ణుఁ డే ప్రయో
జన మొడగూర్పనెంచి కులజాతి వయోగుణ రూపయుక్త కు
బ్జను జతగూడెఁ, జెప్పు వ్రజపల్లె నెదే నపరాధ మెంచి పో
యెనొ, చెలి గూనె దాసి వెలయించిన బోధనలే రుచించెనో !

తే॥ త్రికరణమ్ముల హరిఁగాక, యొకని గనని
సతుల మతిఁ ద్రిప్పి, పరదైవ రతికి మలుపు
పెద్దమానిసి ! నిను సరిదిద్దు టెంత !
అతిథివై వచ్చి బ్రతికిపోయితివి గాక !

తే॥ అటు గుణాతీతు నేని, సర్వాత్ము నేని,
మగని, గాదని సతి నోంటు మరగు మంట,
దగునె ! నిన్నెంపు వెన్ను పెద్దటిక మెంచి
కాక, నీ కాతిథేయము గాకయున్నె !

258

ముత్యాల సరాలు :—

ముజ్జగంబుల యెఱుకమీఱిన మొక్కలీడవు నీవు నీ మా
కజ్జలాక్షుల కర్జముల కక్కఱకు వచ్చితివా !,
పైఁడిగిన్నెలఁ దావినూనెలు పట్టితే హరిచే నొకప్పుడు
వేడుకన్ దువ్వించుకొను తల వెడజడల్ బూనన్
మున్ను ముచ్చటముడులు ముడిచిన ముగుద జుత్తుల జోగిజడలుగ
బన్నుకొమ్మనిపలుక స కెటు వాయి వచ్చినదో !
అనయమును బ్రియుఁ గూడుకొని నగులాట సరసా లాడిపాడుచు
మను నుడికి వాకట్టుమందుగ మౌన మూన్పింతే !
రంగు బంగరుకమ్మలన్ హరి రవణదిద్దిన చెవుల వ్రేలెడు
భంగి పటికపు బూసలూనఁగ బలుకు దిది యేమో !
చీనిచీనాంబరము లూనెడు చెలుల మేనులఁ గావిలుంగిల్
బూనికిం గకపాల బొంతయు బూనుమం దవురా ।
గంధలేపము గాగ, బూదిని గయిని గొమ్ములను డమరుకమ్మును
గంధరమ్మున నక్షమాలయు గట్టుకొమ్మందే !
చాలు నీ జ్ఞానంబు తెలిసెను జాల మొనరుప కరుగు మా వన
మాలి నెపుడేఁ గందు మాతఁడు మనుఁ జిరాయువుగన్.

260

ఉ॥ క్రొత్తగ నత్తుకొన్న యల గూనెది గూనెను దాచికొన్నదో
యెత్తుల నిన్ని శౌరి మన కెద్దడి సేసిన స్వీయరూప సం
పత్తికి మాఱు జ్ఞానవిభవంబును బంచిన దెత్తుకెత్తుగా
జిత్తులమారి రూప రససింధువు శ్రీహరి నంత వానినిన్.

ఉ॥ పొత్తున గూడఁగట్టుకొని బుద్ధులు సెప్పెను యోగపద్ధతిన్
హత్తుకొనుం డటంచు జవరాండ్రకు గన్నుల దుమ్ముగొట్ట నే
యెత్తునకైనఁ జాలు నది యెల్లజగాల్ భ్రమయించు జెట్టి నే
జిత్తున వైచె రూప మెదఁ జిక్క నిరాకృతిఁ జేసివైచుచున్.

తే॥ భళిర ! సాకార రూపవై భవము దాను
జిక్కఁబట్టి, నిరాకారుఁ జేసిపంచి
కొంటెనగవుల జగతి మగువల భ్రమయఁ
బెట్టు మాయావి శౌరినే, బేలుపుచ్చె.

261

చ॥ మనసుల మ్రుచ్చిలించి చన మారమమోహరుఁ డుత్తమేనులన్
బెనఁచి నలంప నేమిటికి, విత్తును దుల్లిన వట్టిగడ్డిఁ ద్రొ
క్కిన ఫలమేమి తేఁటి ! శ్రమగిట్టునె గాలిని మూటఁగట్ట, మా
వనితలతోడ నేల చలపట్టెదు ! గొంటె నడంగి యుండుమా !

ఉ॥ ఏ మనుకొందొ ! కాని సతులెల్లకు నీ యుపదేశమున్ వినం
గా మతిపోయి చిత్తరులుగా నయి చేష్టలుదక్కి రిట్టిచో
శ్యామలమూర్తి నిర్గుణకథాదులు విన్చి కలంతు మిళింద! గొంటె నెం
దో మఱగారి కర్మఫలమొందక తీరని దం చెఱుంగుమా !

262

ఉ॥ ఎన్నఁడు బిడ్డ పెద్దయగు నెన్నఁడు మమ్ముల నుద్ధరించునో
కన్నకుమారుఁ డంచు హితకాంక్షఁ దపోనియమ వ్రతంబులం
దన్ను గురించి సేయు తలిదండ్రుల యాశ నిరాశఁజేసినన్
పిన్నఁడు పెద్దయై విడిన బెంచిన మోహము దుస్త్యజంబగున్.

ఉ॥ కాకము సోకఁగాఁ బెరుగుఁగా శదియూకలురాఁ దసంతద్ధై
సోకిన కాకులం బొడిచి చయ్యనఁ దాఁ దలఁదన్ని పోవు నా
కోకిలపిల్ల మాదిరిగ గోకుల మాకులపెట్టి పోయె గో
పీకుల భూషణుం డతఁడు వేయుగముల్ మనుగాక యెందునో!

క॥ దీవింతుము హరి సుఖపడ
వేవాడల రాచటికపు బ్రేఁగుల వెన్నన్
దా వలచివచ్చి పడినను
వే వేలేండ్లెందో యొకటు, వెలయుత, మంచున్.

264

తే॥ సుమవిలాసినులను జేరి సుఖవిలాస
సంగతులఁ దేలి తుదకు వంశమునః జేరు
భ్రమరగతి శౌరి ఆత్మవంశమునఁ గలిసె
నేటి కబ్జాస్యలిఁక వాని కెదురుచూడ ?

ఉ॥ కోరినకాంతనెల్ల నొడి గూరుచుకొంచుఁ రసప్రియుం డహం
కార సురాప్రమత్తుఁడయి, కంసు నడంచి, పురీవిలాసినీ
వారముఁ జేరి, వారి జతబట్టెనుగాఁ దగుణాత్ముకంటె వే
నూఱుమడుంగు లా యువగుణుండగు శౌరియె మేలు చూడగన్.

270

ఉ॥ బెల్లపుముక్కఁ జూపి మఱపింపఁగఁ బిల్లల మేము గాము, నీ
వల్లిన పన్నకాన వివశాత్ముల మౌటకు, నీదు చాతురిన్
మొల్లముజూపఁ దమ్మివిరి ముద్దియ లంతకుఁ గాము, నీ పసన్
దెల్ల మొనర్చి మెచ్చి వినుతింపఁగఁ గుబ్జయుగాము, మే మళీ!

279

ఉ॥ వెన్నుఁడు పెద్దమానిసయి పిల్లనగ్రోవికి సిగ్గుఁజూపు మున్
బిన్నటనాటి యూసు లవి భిత్తులవ్రేలెడు చిత్రరాజిఁ గ
న్గొన్నను, నెమ్మిపింఛియపుఁ గుంచెఁగనన్,బిడియంబు సెందు మా
యన్నులమిన్నలన్న తలఁపారిన, సిగ్గున గుప్పగూలెడిన్.

చ॥ బిసరుహనేత్రుఁ డం దిపుడు పెద్దయి పిన్నటునాటి వేణువున్,
బసువుల నెమ్మిపించె తలపాగలఁ, దల్చుచు గద్దెనుండియే
ముసిముసినవ్వు నవ్వునఁటు, ముచ్చటతో మనయూను వింటకే
కొసరుచు నట్టి గోష్ఠవిముఖుం డెటు క్రోలునొ పాలుపెర్వులన్.

281

ఉ॥ మందపొలమ్ము గుత్తఁగొని మారుఁ డిదే తన దండు దింపె సం
క్రందనుఁడీయ జాగిరుగఁ గైకొని యల్ల బలాకపంక్తియే
పెం దలపాగగా, మొగిలు భృత్యుఁడుగా, మెఱుపే పతాకగ
న్వందులుగాఁగఁ జాతక వనప్రియముల్, చిఱుగాడ్పుతోడ్పడన్

చ॥ శుక పిక కేకి నాదములు జుమ్మని గింగురువెట్ట వీనులన్
సకలబలమ్ముతో మన వ్రజమ్మున వీఁ డిదె తిష్ఠవేసె, బ్ర
హ్మకు దరమయ్యెనే వ్రజకులాగ్రణి వీటఁ గలంతకాలమం
కెఱుఁగొని మందఁ ద్రొక్క. హరికేసరి లే కతనుండె పైకొనెన్

287

మ॥ సకి! పత్యాగమన ప్రతీక్షణ ప్రతీక్షం గల్పమట్లయ్యెఁ బ్రొ
ద్దిఁ కనేనిన్ హరి రాఁడుగా! బ్రతుకు ప్రొద్దెల్లన్ వృథాయై చనెన్
సెకవెల్గై చలివెల్గు డుందుడుకు పాల్సేయన్ వియోగార్తి వీన్
బెకలింపన్ బికచాతకారవము, లెవ్వీఁకన్ శ్రవశ్శూలమై.

తే॥ అల నరుఁడు బేర్చు నంపశయ్యను బరుండి
యుత్తరాయణపుం బ్రొద్దు కుసురు లుగ్గ
పట్టు భీష్మపితామహుపగిది నేము
నలరు విలుకాని యంపసెజ్జల బరుండి.

తే॥ వ్రజకిశోరుఁడు వేవల్లెవచ్చు ప్రొద్దు
కెదురుజూతుము, ప్రాణము లదిమిపట్టి
యొడలుగై సేతు మతని రాకడకుఁ బోరఁ
గడఁగు జోదు మైజోడుఁ దొడుగునట్లు.

289

తే॥ నాఁడు హరి మందవిడనాఁడు నాఁడు మొదలు
రాతిరింబవ లతని తోఁపే తలిర్ప
గేళిఁ బ్రియుఁగూడి కలనే సుఖింప నిదుర
ముంచుకొని వచ్చి సుస్వప్నముం గలంచె.

చ॥ 'కదిసి' ప్రియుండు నన్ గరము గైకొనినట్టు కలన్ సుఖించుచో
నిదుర పగాయెనమ్మ! కల నెమ్మిఁగలంచుచుఁ జక్రవాకి తా
నుదకములందు నీడను బ్రియుఁ డనుకొంచు వియోగదుఃఖమున్
వదలినఁ దత్సుఖం బలలవంకఁ గలంచెడు గాలివోలికిన్.

290

తే॥ ధనకనక వస్తుసంపన్న ధనికగృహముఁ
దూటి తా నెది దోచుకోఁ దోఁపక రెయి
రి త్తబుచ్చిన బ్రముచ్చు మాద్రిగ రమింప
మైత్రి మఖిలాంగ సుందరు నంగ మొకఁడు.

శా॥ మా కందోయికి విందు నందసుతుఁ డీ మా మంద నున్నంతలో
నేకైకాంఘ్రిక సుందరం బతని ప్రత్యేకాంగమం బెందునేన్
మా కందోయి రమింపఁజాలకయె లో మాద్రాక్ష సంకోచముల్
బైకో నేఁడు దిదృక్షమీఱ వగచున్ వాపోవు నంతంతకున్,

293

సీ॥ నీ రూపుఁ దెల్లార్ప ని న్నస్తగిరిఁ జేర్ప
నరుణుఁ డెందరిగె, నెందరిగెఁ గోళ్లు
మబ్బు లెందేగె నమాస యెందున డాగెఁ
దెరమఱుం గిడి నిన్న దృశ్యుఁజేయ
జరరక్కసి యు దొక్కపరి రాహుకేతుల
దలయు మొండె మతుకఁగలిపి నిన్ను
విరహిణీ సంతాపకరుని శాశ్వతముగా
నుడిపిన నెంత బాగుండునయ్యా!

తే॥ సంద్రమును మందరమ్ము నాగేంద్రుఁ డాది
కమఠమూర్తియు నంద ఱేకమయి నిన్ను
నేల వెలిదీసి రీవు మ మ్మిట్టు గినియఁ
గుముదిని మోదసంధాయి ! హిమమయూఖ !

296

చ॥ సజల ఘనాఘనాకృతి, వ్రజస్మరమూర్తిఁ దలంపుదెచ్చె నం
బుజముఖి ! కంటివే ! యఱుత ముత్తెపుపేరె బలాకపంక్తి మే
ల్మిజిగులుగుల్కు పచ్చడమె, మెచ్చగు నింద్రధనుస్సు, చా
యజిలుకు లేతనవ్వు మెఱుమై యుఱుమై కలనాద మొప్పగన్॥

299

సీ॥ ఋతుధర్మ మెడసి కం డ్లెడపక కురిసి క
న్నీటివానల మబ్బు నోటుపఱుప
సాంజనాశ్రుల నీలిచాఱికల్ కుచసీమఁ
గైలాసగిరి నల్లకాల్వ నెనయ
వదలని నిట్టూర్పు ప్రావృణ్మహావాయు
వై సుఖద్రుమము లల్లాడఁజేయ
నోటి తొఱ్ఱలనుండి నుడి పులుంగులు బాఱ
వుడుఁగని కన్నీటి జడుల జడిసి

తే॥ బిట్టుఱుముగాఁగ బ్రియుని పే ర్వేరుకొంటె
వడిఁగ వర్షించు భీషణ వర్షధార
మునుఁగు వ్రేపల్లె నెవ్వారు మనుచువారు !
గిరివరోద్ధారి ! నీవుగా కొరులుగలరె ?

300

తే॥ కనకగిరిధన్వు ముక్కంటి కంటికినుక
చిచ్చునంబడి మేను వుచ్చితివికనుక
దేహతాప మెదో నీకుఁ దెలియఁగనుక
వలవు సెగ వేగు మము నోట వైచుకొనక,
పంచశర ! ప్రోవుమా ! హరివచ్చుదనుక.

302

ఉ॥ అద్దమరేయి లేపికొని, యాటలకుం గొనిపోదు రర్భకుల్
నిద్దురమాన్చి వేకువ వనిం బసుమందలఁ గాయఁ బన్తు రే
ప్రొద్దున, వెన్నమీగడల ముచ్చిలఁ దన్ను సతుల్ యశోదకుం
బద్దున బట్టియిత్తురని, వల్లభుఁ డీదెస రాఁ దలంకెడున్.

చ॥ విజనగృహంబు సొచ్చి తను వెన్నయుఁ బాల్పెఱువుల్ హరింపఁబో
వ్రజసతు లెల్లరుం బొదివిపట్టి యశోదకు నొప్పగించి బే
రజమున లేనిపోని యపరాధము లెన్నియొ యంటగట్టి రన్
గజిబిజి సెంది శౌరి మనకర్జములన్ మధురన్ దిరంపడెన్.

304

మ॥ చెరలాడన్ మధురాపురిన్ మనసు ముచ్చిల్లం బ్రియుం డీకనుల్
మురళీభృన్మధుమూర్తి డాచె నతఁ డా మూర్తిన్ నిరాకార యో
గరహస్యంబను పుల్లచల్ల నిడి వెల్ గ్రక్కించె మానుండి యా
విరహిణ్యేకశరణ్యమూర్తిఁ గొనిపో భేదింపఁ బంపెన్ సఖున్.

305

తే॥ తియ్యమునఁ దియ్యపల్కులఁ దేర్తు వనఘ!
యోగమున స్వర్గ మఱచేత నొదవు నంచు
చెప్పు టలఁతియ కా కనుష్ఠించి చూపు
టులుప మనరాదు కర మసాధ్యంబుగాని.

తే॥ ఉఱక చందనమంచుఁ జిచ్చుఱుకు సాధ్వి
కత్తు లవి పూలగుత్తుల కెత్తుగాఁగఁ
బోటుబం టూటపట్టుగఁ బోరి కుఱుకు
చిచ్చు గదంబొ! చెరలాడు విచ్చుకత్తు
లలరుగుత్తులో సెప్పఁగలార లెవరు
అగ్గి నొడలొగ్గి అనిఁ దలయొగ్గి చన్న
దెలుప నెవరుంద్రు యోగమ్ము సులువు బరువు
లాత్మ పరమాత్మలో లీన మైనపిదప.

307

తే॥ నగరి విచ్చినదైనఁ గ్రొందమ్మి మంద
కెలన గలవెల్ల నిర్గంధ కింశుకములె
వీడువిడి యేటి కా మధుప్రియుఁడు వచ్చె
వేఁతలను జేర నాగరీ ప్రీతినుడిగి,

తే॥ పద్మమునునుండి తన పనివడనిదైన
సంపెఁగల కువ్వెళున్ గొనుఁ జంచరీక
మట్టి విరిద్రావుడులఁ జెట్టువట్టి విభుఁడు
మరగి మధుపురి మఱచెను మనలనిపుడు.

309

చ॥ కనివినియే నెఱుంగ మటె, కద్దఁట సంద్రపుదీవె ద్వారకా,
ఖ్యను బుర మొండు గట్టెనటె, కంసవిదారి, యచోట నిండ్లు గాం
చనమయమంట, బీదలును సాదులు బూరిలు గట్టరంట యీ
జనపదవాసులన్నఁ బొడసైఁపరటే యలనాటి నాగరుల్.

చ॥ నడికడలిం గలట్టి పురి నాటున నంతటిదవ్వునుండి యె
వ్వఁడు సనుదెంచు వార్త ననుపంగల మంతటిదూర మేనిచే,
వడువెది యెందు జొత్తు హరిపాలికి మమ్ము నెవండు సేర్చునె
వ్వఁడు లభియించు మాదు వలవంతలనేన్ హరికంపిపుచ్చగన్

310

ఉ॥ బన్నములెల్ల వాపెడు విపన్నశరణ్యులు రామకృష్ణు లా
యన్నయు దమ్ముఁడుండఁదదుదగ్ర బలాఢ్యుల ప్రాపుమ్రోలమే
మన్నెము లెక్కసేయ కడరందక మందల మేపుకొందు మే
మన్నను వెన్ను బల్మిసకియల్ గరువింవక మాన రుద్ధవా!

క॥ తటుకున గోవర్ధనగిరిఁ,
జిటికినవ్రే లెత్తి నిలిపి, జిష్ణునికినుకం,
గొటికను బ్రోచిన యా హరి
ఘటనాఘటనార్థ ఘటకుఁగని కనమొకనిన్

తే॥ మున్నుఁ గేశిఁ దృణావర్తు మన్నిఁగొన్న
దావి హరి నమ్మఁగాఁదగు చైద మొండు
సలుపఁ డింతకు మధురలో సాముఁగరిడి
మామ నడచినవాఁడంటు మహితశక్తి.

324

ఉ॥ కందొకఁ డుండిపోయినదిగా, కల ! రాధ ముఖేందుబింబ మం
దిందు విశిష్టలక్షణము లెవ్విగనంబడ వింత, తద్వపుః
కుందనకాంతియుం గరఁగి క్రుమ్మరిలన్ విరహాగ్నిఁ దచ్ఛర
త్సుందర పద్మలోచన రుచుల్, గళఁదప్పెఁ బ్రియానవేక్షణన్
మ॥ అరఁటాకుం బురడించువెన్ను మెలివేయంబడ్డ, యత్తై పొరిం
బొరిఁ జీకాకయి చిక్కిసొక్కి మెఱు నెమ్ముల్మాత్రమై నిల్చె నా
సరసీజాస్యకు వేయునేమిటికిఁ దత్సర్వాంగ సౌందర్య మ
య్యరవిందాక్ష పరోక్షమందు వికృతంబై తారుమాఱయ్యెఁజూ!

328

ఉ॥ చెల్లి! యనంగుఁడయ్యు నల చిత్తజరాహువు రాధమోము జా
బిల్లిని, గందువై యొదిగి వేచుకయుండి, వియోగవార్ధి తాఁ
బెల్లుబుకంగఁ గ్రుక్కఁగొని పీలిచె నశ్రుసుధల్ ద్రవింపఁగా
వెల్లనగాఁ దదాస్యశశి వెన్న వెలార్చిన చల్లయుంబలెన్,
తే॥ అతనురాహుగ్రహముబట్టి యశ్రుసుధలఁ
బీల్చ రాధికాముఖ చంద్రబింబమునకు
ముక్తిలేదమ్మ ! గ్రహణంపుబుణ్యవేళ
హరిసుదర్శన దానపుణ్యమునఁగాక

329

ఉ॥ ముచ్చుదనంబు వెన్నునకు ముచ్చటయౌఁ జిననాఁడె వెన్నపాల్
ముచ్చిలి తిన్న సైఁచితిమి బుద్ధివివేకములున్ మనోగతుల్
క్రచ్చరఁ దోచుకో నయిఁపఁగల్గుదుమే ! యదురాజునయ్య నీ
యొచ్చెపు నబ్బెసంబు విడనొల్లఁడి కేమని యందు మాతనిన్.

330

క॥ ఏణాంకు నెదురుకొన, సుమ
బాణుని దెరగనుల గన్న, భ్రమరస్వనని
క్వాణములఁ జెవుల నిడ, నవి
ప్రాణంబులఁ దీయ వొడలు వాయుదమన్నన్.

ఉ॥ చాఁ దలవోసి మిత్తికయి సాధనముల్ బొనరింప మల్లెలున్
జాదులు సెజ్జఁజల్లినను, జంద్రికనిల్చిన, కేకికోకిలన్
నాదమొనర్ప నూకొనిన, నన్ గెలువండు మరుండు కామమో
హాదివిజేత నాతలఁపు, నాదుక నిచ్చ వసించియుంటనో!

ఉ॥ పాయ కహర్ణిశల్ హరిజపం బొనరించుచు నుంట, శ్రీహరి
ప్రేయసిగా నెఱింగి సరవిన్ జతురంగ బలంబుఁగూడి నాం
చాయకు రాఁదలంకు, సుమసాయకుఁ డాంజగజెట్టి విస్మృత
ప్రాయ మొనర్చె శక్తి హరిభక్తులపై నది మొక్కవోవునో!

333

క॥ కమ్మనినుడు లితనివి ని
క్కమ్మని మది బ్రమసి నమ్మకమ్మునఁ బడ కా
కమ్మలిలుతు విలు ఝుంకా
రమ్మవు నళి, ప్రియుఁడు నొక్కరకమైన సకుల్.

సీ॥ మురళీధ్వని నొకండు ముజ్జగాల్ సొక్కించు
మధురఝాంకృతిఁ బూల మఱపు నొకఁడు
నాగరీసహవాస వాగురి నొం డాఁగు
మరఁగు నొకండు దామరలయిండ్ల
భువనమోహనమూర్తిఁ బొల్చి యొం డలరింప
గిలిగింతవెట్టు నొం డలరుచెలుల,
ద్విపద చతుర్భుజ విశ్రుతిఁ గొను నొండు
జను నొండు మొత్తాన షట్పద మయి.

తే॥ సొంతపని సంతరించుకో సుళు వెఱుంగు,
ధూర్తు లిర్వురు, విరహాలో కార్తికరులు,
శ్యామగాత్రులు, చలచిత్తు, లఖిలరస బు
భుక్షు, లీ యిర్వురన్ నమ్మఁబోల దొకని.

334

చ॥ హరివిరహార్తి నాలు గసువంటువు లేగలు పాలకోసమై
పలువిడఁబోక పాల్పుతుకుపట్టుల కట్టులుసాపి చూచెడున్
హరి యరుదెంచునంచు, భవనమ్ము వన మ్మొకచాయ వేచ మా
హరి విరహార్తిఁ గంటివికదా! కనులన్ వచియింతు మేమిఁకన్.

తే॥ మంచిదె! సెబాసు పదినాళ్లు మధురనుంటి
చెడిన దే మింతలో నాలసింపకుండ
వేగ ర మ్మింకనైన నీ బెంగతోడ
రేవగలు మేఁత లుడిగి వాపోవుఁ బసులు.

తే॥ తోఁచ దేమియు, మా కీవు తోఁడులేమి
ప్రేఁతలము తాళలే దింక విరహవేద
నం, బతుంచును మామాలు నచ్చుఁబలికి,
నందనందనుఁ దేవయ్య! మంద కెటులొ!

336

మ్యుతాల సరాలు :—

చెన్నుమీాఱెడు మోము చిర్నగు చెలువు నొకపరి చూపిపోరా!
చిన్నికృష్ణా! మురిసిపోదుము చెలుల మందులకే
బందుగుల నీవారి నందుఁ బ్రాముకొన్నను నీవు, నీకై
వందు నందయశోదలం గని పట్టు లేమయ్యా!
అనద కు య్యాలించి మన్చెడు నార్తరక్షకుఁ డీవు చన్నను
నినువినా మా కొండు దిక్కెది? నెవ్వఁ గడవంగన్
ప్రిదిలిపోయిన బ్రదుకు నావల విరహవార్ధిఁ దరింపఁగా నిను
వదలినన్ మ మ్మెవ్వ రొం డవ్వలకుఁ జేర్చెదరో!

మందపుట్టి మునుంగనున్నది మందకాపరి ! వేగరారా !
గ్రమందకుండఁగ మమ్ము నందఱ మనుపఁ దలకొంటే !

337

చ॥ భృగుపద లాంఛనం బొకఁడు వెల్తిగ నుద్ధవ శౌరి మూర్తులం
దగపడ దింతభేదము నఖాదిశిఖాంతము రూపుజాడలం
దగపడు వారు వీరు నొకయచ్చునఁ బోతనుబోసినట్లు చి
త్తగతు లెకా దొడళ్ళునయితంబును గార్కొనఁ దేంట్లకుంబలెన్.

క॥ అగుణ పరబ్రహ్మంబను
పుగయేస్తు నొకండుఁ జూపి బోధించుచు వీ
రగుణమతము మగువల, కా
నగ రట్టి పలంతులకును, న ట్టగునేమో !

340

తే॥ కూడంబల్కుక తోడుదొంగలటు, లక్రూ రోద్ధవుల్ మంద వేఁ
టాడన్వచ్చి కిరాతవృత్తిఁ, గపటవ్యాహార పాశంబులన్
దా డక్కించుకపోయి కృష్ణమృగముం, దత్ప్రేయసీవ్రాతముం
గూడన్ ముట్టి రయోగదావము రగుల్కొబెట్టి బృందావనిన్.

తే॥ సతత కృష్ణానురాగ రంజితములైన
సతుల మతు లంటువు విరాగమత, మి దనక
మొయిలువిడు చాతకములట్లు ప్రియునిఁబాసి
బ్రతుకరనియైనఁ గనక తత్వంబుఁ గఱపు.

341

ముత్యాల సరాలు :-

వ్రేతలమ్మన బవలురాతిరి వెలుఁగు భ్రూకుటివేది నగుట
జ్యోతి గోపీస్నేహ సుమన స్సురభి తైలమునన్,
నెగడు నెడ మూకుళ్ళ నీరా గ్నెలలు గ్రపపుదావితో మా
సుగుణగణమే ప్రత్తివత్తిగ సురభు లీనంగన్,

బగబగన్ మా యెడల మండుచు వానకాలునసైన నాఱక
రగులు ప్రియవిరహాగ్ని దీనిని రాఁజుకొల్పుఁజుమా
ఆఱిపోకుండఁగను దివ్వెను నా యశోదకుమారుఁ డీవును
మారుఁ డూపిరిఁబోయుదురు పవమానచోదకులై
గడ్డుకొలువుల నొడ్డుగానక గడ్డిపఱకగ నెంచి కొ త్త్రి
దొడ్డిపట్టు గలార లెపు డీ దొడ్డదివ్వియనే.
అంతెఱుంగక కంటఁగనక సుఖానుభవ మమనస్కయోగము
నంటి యవివేకాంధకారము నడఁచుకొంటిమయా!
నవ్విపోవఁగ జవ్వతలకీ నవ్య నిర్గుణమతమునిడి మా
దివ్వె కెగసన ద్రోచు పుడకక దీటుకొం దిట్టుల్.
సగుణదీపము నాఱ్ఁదెచ్చిన జ్ఞానరూపానిలమె మా యీ
సగుణదీపికఁ బ్రాణనాయువు చందమై మనిపెన్.
వడిఁదలంకక నడితలకుఁజని భక్తిదీప జ్వాల రగులుచు
చెడుతలఁపులను మిడుతలను మసిఁజేసి మనుఁగలిపెన్
దగ్గరించిన సకుఁడ వా హరితలపువచ్చిన పగ్గెలాడప్ప
పెగ్గడప్పనై యెఱుఁగ వెటు మా ప్రేమపద్ధతులన్ ?
సన్నిహితఘన పుణ్యమటు నీ సన్నిధిన్ వడ్డింప హరి పర
మాన్న మెన్నక తన్నుకొని జొన్నన్న మానెదవా!

347

క॥ అపథమునఁ జనక మధురకు
సుపథమ్మున నిలిచి, శ్యామసుందరుమీఁదన్
శపథముఁగొని, నిజమాడుమ
యెపుడే హరి మమ్ముఁ దలచునే హితమారన్.

క॥ ఆపన్నా వన బిరుదము్ఁ
గాపాడుకొనంగనేని, కాపాడి మమున్
గోపాలుఁడు సడివాపునొ!
వ్రేపల్లెతలంపె విస్మరించెనొ! చెపుమా!

ఆ॥ "నన్ను ముట్టుకొనకు నామాలకాకి" నా
గెంటుచున్న వలచి వెంటఁబడెడు
సుద్దిబుద్ది లేని ముద్దరాండ్రము మేము
కుటిలమయుఁడు కపటనటుఁ డతండు.

క॥ నిండునెఱజాణ యాతఁడు
నిండిన నిలువెల్ల మాయ నిర్మోహి యాతం
డుండినది మధుర నాగరి
కుం డోర్చునె! వెట్టి గొల్లకూఁతుల చెలుముల్!

348

సీ॥ హరిపదం బెడబాసి హరిపదోద్భవ గంగ
పాటె ముప్పోకల పాలగుచును,
వెన్నుక న్వేలువడి మిన్ను దెరువరి యయ్యె,
జగముక న్నా నెల స్రగ్గి తగ్గె
హరివాణి విడి వాణియపురూపమో వావిఁ
దన్ను బుట్టించు ధాతను వరించె
బొడ్డుతామర వెన్ను బొడ్డుపా త్తెడబాసి
కంటకనాళమై గఱుకుఁగాంచె

తే॥ వెన్ను పొడ వాసి బడబాగ్ని వేఁగెఁ గడలి;
యొక్కొకొం డంగ మెడసి వియోగ మోపఁ
జాల రన శౌరి సర్వాంగసంగ ముడిగి
బ్రతుకఁదలకొన్న మన కున్నెఁ బ్రతుకుతెరువు.

349

ఏలపాట :—

మందఁగాసే చిన్నవాఁడా ! మందలో నీ వింతచెయ్యుల
మంది ముచ్చటలాడుకొంట్రయ్యా! అవి వించు గోపి
సుందరుల్ నిను గేలికొంట్రయ్యా !
దచ్చికడలూ నెఱుఁగఁ గడలిని ద్రచ్చి సుధనూ సురలకిచ్చియు
మెచ్చుమాటల బేలుపుచ్చుచునూ ఆ యుబ్బులింగని
కిచ్చినావా ! విసముఁ ద్రావంగన్ !
కంసరాజును గసిమసంగి, కంసరాజ్యం బొకనికిచ్చియు
గంసదాసిని జేరఁదీసితివా ! ఆ గూనెదానిని
హంసగమనోత్తమం జేసితివా !
నీదు కొంటెతనంపు చేష్టలమీఁద వాదాలాడుకొనుచును
నీదు విరహవ్యథల మఱచెదమూ క్షణకాల మెపుడో
యాదమఱచి సుఖింపఁబోయెదమూ

351

ద్విరదగతి :—

నిర్గుణుని నెల్ఁతలకు నెఱపవచ్చిన, నీవ
నిర్గుణుని యట్లు క న్పింతు మా కీశేవ
శ్యామసుందరుఁగొల్చి సారూప్య సాలోక్య
సామీప్య సాయుజ్య చతురాపవర్గముల
సాధించి తమయంత జ్ఞానరూపిణు లైరి,
మా ధవళలోచనలు మధురభావనఁ గూరి,
ప్రేమ చరమావస్థ భిన్నమతినే మఱచి
శ్యామమయముగఁ గందు జగ మహమ్మతి మఱచి
జ్ఞేయమయ్యుఁడై జ్ఞాని సిద్ధిఁ గాంచినయట్లు
ధ్యేయమయ్యుఁడై సిద్ధి నెనయు సుగుణార్ణ్ణకుఁడు

శ్రద్ధ భక్తి జ్ఞాన చరమదశ లద్వైత
సిద్ధితోడనె కదా ! చెందు సాదృశ్యంబు
జ్ఞానరూపిణులకే జ్ఞానోపదేశంబుఁ
బూని పొనరుతు వేమి బుద్ధిచాతుర్యంబు
అనఘ ! నీ సుజ్ఞాన మంగనల యజ్ఞాన
మన నేదొ యియ్యదన నరయవచ్చె జగాన
పెడదారిఁ జనక మా వినుచుదారికి రమ్ము
జడదారిమత మూన్చి సాధింతు వెది మమ్ము

355

సీ॥ అక్రూరుఁ డలనాఁడె హరిని దోడ్కొనిపోయి
యొక్కట మముఁ గంసుఁ జక్కఁ బెట్టె
హరియంపు పరమార్థ మలవరించుచు మమ్ము
నుద్ధవ! నీవిట్టు లుద్ధరింతు
ప్రియుఁ డందు గుబ్జాప్రణయకీర్తిఁ గొనసాగఁ
జేసి యోగమ్ము నంపె మా సఖులకు
సగుణ సేవానౌకఁ దగిలి తరించు మ
మ్మగుణమ్మునం ద్రుక్కి హరివియోగ
తే॥ సింధువున ముంచు నుపకారశీలు రవుర!
మధురవాసులు మీ రెంత మంచివారు!
తత కృపాస్వాంతు లతుల కృతజ్ఞమతులు
దైవభయమేనిఁ గన రెంతధర్మపరులొ!

356

తే॥ నిన్ను మఱపించి యోగమ్ము నెపమున హరి
చిక్కువడె దానునుం గుబ్జచేతఁ జిక్కి
మాయనటరాజు నుడి బేలుపోయినట్టు
కానుపిం తీవు నీతెల్వి గానవచ్చె.

తే॥ మధుర రసరాజమూర్తికి మాఱటగను
యోగ తిక్తౌషధము నెవ్వ లొప్పుకొండ్రు
చనుము వేవేగ యోగముఁ జక్కబెట్టి
రాణఁ గనవచ్చెనయ్యె! నీ జాణతనము.

357

శా॥ యోగాంభోధి మథించి కాంచిన మహాయోగుల్ గనన్రాని యా
యోగారూఢ నిగూఢతత్త్వము యశోదోలూఖలాబద్ధమై
దోఁగాడెం బసిగాపునింటఁ దనుదాఁ దోతెంచి ప్రేమంబునన్
మా గోపాంగన లంతరంగముల నెమ్మైఁ సొమ్ముఁ గావించుకోన్.

క॥ యోగమును గట్టిపెట్టు వి
యోగవ్యథఁ బెంచు యోగ ప్రయోగము గా
దే గతి నీవు మథించిన
వీఁగక నవనీత మొదవు విధమం గలదే!

తే॥ మాటికిం దన్ను మఱపింప మాయ బన్ని
నల్లవాఁ డల్లు పన్నాగమెల్ల దెలిసె
వింగడములాడి నీ వెంత వేఁచుచున్న
నమ్మఁ బాటింప రెవ రీ మతమ్ము ననఘ!

358

ఉ॥ వ్రేఁతలపైఁ బురాతనపుఁ బ్రేమవడి నొక్కెడ నాగరాంగనా
వ్రాతముపైఁ బెనంగొను నవప్రణయంబు మఱొంట నొక్కటం
జాతురి నిర్వహింపఁ దగి శౌరికి మందఁ ద్రిభంగి మాకృతిన్
వ్రేఁతలకై నృపాకృతి నవీన సఖీనివహమ్ముకోసమై॥

క॥ ఒక్కటు నిరురూపులుగా
మక్కువ నెఱపంగవలసి మాధవుఁ డెటు లా
టక్కరి యక్రూరుని చేఁ
జిక్కి మమున్ యోగమంపి చిక్కడకుండున్.

క॥ మకుట చ్ఛత్ర ధరుండయి
సకుఁ డేలిన మధుర నేలు సకియలయెడ నం
దకిశోరు మోహనాకృతి
యొకఁడె చిరంజీవియౌచు నుండు సతమ్మున్

359

తే॥ తొంటిబాముల పున్నెంపు టంటుకతన
వెన్నుతోఁ జెల్మి మా కంటుకొన్న దాడి
పెలుచనాఁగాని నానాఁడు కొలచుకొన్న
సకుడు దవ్వేగి తడసినన్ సన్నవడదునన్

తే॥ ప్రియుఁడు రాఁడాయె దవ్వుల వెడలి తడసె
మమ్ము రానీఁడు తానున్న యిమ్మునకును
విరహ మను దర్జిజేతి కత్తిరినిబడ్డ
కట్టుగుడ్డయ్యె మా బ్రతు కిట్టు లనఘ !

363

ఉ॥ జాణ వటన్న నీదు నెఱజాణతనం బెదొ కానరాదు మా
ప్రాణముదీయుచున్న లిటు బంభర! నీ యెదురెత్తు బోధనల్
ప్రాణముతోడ నీర మెడబాయ సహించునె మీలు నంచలుం
ద్రాణలు దప్పి ముత్తెములు దప్పిన నత్తల మేయనేర్చునె !

ఉ॥ తావులుజిమ్ము పూలు బలుతావుల నున్నను నీవు తమ్మికే
తీవర మందనేల ! నిజతేజమునం బరతేజ మోర్చుతే
జోవిభు వేవెలుంగువిడి చొక్కి చకోరము రేవెలుంగుకై
దేవురులాడనే! లటులె దేవురులాడుదు మేము శౌరికై.

తే॥ ధూర్త! మధుమత్త! నీనోట దొరలెడు తడ
బాటుమాటల మాయెడన్ పగిలె నొగిలె
అల్లనేరెడు తా మధురామ్రఫలముఁ
బూసి కాయఁగ వింటిమె! పుడమి నెందు.

364

ఉ॥ పండు నరంటిచెట్టుదిగువం దలయెత్తిన రేఁగుడొంకలా
గుండెను నీదునున్కి వనజోదరు నాదరలబ్ధి కడ్డమై
కొండొక నిర్గుణుం దలఁచుకో సగుణాకృతి నాకు మ్ర్యునన్
దండి పసిండికొండ నటు దాఁపఁతలంతువె నిర్గుణావృతిన్.

క॥ తునిఁగిన త్రాటిని ముడులన్
బెనఁచినఁ బెం పొదవఁజన్నె? పేరిమి విఱుగన్
మనసరితనమున నతికిన
మనసులు ప్రేమానుభూతి మగుడం గనునే.

క॥ కాలు నిలఁగట్టి మొదవును
బాలు బితుకునొంపు విరుగుపాల్ ద్రావిన నిం
పేలా!యగు నట్టిద వన
మాలి తలంపుమాలి రూపుమాలిన తలపుల్.

తే॥ రక్తివిడిచి విరక్తుఁడై క్రమ్మఱ నను
రక్తిఁ గనుటెట్టు లా రక్తి రక్తియగునె!
ఎన్ని యెత్తులువన్ని నీ వెఱుకసెప్ప
విన రొకరు నీదుయోగ మీ వ్రేఁతలమున,

తే॥ హరికి మనసిచ్చి యమనస్కలైన మాకు
యోగము పనేమి మతిమాలు నువిదలకును?
చాకిపనియేమి? యూరెల్ల కోకలేని
దిస్సమొలవారలైన తద్దేశమందు.

367

ముత్యాల సరాలు :—

కంకణంబులు దండకడెములుగా భవద్విరహార్తిఁ జిక్కుచు
పంకజాక్షులు నీదు రాకే వంకఁ గాం త్రనుమా।
మగిడిరా నీ విడిన గడువున మాపులుంబవ లీశు మ్రొక్కుచు
నిగుడుచూపుల నెదురుచూతురు నీదు తె న్ననుమా!

నిచ్చలును గ్రొంగొత్తవెతలను నెకొ్క్కలుప వలవంతచి చ్చవి
మచ్చెకంటులు నినుగనం బ్రాల్మాలి రం చనుమా,
చీటి వ్రాయుద మన్న గన్నీర్ జిమ్మి పత్రము చెమ్మగిలునని
నోటిమాటగఁ బంచె నిది యని నుడుపుమా హరికిన్.

368

ఉ॥ పూలు త్రిశూలమై తొగరుపూవులగుత్తులబంతియే శిఖి
జ్వాలగ నిప్పుకల్ గురియుచందము బూలను రాల్చుచుండగా
మాలిక గుత్తునెట్లు వనమాలికి బొత్తెడవాసి యెట్టులో
వ్రేలుచుఁ గండ్లఁ బ్రాణములుబెట్టుక నిల్చితి నింతకాలమున్.

తే॥ వఱదలై వారు కన్నీటి పొరుదలను
యమున యుప్పొంగ బండుకొన్నట్టి సెజ్జ
తెప్పవలెఁదేలఁ గన్నీటఁ దెప్పరిల్లి
ప్రియునిఁ జేరఁగఁబోద మన్పించు దాన.

369

చ॥ పదములఁబట్టి వేఁడెదఁ గృపాపర! మాసఖు నొక్కసారి మా
కదుపులఁ జూడఁబంపు, మసకల్ గొనెఁ గన్నులు వానిఁగాంచుకో
నిదురయు నోగిరమ్ముడిగి నిచ్చలుఁ దగ్గతబుద్ధి వెట్టినై
వదరుచుఁ దిగ్గదానఁ దలవం పనకే హరిఁ గూడుకొన్నెడన్.

క ఇలువాసి వన్నెఁదలఁపక
యిలువాసి ప్రియానుషంగ మెదఁగోరి చనన్
వలవంత సెగనొగులు నీ
చెలి కగపడి నిలుపు మనుము శ్రితరక్షకతన్.

తే॥ మంద యెంత సస్యశ్యామమై తనరిన
యామునాంబువు లెంత సుశ్యామమైన,
శ్యామసుందరమూర్తివినా మఱొండు
శ్యామలం బెది మెచ్చదు మా మనంబు.

372

తే॥ భామ! కనుఁగొంటె! హరిమనపైని జూపు
బూటకపుప్రేమ బంగరుసీటి పూఁత
వోలె నది తేలె నేఁడు గోపాలు నింత
కొంటెగఁ దలంప హితుఁ డనుకొంటె కాని.

తే॥ పొంచి నగరాంధ్రుడు దన్నుఁ దక్కించుకొన్నఁ
దలఁవఁబోఁ డింత కతఁడు ప్రేఁతల తలంపు!
కూర్మి నెఱపుట యెడ నాగొల్లఁ డేడ,
యెఱుఁగుతే డని వగచి రయ్యగురుబోండ్లు.

373

చ॥ భ్రమరమటుల్ విడెన్ హృదయపద్మ మరందముఁ గ్రోలిశౌరి మా
రమణుల శూన్యదేహముల రక్కసిఁబూతనఁ బాలతోడఁ బ్రా
ణములనుగూడ గ్రోలె నదెనాడె మిటుల్ మనుకంటె మున్ను వాఁ
డమృతపు జాడ్కి పిడ్డాను మహత్త్వమచూ మముఁ బ్రోచె నింతకున్

374

తే॥ రగుల విరహాగ్ని లోలోన బొగిలె రాధ
గడెగడెయు రాయిడింబడి కడచి బ్రతికి
నూరసుందర సాంగత్య దూరమైన
యొడలు నిలనోపుకొను టే ప్రయోజనంబు।

చ॥ హరి విరహాగ్నిఁ గాయ మిసుమంతలుగాఁగ, ననుక్షణంబు, ని
ట్లరిగి కృశించుకంటె విషమానియొ, యామునవారి మున్గియో
గిరికొననుండి దూకియొ, శిఖిం జొరఁబ్రాఁటియొ, శంభుసన్నిధిన్
శిరముఁ గరాసి దూసుకయొ, చెచ్చెర జీవమువాయు టొప్పగున్

* యశోదా సందేశము *

ఉ॥ పిన్నటు నీసుతుం బెనిచి పెద్దయొనర్చు యశోదదాదిపైఁ
గన్నడసేలు కొక్కపరిఁ గన్నని గన్నులఁబెట్టు మంచు నా
విన్నప మియ్యదొండువినిపింపవె! కన్నని కన్నతల్లి కో
యన్న! దయామయేక్షణములారఁ గనుంగొనుచుండుమంచిటుల్,

క॥ నిద్దుర లేచినతోడనె,
పొద్దుటనే చద్దిగుడుచు బుడుతని యలవా
టద్ది గనుగొందు రెవ్వరు
ముద్దులకొడు కడుగ నందు మోమాటపడున్!

చ॥ తలగడు గన్న నీ కొడుకు దప్పులఁ బాఱుఁజుమమ్మ! నూనెయున్
నలుఁగును పెచ్చనీరన మనంబున మెచ్చఁడ టిచ్చకాలతో
వలసిన వస్తువుల్ మనసువచ్చిన విచ్చుచు బుజ్జగించుచున్
జలకములార్త్తు, బిడ్డ చవిజాడలఁ దల్లి వెఱంగకుందువే.

376

తే॥ ముద్దుకృష్ణుని యారగింపునకు గాక
కడవఁ బేర్కొన్న వెన్న నా కంటఁబడ
బిడ్డ తలఁపున ప్రాణముల్ పీకినట్లు,
లైనఁ గుందుదు నెంద యూరార్చి రేని.

శా॥ వెన్నల్ రొట్టెల వద్దకుండఁగనె వేవేపెట్టి నాపుచ్చు నేన్
గన్నయ్యం గనుపెట్టువా రెవరు భాగ్యం బెంతయున్నన్ హరిన్
నన్నుంబోలిన తల్లి యింట మనియుండంగాఁ బ్రవాసశ్రమం,
బన్నా! యేలర మీకటంచుఁ గొనితెమ్మా యన్ననుం దమ్మునిన్

377

ఉ॥ ఉక్కలులైన మొక్కలుల నుక్కణఁపం గొనిపోవవచ్చె నా
యక్కఅదీరుపైన సుతు నంపనువచ్చెను గోపమౌళిపై
త్రొక్కటఁగూరి బెంగటిలి తొట్టుల వట్టులుసాచి మందలన్
దిక్కులుసూచు మేయక పదింబది వాని నెవండు సాకెడిన్.

ఉ॥ ఆ వసుదేవు దేవెరి ప్రజాంగన నన్నుఁ దలంపుసేసి యా
నా వెతలోనఁ బాల్గొను మనంబిడునే సుతు నొక్కసారి బృం
దావనిఁ దెచ్చి చూపుమను, వాడెపుభోగము లెన్నియున్న నా
పోవదు కన్నతండ్రిడిచిఋబొజ్జ, తటిం దనిపోయినట్టుగన్.

* కుబ్జావచనము *

తే॥ మందసతు లేల యిట్లు నన్ మచ్చరించి
విఱుచుకొనివత్తు రని కుబ్జ వేఁతల కనె
తమదుర్భాగ్యాలె తమకు భోగ్యములుగాక
యొకరిభాగ్యముఁ బాల్గొంద్రె! యొండొకండ్రు

తే॥ పూని తుంబీఫలంబుఁ దంబురనొనర్చు
తెరుపునన్ హరి చెసేఁత దిద్దితీర్చె
హరి విలక్షణ కరుణాకటాక్ష మెవని
నేక్షణంబునఁ బొందవునో యెవఁ డెఱుంగు

క॥ కొఱమాలు చేఁతిసొరయే
తరమరయు గుణజ్ఞుచేత దంబురయయి సు
స్వరముల నీనెడుగతి
హరిచే సవరింప స్పర్శనార్హగ నయితిన్.

క॥ జగమెఱుఁగు గూనెదానిని
వగఁగని చేసేత నంటి వంకరఁ దీర్చెన్
నగధరుఁడు కంసదాసిని;
దగు నెవ్వని కతని కరుణతర మెన్నంగన్.

—: ఉద్ధవుని యుపదేశము :—

ముత్యాల సరాలు :—

ఆలకింపుఁడు సతు లిదే! పర మాత్మతత్త్వము నుడువుదున్ గో
పాలదేవుఁడు నన్నిటుల్ మీ పాలి కంపింపన్
బ్రహ్మమయమౌఁజూండి యెల్లప్రపంచ మొక్కించుకయు లేదా
బ్రహ్మకన్యమువస్తు, వఖిలవ్యాపకుం డతడే.
తానె స్త్రీపుమ్రూపుఁడౌఁ దలి దండ్రియుం దోఁబుట్టు దానౌ
దానె వానప్రస్థుఁడున్ యతి తానె జ్ఞానియునౌ
తానె రాజును రాణియగు విభు దాసదాస్యంబులును దానగు
దానె నేలయు నింగి పూవుం దానె తేఁటియునౌ

తానె గోపున్‌బాలకుఁడునై తానె మేపై మేపుకొనుఁ దను
ధాన యీ పరమాత్మతత్త్వముఁ దలఁచి భ్రమ విడుఁడీ
ధనిదరిద్రాంతరము లే దద్వైతతత్త్వమునన్ నిరంజనుఁ
గన జరామరణ భ్రమంబులు గదియ వవ్వారిన్.

—: గోపికాగీతము :—

షట్పద :—

శ్రవణకీర్తన ముఖ్య నవవిధ భక్తిగా
కవలి యూసోపని మానఖుల
నవిధిఁ బెట్టెద వేల ! వివిధోపదేశముల
జెవిఁజొన్ప యోగంపుఁదగులమ్మున.

షట్పద :—

తొట్టుపట్టులవారు కట్టివేల్పునుజూడ
వెట్టులెత్తినవారు గా కీ విటు
తట్టయోగముఁ దెచ్చి యట్టాడిన నెటింగి
యట్టులు సాచెదు వారే ! వీరు

షట్పద :—

హరిరూప రసముగ్ధ లరవిందలోచన
లరయరాని పరాత్మఁ గన్గొందురే !
ధర వంధ్య బిడ్డ కు ట్టెటిఁగిన ట్టొ మాకు
నరయని బ్రహ్మతత్త్వానుభవము

షట్పద :—

ఘనఘనాభవి నీలతనుడు శ్రీవత్సలాం
ఛన వనమాలికా కనదురసుఁడు
గొనబుగడ్డమువాడు గొనములగనివాఁడు
వనధాతు విరచిత తనుచిత్రుడు.

షట్పద :—

కడెము లందెలు గజ్జె లడుగిడన్ మొరయఁగన్
బుడుతలంగూడి నడతెంచుచో
నుడుగణద్యుతి మదం బుడుపు ముక్తాహార
మెడ వెల్గులీన గోపార్భకుండు.

షట్పద :—

ఉంగరమ్ముల వం పెసంగు ముంగురులాడు
రంగు కస్తురి తిలకమ్ము వాఁడు,
దొంగిల్లి నాఁ డెదన్ సింగారముల గ్రోఁక
రంగారుబంగారుకోక వాఁడు

షట్పద :-

దాడిమ బీజము పోడిమి పలునిగ
వాఁ డెదనిల్చినవాఁ డెపుడు
నాడెపు లేనగుపోడిమితో నత్త
డోడుచు బూవిలుకాని వగల్.

షట్పద :-

కుండల మణిమయ మండన యుతముఖ
మండలుఁడు శిఖండమకుటుఁడు శ్రీ
ఖండలిప్తాంగుండు పుండరీకాక్షుండు,
నిండారియుండు మా డెందంబులన్,

షట్పద :-

నఖశిఖాసుందరుం డఖిలాత్ముఁడౌ గోప
సఖుని త్రిభంగిమరూపము మా
సఖుల మనమ్ముల సుఖమయమై హరి
సఖ! నిలుచుంజుమ సంతతమున్.

షట్పద :-

లీలఁ బిల్లనగ్రోవి కేల్గొని కెమ్మోవి
నాలపించుచు రాగ మమృతమొలుకు
బాలగోపాలు మాపాలివేల్పును దెచ్చి
మేళవింపవె! మాకు మేలించితే.

సీ॥ నందనందనుని సందర్శించ బ్రతుకుదు
మెదురుతె న్నరయుదు మెపుడు హరికి,
బ్రియవిరహవ్యథన్ రేవగల్ వేఁగింతు
మాపోదు మా మోహనాకృతిఁ గని,
హరిరూప రుచిసుధం దొలఁగి గాలినిఁగ్రోల!
మచ్యుతుబ్రాపు లేకలరఁబోము
బ్రియునిరాకను గాని బ్రీతిల్ల వుల్లముల్,
శౌరిఁగానక కనుల్ చల్లవడవు.

తే॥ అనఘ! మా భక్తిపథమున కడ్డమైన
యీ పరబ్రహ్మయోగ మే మోపఁజాల
మేపనికి మాకు గొలుమాలు నీ మతమ్ము
కానువీసముసేయ వీ యూసు లిచట.

—: ఉద్ధవుని ఉపదేశము :—

సీ॥ మౌనులు జ్ఞానులున్ మన్నించు బ్రహ్మమున్
గోపికల్ మీ రేల కొలువఁబోరు?
రూపురేకలులేక రూపొందు జ్యోతిగాఁ
గనులుమూసి కనిన మనసులందు
తలిదండ్రితోడుల తగులమ్ము లేకుండు
స్థలజలమ్ముల నభస్థలిని నిండి
యచ్యుతుం డఖిలాత్ముఁ డవినాశియు గుణాతి
గుఁడు బ్రహ్మ మన్నింటఁ బొడవుసూపు

ఆ॥ నాతఁ డేలుదాసి యతని నేలెదు రాణి
గాని లే రెవాఁడు దాని కొకరు
దమ్ము నెవరి నెల్ల దర్శింపఁడీ బ్రహ్మ
మయముగ వెలి యున్న మాట నుడిగి.

— గోపికాగీతము :—

షట్పద :—

వ్రేపల్లె నాబాలగోపాల మాబాల
గోపాల కోపాసనా పరులే
యీపాటఁ గొనితెచ్చి తీపాటి యోగమ్ము
నౌపాలు గాకుండె! యీపాటిపై

షట్పద :—

మా మాధవుఁడు మున్ను రామావతారమం
దామై దపసివేష మూనుఫల
మీమెయి నీకుబ్జ బూమెలాడిగ వచ్చి
భూమిజా విరహార్తి మఱపించెనో !

షట్పద :—

ఖంటులవంచించు వింతగోపాలునే
సొంతముగావించి మరపుకొనుచు
నెంతజంతయొ కుబ్జ కాంతల కంపింప
కాంతున కలవర్చె నీ యోగమున్.

షట్పద :—

ఆసలెల్ల నిరాశజేసెడు యోగ మే
మాసింప మది యింతకుం గనము
కాసుసేయని పరోపాసన మాకేల ?
దాసితలన యది కట్టంబెట్టు.

షట్పద :—

మత్తమధుప ! మాకుఁ బొత్తుకాఁడగు నా యు
దూత్తముఁ డఖిలమ్ము నేడుగడయు
చిత్తవిత్తములు యావత్తు నొత్తతఁడె కిం
చిత్తును హరిపరం బేమి లేద.

—: ఉద్ధవుఁడు గోపికల నభినందించుట :—

షట్పద :—

మదనగోపాలునే మది నేడడగ నమ్ము
సుదతులు మీ రెంతధన్యమతులు!
ఒదవ భక్త్యుపదేశ మెద నిర్గుణోపాస్తిఁ
బ్రిదులించె మీ సఖీసాంగత్యమే.

షట్పద :—

గురువు లీ రేను గింకరుఁ డైతి మీ నుండి
పరమభక్తి ప్రేమమహిమఁ గాంచి
హరిదర్శనోత్కంఠ మరగి వెఱ్ఱెత్తిన
హరిసఖీమణు లెంత పుణ్యాత్మలో !

షట్పద :—

ధరణి నీ గోపీభ్రమర గీతల నెవారు
పెరిమమీఱఁగ విం ద్రో విన్పింతురో
హరిపద ప్రేమమాధురి గాంతు రవ్వారు
హరికృపాస్పదు లౌచు నత్యంతమున్.

380

—: ఉద్ధవుని పునరాగమనము - శ్రీకృష్ణసందర్శనము :—

— గోపికా భక్తిమాధురీ మహిమాభివర్ణనము —

క॥ సందేశ వ్యాజంబున,
మందపాలం బనిచి నన్ను మన్నించి మహా
నందానుభవము గూర్చితి,
నందాత్మజ ! యే మనందు నా పుణ్యంబున్.

ముత్యాల సరాలు :—

కన్న విన్న యచోటివింతలు కలవితం బే నున్న దున్నటు
విన్నవించెద నవధరింపుము విభు ! కృపాళుఁడవై

స్వామి నను యోగోపదేశ వ్యాజమున దనవానిగాఁ గని
శ్రీముఖంబునఁ జెప్పి పంచిన చిత్స్వరూపమ్మున్
నందుపల్లెను వినదు నీ సందర్శ నానందానుభూతికి
డెంద ముర్వి ళుర్వారుటే చే డెలకు మనుగడయౌ
బ్రతుకుబ్రొద్దులనెల్ల సాఁదం పఁగను బడయని భక్తి రాధిక
శ్రుతిలన త్సిద్ధాంతసారము జులక వినిపించెన
శేషభా షాధీశ్వరశ్రుతి శేషభూషుల కందరాని వి
శేషచిత్సుఖ మాడిపాడిరి చేడె లవ్వాడన్
గోపికాప్రే మామృతోదధిఁ గ్రుంకు వెట్టిన దాది యోగము
రూపు వెగడై తోఁచె నాతృష రూపడంగెఁజుమా
మందఁజని నిన్నొండురూపున మలిచికొంటి నకథ్యునిన్ గ
న్గొందురే మాబోంట్లు విభుఁ గన్గొందు నిను నీవే.
అంచు సూరశ్యాము రమణీ యాంఘ్రులం గన్గొంచుఁ దమిఁ గ
న్నంచు లశ్రుల ముంచుకో వెఱగందె నుద్ధవుఁడున్,

381

శా॥ వ్రేపల్లెం బదినాడులన్ నిలిచి గోపీగోప గోవ్రాత సం
తాపంబున్ విడిపించి రాఁగదె! భవత్సంయోగ భాగ్యంబుకై
గోపాలప్రభు! వానకాఱుననె కేకుల్ గూడి నట్టాడవుం
గ్రేపుల్ వేణురవామృతం బొదవకున్కిన్ బక్కలై చిక్కెఁజూ.

క॥ కేలుంగేలుఁ బెనంగఁగ
బాలుర నీ విరహచింత ఁబాల్పడువారిం
దేలింపుము నీపాళెముఁ
బాలింపుము కనులఁ గాంచి స్వయముగ నీ వే

382

సీ॥ నిర్గుణయోగమ్ము నెఱపనేగిన నేన
సగుణభావన శిరసావహించి
దాసోహ మంటి వ్రేతలకు నే దూతనై
బ్రహ్మతత్త్వము నలవఱుపఁ బోయి

మమకార మేర్పడ మైత్రిఁజేసితి వారి
    ప్రోల నాప్రజ్ఞయు మొఱడువారె
జ్ఞానగాథల బోధసారముల్ దరిఁజేర
    నీరుగా కెద వేఱుగారు వాని
తే॥ కనిశ ముప్పొంగు ఘోషాంగనానురాగ
సాగరోల్లోలముల పెల్లు సాగలేక
పొలుపుఁ గోల్పడి, జ్ఞానంబుపుట్టి మునుఁగ
మధుర కోట్పడి వచ్చితి మహితచరిత !

383

ఉ॥ వాదవివాదముల్సలిపి వారల ప్రేమరహస్య మేఁ గనుం
గోఁధ్లకొంటి నార్నెలలు కోమలు లీమిము రామకృష్ణులన్
సాదరవృత్తిలో నిలిపి స్వాశ్రుజలమ్ముల వర్ఘ్యపాద్య శు
ద్ధోదకధారగాఁ గరపయోజములుం గుచకుంభపాళిమై.
ఉ॥ నూఁదు పటాంచలమ్ము లవి యొప్పనసేయుచు సర్చనావిధిన్
లోఁ దమ దన్ను దంత మిగులుం దిగవెట్టక తా సమర్పితం
బౌదురుఁ దేవ ! నీకుఁ దలఁపంతయు నీపయిఁ జేర్చి నిచ్చ లా
పైదలు లూను నా మధురభావనతో వెగడాయె యోగమున్.
క॥ ఎడ మీా గుణలీలాకృతు
లెడమీా కొకనుద్ది కెల్లయెడఁ బొడకట్టన్
విడనాడక మీా తలఁపే
గడె నాడుచుఁ బాడుచుంద్రు గరితలు కృష్ణా !

384

ద్విరదగతిరగడ :—

వ్రజతిలక ! వినుము గోపకుల యుత్తలపాటు
    వ్రజపల్లి నినుబాసి బ్రతుకు వ్రేతలపాటు
వసివాడె నినుబాసి పసు లోడె మేపు లవి
    పసిలేక నీబెంగ సన్నగిలెఁ గ్రేపు లవి

హేమంతశిశిరముల హిమహతాబ్జములవిధి
సీమంతినులు వంతఁ జిక్కి సొమ్మై రవిధి
మధుర వెసనుండి చను మనుజు లెవ రగపడిన
మధురవాణులు చుట్టు మలగొంచు నయ్యెడన
కదలనీ రవ్వారి కాళ్ల వేళ్లఁ బెనంగి
కదిసి నీ కుశలంబుఁ గనుఁగొనఁగ నేభంగి
కాకిసకినా లడిగి కాకులన్ నిలసీరు
కోకిలముఁ జాతకముఁ గూసెట్టఁగా నీరు
ప్రేమాతురత వెఱ్ఱి విరియ నందు నిపట్టి
సేమంబు లడుగ స్మృతిసీమలన్ నిలఁబెట్టి
తెరువరులు శ్యామసందేశములతో నెదురు
తెలివలకు బెదరి యా తెరువుడిగి తిరుగుదురు

385

ఉ॥ నందకుమార ! మందజని నాల్గుదినంబులు నున్న డెంద మా
నందపరీత మౌచు వ్రజనారుల పొంగులువారు ప్రేముడిన్
విందయి పాలుగొన్న టునిపించును వారివినోదలీల లే
మందును జూచి తీరవలె నట్టిసుఖంబు లభింప దొండెడన్.

క॥ ఘనపుణ్యాత్ముల కబ్బెడు
వనితఃపూర్వానుభూత మాభీరవధూ
జన సాంగత్యసుఖం బది
చనునే నాకనుభవింప జగమున మగుడన్.

తే॥ సుంత డాపక త్రికరణశుద్ధి నందుఁ
బ్రేమమయులకు జ్ఞాన మొప్పింపఁబోవఁ
బాలలో నీఁగ లాగునన్ బాఱవైచి
రచటు నాయెతుఁ బాఱనీ కతివలెల

386

శా॥ నీ సందేశము విన్న వెన్క తన సందేశం బెదో నీకు రా
ధాసీమంతిని సెప్పఁబోయి యడుగుల్ దాఁటాడ నొడ్డాణమున్
బూసల్ జారఁగ సొక్కిసోలిఁ నిలువంబూనున్ భటుం దాజి ఘో
రాసిం డ్రెళ్లియు లేవఁబూనిసటు నీ యాలోక నాకాంక్షమై.

క॥ అఖిలసుఖము లొసఁగితి నీ
ముఖ దర్శనసుఖము వెలిగ ముదితామణి కో
నిఖిలాత్మ ! యింతకున్ మనె
సఖి, భవదీయాంఘ్రిపద్మ సంసేవేచ్ఛన్.

387

ఉ॥ లాలసమొప్ప ప్రేఁతల తలంపుబొలాలలు నే వచించు యో
గా లవి గాలిపొల్లయి పొఁటాలెను పీనుల కెక్కఁబోక గో
పాలక ! రేపుమాపులు భవ ద్గుణరూప విలాసచేష్టలన్
బాళి విరాళిపొల్పడుచు వారి వ్రతం బితరంబు లేటికిన్.

ఉ॥ నందకుమార ! నిన్దలచి నాఁతుకయోర్తుక దండమూని యా
ల్మందలఁగాయు; నోర్తుక నెలంతలు చుట్టును గూడుచుండఁగా
సందడిఁ జద్దిఁబంచు; నొకజవ్వని తాండవకృష్ణలీలనాఁ
జిందులుఁద్రొక్కు; నీకృతివిశేషము లోర్తుక యాలపించెడిన్

క॥ తమతలఁపుల నీతలఁపులు
తమనుడిబడి మీ నుడులును, తమచెద్యమ్ములన్
దమి నీ చైదంబులుగాఁ
దముఁదా మర్పించుకొనిరి తరుణులు నీకున్.

388

ఉ॥ ఆవగ నిన్ దలంచుచు దృగంచలముల్ గనుసెటఁ దోఁగ వా
పోవఁగ బ్రేమభావ మది పొంగులువాఱఁగఁ వారితోడఁ బ్రే
మావిలమానసుండనయి హత్తుకపోతి నుమయ్య ! వారి కీ
దేవర శ్రీముఖోక్తు లుపదేశములే యొకగాథ యయ్యెఁడిన్.

ఉ॥ నా వలనైనయంతయు, మనస్ఫురణవచ్చిన వచ్చినంత నా వా
వెలువార్చినంత, తరువా యొకఁడుంచ కుపన్యసించి, నే
నావిధి జాముసే పవిధినందిన, నన్ బ్రతివాదమందుఁ బ్రే
మావిలచిత్తుఁజేసి క్షణమందు నిరుత్తరుఁజేసి రంగనల్.

ఉ॥ చిత్తును జిత్స్వరూప మొకజిత్తుగ నన్నొక జిత్తులానిగాఁ
జిత్తములం దలంచి నిను జిన్మయునే తమ పొత్తులానిగా
హత్తుకయుంటి మన్న ! నగలాంబ్రకడన్ దలయెత్తలేక నో
రెత్తక యోడిపోతి సివమెత్తిన టందఱు దుయ్యబట్టగన్.

389

స్వరదగతి :—

వింటువే గోవింద ! వినుపింతు నా పాటు
మందసకియలబ్రోల మైకొన్న నా యోటు
ఉవిద లొల్లమిగనక యోగమ్ము మెడఁగట్టి
యవిధపడకుందునే యఘఫలం బొడగట్టి
నుడువ నిర్గుణమతము నో ర్మెదల్చితి నిట్టె
కడముట్టఁగా దాని కడలి కెరటములట్లె
ఉప్పొంగి ప్రేమమహి మోల్బణంబుల ముంచి
యుప్పనుచు నా వాద మూఁడిపై చిరి మించి
ఎదిరిఁ గడముట్టసి కెదురువాద మొనర్తు
రొదిగి నే నేరికని యుత్తరము లీనేర్తు
ఆఱు దేస్త్రములందు నారితేరినవారు
వారె! నా యోనమాల్ పాఠంబు వినువారు!
తలరి పాపటుఁదియెఁ దలకొనిరి నాఁతులకుఁ
దలకు రోకలిఁజుట్టఁ దలకొన్న నాతలకు
తీయిబోండ్లను గప్పఁ తెచ్చు యోగపుఁగంత
నాయొడలనే కప్పి నా రేమనుదు వింత!

నాయూఁటు గట్టించి నా నోటు బీగమ్ము
వేయ హా యాడకయె వీఁగి వచ్చితిఁజుమ్ము
ఱొంపుపో, తంధుఁ డం తర్దృష్టి హీనుండు
పావకోళ్లను దొడిగి పఱువ నెటుపడకుండు ?

390

సీ॥ జడ కీడుగా లేక జడత డాగిన నాగు
బైలులఁ గడుపారఁ గాలిమేసె
బెదరుచూపుల కోడి బెదరి వనిం డాఁగు
లేళ్లు గంతిడె సీడులేని ప్రతిభ
నెలుఁగున కోడు కోయిల గూసె గొంతెత్తి
విహగసభా వేది విఱ్ఱవీఁగి
ఉలిపిరి నడుమునఁ దులదూఁగలే కోడు
కేసరి తోకనిక్కించి యెగసె
తే॥ నడలమెల్లన కోద్పుడు నడవియేన్గు
లొడలఁ గులుకులఁ జూపుచు వెడలె గుహల
దేవ ! నీ వంపు కటువుసందేశము విని
పిడుగుపాటుగ రాధిక పుడమి వ్రాల.
క॥ పెనుమచ్చికఁ గనవచ్చెదొ,
మన మచ్చపడంగఁ, దన్ను మనుపన్ లేదెన్
దను మచ్చరించువారల
పెనుపే నిలిపెదవొ, రాధ పృచ్ఛించె నినున్.

391

సీ॥ కలవెన్న యంత ప్రుచ్చిలుచున్న వెన్నుఁడీ
సీమఁ గాపుర మెట్లుసేతు మనుచు
ఇదె కృష్ణుఁబట్టుద మింటింటఁగల త్రాళ్ళు
బెం డిదే రోట బంధింత మనుచు

మునుమాపు వేళాయె వనమాలి రాఁడాయె
　గనుల మసకగ్రమ్మెఁ గాన నసుచు
మురళిపై మనపేరు మ్రోయించుచుం బిల్చు
　వినుఁడిదేవచ్చె గోవిందుఁ డనుచు
తే॥ చంద్రుతోఁ దోఁచె మనవ్రజచంద్రుఁ డనుచు
శ్యామవిరహార్తి రాధికాచంద్రమూర్తి
కందువారె నటంచునిన్ గలవరింత్రు
వెఱ్ఱివలపూని నీయెడ వ్రేఁత లెపుడు.
క॥ నీవగలెకాక, రేవగ
లేవగలున్ లేవ చెలుల కెద నీ గుణ లీ
లావిభవ విలాసములు వి
నావినఁబడఁ దొండుయూను నందునిపల్లెన్.

393

చ॥ నిరతము రాధికారమణి నీ గుణరూప విలాససంస్మృతిన్
మరఁగుచుఁ దన్నుదా మఱచి మాధవభావముఁ బూని రాధికా
విరహమునందు, రాధయయి పిమ్మట నీవలవంతఁ గూరు నా
ఇరుకొన లగ్గిరాజుకొను నిధ్మమునం గ్రిమివోలె వేఁగుచున్.
తే॥ తానెనీపైన సాయుజ్యధర్మ మూని
తానెతానైన, వలవంత తప్పదాయె
తెలుపుమలుపుల రెంట రాధికకుఁ గృష్ణ!
రాదికామాధవాహ్వాయ రటన మెపుడు,

395

సీ॥ ప్రబలి విరహమేఘవాహనుఁ డానాటు
　నిరతమ్ముఁ గురియు గన్నీటిజడులు
గడెగడె రాధ కన్నడవల నిండారి
　యెడపొలాన విరిసి విడుపులేని

శ్వాసానిలంబె ప్రవాహవేగంబుగా
భుజశాఖి కుచగిరివ్రజము ముంచి
అవయవ పథికాళి నలయించెఁ దనుసీమ
మలయజ పంకసంకుల మొనర్చి
తే॥ నీవిరహ మేమిసెప్పుదు దేవదేవ!
త్రాఁటిమాఁ టొనరించె విధాతృ కాల
మానధర్మంబు ముక్కాఱు మాఱుటగను
నేటి కేడాది వానకా ఱేర్పరించి,

396

చ॥ పలికితి నీదుమాఱుటగఁ బల్కు మటన్నదిగాక నాకు నేఁ
తెలుపఁ గలంతవట్టు పలుతీరుల బోధపడంగ నైన నా
పలుకులు వారికిం గలలభంగి నవిశ్వసనీయ మయ్యె వే
పలుకు లివేల? వారినుడి వారిదకాని గణింప రెద్దియున్.
చ॥ ఘటమున మోము వెట్టి పలుకం దమపల్కులె క్రమ్మఱన్ శ్రవః
పుటముల మాఱుమ్రోగి చొరఁబోనియటుల్ వెలిపల్కె దందమం
తటు నెలకొన్న నిన్నెనయుతల్పు ప్రలాపము దక్క వారి కొ
క్కటి చెవి కెక్కదాయె నిలుగట్టుక పోరిన నాదువాదముల్.
క॥ నినుఁ గనుపెట్టెడు పట్టుడు
గని ధన్యల ప్రేమరూపికల గోపికలం
గని నెనరుప్పొన పెనఁ గొనఁ
బెనువలఁబడు జింకవోలె వెఱమాన్పడితిన్.

397

ఉ॥ పట్టొకయేన్గుపట్టువలెఁ బట్టిన నీనుడి మేరమీఱకే
నెట్టనపోతి నన్నిటులు నేరనివాని నెఱింగియుండి నా
యట్టిడిఁ బంచి యిట్లుడిగి యాఱడి నొందుటకంటె నీవ యా
పట్టునకేగి కన్నుఁ గనుపట్టుఁజుమీ! కనుఁగంటు నన్నియున్.

క॥ మోఱకుఁడగు నాయుట్టిడి
వేఱిడి నన్నెఱిగియెఱిఁగి వ్రేఁతల మేలా
ప్రేరేచి పంచి తిత్తఱి
వారితలఁపుఁ బాటిఁగొంటె పాడిగఁదోఁచెన్.

క॥ కలకాలము వాదాడఁగఁ
దలయెత్తని పగిది నోడ్చి తరుణులు నన్నున్
వెలలంగొట్టిరి వేఱొక
వలఁతిన్ బోద్ధృప్రవీణుఁ బంపవె యటుకున్.

398

క॥ భక్తులుగారో వ్రేఁతలు,
భక్తివశుఁడ వీవు గావొ భక్తపరాధీ
నోక్తి య దత్యుక్తియొ!
భక్తులఁ గాపాడుబిరుదుఁ బాటింపయా!

ద్విపదగతిరగడ :-
ఆక్కటికకు నిక్కె వనిపించుకొను నీవ
అక్కటుకటూ! కటికి వైతె! వ్రేఁతలు నోవ
ఘన దయామయదృష్టిఁ గాంచి యనదల నోమి
ఘనదయాళుఁడ వన్న ఘనత నిల్పవె స్వామి!
భక్తవశుఁ డీ వన్న ప్రామడులు కల్లలే
భక్తులే గారొ వ్రేపల్లెగల గొల్లలే
స్వామి ! నా మ్రోలఁ దలవాల్చి చూపులు వ్రాల
మోమెత్తి, మాటాడ, మోమోటపడుదేల !
అనుచు నెచ్చెలి పల్క హరి వించుఁ దలడించు
నెనరుకన్నీ ర్నించు నిట్టూర్పు నిగుడించు.

399

శా॥ నన్నే క్రమ్మఱ నేల పంచెదవు మందం దిర్వ్రారా, నిట్టు రా
కిన్నాళ్లాయెను గాని జాణయగు నొం డెవ్వాని నంపించినన్,
మున్నాళ్లన్ మగుడున్ వ్రజాంగనలు మోమున్ ముద్దు రేనన్న చ
నన్నా ! మన్నన హారతిత్తు రొకమా ర క్రూరునిం బంపుమా !

క॥ అనుడు నరవిందలోచనుఁ
డనుఁగుం జెలికాని పలుకు వ్యంగ్య మరసి మో
మునఁ జిర్నగవు విరాజిల
నెనరున నక్కౌంటఁ దీసి నెమ్మి వచించెన్.

400

ద్విరదగతి :—

మఱపురా దుద్ధవా ! మందలోఁ చిననాఁడు
పెరిగి సుఖములుమరగు వృత్తాంత మేఁనాడు
యమునయొడ్డునను నయ్యాటలాడఁగ గొల్ల
కొమరితల గేల్వట్టి కొంపోవు సొగసెల్ల
అలఁ గ్రేపులఁ గట్టు నాలపట్టుల హరువు
నాలఁ బాల్బితుకుచె ల్వాటలాడెడు మురువు
కుందనపుఁ దళుకుబెళుకుం దనరెనేన్ మధుర
మంద మనిపించు మా మందతలఁ పెదఁ గదుర
అల్ల వ్రజదంపతుల యనుఁగుఁబెంపును మమ్ము
నల్లారుముద్దుగా నరయు నిర్వాహమ్ము
చిన్నారికన్నియలు చెట్టవట్టుక చుట్టు
వెన్నెలల నట్టాడు వేడుకలఁ దలపెట్టు
ప్రేఁతలపుఁ దలపుఁ ననుఁ బ్రేమవిహ్వలుఁ జేయు
చేత ముప్పాంగించి చేష్టలుడుగంజేయు
అనుచు నూరశ్వాముఁ డలమురెనూఁ చిననాటు
ననుభవించిన సుఖము లంతరంగము వాటు.

—: భ్రమరగీతా సంగ్రహము :—

ద్విరదగతిరగడ :—

అనుచుఁ బ్రేమోన్మత్తలై మత్తకాశినులు
 వినుచు నా ప్రేమప్రవృత్త్యుపన్యాసములు
విని వార లలవఱుచు ప్రేమయోగముఁ గఱచి
 వినుచఁబోయిన యోగవృత్తాంతమును మఱచి
హరినఖుం డుద్ధవుఁడు హరిపదాంబుజరక్తి
 వరసఖ్యభావ సంభావితుండై భక్తి
ఆడెఁ బాడెను దాండవం బాడిఁ చెరలాడె
 జేడియలఁ గొనియాడె స్నేహతత్త్వముఁ బాడె
సకలమ్ము లో మఱచి సకుల నభినందించె
 నికటు కుటనికురంబు నెమ్మిఁ గౌఁగిలి నించె
ధన్యలున్ ధన్యమూర్ధన్య లీ గోపికలు
 మాన్యమున్ లోకసమ్మాన్య మీ గోకులము
ధన్యమౌ నందనందనుఁ డాలమేవఁ జను
 వన్యభువి తత్పద స్పర్శభాగ్యంబునను
బుద్ధిఁగఱపఁగ వచ్చు బోద్ధకే కనువిప్ప
 బుద్ధిసెప్పిరి ప్రేమమూర్తు లీ రనువొప్ప
యోగోపదేష్టకే యొదవె నా కిటు ప్రేమ
 యోగోపదేశ మీ యుగ్మలుల పోరామి
అని వారి మెచ్చు, గోపాకల్పము ధరించి,
 కనవచ్చెఁ గృష్ణవిభు కట్టెదుట కరుదెంచి
"యదువీర! యదునాథ" యను తొంటిసంబుద్ధి
 మదిమఱచి గోపభామా ప్రేమసంబద్ధ
"గోపగోపీలోల! గోపాలనాలోల
 గోపాలకస్వామి గోవింద" యని చాల

కూర్మి జాల్వారు కొం క్రొ త్త పిల్పులఁ బిల్చి
    అర్మిలి సకుం డతం డనె నిట్టు హరిఁ దల్చి
క్రేఁతలము వేంచేసి క్రేఁతలను గనిరమ్ము
    నీ తలపు వలపులఁ బునీతమై రనయమ్ము
నందగోకుల మహానంద సుఖములు డింద
    నిందందఁ దిరుగ నీ కె ట్లొప్పిన దడందః
డెందమున నిం దలఁచి డింది కుందెడు గోప
    సుందరికి నీమోముఁ జూపిర మ్మొకతేప
క్రేఁతలూనిన నీదు ప్రేమవ్రతముఁగన్న
    నే తపోయోగంబు లెదకెక్క వోయన్న
అని కృష్ణవిభు నెంచి సాక్షా త్పరేశునిగ
    మొనసి సొగిలి మ్రొక్కి మోదాశ్రు లలముఁగా
నుడులు తడబాటుతో, నుడియాడకున్న నా
    వడుపుఁగని ప్రేమవి హ్వలుఁడౌచుఁ గన్నులన్
నీరిడుచు మాధవుఁడు నేలఁపైఁ గూలఁబడి,
    నీరొత్తుకొని పసిఁడి నిగవలువకొంగు నిడి,
తరుణులకు యోగవి ద్యలఁ గఱపి వచ్చితివా,
    పరమసఖ! యని యడిగె వ్యంగ్యముగ నా ప్రభువు.

సూరసాగర కావ్యప్రశస్తి

తే॥ నందగోపాంగ నా ప్రాంగణద్యుతి నిధి,
కువలయోల్లాసి నందగోకులవిలాసి,
హరి సుధారాశిఁ గన్న క్షీరాంబు రాశి
గోపదంపతీవాత్సల్యగుణవిభాసి,

బహుముఖాఖ్యాత వేణుతత్త్వప్రకాశి,
వ్రజసఖీవ్రజ విమలానురాగరాశి,
రాధికాకృష్ణప్రేమతంత్రప్రకాశి,
సూరవారాశి, హరిభక్తివారిరాశి॥

తే॥ వ్రేతల తలంపుతీపుల వెల్లివిరిసి,
వలపుఁగన్నీటి యుప్పుతేరులను గలసి,
మధుర లావణ్యరససుసంపన్నమయ్యె
రాగరసవాహిపూర్ణసాగర మిది.

తే॥ సఖ్యవాత్సల్య శ్రవణ, సంస్మరణ దాస్య,
వంద, హర్చన, కీర్తనా, నందతాండ,
వాత్మహృదయార్పణాది, నవాప్తభక్తి
భావరసవాహినుల్ పొంగువారు, నిందు
సూరసుందర పదసుధాసౌరభాబ్ధి॥

తే॥ జ్ఞాననిష్ఠైకరతి, భక్తి సరకుగొనని
వృష్ణిసఖు వ్రేలవలపు నుప్పొంగించె
సఖ్యవాత్సల్య రససుధాసాగరంబు
సూరదాసపదాసాద్యసౌరభంబు.

స మ ర్ప ణ ము

చ॥ సుచరిత! సారసూక్తి పరిశోభిత మీకృతి సూరసూక్తిర
త్నచయము "సూరసాగర" మనఃప్రియకావ్యము నీకునిత్తు "రా
మచరితమానసంబు" నిజమాననమానసరాజహంసిగా
సుచితగతిన్ శివుండు గొనునోజ గ్రహింపవె! వేంకటేశ్వరా!

ఇది శ్రీమద్భారద్వాజసగోత్ర పవిత్ర సుబ్బమాంబా
రామనార్యతనూభవ సుజనవిధేయ సూర్యనారాయణ
నామధేయ ప్రణీతంబును, భక్తసూరదాసకృత
"సూరసాగర" వ్రజభాషాభాగవత
పురాణమున దశమస్కంధ సంగ్రహాంధ్రీకరణము సమాప్తము

శ్రీరాధాకృష్ణ పరబ్రహ్మణేనమః

స వ ర ణ ప ట్టి క

పేజీ	లైను	తప్పు	ఒప్పు	పేజీ	లైను	తప్పు	ఒప్పు
2	15	వలస	వరుస	48	22	తెమ్మ	తెత్తు
3	9	అందుడు	అంధుడు	50	20	గాంచుచుంటి	గాంచుచుంటివా
6	4	నవవిఘాన	నవవిధాన	54	5	హరి	హలి
10	4	మొగిశేవెంటను	మొగిళ్లేవె టను	56	1	నుమన్నః	సుమన్నః
10	5	ఉఱుమును	ఉఱుమను	57	12	ఒకిత	ఒకింత
11	4	నమ్మిక	నమ్మక	61	4	పతితావని	పతితావన
11	26	వారని	వారిని	62	6	విపించున్	నవిపించున్
13	7	మరలె	మలరె	65	21	వియెగ్గాడి	విన్నెగ్గాడి
13	23	పులికించు	పులకించు	66	18	ఉడికిం్రతు	ఉరికిం్రతంట
16	13	తెడు	తేడు	69	23	నడిచాపు	నడిఁబాపు
17	21	దానంబు	దానాంబు	74	2	మహత్వ	మహత్వం
19	12	ఎన్నో	ఎన్నొ	84	13	మోలలాడి	నోలలాడి
25	13	దాపును	దాపుచు	87	12	వందాన	నంధాన
28	1	మాయలు	మాయిలు	88	2	కనుబొమ్మల	కనుబొమల
28	3	ఇలవేలుపు	ఇలువేలుపు	104	8	గమ్ము	యోగమ్ము
28	19	అనుభవింపనేమొ	అనుభవింపగనేమొ	104	10	మామంద	మామంద
29	2	నిలువ	వలువ	104	10	కులుగుచుండి	కులుకుచుండె
29	8	అప్పట్టి	అప్పటి	106	11	ఇట్టట్టెయాపక్కి	ఎక్కిరింతగలాడు
30	3	నల్గడల	నలొక్కనల	108	17	వెఱ్ఱులే	వెఱ్ఱులే
31	18	ఁట	ట్టైటి	108	18	తఱ్ఱులే	తఱ్ఱులే
32	10	శిశువు	శిశు	113	12	ప్రేదల	ప్రేతల
36	13	రానినా	రానివా	118	24	నువడు	నుడువ
36	4	గాంచిన	గాచిన	119	10	గాకి	గాకీ
37	5	గుజ్జులై	గుజ్జువై	121	9	నిర్గుణం	నిర్గుణుం
38	6	గేఅ	గేం	122	1	లేవగలు	రేవగలు
39	1	మహిముండా	మహిముడా	123	12	అలందు	ఆలదు
40	21	లీలమై	లీనమై	124	11	నట్టి	నట్టు
41	2	పరమాత్ము	పరమాత్ము	125	9	నీలకాశి	నీలాకాశ
44	6	నెక్కనన్	నెకొక్కనన్	125	16	ముచ్చెముల	మచ్చెముల

పేజీ	లైను	తప్పు	ఒప్పు
126	4	విందుల	విండుల
126	15	యోగులు	యోగమ్ము
127	19	వీక్షింతు	వీక్షింత్రు
(సీసపద్యంలో 4వ పాదంగా చదువుకొనవలెను)			
134	11	నీవేణుమోహనవిక్వణంబునఁజొక్కి	
134	12	చిక్కి మా చూపులు జింకలయ్యె"	
150	20	పదాబ్జములా	పదాబ్జముల
151	9	సేయును	సేయము
155	16	అద్దశమున	అద్దకమున్న
158	10	మకున్	మాకున్
164	22	నీద్దనుడుల	నీ పెద్దనుడుల
178	19	సగుట	సగుణ
184	13	దిటు	వీటు
184	22	యెడన్	యెడల్
185	12	తలంపు	తలఁపు
189	1	ఇటు	ఇట్టు
199	7	నగలాంధ్ర	నగరాంధ్ర
199	12	ఒడగట్టి	ఒడిగట్టి
199	14	దాని	రావి
199	19	దేత్రము	శాత్రము
200	18	లేదెన్	లేదేన్
201	29	రాదికా	రాధికా
204	1	ఇట్టురా	ఇట్టునా
206	6	దడంద	దెడంద
206	14	విహ్యాలు	విహ్వాలు
207	14	హార్చన	నార్చన

మా రచనలు

ముద్రితములు

ఆంధ్ర తులసీరామాయణము - బాలకాండము

,, - అయోధ్యాకాండము

,, - అరణ్య, కిష్కింధా, సుందర లంకా కాండములు

,, - ఉత్తరకాండము

సూరసాగరము దశమస్కంధ సంగ్రహము

జానకీ జానిశతకము

విశ్వేశ్వర, రామలింగేశ్వర శతకము

అముద్రితము :-

నేలతల్లి

ప్రతులకు :-

మైలవరపు సూర్యనారాయణమూర్తి
కృష్ణంపాలెం - 534 313.
దేవరపల్లి మండలం
పశ్చిమగోదావరి జిల్లా.